خمىيەۋى ئوغۇت ئىشلىتىش قوللانمىسى

شىنجاڭ يەن تېخنىكا نەشرىياتى

ھۆرمەت بىلەن: مۇختەر قارى
2010 ـ يىل 11ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى

خمىيەۋى ئوغۇت ئىشلىتىش قوللانمىسى

تۈزگۈچى: دولقۇن ھېكىم چىنار

شىنجاڭ يېشىل تېخنىكا نەشرىياتى

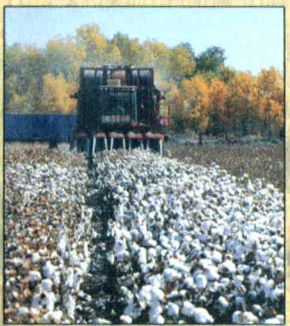

兵团农资
岳普湖县分中心

كىرىش سۆز

ئوغۇت زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقى، شۇنداقلا يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ مۇھىم ۋاستىسى. ئوغۇت سۈپىتىنىڭ ياخشى - يامانلىقى، مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇپ كىرىمنى كۆپەيتىش، خەلق تۇرمۇشىنى ياخشىلاش بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. شۇڭا، دۆلەت مەيلى قايسى خىل ئوغۇت بولسۇن، ئۇنىڭ سۈپىتىگە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، باشقۇرۇشنى ئىزچىل چىڭ تۇتۇپ كەلدى. بۇ جەھەتتە دۆلەت ھەر يىلى مەخسۇس تۈر مەبلىغى ئاجرىتىپ نازارەت قىلىشنى يولغا قويدى ھەمدە ئايلاپ تەكشۈرۈشنى دائىملاشتۇردى. ئوغۇت سۈپىتىگە ئەھمىيەت بېرىش يالغۇز نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش بىلەن ھەل بولمايدۇ. بۇنىڭغا تولۇق كاپالەتلىك قىلىشتا، ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلار، ساتقۇچىلار، ئىشلەتكۈچىلەر ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرگۈچى قاتارلىقلارنىڭ بىردەك ماسلىشىپ، ئورتاق كۈچ چىقىرىشىغا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭدا ئوغۇت بىلىملىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش، قانۇن - قائىدە، نىزاملار، مەھسۇلات سۈپىتى ۋە مەھسۇلات ئۆلچىمىگە ئەھمىيەت بېرىش زۆرۈر. نۆۋەتتە خىمىيەۋى ئوغۇت ساتقۇچىلار خىمىيەۋى ئوغۇت تورىسىدىكى بىلىملەرنى چۈشەنمەسلىك، خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلار خىمىيەۋى ئوغۇت سۈپىتىگە ئەھمىيەت بەرمەسلىك، خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەتكۈچىلەر خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئىلمىي ئىشلىتىشنى بىلمەسلىك قاتارلىق ئەھۋاللار مەۋجۇت.

بۇ كىتاب توققۇز بۆلەككە بۆلۈنىدۇ: بىرىنچى بۆلىكىدە خىمىيەۋى ئوغۇت توغرىسىدىكى ئاساسىي بىلىملەر، ئىككىنچى بۆلىكىدىن يەتتىنچى بۆلىكىگىچە خىمىيەۋى ئوغۇت ساتقۇچىلار ۋە ئىشلەپچىقارغۇچىلارغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر، سەككىزىنچى بۆلىكى خىمىيەۋى ئوغۇت توغرا-

سىدىكى قانۇن، قائىدە - نىزاملار، توققۇزىنچى بۆلىكىدە خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ھازىر يۈرگۈزۈلۈۋاتقان ئۇنۇملۇك ئۆلچىمى سۆزلىنىدۇ. كىتابنىڭ مەزمۇنى مول، چېتىلىش دائىرىسى كەڭ، ئەمەلىي قوللىنىشچانلىقى يۇقىرى بولۇپ، خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلار، ساتقۇچىلار، ئىشلەتكۈچىلەر، قانۇن ئىجرا قىلغۇچىلار ۋە مەسئۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرگۈچىلەرگە نىسبەتەن يېتەكچى بولۇش ۋە يول كۆرسىتىش رولىنى ئويناىدۇ.

شىنجاڭ پەن - تېخنىكا نەشرىياتى
2010 - يىل 10 - ئاي

مۇندەرىجە

بىرىنچى ئوغۇت ھەققىدە ئومۇمىي چۈشەنچە.....1

1. ئوغۇت دېگەن نېمە 1

2. ئورگانىك ئوغۇت دېگەن نېمە، ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى قانداق ... 1

3. خىمىيەۋى ئوغۇت دېگەن نېمە، ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى قايسىلار 3

4. مىكرو مىقدارلىق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسى ... 4

5. يوپۇرماق ئوغۇتى دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار 5

6. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار ...6

7. چىرىندى كىسلاتالىق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار ...7

8. كومپلېكس (بىرىكمە) ئوغۇت (BB ئوغۇتى) 7

9. تەدرىجىي ئۇنۇم بېرىدىغان ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار 9

10. يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاش دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار 9

11. ئاساسىي ئوغۇت، ئۇرۇق ئوغۇتى ۋە قوشۇمچە ئوغۇت دېگەن نېمە 10

12. بىرىكمە باكتېرىيەلىك ئوغۇت دېگەن نېمە، قانداق رولى بار 11

13. ئۇزۇن مۇددەت ئۇنۇم بېرىدىغان ئازوتلۇق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى ۋە تۈرى قايسىلار 12

14. تەڭ نىسبەتلىك ئوغۇتلاش نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ 13

15. ئوغۇت ئۇنۇمى ۋە قوشۇمچە ئۇنۇمى دېگەن نېمە 13

16. ئوغۇتنىڭ ماسلىشىشچانلىق قېلىپى دېگەن نېمە 14

17. ئوغۇتنىڭ پايدىلىنىش ئۇنۇمى دېگەن نېمە 15

18. زىرائەتلەر ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا قايسى خىل ئوزۇقلۇق مادداىلارغا ئېھتىياجلىق بولىدۇ 15
19. ئوزۇقلۇق مادداىلار بىر - بىرىنىڭ ئورنىنى باسالامدۇ - يوق 16
20. مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان ئوغۇتلارنى ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 16
21. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ مەھسۇلات ئاشۇرۇشتىكى ئارتۇقچىلىقلىرى قايسى 18
22. خىمىيەۋى ئوغۇت قانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ 19
23. قايسى خىل خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىشكە بولمايدۇ 20
24. ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئانئورگانىك ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىشنىڭ پايدىلىق تەرىپى قايسىلار 20
25. بىرىكمە ئوغۇت بىلەن يەككە مادداىلىق ئوغۇتنى سېلىشتۇرغاندا قانداق ياخشى ۋە ناچار تەرەپلىرى بار 22
26. كومپلېكس ئوغۇت بىلەن باشقا ئوغۇتلار (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نىڭ قانداق پەرقى بار 24
27. ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت بىلەن بىرىكمە ئوغۇتنىڭ قانداق پەرقلىرى بار 25
28. ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت، بىرىكمە ئوغۇت، قۇرۇق ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت، ئورگانىك - ئانئورگانىك ئوغۇتنىڭ ئېنىقلىمىلىرى نېمە 27
29. مۇۋاپىق ئوغۇتلاشنىڭ پىرىنسىپلىرى قايسىلار 27
30. كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نى قاچىلىغاندا نېمە ئۈچۈن ئوروسقا «خىلور تەركىبلىك» بەلگىسى قويۇلمايدۇ 29
31. فوسفورلۇق ئوغۇتتىكى تىرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدىبهد ۋە

تىرىخلوروئاتسىپتىك كىسلاتاسىنىڭ زىرائەتلەرگە كەلتۈرىدىغان زەھەرى ۋە كېسەللىك ئالامەتلىرى قايسىلار 30

ئىككىنچى ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلار بىلۈۋىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار 32

32. ئوغۇت بەلگىسىنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرى ۋە تەلەپلىرى قايسىلار 32

33. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ بەلگىسىدىكى مەزمۇنلار نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ 33

34. كومپلېكس (بىرىكمە) ئوغۇتتىكى ئومۇمىي ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ مىقدارى ئوغۇت ئورىسىدا قانداق قوللىنىلىشى كېرەك 36

35. ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلار مەھسۇلات بەلگىسىنى ئۆلچەمسىز قىلىپ قويسا قانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ 38

36. تەركىبىدە ئازوتلۇق سېلىترا، لىمون كىسلاتاسىدا ئېرىيدىغان (枸溶性) فوسفور بار بولغان ئوغۇتنىڭ بەلگىسى ئورۇسىدا قانداق ئىپادىلىنىدۇ 39

37. ئوغۇتنىڭ سۈپىتى ئىسپاتنامىسىدىكى مەزمۇن ۋە تەلەپلەر قانداق بولىدۇ 39

38. لاياقەت گۇۋاھنامىسىگە ئىگە بولغان مەھسۇلاتقا بەلگە قويغاندا ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ نومۇرىنى ئەسكەرتىش كېرەكمۇ - يوق 40

39. كېرەكسىز سۈلفات كىسلاتاسىدىن ئىشلەنگەن كالتسىي سۇپېر فوسفاتنىڭ زىرائەتلەرگە زىيىنى بولامدۇ؟ كارخانىلار تىزگىنلەشتە قايسى تەدبىرلەرنى قوللىنىدۇ 41

40. ئورىيا تەركىبىدىكى بىئۇرېتنىڭ مىقدارى بەك يۇقىرى بولۇپ كەتسە زىرائەتلەرگە قارىتا قانداق تەسىرى بولىدۇ 43

41. كومپلېكس ئوغۇت (BB ئوغۇتى) بۆلۈنۈپ كېتىش ھادىسىسنى قانداق كونترول قىلىش كېرەك 44
42. ئورگانىك - ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇتنىڭ سۈپىتىنى قانداق قىلغاندا ئۆستۈرگىلى بولىدۇ 44
43. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ مونەك بولۇپ قېلىشىدىكى سەۋەب نېمە، ئۇنىڭدىن قانداق ساقلىنىش كېرەك 46
44. كومپلېكس ئوغۇتنىڭ لاياقەتسىز بولۇپ قالغانلىرىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك 47
45. زاۋۇتتىن چىقىرىشتىن ئاۋۋالقى تەكشۈرۈش بىلەن نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشنىڭ قانداق پەرقى ۋە ئوخشاشلىقى بار 48
46. قانداق ئەھۋالدا كارخانىلار مەھسۇلات ئۆلچىمىنى بېكىتىدۇ 49
47. كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى بېكىتىشىگە قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ 50
48. قايسى خىل ئوغۇتقا ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى كېرەك 51
49. فوسفورلۇق ئوغۇت، كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى بېجىرىشنىڭ تەرتىپلىرى قانداق بولىدۇ 52
50. «دۆلەتلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئېلىش ئىلتىماسى»نى تولدۇرغاندا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 54
51. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىلتىماسىنى يازىدىغان كارخانىلارغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ 56
52. كومپلېكس ئوغۇت (بىرىكمە ئوغۇت) ئىجازەتنامىسىنى ئىلتىماس قىلغاندا كارخانىلار قانداق ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرى، ھۈنەر - تېخنىكا ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرى ھازىرلىشى كېرەك 58
53. كالتسىي سۈپىر فوسفات ئوغۇتىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئىلتىماس قىلغان كارخانىلار قانداق ئۇسكۇنا-

نـه، هـۇنـەر ـ تېخنـىكـا قوراللىرى ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرىنى هازىرلىشى كېرەك 61
54. كارخانىلار ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى بېجىرىش مەزگىلىدە ئوغۇتنى قاناقلاندۇرۇپ ساتىدۇ 65
55. قىسمەن ئوغۇتلارغا نېمە ئۈچۈن ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بويىچە باشقۇرۇش يولغا قويۇلىدۇ، مەقسىتى ۋە ئەھمىيىتى نېمە 65
56. ئوغۇتنى تىزىملاپ باشقۇرۇش خىزمىتى نېمە ئۈچۈن قانات يايدۇرۇلىدۇ 68
57. قايسى خىل ئوغۇتنى تىزىملىتىش كەچۈرۈم قىلىنىدۇ 69
58. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنى باشقۇرغۇچىلارغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسى 69
59. باشقا ماتېرىيال قوشۇپ ياسىلىدىغان كومپلېكس ئوغۇتنىڭ مەشغۇلات تەرتىپىدە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 71
60. كارخانىلارنىڭ نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە قارىتا باشقىچە پىكرى بولسا، قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك 73
61. ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى خام ئەشيانىڭ سۈپىتىگە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشقا موهتاج بولامدۇ ـ يوق 74

ئۈچىنچى ئوغۇت ساتقۇچىلار بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ئىشلار 76

62. قانداق ئورۇن ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانسا بولىدۇ ... 76
63. ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان تارماقلارغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسى 77
64. ئوغۇت تىجارەتچىلىرى قايسى خىل ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى تاللاپ سېتىش كېرەك 78
65. ئوغۇت تىجارىتى قىلىدىغانلارغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ 80

66. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا ئوغۇت ساتقۇچىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاشتا قانداق مەسئۇلىيەتلىرى بار 82
67. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىشتا قانداق تەلەپلەر ھازىرلىنىشى كېرەك 83
68. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا مەھسۇلات كىرگۈزگۈچىلەر تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىشتا دىققەت قىلىدىغان قانداق بەلگىلىمە بار 84
69. مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىشتىكى مەقسەت نېمە، ئۇنىڭ رولى ۋە دائىرىسى قانداق بولىدۇ 85
70. تىجارەتچىلەر ئوغۇتنى نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشكە قانداق مۇئامىلە قىلىشى كېرەك 86
71. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارەتچىلىرى بىلەن ئىستېمالچىلار ئوتتۇرىسىدا تاۋار ياكى مۇلازىمەت قىلىش سۈپىتى جەھەتتە تالاش - تارتىش يۈز بەرسە، قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك 87
72. تىجارەتچىلەر ساختا، ناچار خىمىيەۋى ئوغۇت ساتسا قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ 88
73. كىم ساتسا شۇ مەسئۇل بولۇش پىرىنسىپىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك 88
74. مال ساتقۇچى كۆزىتىش ۋە ئۆلچەشتە لاياقەتسىز بولۇپ قالغان خىمىيەۋى ئوغۇتلار قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ 89
75. خىمىيەۋى ئوغۇتنى ساقلاشتا قانداق تەلەپلەر بار 89
76. ئوغۇتلارنى قانداق ئەھۋالدا ئۈستى ئوچۇق ئورۇندا ساقلىغلى بولىدۇ 90
77. خىمىيەۋى ئوغۇتنى توشۇش جەريانىدا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 91

78. ئوغۇت ئامبىرىغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ 92
79. خىمىيەۋى ئوغۇت ئامبارلىرىدىكى ئوغۇت دۆۋىسى نومۇرى قانداق بولىدۇ 93
80. ئوغۇت ئامبىرىنىڭ مۆتىدىللىكى، نەملىكىنى قانداق تەكشەش، تىزگىنلەش كېرەك 94
81. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا مال ساتقۇچىلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆزگەرگەن مەھسۇلاتلارنى سېتىشنىغا بولمايدىغانلىقى ھەققىدە قانداق بەلگىلىمە بار 96
82. ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆزگەرگەن مەھسۇلات ئۇقۇمى ۋە ئۇنىڭ كونكرېت ئالامەتلىرى قايسى 97
83. لاياقەتسىز مەھسۇلات ئۇقۇمى نېمىگە قارىتىلىدۇ 98
84. ساختا مەھسۇلات ياساش ئۇقۇمى نېمىگە قارىتىلىدۇ 98
85. ئارىلاشتۇرۇش، ساختىنى قوشۇشنىڭ سۈپەت جەھەتتىكى قانۇنغا خىلاپ باشقا ھەرىكەتلەر بىلەن قانداق پەرقى بار 99
86. لاياقەتسىز مەھسۇلاتنى لاياقەتلىك مەھسۇلات قىلىپ كۆرسىتىش بىلەن ئارىلاشتۇرۇش، ساختىنى ئارىلاشتۇرۇشنىڭ قانداق پەرقى بار 100
87. قانۇن، قائىدە - نىزاملاردا بەلگىلەنگەن ئۆلچەم تەلىپى بويىچە كاپالەت بېرىش شەرتى دېگەن نېمە، ئېنىق كاپالەت بېرىش شەرتى دېگەن نېمە 100
88. ئىمپورت قىلىنغان خىمىيەۋى ئوغۇتنى سېتىشتا قانداق بەلگە تەلەپ قىلىنىدۇ 101

تۆتىنچى ئوغۇتقا قارىتا قانۇن ئىجرا قىلغۇچىلار بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ئىشلار 103
89. مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە قانداق بەلگىلىمىلەر بار 103

90. خەمیەۋی ئۇغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش - باشقۇ - رۇش جەريانىدا نۇقتىلىق ھالدا قانداق ئەھۋاللارنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش كېرەك 104
91. خەمیەۋی ئۇغۇت مەھسۇلاتلىرىدىن نۇسخا ئېلىشتىن ئاۋۋال نېمە ئۇچۇن نۇقتا بېكىتىلىدۇ 105
92. خەمیەۋی ئۇغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملارغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسى 106
93. نىشانلىق كۆزىتىش ۋە ئۆلچەش دېگەن نېمە، نىشانسىز كۆزىتىش ۋە ئۆلچەش دېگەن نېمە 107
94. خەمیەۋی ئۇغۇت مەھسۇلاتلىرىدىن نۇسخا ئېلىشتا قايسى نۇقتىلارغا دىققەت قىلىش كېرەك 108
95. خەمیەۋی ئۇغۇت تاۋارلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە نۇسخا ئېلىنغان قاپ سانى ۋە ئېلىنغان نۇسخا مىقدارى قانداق ھېسابلىنىدۇ 110
96. پارچە خەمیەۋی ئۇغۇتتىن قانداق نۇسخا ئېلىنىدۇ 111
97. خەمیەۋی ئۇغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش جەريانىدا قېپى (ئورىمى) يىرتىلىپ كەتكەن، ئېچىۋېتىلگەنلىرىدىن نۇسخا ئېلىشقا بولامدۇ 113
98. قانداق ئەھۋالدا تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە بېرىلگەن جازاغا نارازى بولۇش كېلىپ چىقىدۇ 114
99. ئىش قوشۇلغان خەمیەۋی ئۇغۇت بەلگىسىنىڭ توغرا - خاتالىقىنى قانداق پەرق ئېتىش كېرەك 115
100. مەمۇرىي قانۇننى ئىجرا قىلىدىغان خادىملار قايسى شەرتلەر - نى ھازىرلىشى كېرەك 117
101. مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار قايسى خىل قىلمىشلارنى سادىر قىلسا جازالىنىدۇ 118

102. مەمۇرىي جازا قانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ 118
103. مەمۇرىي قانۇننى ئىجرا قىلىشتىكى «بەشنى ئاشكارىلاش» تۈزۈمىنىڭ مەزمۇنى قايسى 119
104. مەمۇرىي جازاغا چېتىلىدىغان مال ـ مۈلۈك سوممىسى قانداق ھېسابلىنىدۇ 121
105. مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان تارماقلار ئىستېمالچىلار نىڭ ئەرزىنى قانداق بىرتەرەپ قىلىشى كېرەك 122
106. كۆزىتىپ تەكشۈرۈشتە ئۇمۇمىيۈزلۈك مەۋجۇت بولغان خىمىيەۋى ئۇغۇت مەھسۇلاتلىرىدىكى سۈپەت مەسىلىسى قانداق بىرتەرەپ قىلىنىدۇ 122
107. ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتلارنى قايسى نۇقتىلاردىن تۈزەش كېرەك 123

بەشىنچى ئۇغۇت ئىشلەتكۈچىلەر بىلۈۋىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار 129

108. خىمىيەۋى ئۇغۇت سېتىۋالغاندا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 129
109. خىمىيەۋى ئۇغۇت ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 131
110. خىمىيەۋى ئۇغۇتنى قانچە كۆپ ئىشلەتسە شۇنچە ياخشىمۇ ... 133
111. مۇڭاپىق ئۇغۇتلاشنىڭ ئاساسىي ئۇقۇمى نېمە 134
112. ئاممونىي ھىدرو كاربونات ئۇغۇتىنى تۇپراققا چوڭقۇر بەرسە نېمە ئۈچۈن ئۇنۇمى ياخشى بولىدۇ 136
113. بىرىكمە ئۇغۇتنى ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 137
114. كىسلاتالىق، ئىشقارلىق، نېيترال ئۇغۇت دېگەن نېمە 138
115. زىرائەتلەرنى يىلتىز سىرتىدىن ئۇغۇتلىغاندا نېمىلەرگە

دىققەت قىلىش كېرەك 140
116. قانداق قىلغاندا ئامـونىي ھىدرو كاربونات ئوغۇتىنىڭ ئۈنۈ ـ
مىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ 142
117. كالىـي سـۇلـفات بـىلەن كـالىي خـلورىدنىڭ قانداق پەرقى
بار 143
118. ئوغۇت سـۈپىتـىنى پـەرقلـەندۈرۈشنىڭ قانداق ئاددىي ئۇ ـ
سۇللىرى بـار 144
119. ئاگاھلاندۇرۇش چۈشەندۈرمىسى دېگەن نېمە 147
120. زىرائەتلەردىكى ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ كەمـلىكى قانداق
ئېنىقلىنىدۇ 147
121. ئوغۇتـلارنـىڭ مەھـسۇلات بەلگىسى قايسى تەلەپلەرگە ماس
كېلىشى كېرەك 148
122. خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى ئىشلەتكەندە ۋە ساقلىغاندا ئۇنىڭدىن
زەھەرلىنىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى قانداق ئېلىش كېرەك 149
123. ئوريىا تەركىبىدىكى زىيانلىق ماددا زىرائەتلەرگە زىيان سالسا،
قايسى خىل قوشۇمچە تەدبىرنىڭ ئۈنۈمى ياخشى بولىدۇ 152
124. ساختا، ناچار، يالغان ئوغۇت ئىشلىتىپ، مايسا زىيانغا ئۇچرىسا
قايسى تارماققا ئىنكاس قىلىش كېرەك 152
125. سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىگە ۋەكىللىك
قىلىدىغان «12315» نىڭ مەنىسى نېمە، مەجبۇرىيىتىچۇ 153
126. دېھقان ئىستېمالـچىلارنـىڭ ھوقۇق ـ مەنپەئىتىنى قوغداشتا
ئاساسلىنىدىغان قانۇن ـ نىزاملار قايسىلار 154
127. ئۈنۈملۈك تالون دېگەن نېمە 155

ئالتىنچى خـىمـيـەۋى ئـوغـۇت ئـىشلـەپچىقىرىدىغان كارخانىلار بىلـۈەلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ... 156
128. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىكى لابوراتورىيەلىك

تەكشۈرۈشنىڭ ئاساسىي تەلەپلىرى قايسىلار 156
129. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىكى لابوراتورىيە خادىملىرىنىڭ سالاھىيىتىگە قارىتا قانداق تەلەپلەر بار 157
130. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابو - راتورىيە بۆلۈمنى باشقۇرۇشنىڭ نىشانى نېمە 158
131. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابو - راتورىيە خادىملىرىغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسىلار 159
132. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ لا - بوراتورىيە قۇرۇلۇشى ۋە ئۇنى جايلاشتۇرۇشقا قانداق ئۆلچەم قويۇلىدۇ 161
133. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابو - راتورىيە ئىشلىرى قايسى خىل ئاپپارات - ئۈسكۈنىلەرده تەكشۈرۈلىدۇ 162
134. تەجرىبىخانىدا پاكىزلىقنىڭ تەكشۈرۈش خىزمىتىگە كۆر - ستىدىغان تەسىرى قانداق بولىدۇ 163
135. تارازا ئىشلىتىشنىڭ پرىنسىپلىرى قايسى 165
136. خىمىيەۋى رېئاگېنىت ئۆلچىمى قانچە دەرىجىگە بۆلۈنىدۇ ... 166
137. تەييارلانغان رېئاگېنىت ئېرىتمىسىنىڭ سۈپىتى نېمە ئۈچۈن ئۆزگىرىپ كېتىدۇ 168
138. ئۆلچەم ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمىنى تەييارلاشتا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 169
139. ئۆلچەملىك رېئاگېنىت دېگەن نېمە، ئۇ قايسى شارائىتلارنى ھازىرلىشى كېرەك 171
140. لابوراتورىيەلىك ئۆلچەش ئەسۋابلىرىنىڭ بەلگىسى نەچچىگە بۆلۈنىدۇ 172
141. ئۈنۈملۈك سان دېگەن نېمە، ئۇ قانداق بېكىتىلىدۇ 172

142. ئاساسي سانئى توغرا قىلىشنىڭ پىرىنسىپلىرى قايسىلار ... 173
143. سىستېما خاتالىقى دېگەن نېمە، تاسادىپىي خاتالىق دېگەنچۇ 174
144. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش دوكلاتىغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ 175
145. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرگەندىكى ئەسلىي خاتىرىسىگە قارىتا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ 176
146. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ لا - بوراتوريە بۆلۈملىرى قانداق ئەھۋال ئاستىدا خىلور ئىيونىنى تەكشۈرىدۇ 177
147. ئورگانىك - ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت تەر - كىبىدىكى قايسى كۆرسەتكۈچ فورما تەجرىبىسى قىلىنىدۇ، كارخانىلار تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان تۈرنى قانداق بىر تەرەپ قىلىدۇ 178
148. ئورىيا ئوغۇتىدىكى بىئۇرېت (缩二尿) نىڭ مىقدارىنى بەلگىلەشتە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 178
149. دىستىلەنگەن سۇدا تېمىتىش ئۇسۇلى بىلەن بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئومۇمىي ئازوت مىقدارىنى ئېنىقلاشتا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 180
150. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار تەكشۈرۈشنى ھاۋالە قىلىشتا قايسى تەلەپلەرنى ئادا قىلىشى كېرەك 181
151. مەھسۇلات فورمال تەجرىبىسى دېگەن نېمە 182

يەتتىنچى ئوغۇتنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ئىشلار 184
152. ئۆلچەمگە گۇۋاھلىق بېرىش دېگەن نېمە، تەكشۈرۈشنى ئېتىراپ قىلىش دېگەن نېمە 184
153. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئۆلچەملىك ۋاكالەت نومۇرى ۋە ئا - دەتتىكى نومۇرى قانداق ئىپادىلىنىدۇ 185
154. ئوغۇت سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈشتە قايسى شەرت - شارائىت ۋە ئىقتىدارنى ھازىرلىشى كېرەك 187
155. سۈپەت تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ ئىقتىدارىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاشنىڭ رولى ۋە مەقسىتى نېمە 189
156. نېمە ئۈچۈن تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ خىزمەت سۈپىتى بەك مۇھىم بولىدۇ 190
157. مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش - تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ خىزمەت سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشكە قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسىلار 191
158. مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش - تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرىغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسى 193
159. خىمىيەۋى ئوغۇت سۈپىتىنى نازارەت قىلىش - تەكشۈ - رۈشتىكى ئاساسلار قايسى 194
160. خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش جەر - يانىدا نۇسخا ئېلىشنىڭ تەلىپى قانداق بولىدۇ 195
161. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلات سۈپىتىگە نازارەت قىلىش - ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە قانداق ئەھۋالدا نۇسخا ئېلىنمايدۇ 197
162. مەھسۇلات سۈپىتىگە نازارەت قىلىش - تەكشۈرۈش خىز - مىتىدە نۇسخا ساقلاشنىڭ تەلىپى نېمە 197

163. «0» نىڭ ئۇنۇملۇك سان تەركىبىدە قانداق رولى بار 200
164. تەكشۈرۈش خىزمىتىدىكى خاتالىقنىڭ تۈرى ۋە مەنبەسى قايسىلار 201
165. تەكشۈرۈشنىڭ توغرىلىقى ۋە ئىنچىكىلىكىنىڭ مەنىسى نېمە 203
166. سېلىشتۇرما تەجرىبە دېگەن نېمە، مەقسىتىچۇ 203
167. لابوراتورىيە ئۆلچەم بىرلىكلىرىنى ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك 204
168. ئۆلچەم ئۇسكۇنىلىرىنىڭ تەكشۈرۈش بېكىتىش دەۋرى دېگەن نېمە، مەنبە خاراكتېرلىك (性源溯) دېگەنچۇ 204
169. خىمىيەۋى ئوغۇتلارنىڭ نۇسخىسىنى تەكشۈرۈشتە نېمە ئۇچۇن بوشلۇق تەجرىبىسى ئېلىپ بېرىلىدۇ 205
170. بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇتنى بەلگىلەش جەريانىدا 4 ـ نومۇرلۇق ئەينەكلىك تېگىلچە قانداق يۇيۇلىدۇ 206
171. بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئازوتنىڭ ھالىتى قانداق بولىدۇ 206
172. ئېلېكترونلۇق تارازا ئورنىتىش مەيدانى ۋە ئۇنى ئىشلىتىشتە قانداق تەلەپلەر بار 207
173. مەھسۇلات تەكشۈرتكۈچى تەرەپنىڭ نازارەت قىلىش ـ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە نارازىلىق پىكرى بولسا، قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ 209

سەككىزىنچى خىمىيەۋى ئوغۇتقا مۇناسىۋەتلىك قانۇن بىلىملىرىدىن سوئال ـ جاۋابلار 211
174. مەھسۇلات سۈپىتى مەسئۇلىيىتى دېگەن نېمە، قانۇنىي مەسئۇلىيىتىچۇ 211
175. مەمۇرىي جاۋابكارلىق دېگەن نېمە 212

176. مەمۇرىي جاۋابكارلىقنىڭ ئالاھىدىلىكى قايسىلار 213
177. قانۇنىي جازا دېگەن نېمە 213
178. جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقى دېگەن نېمە 214
179. مەمۇرىي جەھەتتىن جازالاش دېگەن نېمە 215
180. مەمۇرىي جازا بېرىش دېگەن نېمە، جازا بېرىشنىڭ شەكلى نەچچە خىل 215
181. مەھسۇلات جاۋابكارلىقى ئەرزىنىڭ ۋاقىت چېكى چۈشەنچىسى دېگەن نېمە 216
182. مەھسۇلات سۈپىتى توغرىسىدىكى ھەق - تەلەپ دېلولىرىنى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇللىرى قايسىلار 217
183. مەھسۇلات سۈپىتى توغرىسىدىكى ھەق - تەلەپ دېلولىرىنى قوبۇل قىلىشنىڭ تەرتىپلىرى قايسىلار 217
184. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتى ھەققىدىكى كېسىم چىقىرىش پىرىنسىپى قايسى 218
185. ساغلاملىق ۋە بىخەتەرلىككە زىيان سالىدىغان مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقارغان، ساتقانلارغا قارىتا «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا قانداق جازا بېرىش بەلگىلىمىلىرى بار 219
186. مەھسۇلاتقا ئارىلاشما، ساختا نەرسىلەرنى ئارىلاشتۇرغان ۋە راست قىلىپ كىرگۈزۈۋەتكەن مەھسۇلاتنى جازالاشتا «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا قانداق بەلگىلىمە بار ... 220
187. ساختا مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقارغان ئورۇننى جازالاشتا «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا قانداق بەلگىلىمە بار 221
188. تىجارەت گۇۋاھنامىسىنى بىكار قىلىش مەمۇرىي جازاغا قايسى ئورۇن مەسئۇل بولىدۇ 221
189. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرى مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلسا قانداق جازالىنىدۇ 222

190. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ قانۇنغا خىلاپ قايسى قىلمىشلىرى جىنايى جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئالىدۇ 223
191. سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى تەكشۈرۈش خادىملىرى مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلسا قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ 224
192. كارخانىلار ئىزچىللاشتۇرىدىغان ئۆلچەملىك پىرىنسىپلار قايسى 225
193. سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ نومۇر قويۇش بەلگىسى قانداق ئىپادىلىنىدۇ 226

توققۇزىنچى ئوغۇت مەھسۇلاتىنىڭ ھازىر يولغا قويۇ ـ لۇۋاتقان ئۆلچىمى 227

194. ئاممونىي سۇلفات 227
195. ئورىيا 227
196. ئاممونىي نىترات 228
197. ئاممونىي خلور 230
198. يېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان ئاممونىي ھىدرو كاربونات 231
199. دانچە ھالەتتىكى كالتسىي دىفوسفات 232
200. كالتسىي ـ ماگنىي ـ فوسفورلۇق ئوغۇت 233
201. كالتسىي ـ ماگنىي ـ فوسفور ـ كالىيلىق ئوغۇت 233
202. كالتسىي سۇپېر فوسفات 234
203. كالىي خلور 235
204. يېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان كالىي سۇلفات 235
205. ئەنئەنىۋىي ئۇسۇلدا ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى، خۇرۇچنى قويۇلدۇرۇش ئۇسۇلىدا ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد ۋە ئاممونىي دىفوسفات، تالقان ھالەتتىكى ئاممونىي

فوسفىد 236
206. فوسفور نىترات ئوغۇتى 238
207. كالىي دىھىدرو فوسفات 239
208. كومپلېكس ئوغۇت (بىرىكمە ئوغۇت) 240
209. ئورگانىك ـ ئانىيورگانىك ئارىلاشما ئوغۇت 241
210. ئاممونىي كىسلاتالىق يوپۇرماق ئوغۇتى 243
211. مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلىق يوپۇرماق ئوغۇتى 243
212. يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىلىدىغان سىنىك سۇلفات 244
213. ناترىيلىق چىرىندى كىسلاتاسى 246
214. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت 246
215. ئورگانىك ئوغۇت 248

بىرىنچى ئوغۇت ھەققىدە ئومۇمىي چۈشەنچە

1. ئوغۇت دېگەن نېمە

ئومۇمەن زىرائەتلەرنىڭ مەھسۇلات مىقدارى ۋە سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن يەر-گە ئىشلىتىلىدىغان ماددىلار ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. زىرائەت ۋە ئۆسۈم-لۈكلەر ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇقلارنى بېۋاستە تەمىنلەيدىغان ئو-غۇتلار بېۋاستە ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. مەسىلەن، ئازوتلۇق ئوغۇت، فوسفورلۇق ئوغۇت، كالىيلىق ئوغۇت، مىكرو مىقدارلىق ئوغۇت ۋە بە-رىكمە ئوغۇت قاتارلىقلار مۇشۇ تۈردىكى ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ. يەرنىڭ فىزىكىلىق، خىمىيەلىك، بىيولوگىيەلىك ئالاھىدىلىكىنى ياخشىلاپ، زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش شارائىتىنى ياخشىلايدىغان ئوغۇتلار ۋاستىلىك ئوغۇت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن، ھاك، گەچ ۋە باكـ تېرىيە ئوغۇتى قاتارلىقلار. ئۇنىڭدىن باشقا، بۇ ئىككى خىل ئوغۇتنى بەزىدە ئېنىق ئايرىغىلى بولمايمۇ قالىدۇ. مەسىلەن، ئورگانىك ئوغۇت ھەم بېۋاستە ئوغۇتقا، ھەم ۋاستىلىك ئوغۇتقا كىرىدۇ.

2. ئورگانىك ئوغۇت دېگەن نېمە، ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى قانداق

تەركىبىدە نۇرغۇن ئورگانىك ماددا بولغان ئوغۇت ئورگانىك ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل ئوغۇت كۆپىنچە ئۆسۈملۈك پاخالىلىرى، قىغ،

گەندە، يېشىل ئوغۇت ئۆسۈملۈكلىرى ۋە چىرىپ سېسىيدىغان نەرسە-لەردىن ھاسىل بولىدىغان ئوغۇت بولۇپ، ھەممىلا جايدا تەييارلىغىلى بولىدۇ. شۇڭا، ئۇ مەھەللىۋى ئوغۇت دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

خىمىيەۋى ئوغۇت بىلەن ئورگانىك ئوغۇتنى ئۆزئارا سېلىشتۇرغاندا، ئورگانىك ئوغۇتنىڭ تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە خىل ئالاھىدىلىكى بار: بىرىنچى، ئوزۇقلۇق تەركىبى تولۇق؛ ئورگانىك ئوغۇت تەركىبىدە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۆسۈپ - يېتىلىشىگە جىددىي ئېھتىياجلىق بولغان ئاز-زوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل زۆرۈر ئېلېمېنت، شۇنداقلا كۆپ مىقداردىكى مىكرو مىقدارلىق ۋە ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرگۈچى ماددا بار. شۇڭا، ئورگانىك ئوغۇت مۇكەممەل ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. ئىككىنچى، ئوغۇتلۇق ئۇنۇمى ئاستا ۋە ئۇزاق مۇددەتلىك بولىدۇ؛ ئورگانىك ئوغۇت تەركىبىدىكى ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ ھەممىسى ئورگانىك ھالەتتە بولۇپ، مىكرو ئورگانىزملار پارچىلانغاندا، ئاندىن زىرائەتلەر قوبۇل قىلالايدۇ. ئۇچىنچى، تۇپراق ئۇنۇمدارلىقىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ؛ ئورگانىك ئوغۇت تەركىبىدە زور مىقداردا ئورگانىك ماددا ۋە چىرىندى كىسلاتالىرى بولۇپ، تۇپراق قۇرۇلمىسىنىڭ شەكىللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، تۇپراقنىڭ فىزىكىلىق، خىمىيەلىك قۇرۇلمىسىنى ياخشىلايدۇ، يەنى تۇپراقنىڭ نەملىك، ئوغۇت ساقلاش، ھاۋا ئالماشتۇرۇش ھالىتىنى تەڭشەيدۇ. تۆتىنچى، تۇپراقنىڭ ئورگانىك ئوزۇقلۇقىنى ياخشىلايدۇ؛ ئورگانىك ئوغۇت چىرىپ سېسىش جەريانىدا ئانتىبىيوتىكلار، ۋىتامىنلار، ھۇمىك كىسلاتاسى، ئامىنو كىسلاتالىرى، فېرمېنتلارنى ھاسىل قىلىپ، زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلىنىشىنى ياخشىلاپ، ماددا ئالماشتۇرۇشىنى كۈچەيتىپ، زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇقلاردىن پايدىلىنىش نىسبىتى ۋە كېسەللىكلەرگە قارشى تۇرۇش كۈچىنى ئاشۇرىدۇ. بەشىنچى، ئورگانىك ئوغۇتنىڭ مەنبەسى كەڭ، تۇرى كۆپ، تەنەرخى تۆۋەن؛ ئورگانىك ئوغۇتنىڭ ئارتۇقچىلىقى كۆپ بولسىمۇ، بىراق

يېتەرسىزلىكىمۇ بار. مەسىلەن، ئورگانىك ئوغۇتنىڭ ئوزۇقلۇق تەركىبى تۆۋەن، ئۈنۈمى ئاستا، ئىشلىتىلىش مىقدارى كۆپ، ئەمگەك ۋە ۋاقىت كۆپ كېتىدۇ، توشۇش قىيىن قاتارلىقلار.

3. خىمىيەۋى ئوغۇت دېگەن نېمە، ئۈنۈمى ئالاھىدىلىكى قايسىلار

خىمىيەۋى ئۇسۇل بىلەن بىرىكتۈرۈلگەن ياكى يەر بايلىقىنى قېزىش جەريانىدا پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ئوغۇت خىمىيەۋى ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. ئۈنۈمى تۇرى كۆپ بولۇپ، كۆپ ساندىكى خىمىيەۋى ئوغۇت مىنېرالار ياكى ئانئورگانىك تۇز ھېسابلىنىدۇ، ئۇلار مىنېرال ئوغۇت ياكى ئانئورگانىك ئوغۇت دېيىلىدۇ.

خىمىيەۋى ئوغۇت بىلەن ئورگانىك ئوغۇتنى ئۆزئارا سېلىشتۇرغاندا خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئوزۇقلۇق مىقدارى بىرقەدەر يۇقىرى، تەسىرى تېز، بىرقەدەر ساپ بولىدۇ. توشۇش، ساقلاشقا ئەپلىك، ئىشلىتىش ئاسان. پايدىسىز تەرىپى خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئېلېمېنت مىقدارى يۇقىرى، دانچىلىرى كىچىك، ئىشلىتىش مىقدارىنى تىزگىنلەش قىيىن بولۇپ، كۆپ ھاللاردا مىقدارىنى ئاشۇرۇۋېتىش ئەھۋالى كۆرۈلۈپ، زىرائەتلەرنى كۆيدۈرۈپ قويۇشنى، تۈپراق قۇرۇلمىسىنى بۇزۇش ھادىسىسىنى پەيدا قىلىدۇ. ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلى ئۇزۇن بولغان زىرائەتلەرگە كۆپ قېتىم تولۇقلاپ بەرگەندە پايدىسىز ئامىللارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئەڭ چوڭ ئارتۇقچىلىقى زىرائەتلەرنى ئۆسۈپ يېتىلىشنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە ئېھتىياجلىق بولىدىغان ئوزۇقلۇق ماددىلار بىلەن تولۇقلايدۇ. بۇ يەردىكى ئاساسىي تەلەپ — زىرائەتلەرنىڭ ئوغۇتقا بولغان تەلىپىگە ئاساسەن توغرا ئىشلىتىشنى ئىشقا ئاشۇرغاندا، يەنى ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ نىسبىتى ۋە باشقا تەركىبلەرنى

ماسلاشتۇرۇپ، ئىلمىي ئۇسۇلدا ئوغۇتلاشنى ئىشقا ئاشۇرغاندا، ئۇنىڭ ئەكس تەسىرىنى ئازايتقىلى بولىدۇ. ئەگەر زىرائەتلەرگە خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئىلمىي ئۇسۇلدا ئىشلەتمىگەندە، زىرائەتلەرنىڭ مەھسۇلات مىقدارىرى تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. شۇڭا، خىمىيەۋى ئوغۇتنى مۇۋاپىق، توغرا ئىشلىتىش، بولۇپمۇ ئورگانىك ئوغۇت بىلەن خىمىيەۋى ئوغۇتنى مۇۋاپىق تەڭشەپ ئىشلىتىش كېرەك.

4. مىكرو مىقدارلىق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسى

بۇ خىل ئوغۇت ئۆسۈملۈكلەر پەۋقۇلئاددە ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان بولىدۇ. ئۇلار بور (Br)، سىنك (Zn)، مولىبدېن (Mo)، مانگان (Mn)، مىس (Cu)، تۆمۈر (Fe)، كوبالت (Co) ۋە خلور (Cl) قاتارلىقلاردىن تۇزۇلىدۇ. ئۆسۈملۈكلەرنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىشىگە زۆرۈر لازىملىق بولغان ئېلېمېنتلار ئىچىدە ئازوت (N)، فوسفور (P)، كالىي (K)، كالتسىي (Ca)، ماگنىي (Mg) ۋە گۈڭگۈرت (S) قاتارلىقلار تۇراقلىق مىقدارغا ئىگە ئېلېمېنتلار بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇلار ئۆسۈملۈكلەرنىڭ كۈلىدە 99% تىن يۇقىرى بولىدۇ. مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ ئىگىلىگەن نىسبىتى ئون مىڭدىن بىر-دىن يۈز مىڭدىن بىرگىچە بولسىمۇ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ فوتوسىنتېز، نەپەسلىنىش رولى، شۇنداقلا ماددا ئالماشتۇرۇش رولىنى ياخشىلايدۇ. تېرىلغۇ يەرلەردە مەلۇم بىر خىل مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنت كەمچىل بولسا، زىرائەت غولدا ئېلېمېنت يېتىشمەسلىك كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ - دە، مەھسۇلات مىقدارى تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. ئېغىر بولغاندا دان تۈتۈشى ياخشى بولمايدۇ، ھەتتا دان تۈتمايدۇ. زىرائەتلەر ئېھتىياجلىق بولغان مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلارغا ئاساسەن تۈپراق ئارقىلىق ئېرىشىدۇ. ئادەتتە تېرىلغۇ يەرلەردە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار ئوخ-

شاش بولمىغان دەرىجە، ئوخشاش بولمىغان دائىرە، ئوخشاش بولمىغان مىقداردا مەۋجۇت بولسىمۇ، لېكىن زىرائەتلەرگە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تەييارلانغان ئوغۇتلارنى ئىشلىتىپ تولۇقلاپ تۇرۇش زۆرۈر. مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تەييارلانغان ئوغۇتلارنى زىرائەتلەرگە مۇۋاپىق ئىشلەتكەندە، مەھسۇلاتقا كاپالەتلىك قىلىش ياكى مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇشتەك نەتىجىنى قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ.

5. يوپۇرماق ئوغۇتى دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار

يوپۇرماق يۈزى ئارقىلىق سۈمۈرتۈشنى مەقسەت قىلىدىغان، يەنى يوپۇرماق يۈزىگە بۇاستە ئىشلىتىلىدىغان ئوغۇت يوپۇرماق ئوغۇتى دېيىلىدۇ. يوپۇرماق ئوغۇتىنىڭ ئالاھىدىلىكى تۆۋەندىكىچە:

1. سۈمۈرۈلۈشى تېز. يوپۇرماق ئوغۇتىنى زىرائەتلەرگە ئىشلەتكەندە ئۇنىڭدىكى تۈرلۈك ئوزۇقلۇق تەركىبلەر زىرائەت تېنىگە بۇاستە قوبۇل قىلىنىدۇ. شۇڭا، يوپۇرماق ئوغۇتىنىڭ ئۈنۈم ببرىشى باشقا تۈردىكى ئوغۇتلاشنىڭ رولىغا قارىغاندا تېز بولىدۇ. تەتقىق قىلىنىشچە، يوپۇرماقنىڭ ئوغۇت سۈيۇقلۇقىنى سۈمۈرۈش سۈرئىتى يىلتىز قىسمىدىن سۈمۈرگەنگە قارىغاندا بىر ھەسسە ئەتراپىدا تېز بولىدىكەن.

2. ئۈنۈمى زور بولىدۇ. زىرائەتلەرنى يوپۇرماقتىن ئوغۇتلىغاندا ئوزۇقلۇق تەركىبلەر زىرائەت تېنىگە بۇاستە قوبۇل قىلىنىدىغان بولغاچقا، ئۈنۈمى يۇقىرى بولىدۇ. يوپۇرماقتىن ئوغۇتلاش ئارقىلىق زىرائەتلەرنىڭ غولىدىكى تۈرلۈك فىزىيولوگىيە باسقۇچىنىڭ تەرەققىياتىنى كۆچلۈك ئىلگىرى سۈرۈپ، فوتوسىنتېز رولىنىڭ كۈچلۈكلۈكىنى روشەن ئۆستۈرگىلى ۋە ئېنزىمنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، زىرائەت مەھسۇلاتىنى ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ.

3. ئىشلىتىلىش مىقدارى ئاز. يوپۇرماقتىن ئوغۇتلىغاندا ئۇنىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارى نىسبەتەن ئاز بولىدۇ. بولۇپمۇ، بور (B)، مانگان (Mn)، مولىبدېن (Mo) ۋە تۆمۈر (Fe) قاتارلىق مىكرو مىقدارلىق ئوغۇتلارنى زىرائەتلەرنىڭ يىلتىز قىسمىغا ئىشلەتكەندە، ئۇنىڭ مىقدارىنى ئاشۇرۇپ، ئاندىن زىرائەتلەرنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرغىلى بولىدۇ. يوپۇرماق ئوغۇتى زىرائەتلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىغا مەركەزلىك هالدا پۈركۈلگەندىن كېيىن، تېرىلغۇ يەرلەرگە ئىشلەتكەن باشقا تۈردىكى ئوغۇتقا قارىغاندا نەچچە هەسسە ئاز بولىدۇ. شۇنداقلا قانائەتلىنەرلىك نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

6. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاهىدىلىكى قايسىلار

مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت تۈپراق ئۈچۈن پايدىلىق مىكرو ئورگانىزملارنى ئايرىپ ئىشلەپچىقىرىلغان، يەنە شۇ ئورگانىزملارغا باشقا مادىلارنى ئارىلاشتۇرۇپ ياساپ چىقىلغان ئوغۇت مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئالاهىدىلىكى بار: بىرىنچى، پايدىلىق جانلىقلار تۈپراقنى مۇنبرال ئوزۇقلۇقلار بىلەن تەمىنلەيدۇ؛ ئىككىنچى، لاياقەتلىك مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ تۈپراقنى بۇلغىشى ئاز بولىدۇ؛ ئۈچىنچى، مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ ئىشلىتىش مىقدارى ئاز بولۇپ، بىر مو يەرگە 500 ~ 1000 گىرام ئىشلىتىلىدۇ؛ تۆتىنچى، رولىنىڭ چوڭ - كىچىك بولۇشى مىكرو ئورگانىزم مەۋجۇت بولغان مۇهىتنىڭ تەسىرىگە ئاساسەن بولىدۇ. مەسىلەن، نۇر چۈشۈش، تېمپېراتۇرا، نەملىك مىقدارى، كىسلاتالىق - ئىشقارلىق دەرىجىسى ۋە ئورگانىك ماددا قاتارلىقلار؛ بەشىنچى، مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ ئۇنۇم بېرىش مۇددىتى ئادەتتە يېرىم يىلدىن بىر يىلغىچە بولىدۇ.

7. چىرىندى كىسلاتالىق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار

تەركىبىدە چىرىندى كىسلاتاسى مول بولغان چىرىمدان، قوڭۇر كۆمۈر ۋە يىمىرىلگەن كۆمۈر قاتارلىقلارنى خام ئەشيا قىلىپ ئاممىيلاشتۇرۇش، نىتراتلاشتۇرۇش قاتارلىق خىمىيەۋى ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ پىششىقلاپ ئىشلەنگەن، يەنى ئازوت، فوسفور، كالىي ۋە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان ئوغۇت چىرىندى كىسلاتالىق ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ بىر خىل ئورگانىك ۋە ئانئورگانىك بىرىكمە ئوغۇت بولۇپ، تۈپراقنىڭ فىزىكىلىق، خىمىيەلىك خۇسۇسىيىتىنى ياخشىلاش، زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە زىرائەتلەرنىڭ ناچار شارائىتقا تاقابىل تۇرۇشچانلىقىنى كۈچەيتىش، مەھسۇلات سۈپىتىنى ئەلالاشتۇرۇشتەك ئارتۇقچىلىقى بار. چىرىندى كىسلاتاسى ئوغۇتنىڭ ئاساسلىق تۈرلىرى مۇنداق: بىرىنچى، چىرىندى كىسلاتاسى؛ ئىككىنچى، نىترو چىرىندى كىسلاتاسى؛ ئۈچىنچى، ساپلاشتۇرۇلغان چىرىندى كىسلاتاسىدىن ئىبارەت. چىرىندى كىسلاتاسى، نىترو چىرىندى كىسلاتاسى ئازوت، فوسفور، كالىي ۋە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تۈزۈلىدۇ. ئۇ بىر مەنبەلىك ياكى كۆپ مەنبەلىك چىرىندى كىسلاتالىق بىرىكمە ھاسىل قىلغان ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ. ساپلاشتۇرۇلغان چىرىندى كىسلاتاسى ئاساسلىقى ئېرىتكۈچىلەردە ئاسان ئېرىيدىغان كالىي، ناترىي، ئاممونىي تۈزى تەركىبلىرىدىن ياسالغان بولۇپ، زىرائەتلەرگە پۈركىلىدۇ.

8. كومپلېكس (بىرىكمە) ئوغۇت (BB ئوغۇتى) دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار

كومپلېكس (بىرىكمە) ئوغۇت (BB ئوغۇتى) تەك نىسبەتلىك ئو-

غۇتلاش نەزەرىيەسىنى ئاساس قىلىپ، ئازوت، فوسفور، كالىيدىن ئوخشاش نسبەتتە ئېلىپ، فىزىكىلىق ئۇسۇل ئارقىلىق ياسالغان ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ. بۇ خىل ئوغۇتنىڭ مۇنداق بىرقانچە ئالاھىدىلىكى بار: بىرىنچى، ئوزۇقلۇق تەركىبى يۇقىرى. بۇ ئوغۇتنىڭ ئاساسلىق خام ئەشياسى ئوربىا، ئاممونىي فوسفىت، ئاممونىي فوسفات، كالىي خلورىد ۋە كالىي سۇلفات بولۇپ، تەييارلىغاندىن كېيىنكى ئوزۇقلۇق مىقدارى 50% ئەتراپىدا بولىدۇ؛ ئىككىنچى، بۇ خىل ئوغۇتتىكى ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىقلارنىڭ نسبىتىنى مەلۇم نسبەتتە تىزگىنلىگەندىن باشقا، شۇ خىل ئوغۇت ئىشلىتىلگەن ئېتىزنىڭ ئوزۇقلۇققا بولغان تەلەپنىگە ئاساسەن ئوتتۇرا ۋە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلارنى كۆپەيتىش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدۇ. مەسىلەن، ماگنىي، بور، سىنىك، مانگان، مىس قاتارلىقلارنى مۇناسىپ ئاشۇرغىلى بولىدۇ؛ ئۈچىنچى، ئىشلىتىش ئۇسۇلى ئاددىي، تەننەرخى تۆۋەن، تۇپراقنى بۇلغاش دەرىجىسى، يانجىش، دانچە ھاسىل قىلىش ۋە تاسقاپ ئايرىش ئۇسكۇنىلىرىنى ئىشلىتىش ھاجەتسىز، پەقەت ئارىلاشتۇرۇش، توشۇش ـ قاچىلاش ئۇسكۇنىلىرىلا لازىم بولىدۇ؛ تۆتىنچى، ئىشلىتىش ئوڭاي، ئىش ۋە كۈچىنى تېجىگىلى بولىدۇ. كومپلېكس ئوغۇت ياساشتا تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا دىققەت قىلىش كېرەك.

بىرىنچىدىن، زىرائەتلەر ئېھتىياجلىق بولغان ئوغۇت ئالاھىدىلىكى بولۇش، تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرۇش، خاسلىقىنى گەۋدىلەندۈرگەن ئاساستا ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇتنىڭ ئوزۇقلۇق دەرىجىسىنى مۇۋاپىق تەڭشەش كېرەك؛ ئىككىنچىدىن، ئىشلەتكەن دانچىلارنىڭ دەرىجىسى چوقۇم بىردەك بولۇشى، چوڭ ـ كىچىك بولۇپ قالماسلىق، قاتلام شەكىللەندۈرۈپ قويۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك؛ ئۈچىنچىدىن، ئوزۇقلۇق تەركىبىنى مۇۋاپىق تەڭشەپ نەملىكنى سۈمۈرۈۋېلىش، نەمدە پارچىلىنىپ كېتىش ۋە پارلىنىپ پارچىلىنىپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئالالايدىغان بولۇش لازىم.

9. تەدرىجىي ئۇنۇم بېرىدىغان ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار

بۇ خىل ئوغۇت كېچىكتۈرۈپ تەسىر كۆرسىتىدىغان ياكى تېز ئۇنۇم بېرىشى تىزگىنلەنگەن ئوغۇت دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئوزۇقلۇق تەركىبىدىكى ئوزۇقلۇقنىڭ ئۆتۈشى ۋە زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ سۈمۈرۈلىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئۇنۇم بېرىش ئۇنۇمى تېز بولىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدىكى ئازوتلۇق ئوغۇتنىڭ پارغا ئايلىنىشى، ئېرىشى تېز بولۇپ، مۇزاپىق ئىشلەتمىسە ئۇنىڭ زىيان كەلتۈرۈش ئېھتىماللىقى چوڭ بولىدۇ، ھەتتا مۇھىتنى بۇلغايدۇ. ئازوتلۇق ئوغۇتنىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارى مۇزاپىق بولمىسا، ئۆسۈملۈكلەردە ئوخشاش بولمىغان كېسەللىك ئالامەتلىرىنى پەيدا قىلىدۇ. تەدرىجىي ئۇنۇم بېرىدىغان ئوغۇت بولسا، بۇنىڭغا تۇپتىن ئوخشىمايدۇ، ئۇنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئالاھىدىلىكى بار: بىرىنچى، زىرائەتلەرنىڭ ئوغۇتنى سۈمۈرۈشچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ، ئوغۇت ئۇنۇمىنىڭ ئازىيىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، تېزدىن پارچىلىنىپ كېتىشىنى، ئۇنۇمىنىڭ مۇقىملىقىنى ساقلايدۇ؛ ئىككىنچى، ئوغۇتلاش مىقدارى، ئوغۇتلاش قېتىم سانىنى ئازايتىپ، ئەمگەك كۈچىنى تېجەپ، تەننەرخىنى ئازايتىدۇ؛ ئۈچىنچى، ئوغۇتنىڭ پارچىلىنىشىدىن بۇلغىنىشىنى ئازايتىدۇ. شۇڭا، تەدرىجىي ئۇنۇم بېرىدىغان ئوغۇت ئىشلەتكۈچىلەر ۋە تېخنىكلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى. شۇنداقلا دۆلىتىمىز ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش كەسپىنىڭ مۇھىم بىر تۈرى بولۇپ قالدى.

10. يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاش دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى قايسىلار

ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىز قىسمى ئوزۇقلۇقلارنى سۈمۈرگەندىن باشقا، يوپۇرماق ۋە غول شاخلىرىمۇ ئوزۇقلۇقلارنى سۈمۈرىدۇ. ئوزۇقلۇق

تەركىبى بار ئېرىتمىلەرنى ئۆسۈملۈك يوپۇرمىقىغا پۈركۈش، يىلتىز سرتىدىن ئوغۇتلاش دەپ ئاتىلىدۇ. يىلتىز سرتىدىن ئوغۇتلاشنىڭ ئالاھىدىلىكى: بىرىنچى، ئۆسۈملۈكلەرگە ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇقلارنى يەتكۈزۈپ بېرىپ، تۇپراقنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرىدۇ ياكى ئۇنۇمدارلىقى تۆۋەنلەپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ؛ ئىككىنچى، يىلتىز سىستېمىسىنىڭ سۈمۈرۈشچانلىقى ئاجىزلاپ كەتكەندە يىلتىز سرتىدىن ئوغۇت بەرسە، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئوزۇقلۇق ماددىلارنى سۈمۈرۈشچانلىقى ئاشىدۇ. مەسىلەن، شالنىڭ ئاخىرقى باسقۇچىدا يوپۇرماق قىسمىغا ئوريا ۋە ھىدرو كالىي، فوسفات كىسلاتاسى ئوغۇتىنى پۈركۈسە، دان تۆتۈشى ئالاھىدە ياخشى بولىدۇ. ئۇچىنچى، ئۆسۈملۈك يوپۇرمىقىنىڭ ئوزۇقلۇق سۈمۈرۈشى ۋە ئۆزلەشتۈرۈشى يىلتىزغا قارىغاندا تېز بولىدۇ، شۇڭا ئۇ ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئوزۇقلۇققا بولغان ئېھتىياجىنى ۋاقتىدا قانداۋۇرىدۇ. مەسىلەن، ئوريانى تۇپراقتىن ئىشلەتكەندە، ئادەتتە 4 ～5 كۈندىلا ئۇنۇمى كۆرۈلىدۇ، بىراق يىلتىز سرتىدىن، يەنى يوپۇرماقتىن پۈركۈپ بەرگەندە، 1 ～2 كۈندىلا ئۇنۇمى كۆرۈلىدۇ؛ تۆتىنچى، يىلتىز سرتىدىن ئوغۇتلاش ماشىنىلاشتۇرۇشقا تولىمۇ ماس كېلىدۇ، يىلتىز سرتىدىن ئوغۇت بەرگەندە ئىشلىتىش مىقدارى ئوغۇتلاش مىقدارىنىڭ 10% ى ئېچىدە تىزگىنلىنىدۇ. كۆپ ھاللاردا ئوريانى باشقا تۇردىكى ئوغۇتلارغا ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلەتكىلى، زور مىقداردىكى ۋاقىت ۋە ئەمگەك كۈچىنى تېجىگىلى بولىدۇ. مۇبادا ئۇنى ماشىنا كۈچى ئارقىلىق پۈركۈسە ئۇنىڭ ئۇنۇمى يۇقىرى، نەتىجىسى تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. مېۋىلىك باغ ۋە كۆكتاتلارغا يىلتىز سرتىدىن ئوغۇتلاش ئۇسۇلىنى قوللانغاندا ئۇنۇمى تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ.

11. ئاساسىي ئوغۇت، ئۇرۇق ئوغۇتى ۋە قوشۇمچە ئوغۇت دېگەن نېمە

ئاساسىي ئوغۇت ــ تېرىشتىن بۇرۇن ياكى زىرائەت مايسىلىرىنى

كۆچۈرۈشتىن بۇرۇن تېرىلغۇ يەرگە بېرىلىدىغان ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ. ئاساسىي ئوغۇت زىرائەتلەرنى ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇق بىلەن تەمىنلەيدۇ، يەنى تۈپراق ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلگەن ئوغۇت ئادەتتە ئاساسىي ئوغۇت بولىدۇ، ئۇرۇق ئوغۇتى ئۇرۇق بىلەن بىرگە بېرىلگەن ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئوغۇت بىخلارنىڭ يىلتىز سىستېمىسىنى ئوزۇقلۇق بىلەن بۇاستە تەمىنلەپ ئوزۇقلۇقنى سۈمۈرۈشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. قوشۇمچە ئوغۇت زىرائەتلەر ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدە تولۇقلاپ بېرىلىدىغان ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنىڭ رولى ئاساسلىقى زىرائەتلەر ئۆسۈپ مەلۇم باسقۇچقا بارغاندا ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇق ماددىلارنى تولۇقلايدۇ ياكى ئاساسىي ئوغۇتلار تولۇقلاپ بولالمىغان ئېھتىياجنى قاندۇرىدۇ. ئىشلەپچىقىرىش ئەمەلىيىتى داۋامىدا ئۇرۇق ئوغۇتى ئاساسىي ئوغۇت ۋە قوشۇمچە ئوغۇتلار ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈلۈپ ئىشلىتىلىدۇ. تېخنىكا جەھەتتە ئاساسىي ئوغۇت ئاساس، قوشۇمچە ئوغۇت يارىمچى قىلىپ ئىشلىتىلىدۇ.

12. بىرىكمە باكتېرىيەلىك ئوغۇت دېگەن نېمە، قانداق رولى بار

بىرىكمە باكتېرىيەلىك ئوغۇت كۆپ خىل پايدىلىق مىكرو ئورگانىزملارنى ئارىلاشتۇرۇپ ياسالغان ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ. ئۇ ئادەتتە ئۇنۇمۇپرسال باكتېرىيەلىك ئوغۇت دەپمۇ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل ئوغۇت ئوخشاش بولمىغان رايون كىلىماتى ۋە تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئىشلەپچىقىرىلىدۇ ۋە ئىشلىتىلىدۇ. بۇ خىل ئوغۇتنىڭ تەسىرى ئومۇمىيۈزلۈك بولىدۇ، ئۇ زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇق قوبۇل قىلىشىنى ياخشىلاپ، ئۆسۈپ يېتىلىشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. كېسەللىكلەرگە قارشى تۇرۇش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. تۈپراقتىكى جانلىقلارنىڭ

ئاكتىپچانلىقىنى قوزغايدۇ، بۇ خىل ئوغۇت تەركىبىدىكى سانسىزلىغان باكتېرىيەلەر ئۆزئارا بىرىكىپ، ئۆزئارا ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئويناي-دۇ. ناچار شارائىتقا تاقىبل تۇرۇش كۈچى ۋە ماسلىشىشچانلىقى كۈچ-لۈك بولىدۇ، ئوغۇتلۇق نىسبىتىمۇ مۇقىم بولىدۇ.

13. ئۇزۇن مۇددەت ئۈنۈم بېرىدىغان ئازوتلۇق ئوغۇت دېگەن نېمە، ئالاھىدىلىكى ۋە تۈرى قايسىلار

ئۇزۇن مۇددەت ئۈنۈم بېرىدىغان ئازوتلۇق ئوغۇت ئازوت ئېلېمېنتىنى قويۇپ بېرىشنى تىزگىنلەپ، زىرائەتلەرنىڭ سىجىل سۈمۈرۈشىنى ئىش-قا ئاشۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى: بىرىنچى، بۇ خىل ئوغۇتنى ئىشلەت-كەندىن كېيىن ئۇنىڭدىكى ئازوت ئېلېمېنتىنىڭ ئۈنۈم بېرىش مەزگىلى ئۇزۇن بولىدۇ ھەم پايدىلىنىش نىسبىتى يۇقىرى بولىدۇ؛ ئىككىنچى، تېرىلغۇ يەرلەرگە بېرىلگەن ئوغۇتلاردىن قويۇقلۇقى ئېشىپ كەتكەنلە-رىنىڭ ناچار تەسىرىنى يوقىتىدۇ؛ ئۈچىنچى، ئوغۇتلاش قېتىم سانىنى ئازايتىپ، ئىش ئۈنۈمىنى ئۆستۈرىدۇ؛ تۆتىنچى، بۇلغىنىشنى ئازايتىپ، ئېكولوگىيەلىك مۇھىتنى قوغدايدۇ. بۇ خىل ئوغۇتنىڭ تۆۋەندىكىدەك تۈرلىرى بار:

1. خىمىيەۋى تەركىبلەردىن تۈزۈلگەن، ئېرىشچانلىقى ئاستا بولغان، ئورگانىك ئازوتلۇق ئوغۇت. مەسىلەن، ئورىيا فورمالدىگىد، ئورىيا ئېتىل ئالدىگىد، ئىزوبۇتىن ئورىياسى ۋە ئوكسالات ئامىن قاتارلىقلار؛

2. ئېرىشچانلىقى ئاستا بولىدىغان ئانئورگانىك ئازوتلۇق ئوغۇت. مەسىلەن، ئاممونىي، ماگنىي، فوسفات كىسلاتاسى قاتارلىقلار؛

3. ئۇراپ قاچىلانغان ئازوتلۇق گۈڭگۈرت قوشۇلغان، كالتسىي، ماگنىي، فوسفورلۇق ئوغۇت ئاممونىي ھىدرو كاربونات بىلەن ئورالغان ئورىيا قاتارلىقلار؛

4. تەركىبىدە مول چىرىندى كىسلاتاسى بار، ئورگانىك ماددىلاردىن

ياسالغان، ئۇزۇن مۇددەت ئۇنۇم بېرىدىغان ئوغۇت. مەسىلەن، چىرىمدان، قوڭۇر كۆمۈر ۋە يىمىرىلگەن كۆمۈرنى خام ئەشيا قىلىپ، ئاممىياكلاشتۇرۇش بىلەن بىرتەرەپ قىلىنغان ئوغۇت قاتارلىقلار.

14. تەڭ نىسبەتلىك ئوغۇتلاش نەمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ

تەڭ نىسبەتلىك ئوغۇتلاش ھازىرقى زامان ئوغۇتلاش تېخنىكىسى بولۇپ، ئۇ زىرائەتلەرنى ئوغۇتلاش قانۇنىيىتى، تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئوغۇتقا بولغان ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئورگانىك ئوغۇتنى ئاساس قىلغان ھالدا ئازوتلۇق، فوسفورلۇق، كالىيلىق ۋە مىكرو مىقدارلىق ئوغۇتلارنىڭ بىرلەشتۈرۈلۈشىدىن ھاسىل بولغان ئوغۇتلاش تەدبىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭدا ھەرخىل ئوغۇتلارنىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارى ۋە نىسبىتى بولىدۇ ھەمدە ئۇنى ئىشلىتىشتىكى مۇناسىپ تەدبىرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ. ئۇنىڭدىكى تۈپ نىشان زىرائەتلەرنىڭ ئومۇمىي ھالىتى، مەھسۇلات ئېلىش تەلىپى نەزەردە تۇتۇلىدۇ، ئىشلىتىلىدىغان ئوغۇتنىڭ تۈرى ۋە مىقدارى بېكىتىلىپ، ئاساسىي ئوغۇت ۋە قوشۇمچە ئوغۇت بېرىش نىسبىتى تەڭشىلىپ، ئۇنى ئىشلىتىش ۋاقتى، ئۇسۇلى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. ئوغۇتنىڭ مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇشتىكى ئەڭ چوڭ رولى جارى قىلدۇرۇلىدۇ، بۇ ئارقىلىق قارىغۇلارچە ئوغۇتلاشقا چەك قويۇلۇپ، ئوغۇتتىن پايدىلىنىش ئۇنۇمى ۋە ئىقتىسادىي ئۇنۇمنى ئاشۇرۇشقا تۈرتكە بولىدۇ.

15. ئوغۇت ئۇنۇمى ۋە قوشۇمچە ئۇنۇمى دېگەن نېمە

ئوغۇت ئۇنۇمى ــ ئوغۇت تەركىبىدىكى ماددىلارنىڭ ئۆسۈملۈكلەر تەرىپىدىن سۈمۈرۈلۈشىدە كۆرۈلىدۇ. ئۇ يەنە ئۆسۈملۈكلەر قوبۇل قىلغان ئوزۇقلۇق ماددا ۋە ئېلېمېنتلار بىلەنمۇ زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.

بۇ يەردىكى ئېلېمېنتلارنىڭ ئېغىرلىقى ئەمەلىي مىقدارى بويىچە ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن، ئازوتلۇق ئوغۇت (N)، فوسفورلۇق ئوغۇت (P)، كالىيلىق ئوغۇت (K) بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. ئوغۇتلاردىكى ئاساسلىق ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلاردىن باشقا تەركىبلەرنىڭ ھەممىسى قوشۇمچە تەركىب بولىدۇ. مەسىلەن، ئاممونىي سۇلفاتتىكى ئازوت مىقدارى 21%～20 بولىدۇ، ئازوت بىلەن ئوغۇتلاشنى مەقسەت قىلغان سۇلفات كىسلاتا رادىكالى قوشۇمچە تەركىب سۈپىتىدە قوللىنىلىدۇ. كالتسىي فوسفاتنىڭ ئۈنۈملۈك تەركىبى كالتسىي دىھىدرو فوسفاتتىكى كاربون - سۇ بىرىكمىلىرى بولىدۇ يەنى ئىئونلانغان فوسفات كىسلاتاسى ۋە ئاز مىقدارىدىكى ئەركىن ھالەتتىكى كالتسىي فوسفات، قوشۇمچە تەركىبى سۇسىزلاندۇرۇلغان ماگنىي سۇلفات بولىدۇ.

16. ئوغۇتنىڭ ماسلىشىشچانلىق قېلىپى دېگەن نېمە

ئوغۇتنىڭ ماسلىشىشچانلىق قېلىپى N-P-K (كالىي - فوسفور - ئازوت) دەك رەت تەرتىپى بويىچە ئىپادىلىنىدۇ. بۇ بىرىكمە ئوغۇتتىكى تەركىبلەرنى ئايرىم - ئايرىم ئىپادىلەيدىغان بىر خىل ئۇسۇل. مەسىلەن، 25% لىك بىرىكمە ئوغۇتنىڭ ماسلىشىش قېلىپى 9-8-8. بۇنىڭ ئىچىدە ئازوتنىڭ مىقدارى 8، فوسفورنىڭ مىقدارى 8، كالىينىڭ مىقدارى 9 بولىدۇ. ماسلىشىشچان قېلىپتىكى N-P-K دېگەن سان - سېپىرنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى خالىغانچە بولماستىن، بەلكى ئوخشاش بولمىغان زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇق ئېھتىياجىغا بولغان تەلىپى ۋە تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئوزۇقلۇق تەلىپىگە ئاساسەن تەڭشىلىدۇ. بىر خىل ئوخشاش زىرائەت ئوخشاش بولمىغان رايونغا تېرىلسا، ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇق ماسلىشىشچان قېلىپى ئوخشىمايدۇ. ئوغۇت ئىشلەتكۈچىلەر بۇ خىل ماسلىشىشچانلىق قېلىپىنى ئۆگىنىۋالسا، مۇۋاپىق ئوغۇتلاش ئېلىپ بېرىشتا ياخشى ئوغۇتلارنى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ.

17. ئوغۇتنىڭ پايدىلىنىش ئۈنۈمى دېگەن نېمە

زىرائەتلەرگە بېرىلگەن ئوغۇتتىن سۈمۈرۈلگەن ئوزۇقلۇق ماددىنىڭ ئومۇمىي مىقدارىدا ئىگىلىگەن نىسبىتى ئوغۇتنىڭ پايدىلىنىش ئۈنۈمى دەپ ئاتىلىدۇ. تەكشۈرۈشتە ئېتىزدا سىناق قىلىش، خىمىيەۋى ئانالىز قىلىش ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئۇنى ھېسابلاش مۇنداق بولىدۇ:

زىرائەت ئۆستۈرۈش تېخنىكىسى ۋە پەرۋىش تېخنىكىسىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن پايدىلىنىش ئۈنۈمى تۆۋەندىكى دائىرىدە بولىدۇ: ئازوتلۇق ئوغۇت 50% ～35، فوسفورلۇق ئوغۇت 15% ～10، كالىيلىق ئوغۇت 70% ～40.

18. زىرائەتلەر ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا قايسى خىل ئوزۇقلۇق ماددىلارغا ئېھتىياجلىق بولىدۇ

ئۇرۇق تېرىلىپ زىرائەتلەر پىشقانغا قەدەر كۈن نۇرى، ھاۋا، سۇ ۋە تېمپېراتۇرا قاتارلىقلارغا ئېھتىياجلىق بولغاندىن باشقا، يەنە كۆپلىگەن ئوزۇقلۇق ماددىلارغا ئېھتىياجلىق بولىدۇ. ئۇلار 1. كاربون؛ 2. ھىدروگېن؛ 3. ئوكسىگېن؛ 4. ئازوت؛ 5. فوسفور؛ 6. كالىي؛ 7. كالتسي؛ 8. ماگنىي؛ 9. گۈڭگۇرت؛ 10. تۆمۈر؛ 11. مانگان؛ 12. سىنك؛ 13. مىس؛ 14. مولىبدېن؛ 15. بور؛ 16. خلور قاتارلىقلار بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە كاربون، ھىدروگېن، ئوكسىگېن، ئازوت، فوسفور، كالىي، كالتسي، ماگنىي ۋە گۈڭگۇرت قاتارلىقلارنىڭ زىرائەتلەردىكى ئېغىرلىقى نەچچىدىن تارتىپ نەچچە مىڭغىچە بولىدۇ. بۇ چوڭ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك ئوزۇقلۇق ماددا دەپ ئاتىلىدۇ، قىسقارتىلىپ چوڭ-ئوتتۇرا دەرىجىلىك ماددا ئېلېمېنتلار دېيىلىدۇ. تۆمۈر، مانگان، مىس، سىنك، مولىبدېن، بور ۋە خلور قاتارلىقلارنىڭ مىقدارى زىرائەتلەرنىڭ قۇرۇق

ئېغىرلىقنىڭ ئون مىڭدىن نەچچىدىن يۇز مىڭدىن نەچچىسىچىلىك بو-لىدۇ، بۇلار مىكرو مىقدارلىق ئۇزۇقلۇق ئېلېمېنتلار، قىسقارتىلىپ مىك-رو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار دەپ ئاتىلىدۇ.

19. ئوزۇقلۇق ماددىلار بىر-بىرىنىڭ ئورنىنى باسالامدۇ - يوق

ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇق ماددىلارنىڭ ئۆسۈملۈكلەر تېنىدىكى مىقدارى پەرقلىق بولۇپ، ئىگىلىگەن نىسبىتى مىڭ، ھەتتا نەچچە مىل-يون ھەسسە بولىدۇ، مىقدارىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇھىم بولىدۇ، ئۇلار ئۆزئارا بىر-بىرىنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ، بۇ، ئوزۇقلۇق ماددىلارنىڭ قانۇنىيىتى ۋە ئورنىنى ئۆز-گەرتكىلى بولماسلىق قانۇنىيىتى دېيىلىدۇ. مەسىلەن، زىرائەتلەردە ئا-زوت ئېلېمېنتى يېتىشمىسە، ئاقسىلىنىڭ يىغىندىلىرى توسقۇنلۇققا ئۇچراپلا قالماستىن، يەنە خىلوروفىل مىقدارىنى تۆۋەنلىتىۋېتىدۇ. سىرتتىن كۆزەتكەندە ئازوت كەمچىل بولغان زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى بىر قەدەر ئاستا بولىدۇ، يوپۇرماقلىرى سارغىيىدۇ، ئېغىر بول-غاندا بارلىق يوپۇرماقلىرى سارغىيىپ سولىشىپ كېتىدۇ. بۇ خىل ئەھۋالدا باشقا تۈردىكى ئوغۇتنى ئىشلەتكەندە كېسەللىك ئالامەتلىرىنى يوقاتقىلى بولمايدۇ.

20. مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان ئوغۇتلارنى ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

زىرائەتلەر نورمال ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدە تۈرلۈك مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلارغا موھتاج بولىدۇ، بۇ خىل ماددىلار ئېغىر دەرە-جىدە يېتىشمىگەندە ئۆسۈملۈك ئۆسۈشتىن توختايدۇ، ھەتتا نابۇت بو-

لىدۇ. زىرائەتلەرنىڭ يېتىلىشىدە ئېلېمېنتلارنىڭ رولى ئىنتايىن مۇھىم بولىدۇ، ئاز مىقداردىكى مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار زىرائەتلەرنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىش ئېھتىياجىنى قاندۇرالىشى مۇمكىن، بىراق تۇر-لۇك مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ يېتىشمەسلىكى كەڭ دائىردە ئې-لېمېنت يېتىشمەسلىكتىن كۆرۈلىدىغان ئالامەتلەرنىڭ دائىرىسىنى كې-ڭەيتۈېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان ئوغۇتلارنى ئىشلەتكەندە ئېھتىياتچان بولۇش، زىرائەتلەرنى مۇۋا-پىق نىسبەتتە نۆۋەتلەشتۈرۈپ تېرىش بىلەن يەرلەرنى ئورگانىك ئو-غۇتقا مۇۋاپىق تويۇندۇرغاندا، مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ يېتىش-مەسلىكى پەيدا قىلىدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلمەيدۇ. شۇڭا، مىكرو مىقدار-لىق ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان ئوغۇتلارنى ئىشلىتىشتە قاراتمىلىق ئىشلىتىش، زىرائەتلەرگە ماسلاشتۇرۇپ ئىشلىتىش كېرەك. كۆپ يىل تەكرار تېرىلىدىغان(مېۋىلىك دەرەخ قاتارلىق)، ئۇدا بىر خىل زىرائەت ئۆستۈرۈلىدىغان يەرلەردە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار كەمچىل بولۇش بىلەن پەيدا بولىدىغان ئالامەتلەرگە ئالاھىدە دىققەت قىلىش كېرەك. ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ مول ۋە كەمچىل بولۇشىنى ئانالىز قىلىپ سىناش ئارقىلىق بىلگىلى بولىدۇ، ئۇنى قاراتمىلىق ھالدا ئىشلەتكەندە، مەھسۇلاتنىڭ پىشىش ۋاقتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ مول ھوسۇل ئېلىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدۇ. كۆپ مىقدارلىق ئېلېمېنت ئوغۇتنى ئىشلىتىپ ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىقلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرغاندا، زىرائەتلەرنىڭ پىشىشنى ئىلگىرى سۈرۈش، مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدۇ. ئورگانىك ئوغۇتنى كۆپ بەر-گەندە تېرىلغۇ يەرلەردە ئورگانىك كىسلاتالارنىڭ مىقدارى ئاشىدۇ ۋە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن پايدىلىنىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرغىلى بولىدۇ. ئۇ يەنە يەرگە بېرىلگەن چەكتىن ئېشىپ كەتكەن مىكرو مىقدارلىق ئوغۇتلارنىڭ زەھرىنى ئازايتىدۇ. ئادەتتە ئورگانىك ئو-غۇتلاردا مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار بىر قەدەر كۆپ بولىدۇ.

21. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ مەھسۇلات ئاشۇرۇشتىكى ئارتۇقچىلىقلىرى قايسى

مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇپ، كىرىمنى كۆپەيتىش ئۈنۈمى روشەن بولىدۇ. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت تەمىنلەيدىغان ئېنېرگىيە مۇقىم بولۇپ، ئۇنىڭ ئازوت، فوسفور، كالىينى ئاجرىتىپ چىقىرىدىغان ئارتۇقچىلىقى بولغانلىقتىن، ئۇنىڭدىكى ھەرىكەتچان بۇ مىكرو ئورگانىزملار ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىزىغا بېۋاستە سىڭىپ كىرىپ، يىلتىزنىڭ ئۆسۈشى، كۆپەيىشىگە ياردەم بېرىدۇ. بىرىنچىدىن، پايدىلىق مىكرو ئورگانىزملار ھاۋادىكى ئازوت ئېلېمېنتىنى بىرىكتۈرۈش ئارقىلىق ئۆزگەرتىدۇ، تېرىلغۇ يەرلەردە ساقلىنىپ قالغان ناچار بىرىكمە ئازوت، كالىينى پايدىلانسا بولىدىغان ئازوت، كالىيغا ئۆزگەرتىدۇ؛ ئىككىنچىدىن، پايدىلىق مىكرو ئورگانىزملار ئاجرىتىپ چىقارغان ئۆستۈرگۈچى ماددا، ھۈجەيرە بۆلۈنۈش ماددىسى، زەمبۇرۇغلۇق ماددىلار ۋە ئورگانىك بىرىكمە كىسلاتاسى قاتارلىقلار زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشى، ماددا ئالمىشىشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ ۋە تەكشەيدۇ ھەمدە ئىرسىيەت خاراكتېرىنى چۆرىدىگەن ھالدا سۈپەتلىك مەھسۇلات ھاسىل قىلىشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ؛ ئۈچىنچىدىن، پايدىلىق مىكرو ئورگانىزملار ئۆسۈملۈك يىلتىزىدا كۆپىيىپ كۆپ مىقداردا قەنت ھاسىل قىلىدۇ. ئۆسۈملۈك چىقارغان شىلىمشىق سۈيۇقلۇق بىلەن مىنېرال كوللوئىدلار ئۆزئارا بىرلىشىپ تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ دانچە قۇرۇلمىسىنى شەكىللەندۈرۈپ، تۈپراقنىڭ ئوغۇت، نەملىك ساقلاش ئىقتىدارىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. كېسەللىكتىن مۇداپىئەلىنىش ۋە كېسەللىككە قارشى تۇرۇش ئىقتىدارى ئاشىدۇ.

22. خىمىيەۋى ئوغۇت قانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ

ئوغۇتنىڭ تەركىبى ۋە ئۈنۈمگە ئاساسەن دۆلىتىمىزدە ئىشلەپچىقىرىلغان خىمىيەۋى ئوغۇت ئالتە چوڭ تۈرگە بۆلۈنىدۇ:

1. ئازوتلۇق ئوغۇت: ئۇ ئازوتنى ئاساسلىق ئوزۇقلۇق ئېلېمېنت قىلغان ئوغۇت بولۇپ، ئۇنىڭدا ئاممونىي ھىدرو كاربونات، ئۇرىيا، ئاممونىي نىترات، ئاممىياكلىق سۇ، ئاممونىي خلورىد ۋە ئاممونىي سۇلفات قاتارلىقلار بار.

2. فوسفورلۇق ئوغۇت: بۇ فوسفورنى ئاساسلىق ئوزۇقلۇق ئېلېمېنت قىلغان ئوغۇت بولۇپ، ئۇنىڭدا كالتسىي سۇپېر فوسفات، كالتسىي دىفوسفات، كالتسىي- ماگنىيلىق فوسفور ۋە كالتسىي - ماگنىي - كالىيلىق فوسفور قاتارلىقلار بار.

3. كالىيلىق ئوغۇت: بۇ كالىينى ئاساسلىق ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتى قىلغان ئوغۇت بولۇپ، ئۇنىڭدا كالىي خلورىد، كالىي سۇلفات ۋە كالىي نىترات قاتارلىقلار بار.

4. كومپلېكس ئوغۇت: بۇ خىل ئوغۇت تەركىبىدە ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۈچ خىل ئاساسلىق ئېلېمېنت بار. بەزىلىرىدە ئاز بولغاندىمۇ ئىككى خىل ئوزۇقلۇق ئېلېمېنت تەركىبى بولىدۇ، خىمىيەۋى ئۇسۇل ئارقىلىق ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىنىدۇ.

5. ئوتتۇرا، مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن تەييارلانغان ئوغۇت: بۇ خىل ئوغۇت تەركىبىدە كالتسىي، ماگنىي، گۈڭگۇرت قاتارلىقلارنىڭ مىقدارى ئوتتۇراھال مىقداردا بولىدۇ. مانگان، تۆمۈر، سىنىك، مىس، مولىبدېن ياكى كوبالت قاتارلىقلار مىكرو مىقدارda بولىدۇ.

6. مەلۇم زىرائەتلەرگە پايدىلىق ئوغۇتلار، مەسىلەن، شال مايسىلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان پولات داشقاللىرىدىن ياسالغان سىلىتسىي ئوغۇتى، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى زىرائەتلەرگە ئىشلىتىلىدىغان كوبالت ئوغۇتى، مېۋىلىك باغلارغا ئىشلىتىلىدىغان ئوغۇت دېگەندەك.

23. قايسى خىل خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىشكە بولمايدۇ

تەركىبىدە سېلىترا ئازوتى بار ئوغۇتنى چىرىتىلمىگەن مەھەللىۋى ئوغۇت ۋە شاخ-شۇمبىلاردىن ھاسىل بولغان ئوغۇتقا ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلتىشكە بولمايدۇ. بۇ خىل ئوغۇتلارنىڭ ئادەتتە زىيانلىق تەرىپىمۇ بولۇپ، ئۇنى ئازوت تەركىبلىك ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلەتكەندە، ئازوتنىڭ پايدىسىز ئامىلىنى قوزغاپ قويىدۇ، مەسىلەن، شاخ-شۇمبا تۇرىدىكى ئوغۇتنى ئازوتلۇق ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلەتسە، مىكرو ئورگانىزمنى زور مىقداردا كۆپەيتىپ ئازوتنى سۇ-مۇرگەندىن كېيىنكى ئازوتنىڭ تەمىنلىشىنى كېچىكتۇرۇۋېتىدۇ.

24. ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئانئورگانىك ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىشنىڭ پايدىلىق تەرىپى قايسىلار

ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئانئورگانىك ئوغۇتنى ئىلمىي، مۇۋاپىق ئارىلاشتۇرۇش، پايدىلىق تەركىبلەرنىڭ پارغا ئايلىنىپ كېتىشىنى چەكلەيدۇ ۋە ئوغۇتنىڭ ئۈنۈمىنى ئاشۇرىدۇ. ئۇنىڭ مۇنداق بىر نەچچە تۈرلۈك پايدىسى بار:

1. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئالاھىدىلىكى ــ ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ مىقدارى يۇقىرى، ئۈنۈمى تېز كۆرۈلىدۇ، بىراق ئۇزۇن مۇددەت ئۈنۈم بېرىشچانلىقى تۆۋەن، ئوزۇقلۇق تەركىبى بىر خىل بولىدۇ. مەھەللىۋى ئوغۇتنىڭ ئوزۇقلۇق قىممىتى بىر قەدەر تۆۋەن، ئۈنۈمى ئاستا بولىدۇ، بىراق ئۇزۇن مۇددەت ئۈنۈم بېرىشچانلىقى يۇقىرى، ئوزۇقلۇق قىممىتى

بىر قەدەر تولۇق. بۇ ئىككى خىل ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلەتكەندە، پايدىلىق تەركىبلەرنىڭ ئۈنۈمى يۇقىرى بولىدۇ، پايدىسىز تەركىبلەر يوقتىلىپ، زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدىكى ئېھتىياجلىق ئوزۇقلۇقلارنى تولۇقلايدۇ، شۇنداقلا زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇققا بولغان ئېھتىياجىنى تولۇق ۋە ئۇزاق مۇددەت كاپالەتكە ئىگە قىلىدۇ.

2. تۈپراقتىكى تۇراقلىق تەركىبنى ئازايتىپ، ئوغۇتنىڭ ئۈنۈمىنى تېخىمۇ ئۆستۈرگىلى بولىدۇ. ئوغۇت تېرىلغۇ يەرلەرگە ئىشلىتىلگەندىن كېيىن ئايرىم ئوزۇقلۇق ماددىلار، بولۇپمۇ فوسفور تۈپراقتا تېزلا چۆكمە ھالەتكە ئۆتۈۋالىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇتنى مەھەللىۋى ئوغۇتقا ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلەتكەندە، ئوغۇت بىلەن تۈپراقنىڭ ئۆزئارا بىرىكىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئوزۇقلۇق قىممىتىنىڭ ئۈنۈمدارلىقىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ.

3. ئوزۇقلۇق قىممىتىنى ساقلاپ، ئۈنۈمسىز بولۇپ قېلىشنى ئازايتىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئېرىش دەرىجىسى يۇقىرى بولۇپ، يەرگە ئىشلەتكەندىن كېيىن تېزلا تەسىر پەيدا قىلىپ، زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇققا بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا بۇاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. بۇ كۆپ ھاللاردا ئوزۇقلۇق قىممىتىنىڭ ئۇزاق مۇددەت ساقلىنىشىنى يوققا چىقىرىدۇ. ئەگەر خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلەتسە زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇق سۈمۈرۈشىنى ياخشىلاپ، ئۆسۈشنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ.

4. تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ كىسلاتا ـ ئىشقارلىق دەرىجىسىنى ئۈنۈملۈك تەڭشىگىلى بولىدۇ، ئىشقارلىق تەركىبى بار يەرلەرگە يەككە ھالدا كىسلاتالىق ئوغۇت ئىشلەتكەندە، ئاممونىي سۈمۈرۈلگەندىن كېيىن قالدۇرغان كىسلاتا قالدۇق ئىيونى تېرىلغۇ يەرلەردىكى ھىدروگېن ئىيونى بىلەن بىرىكىپ، كىسلاتا ھاسىل قىلىپ، يەرلەرنى قاتۇرۇپ، كىسلاتالىقنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ ۋە تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئۈنۈمدارلىق قۇرۇلمىسىنى بۇزۇۋېتىدۇ، خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ

ئىشلەتكەندە، بۇنداق زىددىيەتلەرنى تۇگەتكىلى بولىدۇ. چۈنكى ئورگانىك ئوغۇت تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ بۇفېرلاش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇشنى پەسەيتىپ، كىسلاتا - ئىشقارلىق دەرىجىسىنى ئۇنۇملۇك تەڭشەپ، يەرلەرنىڭ كىسلاتالىق دەرىجىسىنى تۆۋەنلىتىدۇ.

5. تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرىدۇ، مەھەللىۋى ئوغۇتنى مىكرو ئورگانىزملىق ئېنېرگىيە مەنبەسى دەپ قاراشقا بولىدۇ. مىكرو ئورگانىزملارنىڭ ئۆسۈپ - يېتىلىشىگە پايدىلىق بولغان ماددىلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇت بىلەن مەھەللىۋى ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلەتكەندە، تۇپراقتىكى مىكرو ئورگانىزملارنىڭ پائالىيىتىنى جانلاندۇرىدۇ ۋە ئورگانىك ئوغۇتنىڭ پارچىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ، تېرىلغۇ يەرلەردىكى مىكرو ئورگانىزملارنىڭ جانلىق پائالىيىتى، تۇپراقتىكى تۇرلۈك قوزغاتقۇچى ماددىلارنىڭ رولىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. مەسىلەن، ۋېتامىن، بىيوتىن ۋە نىكوتىن كىسلاتاسى قاتارلىقلار تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئوزۇقلۇق مىقدارىنى ئاشۇرۇش رولىنى ئويناپ، زىرائەتلەرنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ئاشۇرۇپ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

25. بىرىكمە ئوغۇت بىلەن يەككە ماددىلىق ئوغۇتنى سىلىشتۇرغاندا قانداق ياخشى ۋە ناچار تەرەپلىرى بار

بىرىكمە ئوغۇت بىلەن يەككە ماددىلىق ئوغۇتنى سىلىشتۇرغاندا ئاساسلىقى تۆۋەندىكىدەك ياخشى تەرەپلىرى بار: بىرىنچى، ئوزۇقلۇق تەركىبلىرىنىڭ تۇرى كۆپ، مىقدارى يۇقىرى. بىرىكمە ئوغۇت تەركىبىدە ئادەتتە ئىككى خىلدىن ئارتۇق ئوزۇقلۇق ئېلېمېنت بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوزۇقلۇق قىممىتىنىڭ ئومۇمىي مىقدارى ئادەتتە باشقا ئوغۇتلارنىڭكىدىن 20% يۇقىرى بولىدۇ. ئۇ بىرلا ۋاقىتتا زىرائەتلەرنى كۆپ خىل ئوزۇقلۇق ماددىلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. ئېلېمېنتلار ئارىسىدىكى تەڭپۇڭلۇقنى ماسلاشتۇرىدۇ، ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلىرى ئوتتۇرىسى

دىكى رولىنى ياخشى جارى قىلدۇرۇپ، زىرائەت مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇدۇ؛ ئىككىنچى، قوشۇمچە تەركىبلەر ئاز بولۇپ، فىزىكىلىق خۇسۇسىيىتى نىسبەتەن ياخشى. مەسىلەن، ئامىنو فوسفاتتا ھېچقانداق قوشۇمچە تەركىب بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدىكى (ئاممونىي ئىيونى) ۋە (فوسفات كىسلاتا ئىيونى) نى ئۆسۈملۈكلەر ئاسانلا سۈمۈرىدۇ، تۇپراقتا كۆرسىتىدىغان ناچار تەسىرى ئاساسەن يوق. مەسىلەن، فوسفورنىڭ نىترات ئوغۇتى بىلەن بەلگە ماددىلىق ئاممونىي نىتراتنىڭ نەملىكىنى سۈمۈرۈشچانلىقى ئاجىز بولۇپ، ساقلاش ۋە ئىشلىتىش ئاسان. ئۇچىنچى، ساقلاش، توشۇش، ئىشلىتىشتىكى خراجەتنى تېجەيدۇ. بىرىكمە ئوغۇتنىڭ ئوزۇقلۇق مىقدارى، يەككە ماددىلىق ئوغۇتنىڭكىدىن يۇقىرى. ئۇ توشۇش خراجىتىنى ئازايتىدۇ، ساقلاش مەيدانلىرىنى تېجەيدۇ، ئوغۇتلاش قېتىم سانىنى كېمەيتىدۇ، ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخىنى تۆۋەنلىتىدۇ.

بىرىكمە ئوغۇتنىڭ تۆۋەندىكىدەك يېتەرسىزلىكى بار: بىرىنچى، ئوزۇقلۇق نىسبىتى مۇقىم. چۈنكى ھەر خىل ئوغۇتتىن ھاسىل قىلىنغان بىرىكمە ئوغۇتنىڭ تەركىبىدىكى ئوزۇقلۇق تەركىبلەر ئاساسەن مۇقىم بولىدۇ. ئادەتتە ئوخشاشمىغان تۈپراق ئالاھىدىلىكىگە ئىگە يەر بىلەن ئوخشاشمىغان زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇق ئېھتىياجى، تۇرى، مىقدارى ئوخشاش بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق ماسلاشتۇرۇش ئاسان ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن يەككە ماددىلىق ئوغۇتنى ماسلاشتۇرۇپ ئىشلەتكەندە، مەھسۇلاتنى ئاشۇرۇپ، كىرىمنى كۆپەيتىشكە ئاساس سالغىلى بولىدۇ؛ ئىككىنچى، ئوغۇتلاش تەلىپىنى ياخشى قاندۇرغىلى بولىدۇ. ئادەتتە بىرىكمە ئوغۇت تەركىبىدىكى ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ تۇرى ئوخشاش بولمايدۇ. زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلى، ھوسۇل بېرىش مەزگىلى ئوخشاش بولمايدۇ. ئوخشاشمىغان ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ تۇپراق تەركىبىدە يۆتكىلىش دائىرىسىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. مۇبادا بىرىكمە ئوغۇتنى ئوخشاش مەزگىل، ئوخشاش چوڭقۇرلۇقتا

بەرسە ئۇنىڭدىكى ھەر خىل ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىرىكمە ئوغۇت ئوغۇتلاش تېخنىكىسىدىكى تەلەپلەرنى قاندۇرالمايدۇ.

26. كومپلېكس ئوغۇت بىلەن باشقا ئوغۇتلار (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نىڭ قانداق پەرقى بار

دېھقانلار كومپلېكس ئوغۇت بىلەن باشقا ئوغۇتلار (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نىڭ پەرقىنى ئىگىلىۋالسا، ئوغۇت تۇرىنى تاللاپ سېتىۋېلىش ۋە مۇۋاپىق ئوغۇتلاشنىڭ پايدىسىنى كۆرىدۇ. كومپلېكس ئوغۇت بىلەن باشقا ئوغۇتلار (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نىڭ تەركىبىدە زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە پايدىلىق بولغان نۇرغۇن ئېلېمېنت بار. دېھقانلارنىڭ ئۇنى ئىشلىتىش مىقدارى نىسبەتەن كۆپ. شۇڭا، بۇ ئىككى خىل ئوغۇتنىڭ تۆۋەندىكىدەك پەرقى بار:

1. ئىشلەپچىقىرىش خام ئەشيالىرى ئوخشىمايدۇ. باشقا ئوغۇتلاردا ئوغۇت كالىي خلورىد ۋە ئاممونىي خلورىدنى ئاساسلىق خام ئەشيا قىلىدۇ، تەركىبىدە خلور ئىيونى بار. كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) كالىي فوسفاتنى ئاساسلىق خام ئەشيا قىلىدۇ، ئادەتتە بۇ نىڭ تەركىبىدە خلور ئىيونى بولمايدۇ.

2. ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى ۋە سېتىش باھاسى ئوخشمايدۇ. كالىي فوسفات بىلەن كالىي خلورىدنىڭ خام ئەشيا باھاسى ئوخشمايدۇ. كالىي فوسفاتنىڭ بازار باھاسى كالىي خلورىددىن يۇقىرى بولىدۇ، خام ئەشيا باھا پەرقى ۋە ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى ئوخشمىغانلىقى ئۈچۈن، مەھسۇلاتنىڭ سېتىلىش باھا پەرقى بولىدۇ. ئوغۇت بازارلىرىدا كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نىڭ سېتىلىش باھاسى كومپلېكس ئوغۇتنىڭكىدىن يۇقىرى بولىدۇ.

3. مەھسۇلات بەلگىسى ئوخشمايدۇ. GB15063-2001 كومپلېكس ئوغۇت دۆلەت ئۆلچىمىدە مۇنداق بەلگىلەندى: باشقا ئوغۇت مەھسۇلاتىدا خلور ئىيونىنىڭ مىقدارى 3% تىن يۇقىرى بولسا، ئىشلەپچىقارغان كارخانىلار ئوغۇت ئوروسىغا «خلور تەركىبلىك» بەلگە قويۇشى، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى «خلور ئىيونى» مىقدارىنى تەكشۈرمەسلىكى كېرەك. كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نى ئىشلەپچىقارغان كارخانىلار ئوغۇت ئوروسىغا «خلور ئىيونى» بەلگىسى قويماسلىقى، ئۇنىڭ مىقدارىنى 3% ئىچىدە كونترول قىلىشى كېرەك. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى «خلور ئىيونى»غا قارىتا ئەستايىدىل تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

4. ئوغۇتلايدىغان زىرائەتلەر ئوخشاش بولمايدۇ. ئىككى خىل ئوغۇتتا ئايرىم - ئايرىم ھالدا «خلور تەركىبلىك» ۋە «خلور تەركىبسىز» پەرق بولغانلىقتىن، ئوغۇت سېتىۋالغاندا ئوخشاشمىغان زىرائەتلەرگە ماس كېلىدىغان ئوغۇت تۈرىنى سېتىۋېلىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) ئاساسەن خلور ئىيونىنى سۈمۈرسە بولمايدىغان يانچۇ، تاماكا ۋە چاي دەرىخى قاتارلىقلارغا ماس كېلىدۇ.

27. ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت بىلەن بىرىكمە ئوغۇتنىڭ قانداق پەرقلىرى بار

بۇ ئىككى مەھسۇلاتنىڭ نۇرغۇن پەرقى ۋە ئوخشاشلىقى بار. سېتىۋالغۇچىلار پەرقىنى بىلىۋالسا، ئوغۇت سېتىۋالغاندا ئۇنۇملۇك پايدىلىنىدۇ. كومپلېكس ئوغۇت بىلەن بىرىكمە ئوغۇت تەركىبىدە زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە پايدىلىق ئېلېمېنت كۆپ بولۇپ، ئۇ دېھقانلار ئىشلىتىشكە ئادەتلەنگەن ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئىككى مەھسۇلاتنىڭ پەرقلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. مەھسۇلات ئېنىقلىمىسى ئوخشىمايدۇ. كومپىلېكس ئىغۇت بولسا تەركىبىدە ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل ئوزۇقلۇق تەركىب ئىچىدە ئاز دېگەندىمۇ بەلگە سېلىنغان ئىككى خىلى بار بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارىنى خىمىيەۋى ئۇسۇل ياكى ئىلەشتۇرۇش شەكلى ئارقىلىق يالغان بولىدۇ. بىرىكمە ئوغۇت بولسا ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل ئوزۇقلۇق تەركىب ئىچىدە ئاز دېگەندىمۇ بەلگە سېلىنغان ئىككى خىلىنىڭ ئوزۇقلۇق مىقدارى خىمىيەۋى ئۇسۇل ئارقىلىق بىر تەرەپ قىلىنغان.

2. ئىشلەپچىقىرىش ھۈنەر-سەنئىتى ئوخشمايدۇ. بىرىكمە ئوغۇتنىڭ ئېنىقلىمىسىغا خىمىيەۋى ئۇسۇلدا ياسالغان دەپ ئىزاھلىنىدۇ. مەسىلەن، ئاممونىي فوسفات، نىترات كىسلاتالىق فوسفور ئوغۇت ۋە كالىي دىھىدرو فوسفات قاتارلىقلار. كومپلېكس ئوغۇت ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل خام ئەشيانى ماشىنىدا ئارىلاشتۇرۇپ، دانىچە قىلىپ ياسىلىدۇ، ئۇنىڭ ھۈنەر-سەنئىتى ئاددىي بولىدۇ.

3. ئوغۇتنىڭ خاراكتېرى ئوخشمايدۇ. بىرىكمە ئوغۇتنىڭ خىمىيەلىك خاراكتېرى نىسبەتەن مۇقىم، ئوزۇقلۇق تەركىبلىرى تەكشى، ئوغۇتلاش ئۇنۇمى ياخشى، ئوزۇقلۇق تەركىبلىرىنىڭ تۇزۇلۇشى مۇقىم بولىدۇ. بىراق، يەرنىڭ ئوغۇتلاش رېتسىپىنى تەكشۈرۈشتىكى جانلىقلىقى بىر قەدەر ناچار بولىدۇ. كومپلېكس ئوغۇت خىمىيەۋى ئوغۇت ماشىنىدا ئارىلاشتۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ ياسىلىدۇ. ئۇنىڭ ئوزۇقلۇق تەركىبلىرىنى تەڭشەش جەھەتتىكى خاسلىقى ياخشى بولىدۇ. نۇرغۇن تۇرلەرنىڭ رېتسىپى قۇلايلىق بولۇپ، ئىشلەپچىقىرىشقا تولىمۇ ماس كېلىدۇ، بىراق، ئوزۇقلۇق قىممىتىنىڭ تەڭپۇڭلۇق دەرىجىسى بىرىكمە ئوغۇتنىڭكىگە يەتمەيدۇ.

4. كومپلېكس ئوغۇت بىلەن بىرىكمە ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىۋى، ھۈنەر - تېخنىكىدا پەرق بولىدۇ. خام ئەشيا پەرقى بولغانلىقتىن سېتىش باھاسىمۇ ئوخشمايدۇ. ئوغۇت تۇرىنى تاللاپ سېتىۋالغاندا ئىككى خىل ئوغۇتنىڭ پايدا-زىيانلىرىنى ياخشى ئىگىلەپ، چۈشىنىپ سېتىۋېلىش كېرەك.

28. ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت، بىرىكمە ئوغۇت، قۇرۇق ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت، ئورگانىك ـ ئانئورگانىك ئوغۇتنىڭ ئېنىقلىمىلىرى نېمە

1. ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت. ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل ئوزۇقلۇق تەركىبى ئىچىدە ئاز دېگەندىمۇ بەلگە سېلىنغان ئىككى خىل ئوزۇقلۇق تەركىبى بار بولغان، خىمىيەۋى ئۇسۇل ئارقىلىق ياسالغان ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ.

2. بىرىكمە ئوغۇت. ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل ئوزۇقلۇق تەركىب ئىچىدە ئاز دېگەندىمۇ ئىككى خىل ئوزۇقلۇقتىن تەركىب تاپقان، خىمىيەۋى ئۇسۇل بىلەن ياسالغان ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ.

3. قۇرۇق ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت. ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل ئوزۇقلۇق تەركىب ئىچىدە ئاز دېگەندىمۇ بەلگە سېلىنغان ئىككى خىل تەركىب بار بولغان ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ.

4. ئورگانىك ـ ئانئورگانىك ئوغۇت. تەركىبىدە ئورگانىزملار ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇتنى كۆرسىتىدۇ.

29. مۇڭلۇق ئوغۇتلاشنىڭ پىرىنسىپلىرى قايسىلار

مۇڭلۇق ئوغۇتلاشنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا تۆۋەندىكى پىرىنسىپلارنى ئىگىلەش كېرەك:

1. مۇڭلۇق ئوغۇتلاش ئۇچۇن زىرائەتلەرنىڭ ئوغۇتقا بولغان ئېھتىياج ئالاھىدىلىكى ۋە تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئەھۋالىغا ئاساسەن، ئەڭ ئاز دەسمايە سېلىپ، ئەڭ چوڭ مەھسۇلاتنى يارىتىپ، كىرىمنى ئاشۇرۇپ، ياخشى بولغان ئىقتىسادىي ئۇنۇمگە ئېرىشىش لازىم دېگەن ئۇقۇمنى شەكىللەندۇرۇش كېرەك. مانا مۇشۇنداق ئوغۇتلاش مۇڭلۇق ئو-

غۇتلاش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە، بەزىلەر كۆپ مىقداردا ئوغۇتلاپ، يۇقىرى مەھسۇلاتنى كۆزلەيدۇ، بۇنىڭ بىلەن تەننەرخ ئۆرلەپ كېتىدۇ. ئەمەلىيەتتە كىرىمنىڭ كۆپىيىشى ناتايىن، شۇڭا، بۇ خىل قارىغۇلارچە ئوغۇتلاش ئۇسۇلىدىن ساقلىنىش كېرەك.

2. ئوغۇتنىڭ مەھسۇلات ئاشۇرۇشتىكى رولى ئىنتايىن چوڭ. ئالاقىدار ماتېرىياللاردا كۆرسىتىلىشىچە، زىرائەت مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇش تەدبىرلىرى ئىچىدە، ئوغۇتنىڭ ئوينايدىغان رولى 50% ~ 30 نى ئىگىلىگەن، شۇڭا مۇڭاپىق ئوغۇتلاش پىرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇپ، زىرائەتلەرنىڭ مەھسۇلات مىقدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. مەھسۇلاتنىڭ ئېشىشىنى نەزەرگە ئالغاندا مەھسۇلات سۈپىتىنى نەزەردىن ساقىت قىلمۇەتمەسلىك كېرەك. مۇڭاپىق ئوغۇتلاش جەريانىدا مەھسۇلاتنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، مەھسۇلات سۈپىتىنى ياخشىلاشنى تەڭ تۇتۇش كېرەك.

3. يەردىن پايدىلىنىش ۋە تۇپراقنى مۇنبەتلەندۈرۈشنى ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈش كېرەك. تۇپراققا قارىتا زىرائەتلەرنى ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇق تەركىبلەر بىلەن تەمىنلەش، نەملىك تەركىبى، تېمپېراتۇرا، ھاۋا ئۆتكۈزۈشچانلىقى قاتارلىقلارنى نەزەرگە ئېلىش، ئوغۇت بىلەن تەمىنلەش، ئوزۇقلۇق ساقلاش ئىقتىدارىنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. يەنە تېرىلغۇ يەرلەرنى مۇڭاپىق ئوغۇتلاش ئارقىلىق تۇپراق ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرۇپ، زىرائەتلەردىن يۇقىرى، مۇقىم مەھسۇلات ئالىدىغان تېرىلغۇ يەر شارائىتىنى ھازىرلاش كېرەك. يەردىن پايدىلىنىش بىلەن تۇپراقتىن پايدىلىنىشنى ئۆزئارا بىرلەشتۈرۈش كېرەك.

4. مۇھىتنى، دېھقانچىلىق ئېتىزلىرىنى بۇلغاشتىن ساقلىنىش كېرەك. مۇڭاپىق بولمىغان ئوغۇتلاش ياكى كۆپ مىقداردا ئوغۇت ئىشلىتىش تېرىلغۇ يەرلەرنى ۋە ئۇنىڭ سۈپىتىنى ناچارلاشتۇرۇۋېتىدۇ. زىرائەتلەردە ئېغىر بۇلغىنىش پەيدا قىلىدۇ. مەسىلەن، ئازوتلۇق ئوغۇتنى بەلگىلەنگەن مىقداردىن ئاشۇرۇۋەتسە، زىرائەت تەرىپىدىن سۈمۈرۈلمەي

قالغان ئازوت ئېلېمېنتى سېلىترا هالەتتىكى ئازوتقا ئايلىنىپ، يەر ئاستى سۈيىگە سىڭىپ كىرىپ بۇلغاشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇ، ئادەم ۋە باشقا جانلىقلارغا زىيان سالىدۇ. مىكرو مىقدارلىق ئوغۇتلارنى بەلگىلەنگەن مىقداردىن ئاشۇرۇۋەتسەمۇ، تۇپراق ۋە زىرائەتلەردە بۇلغىنىش پەيدا قىلىدۇ. شۇڭا، مۇۋاپىق ئوغۇتلاش، مۇھىتنى قەدىرلەش، زىرائەتلەرنى بۇلغاشتىن ساقلىنىش كېرەك.

30. كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تېپى) نى قاچىلىغاندا نېمە ئۈچۈن ئوروسىغا «خىلور تەركىبلىك» بەلگىسى قويۇلمايدۇ

كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تېپى) بورغا كالىي سۇلفاتنى ئارىلاشتۇرۇپ ياساش ئاساس قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ تەركىبىدە كالىي خلورىد خام ئەشيا قىلىنغان مادىدا يوق. ئادەتتە ئۇنىڭ تەركىبىدە «خلور ئىيونى» بولمايدۇ، بولغاندىمۇ ناھايىتى ئاز بولىدۇ. بۇ خىل ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تېپى) نى ئاساسلىقى گۈڭگۈرتنى سۈمۈرسە پايدىلىق، خلور ئېلېمېنتىنى سۈمۈرسە پايدىسىز بولغان مېۋىلىك دەرەخ، تاماكا، مايلىق دان خام ئەشياسى قىلىنىدىغان زىرائەتلەرگە ئىشلىتىشكە ماس كېلىدۇ. مۇبادا، خلور ئىيونى بەلگىلەنگەن مىقداردىن ئېشىپ كەتسە، زىرائەتلەرگە ئەكس تەسىر، مەھسۇلاتقا نۇقسان يەتكۈزىدۇ. بۇ خىل ئوغۇتنى ئىقتىسادىي زىرائەتلەرگە ئىشلەتسە ئۇنۇمى ئالاھىدە ياخشى بولىدۇ. 2005 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى دۆلەت ئۆلچەم كومىتېتى د ئۆ ن چ [2005] 41 ـ نومۇرلۇق ھۆججىتىدە GBI5063 كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تېپى) نىڭ دۆلەت ئۆلچىمىنى قايتا بېكىتتى. ئۇنىڭدا كالىي سۇلفاتلىق (تېپى)، كالىي نىتراتلىق (تېپى)، گۈڭگۈرت ئاساسلىق بىرىكمە قىلىنغان ئوغۇت مەھسۇلاتى قاچىلانغان ئورۇنغا «خلور تەركىبلىك» دېگەن بەلگىنى قويۇشقا بولمايدۇ، دەپ كۆرسىتىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، شۇ خىل ئوغۇتنى ئىشلەپچىقارغان

كارخانىلارنىڭ نام بەلگىسىنى قويۇشى، بولۇپمۇ ئادەتتىكى كومپلېكس ئوغۇت (كالىي سۇلفاتلىق تىپى) نىڭ بەلگىسىنى قويۇشقا چەك قويۇلدى.

31. فوسفورلۇق ئوغۇتتىكى تىرى خلورلۇق ئېتىل ئالدېھىد ۋە تىرېخلوروئاتسېتىك كىسلاتاسىنىڭ زىرائەتلەرگە كەلتۈرىدىغان زەھىرى ۋە كېسەللىك ئالامەتلىرى قايسىلار

تىرى خلورلۇق ئېتىل ئالدېھىد زىرائەت فىزىيولوگىيەسىدە ئۆستۈرۈش تەرتىپسىزلىك ماددىسى دېيىلدى. بۇ ماددا زىرائەتلەرنىڭ ھۈجەيرە پىروتوپلازمىسىنىڭ قۇتۇپچانلىق قۇرۇلمىسى ۋە پارچىلىنىش روئىنى بۇزىدۇ. تىرېخلوروئاتسېتىك كىسلاتاسى قۇتۇپچانلىقى بىرقەدەر كۈچلۈك مايلىق كىسلاتا بولۇپ، ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن پارچىلاش دورىسى ئورنىدا ئىشلىتىلدى. ئۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئېنزىم سىستېمىسىنى قالايمىقان قىلىدۇ، ئاكتىپچانلىقىنى ئازايتىپ ئامىنو كىسلاتاسى، ئاقسىل، يادرو كىسلاتاسىنىڭ بىرىكىشىنى تورمۇزلايدۇ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ماددا ئالماشتۇرۇشىغا توسقۇنلۇق قىلىدۇ، ئەڭ ئاخىردا ئۆسۈملۈك شەكلىنىڭ ئۆزگۈرىشى ۋە قۇرۇپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئالاقىدار تەتقىقاتلاردا ئىسپاتلىنىشچە، تىرى خلورلۇق ئېتىل ئالدېھىد تۈپراققا كىرگەندىن كېيىن مىكرو ئورگانىزملارنىڭ روللىدا تىرېخلوروئاتسېتىك كىسلاتاسىغا ئۆزگىرىدىكەن. تىرېخلوروئاتسېتىك كىسلاتاسىنىڭ ساقلىنىش ۋاقتى نىسبەتەن ئۇزۇن بولغاچقا، زىرائەتلەرگە داۋاملىق زىيان يەتكۈزىدۇ. يەنە تەتقىقاتلاردا ئىسپاتلىنىشچە، زىرائەتلەر تىرى خلورلۇق ئېتىل ئالدېھىدنى سۈمۈرگەندىن كېيىن، تېنىدە مەلۇم قويۇقلۇق ھاسىل بولۇپ، كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلۈدىكەن.

تىرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدىھىد ۋە تىرىخلوروئاتسېتىك كىسلاتاسى ئېرىشچانلىقى تېز بىرىكمە بولۇپ، توپراقتا كىرگەندىن كېيىن، زىرائەتـ لەرنىڭ يىلتىز سىستېمىسى ئارقىلىق، ھەر قايسى قىسىملىرىغا بارىدۇ، ئادەتتە زىرائەت مايسىلىرى ئۇنۇپ بىر ھەپتە بولغاندا، زىيان يەتكۈزگەنلىك ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ. تۆۋەندە تېرىلغۇ يەرلەردىكى تىرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدىھىد (تىرىخلوروئاتسېتىك كىسلاتاسى) نىڭ زىرائەتـ لەرگە يەتكۈزىدىغان زىيانلىق ئالامەتلىرى 1.1 - جەدۋەلدە بېرىلدى:

1.1 - جەدۋەل

تىرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدىھىدنىڭ زىيان يەتكۈزۈش قويۇقلۇقى (ppm)	زىرائەت نامى		تىرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدىھىدنىڭ زىيان يەتكۈزۈش قويۇقلۇقى (ppm)	زىرائەت نامى
200	كېۋەز		1.0	بۇغداي
5.0	ئۇچقۇلاق		0.5	قوناق
100	قىچا		0.5	چۈجگۈن قوناق
100	سەۋزە		5.0 (كېسەللىك ئالامتى كۆرۈلمىدى)	شال
5.0	تەرخەمەك		0.5	سېرىق پۇرچاق
100 (كېسەللىك ئالامتى كۆرۈلمىدى)	پەمىدۇر		5.0	كانىماش

ئىككىنچى ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلار بىلۈپلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

32. ئوغۇت بەلگىسىنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرى ۋە تەلەپلىرى قايسىلار

« GB18382 - 2001 » ئوغۇت بەلگىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا دۆلەت ئۆلچىمىدىكى ئوغۇت بەلگىسىنىڭ پىرىنسىپلىرى ۋە تەلەپلىرى كۆرسىتىلگەن. ئۇنىڭ مەزمۇنى مۇنداق:

1. ئوغۇت بەلگىسىنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرى: بىرىنچى، بەلگىدە ئىپادىلەنگەن بارلىق مەزمۇن دۆلەتنىڭ قانۇنى ۋە قائىدە-نىزاملىرىغا ئۇيغۇن بولۇشى، مۇناسىپ هالدىكى ئۆلچەم بەلگىلىمىسىگە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك؛ ئىككىنچى، بەلگىدە بارلىق مەزمۇن توغرا، ئىلمىي، ئىنىق، چۈشىنىشلىك ئىپادىلىنىشى كېرەك؛ ئۈچىنچى، بەلگىدە ئوغۇت كۆپىتۈرۈلۈپ بايان قىلىنماسلىقى، ئاشۇرمىچىلىققا يول قويۇلماسلىقى كېرەك؛ تۆتىنچى، بەلگىدە بېۋاستە ياكى ۋاستىلىك هالدىكى شەكىللەرنى قوللىنىپ، ئوغۇتنىڭ مەلۇم بىر خۇسۇسىيىتى ئارقىلىق باشقا خىلدىكى ئوغۇتتىن پەرقلەندۈرەلەيدىغان بولۇشى كېرەك.

2. ئوغۇت بەلگىسىگە قويۇلىدىغان تەلەپلەر: بەلگە ئارقىلىق بارلىق مەزمۇن بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن بولۇشى، ئۇ هەم ئېنىق، هەم ئۇزۇن مۇددەت قوللىنىلىشى كېرەك. ئىشلەتكەن يېزىق ئۆلچەملىك خەنزۇ يېزىقى بولۇشى كېرەك. ئاز سانلىق مىللەت يېزىقى ۋە چەت ئەل يېزىقىنى ئىشلەتكەندە، بىرىنچى، ئوغۇتنىڭ ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ نامى بو-

يىچە خىمىيەۋى ئېلېمېنتلار بەلگىسى ياكى مولېكۇلا فورمۇلىسى قوللىنىلىشى كېرەك. قايسى خىل يېزىقنى قوللىنىش ئۆلچىمىنى قانۇنداً بېكىتكەن بويىچە قوللىنىش، ئۆلچەم بىرلىكىنى ئاساس قىلىش كېرەك. ئىككىنچى، قوللانغان يېزىقلارنىڭ شەكلى GBI90 ۋە GBI91 نىڭ ئۆلچىمى بويىچە بولۇشى كېرەك. ئىشلەتكەن بوياق ياكى رەڭ روشەن بولۇشى، ئېنىق بولۇشى، كۆرگەن ئادەم ئالاھىدە دىققەت قىلىدىغان ھەمدە تېزدىن قوبۇل قىلىپ ئەستە ساقلىيالايدىغان بولۇشى كېرەك. ئۇچىنچى، ئۇنۇمدارلىقنى ئېنىق گەۋدىلەندۈرۈشى كېرەك. مەھسۇلاتنى قاچىلاشقا يول قويۇپ، ئۇنىڭ ئۇنۇم بېرىش مەزگىلىدىكى چىدامچانلىقىنى تەكشىلىمىگەندە، ئۇ ھەقتىكى ئۇقۇملارنى ئېنىق كۆرۈشكە كاپالەتلىك قىلغىلى بولمايدۇ. شۇڭا، بۇ يەردىكى يوچۇقلارنى ياخشى ئېتىپ، نازارەت قىلىشنى كۈچەيتىش كېرەك. تاشقى قاچىلىنىش بەلگىسى لايىقەتلىك كىنىشكىسى، سۈپەت گۇۋاھنامىسى قاتارلىقلارغا باغلىنىشلىق بولىدۇ.

33. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ بەلگىسىدىكى مەزمۇنلار نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ

GBI8382 - 2001 ئوغۇت بەلگىسى ــ دۆلەت ئۆلچىمىدىكى ئوغۇت مەھسۇلاتىنىڭ بارلىق مەزمۇنلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1. ئوغۇتنىڭ نامى ۋە ماركىسى: ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى دۆلەت ئۆلچىمى ۋە كەسىپ ئۆلچىمىنى، بېكىتىلگەن ئوغۇت نامىنى يېزىش كېرەك. ماركىنىڭ نامى ياكى خاس نامىنى مەھسۇلات نامىنىڭ ئاستىغا كىچىك 1 - نومۇرلۇق خەت بىلەن ئىپادىلەپ قويۇش كېرەك. دۆلەت ئۆلچىمى ۋە كەسىپ ئۆلچىمىدىكى تەلەپلەردە نامغا ماس كېلىدىغان بەلگە بولمىسا، ساتقۇچى، ئىستېمالچىلار خاتا چۈشىنىپ، ئالدىنىشتۇرۇپ قويمايدىغان، ئومۇملاشقان نامىنى قوللىنىش كېرەك. مەھسۇلات نامىغا بىر خىل ئوغۇتنىڭ مەلۇم خۇسۇسىيتى بىلەن يەنە

بىر خىل ئوغۇت تۈرىدىكى مەھسۇلاتنىڭ ئارىلىشىپ كېتىشىدىن ساقلىنىش كېرەك. ئەمەلىيەتتە يوق، كۆپتۈرۈلگەن سۆز-ئىبارىلەرنى قوشۇپ قويۇشتىن قاتتىق ساقلىنىش كېرەك. كارخانىلار قايسى ماركىنى رويخەتكە ئالدۇرغان بولسا، شۇنى ئەينەن ئىپادىلىشى كېرەك.

2. ئوغۇت مەھسۇلاتىنىڭ ئۆلچىمى، دەرىجىسى، تەركىبى: بۇ ھەقتە ئېنىق بەلگىلىمە بولۇپ، مەھسۇلاتنىڭ ئۆلچەم، دەرىجە، تۈرىنى ئېنىق يېزىشى كېرەك. ئوزۇقلۇق تەركىبىنى يېزىپ قويسا، مەھسۇلاتنىڭ تېخنىكا كۆرسەتكۈچى تەركىبى ماس كەلگەن مەھسۇلات دەپ قارىلىدۇ. شۇڭا، ئوغۇت ئايرىم قاچىلانغاندا خالتىسىغا ساپلىق مقدارىنى ئىپادىلەپ قويۇش كېرەك. ساپلىق مقدارىنىڭ «مقدارلىق تاۋارلارنىڭ ئۆلچىمىگە نازارەت قىلىش بەلگىلىمىسى» گە ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەك.

3. ئوزۇقلۇق تەركىبى: ئادەتتىكى ئوغۇتقا قارىتا بىرلا خىل ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئىگىلىگەن نىسبىتىنى ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەك. ئوتتۇرا، مىكرو مقداردىكى ئېلېمېنتلاردىن تەركىب تاپقان بولسا، ئۇنىمۇ ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەك. ئوتتۇرا، مىكرو مقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ ئوزۇقلۇق تەركىبى، نىسبىتى ۋە ماس كېلىدىغان ئومۇمىي مقدارىنى ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەك. ئوتتۇرا، مىكرو مقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ مقدارىنى ئاساسىي ئوزۇقلۇق مقدارىغا قوشۇپ قويۇشقا بولمايدۇ. مىكرو مقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ مىقدارى 0.2% ياكى ئوتتۇرا مقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ مىقدارى 2% بولسا ئۇنى ئەسكەرتىپ قويمىسىمۇ بولىدۇ. كومپلېكس ئوغۇتنىڭ ئازوت، فوسفور، كالىي مقدارىدىكى ئىگىلىگەن نىسبىتىنى ئەسكەرتىپ قويۇشى، ئومۇمىي ئوزۇقلۇق تەركىبى ماسلاشتۇرۇلغان يەككە ئوزۇقلۇق تەركىبى بەلگىسىنىڭ قىممىتىدىن تۆۋەن بولماسلىقى كېرەك. باشقا ئېلېمېنتلار ياكى بىرىكتۈرۈلگەن ماددىلار بولسا، ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مقدارىغا كىرگۈزۈپ مۇئامىلە قىلىشقا بولمايدۇ. بىرىكتۈرۈلگەن ماددىلارنىڭ تەركىبىدىكى

خلور، فوسفور بەش ئوكسىد، كالىي خلوربدنىك مقدارىنى ئايـ
رىم - ئايرىم ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەك. مەسىلەن، خلور، ناترىي
ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇتنىڭ 15-15-15 بولىدۇ. ئىككى مەنبەلىك تەر-
كىبىدە يەككە ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتى بولمىغان ئوغۇت بەلگىسى «O» بە-
لەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن، ئازوت، كالىي ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت
15-10-10 قىلىپ يېزىلىدۇ. مۇبادا ئوتتۇرا، مىكرو مقدارلىق ئېلې-
مېنتلار قوشۇلغان ئوغۇت بولسا، خالتىسىغا ۋە سۇپەت كۇۋاھنامىسىگە
ئەسكەرتىپ بەلگە قويۇشى كېرەك (دۆلەت ياكى كەسپىي ساھە ئۆلچەم
بەلگىسىدىن باشقا). ئوتتۇرا مقدارلىق ئېلېمېنتلاردىن ئىشلەنگەن ئو-
غۇتلارغا قارىتا ئايرىم-ئايرىم ھالدا ئوتتۇرا مقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ
ئوزۇقلۇق تەركىبى ۋە ئوتتۇرا مقدارلىق ئېلېمېنتلارنىڭ مقدارى بو-
يىچە بىرەك بولۇشقا كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك. مىقدارى 2% تىن
تۆۋەن بولغان ئوتتۇرا مقدارلىق يەككە ئېلېمېنتلارنىڭ زىرائەتلەرگە
بولغان تەسىرىنى تولۇق ئەسكەرتىپ بەلگە قويۇپ قويۇشقا بولمايدۇ.
مىكرو مقدارلىق ئېلېمېنتلار قوشۇلغان ئوغۇت بولسا، ئۇنىڭدىكى ھەر
بىر مىكرو ئېلېمېنتنىڭ مقدارى ۋە ئومۇمىي مقدارىنى ئايرىم-ئايرىم
ئەسكەرتىپ بەلگە قويۇشى كېرەك. مىكرو مقداردىكى ئېلېمېنتنىڭ
مقدارىنى ئوتتۇرا مقداردىكى ئېلېمېنتلارغا قوشۇۋەتمەسلىك كېرەك.

4. قوشۇلغان باشقا ماددىلارنىڭ مقدارى بولىدۇ. ئىشلەپچىقارغان
ئوغۇتقا باشقا تۇردىكى ماددىلار قوشۇلغان بولسا، بەلگىگە ئۇلارنىڭ
تەركىبى ۋە ئومۇمىي مقدارى قوشۇپ قويۇلۇشى كېرەك. قوشۇلغان
ئۇ ماددىلارنىڭ مقدارى ئاساسىي ئوزۇقلۇق تەركىبى بىلەن تەڭ بولۇپ
قالماسلىقى كېرەك. ئۆلچەم بەلگىسىدە چەكلەنگەن ھەم ئەسكەرتىلگەن
ماددا، ئېلېمېنتنى چەتكە ئىپادىلەش شەكلى بىلەن ئىزاھلاپ قويۇش
كېرەك.

5. ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ۋە تىزىملاش نومۇرى بولىدۇ.
دۆلەت يولغا قويغان ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ تەلەپلىرىگە ئا-
ساسەن ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامە نومۇرى، تىزىملاش كىنىشكا نومۇ-

رىنى مەھسۇلات بەلگىسىگە كىرگۈزۈش كېرەك.

6. ئىشلەپچىقارغۇچى بىلەن ساتقۇچىلارنىڭ نامى، ئادرېسى بولىدۇ. قانۇن بويىچە تىزىملىغان ھەم مەھسۇلات سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىشنى زىممىسىگە ئالغان ئىشلەپچىقارغۇچى، ساتقۇچىلار نامىنى مەھسۇلات بەلگىسىگە كىرگۈزۈشى كېرەك.

7. ئىشلەپچىقارغان ۋاقتى، تەستىق نومۇرى بولىدۇ. مەھسۇلاتنىڭ لايىقەتلىك كىنىشكىسى، سۈپەت ئىسپاتنامىسى، قاچىلانغان، ئىشلەپچىقارغان ۋاقتى، تەستىق نومۇرى قاتارلىقلارنى مەھسۇلات بەلگىسىگە كىرگۈزۈش كېرەك.

8. ئوغۇتنىڭ ئۆلچىمى بولىدۇ. ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىغا قارىتا تەتبىقلانغان ئۆلچەم نومۇرىنى مەھسۇلات بەلگىسىگە كىرگۈزۈپ قويۇش كېرەك. دۆلەتنىڭ ياكى كەسپىي ساھەنىڭ ئوغۇت مەھسۇلاتىغا قارىتا بېكىتىلگەن ئۆلچىمىگە يەتمىگەن باشقا تۈردىكى ئېلېمېنتلار ياكى قوشۇلغان ماددا بولسا، ئۇ ھالدا چوقۇم كارخانىنىڭ ئۆلچىمىنى بېكىتىشى زۆرۈر. ئۇ چاغدا شىركەت ئۆلچىمى بويىچە قوشۇلغان ئېلېمېنتلار ياكى قوشۇلغان ماددىلارنى ئانالىز قىلىپ، تەتبىقلاپ، شۇ ئاساستا دۆلەت ئۆلچىمى ياكى كەسپىي ساھەنىڭ ئۆلچىمى بويىچە كارخانا ئۆلچىمىنى مەھسۇلات بەلگىسىگە كىرگۈزۈش كېرەك.

9. دىققەت قىلىدىغان نۇقتىلار بولىدۇ. ئوغۇتنى توشۇش، ساقلاش، ئىشلىتىش جەريانىدا بىخەتەرلىك، ساغلاملىققا زىيان سېلىش ھادىسىلىرى يۈز بېرىشى مۇمكىن. شۇڭا، ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۇسۇللىرى مەھسۇلات بەلگىسىگە كىرگۈزۈلۈشى كېرەك.

34. كومپلېكس (بىرىكمە) ئوغۇتنىكى ئومۇمىي ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ مىقدارى ئوغۇت ئورنىدا قانداق قوللىنىلىشى كېرەك

ھازىر ئوغۇت بازارلىرىدا كومپلېكس (بىرىكمە) ئوغۇت مەھسۇلاتىنىڭ

ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدارىنى كۆرسىتىشتە مۇنداق ئىككى خىل ئۇسۇل قوللىنىلىدۇ:

بىرى، ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدارىدا كەسىر سان ئىپادىلىنىدۇ، مەسىلەن، 40.0%، 36.0%، 30.0%، 28.0%، 25.0% قاتارلىقلار. يەنە بىرسى، ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدارىدا كەسىر سان ئىپادىلىنىدۇ، مەسىلەن، 40%، 36%، 30%، 28%، 25% قاتارلىقلار. ئۇنداقتا بۇ ئىككىسىنىڭ قايسىسى توغرا؟ GBI5063 - 2001 كومپلېكس ئوغۇتنىڭ دۆلەت ئۆلچىمىدىكى تەلىپىدە ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدار كۆرسەتمىسى چوقۇم بىرلا ساندا ئىپادىلىنىشى كېرەك، دەپ كۆرسىتىلگەن. شۇڭا، بۇنىڭدىكى توغرا كۆرسەتمە 40.0%، 32.0%، 31.0%، 30.0%، 0. 25بولىدۇ. ئەگەر يۇقىرى قويۇقلۇقى 40.0%، ئوتتۇراھال قويۇقلۇقى 30.0%، تۆۋەن قويۇقلۇقى 0. 25بولسا، ئۇ چاغدا كىچىك ساندا قالدۇرۇشقا تېگىشلىك. باشقا ئۆلچەملىك ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ مىقدارى، مەسىلەن، 36.0%، 31.0% بولسا، ئۇنى كىچىك ساندا قالدۇرۇشقا بولمايدۇ. ئوغۇت ئىشلەپچىقارغان كارخانىلار ئوغۇت قاچىلىنىدىغان ئورنىغا 36%، 31% قىلىپ ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئۆلچەملىك كۆرسىتىش ئەمەس ھەم GBI5063 - 2001 كومپلېكس ئوغۇتنىڭ دۆلەت ئۆلچىمىنى خاتا چۈشىنىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. كومپلېكس ئوغۇتتىكى ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدارىنىڭ قانداق ئۆلچەمدە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، دۆلەت ئۆلچىمىدە بېكىتىلگەن ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدار كۆرسەتمە ئۆلچىمى بىلەن بىرەك بولۇشى كېرەك. ھازىر ئوغۇت بازارلىرىدا كومپلېكس ئوغۇت مەھسۇلاتىدىكى ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدار بەلگىسى ئۆلچەملىك بولمايۋاتىدۇ، نۇرغۇن كارخانىلار ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ ئومۇمىي مىقدار بەلگىسىدە پۈتۈن سانىنى ساقلاپ كىچىك بىرلىك سانىنى ئەمەلدىن قالدۇردى. بۇ توغرا بولمىغان ئەھۋال. نۆۋەتتە يېزا ئىگىلىك تاۋارلىرىنى نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش سالمىقى زورىيىۋاتىدۇ. شۇڭا،

كومپلېكس ئوغۇت سۈپىتىگە بولغان نازارەت قىلىش، باشقۇرۇش ئىچكى قىسمىدا بولۇپلا قالماستىن، مەھسۇلات بەلگىسىدە ساقلانغان مەسىلىلەرنى نازارەت قىلىش، باشقۇرۇش، تەرتىپكە سېلىشتىمۇ گەۋدىلەندۈرۈلۈۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى ئۆلچەملىك بولمىغان مەھسۇلات بەلگىسىنى تۈزىتىشى كېرەك.

35. ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلار مەھسۇلات بەلگىسىنى ئۆلچەمسىز قىلىپ قويسا قانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ

ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچىلارنىڭ دىققەت ئېتىبارى ۋە ئەھمىيەت بېرىشىنى قوزغايدىغان ئىش، مەھسۇلات بەلگىسىنى قانۇن بويىچە قويغان-قويمىغانلىقى بولۇپ، ئۇنىڭدا يېتەرسىزلىك كۆرۈلسە، ئادەتتە ئۇنى كۆرسەتمەيدىكى خاتالىق دەپ قاراشقا بولىدۇ. بۇ خىل خاتالىق ئادەم ۋە مال-مۈلۈكنى زىيانغا ئۇچراتسا، مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچى كارخانا قانۇن بويىچە تۆلەم بېرىش مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالىدۇ. مەھسۇلات بەلگىسى ئەمەلىيەتتە ئىشلەپچىقارغان كارخانىنىڭ بەلگىسى بولۇپ، ئۇ ئىشلەپچىقارغان كارخانا ۋە ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتنىڭ ئالاھىدىلىكى، خۇسۇسىيىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش رولىنى ئويناىدۇ. مۇبادا مەھسۇلات بەلگىسىگە مەھسۇلاتنىڭ ئەمەلىي سۈپىتى ماس كەلمىسە، ئۇ ھالدا ئاشۇ خىل مەھسۇلات ئىستېمالچىلارغا ئاۋارىچىلىك ئېلىپ كېلىدۇ. ئاۋارىچىلىك ئېغىر بولغاندا يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشى ۋە مەھسۇلاتقا زور زىيانلارنى سالىدۇ. ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلىدىكى، مەھسۇلات بەلگىسى ساختا بولسا ياكى مەھسۇلات بەلگىسىنى سۈيىئىستېمال قىلىپ ئالدايدىغان ھەرىكەتلەر يۈز بەرسە، ئۇنىڭ كەلتۈرىدىغان خېيىم - خەتىرى ئېغىر بولىدۇ. شۇڭا، ئوغۇت ئىشلەپچىقارغۇچى ئورۇن مەھسۇلات بەلگىسىنى ئۆلچەملىك، جانلىق، ئېنىق قويۇشى كېرەك.

مەھسۇلات بەلگىسى قانۇن - نىزاملارغا ئۇيغۇن قويۇلماي باشقىچە ئا-
قىۋەت كەلتۈرسە، سۇرۇشتە قىلىش، تۈزىتىش كېرەك.

36. تەركىبىدە ئازوتلۇق سېلىترا، لىمون كىسلاتا - سىدا ئېرىيدىغان (构溶性) فوسفور بار بولغان ئوغۇتنىڭ بەلگىسى ئوروسىدا قانداق ئىپادىلىنىدۇ

GBI5063 - 2001 ئارىلاشتۇرۇلغان (بىرىكمە) ئوغۇت دۆلەت ئۆلچە-
مىدە مۇنداق بېكىتىلىدۇ: مەھسۇلات تەركىبىدە ئازوتلۇق سېلىترا بولسا قاچىلانغان ئوروغا «ئازوتلۇق سېلىترا تەركىبلىك» بەلگىسى يېزىلىدۇ. لىمون كىسلاتاسىدا ئېرىيدىغان فوسفورلۇق ئوغۇتتا فوسفور ئاساسىي ئوغۇت بولسا، قاچىلانغان ئورودا «لىمون كىسلاتاسىدا ئېرىيدىغان فوسفور تەركىبلىك» دېگەن بەلگە سېلىنىدۇ. باشقا تۈردىكى ئارىلاشما ئوغۇتلارغىمۇ تەركىبىگە قاراپ بەلگە سېلىنىدۇ.

37. ئوغۇتنىڭ سۈپەت ئىسپاتنامىسىدىكى مەزمۇن ۋە تەلەپلەر قانداق بولىدۇ

ھەر قانداق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانا ئىشلەپچىقارغان ھەر بىر مەھسۇلاتىغا سۈپەت ئىسپاتنامىسى ئېلىشى كېرەك. بۇ ئارقىلىق ھەر بىر سېتىۋالغۇچىغا، دېھقان-چارۋىچىغا مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى، ئىشلىتىلىشى ۋە دىققەت قىلىدىغان ئىشلارنى چۈشەندۈرۈشى كېرەك. ئۇ يەنە ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى ئىستېمالچىلارغا بەرگەن سۈپەت ھەققىدىكى ۋەدىسىنىڭ مۇھىم ئىسپاتى بولۇش رولىنى ئويناىدۇ. شۇڭا، ھەر قانداق ئەھۋالدا مەھسۇلات ئوروسىغا سۈپەت ئىسپاتنامىسى چاپلا-
نىشى، قوشۇمچە قىلىپ قويۇشنى دائىملاشتۇرۇشى كېرەك.

1. ئىسپاتنامىنىڭ مەزمۇنى: سۈپەت ئىسپاتنامىسىغا مەھسۇلات ئىش-
لەپچىقارغان كارخانىنىڭ نامى، ئادرېسى، مەھسۇلات نامى، تەستىق نو-

مۇرى ۋە ئىشلەپچىقارغان ۋاقتى، مەھسۇلات دەرىجىسى، مەھسۇلات ئېغىرلىقى، ئۇزۇقلۇق تەركىبلىرىنىڭ مىقدارى، شۇنداقلا ئازوت، خلور ئىيونى، فوسفور، كالىي قاتارلىقلارنىڭ مىقدارى، ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامە نومۇرى، ئوغۇت تىزىملاش كىنىشكا نومۇرى، مەھسۇلاتنىڭ ئۆلچەملىك نومۇرىنى يېزىش كېرەك. كالتسي، ماگنىي، لىمون كىسلاتاسىدا ئېرىيدىغان فوسفور ئوغۇتى قاتارلىقلارنى «لىمون كىسلاتاسىدا ئېرىيدىغان فوسفورلۇق ئوغۇت» دەپ ئىزاھلاپ قويۇشى كېرەك.

2. ئىسپاتنامغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر: بىرىنچى، سېلىپ قويۇش ئورنى: كۆپ ھاللاردا ئوغۇت ئىشلەپچىقارغان كارخانىلار سۈپەت ئىسپاتنامىسىنى ئوغۇت قاچىلانغان ئورونىڭ ئىچىگە سېلىپ قويىدۇ. بۇنداق بولغاندا ۋاقىت ئۇزارسا قەغەزدىكى مەزمۇننى ئوچۇق ئوقۇغىلى بولمايدۇ. شۇڭا، ئۇنى ئورو (خالتا) نىڭ ئېغىز تەرىپىگە تىكىپ قويۇش كېرەك؛ ئىككىنچى، قەغەز ئۆلچىمى: سۈپەت ئىسپاتنامىسى بېسىلىدىغان قەغەز ناھايىتى ياخشى بولۇشى كېرەك، يېزىلىدىغان خەت ئۆلچىمى ۋە نامى ئوتتۇراھال چوڭلۇقتا بولسا بولىدۇ. بەك كىچىك بولۇپ قالسا، ئىستېمالچىلار ئوقۇيالمايدۇ. قەغەزنىڭ رەڭگى قىزىل بولسا، ئوبرازلىق ۋە روشەن بولىدۇ.

38. لايىقەت گۇۋاھنامىسىگە ئىگە بولغان مەھسۇلاتقا بەلگە قويغاندا ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ نومۇرىنى ئەسكەرتىش كېرەكمۇ - يوق

لايىقەت گۇۋاھنامىسىگە ئېرىشكەن مەھسۇلاتنى نازارەت قىلىپ باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش كېرەك. بۇ لايىقەتلىك مەھسۇلات بىلەن لايىقەتسىز مەھسۇلاتنى پەرقلەندۈرۈشتىكى مۇھىم ئاساسلارنىڭ بىرى. لايىقەتسىز مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش ۋە سېتىشقا قارىتا ئۇنۇملۇك زەربە بېرىش ئۈچۈن دۆلەت مۇنداق تەدبىرنى بېكىتتى: لايىقەت گۇۋاھنامىسىگە ئېرىشكەن مەھسۇلاتقا ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامە نومۇرىنى

ئەينەن يېزىپ بەلگە قىلىپ قويۇشى كېرەك. ئۇنداق بولمايدىكەن، مەھسۇلات تەكشۈرۈلۈپ، قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. لاياقەت گۇۋاھنامىسىگە ئېرىشكەن كارخانىلار لاياقەتلىك مۇددىتى ئاخىرلاشقاندا قەدەر ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بەلگىسىنى توغرا قوللىنىشى، كەلسە - كەلمەس ئىشلەتمەسلىكى، ئۆتۈنۈپ بەرمەسلىكى شەرت. گۇۋاھنامىنىڭ مۇددىتى توشقاندا قايتا رەسمىيەت ئۆتەپ بەلگىنى ۋاقتىدا يېڭىسىغا ئالماشتۇرۇشى كېرەك. ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرى بۇ خىل گۇۋاھنامە ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بەلگىسىنى توغرا ئىشلىتىشكە ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ ۋە ياردەم بېرىدۇ. ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بەلگىسىنى يالغاندىن ياساش، قارىسىغا ئىشلىتىشتەك ھەرىكەتلەر قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ.

39. كېرەكسىز سۈلفات كىسلاتاسىدىن ئىشلەنگەن كالتسىي سۈپېر فوسفاتنىڭ زىرائەتلەرگە زىيىنى بولامدۇ؟ كارخانىلار تىزگىنلەشتە قايسى تەدبىرلەرنى قوللىنىدۇ

فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا ئاز سانىدىكى كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخىنى تېجەش، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ئايرىم ۋاستىلەرنى قوللىنىپ پايدا ئالىدۇ. مۇبادا كېرەكسىز سۈلفات كىسلاتاسىنى ئىشلىتىپ كالتسىي سۈپېر فوسفات ئىشلەپچىقارسا، ئۇنىڭ تەركىبىدە تېرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدېھىد ياكى تېرىخلوروئاتسېتىك كىسلاتا بار بولىدۇ. بىر قانچە يىللىق تەجرىبىدىن قارىغاندا، تەركىبىدە تېرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدېھىد ياكى تېرىخلوروئاتسېتىك كىسلاتا بولغان ئوغۇتنى ئىشلەتسە، ئايرىم زىرائەتلەردە ئوخشاش بولمىغان كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ. مەسىلەن، زىرائەت غولىدا ئۆزگىرىش بولىدۇ، يەنى يىلتىز سىستېمىسى قوڭۇر رەڭلىك بولۇپ قالىدۇ. يېڭى ھاسىل بولىدىغان يىلتىزلارنىڭ سانىمۇ ئازىيىپ كېـ

تىدۇ. بۇ، مەھسۇلات مىقدارىنىڭ ئازىيىپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدۇ، ھەتتا ئايرىم ئەھۋالدا مايسلار نابۇت بولىدۇ. بولۇپمۇ تىرى خىلورلۇق ئېتىل ئالدېھىدنىڭ بۇغدايغا سالىدىغان زىيىنى بىر قەدەر ئېغىر بولىدۇ، ئايرىم ئەھۋالدا بۇغداي تۈپلىرى دان تۈتمايدۇ. فوسفورلۇق ئوغۇتنىڭ سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار چوقۇم كېرەكسىز سۇلفات كىسلاتاسىنى ئوغۇتقا قوشۇپ ئىشلىتىشتىن ساقلىنىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكى بىر نەچچە ھالقىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك: بىرىنچى، سۇلفات كىسلاتاسىنىڭ خام ماتېرىيالىنى كىرگۈزۈش ئۆتكىلىنى پۈختا ئىگىلەش كېرەك. دۆلەت بېكىتكەن فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى تەكشۈرۈش بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن، خام ماتېرىيال كىرگۈزۈش تەلىپىنى تولۇق ئادا قىلىش، مال كىرگۈزۈش ئىقتىدارى، ئىشلەپچىقىرىش شەرت-شارائىتى ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى نەزەرگە ئېلىش كېرەك؛ ئىككىنچى، خام ماتېرىيالنىڭ سۈپەت - دەرىجىسىنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇپ، ئۆتكەلنى قاتتىق ئىگىلەش كېرەك. خام ماتېرىيال زاۋۇتقا كىرگەندىن كېيىن ئانالىز قىلىپ تەكشۈرۈش، ئۆلچەمنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇش كېرەك. سۈپەتسىز خام ماتېرىيالنى ئىشلىتىشكە ھەرگىز يول قويۇلماسلىق كېرەك. ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا خام ماتېرىيالنىڭ سۈپەت ئۆتكىلىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك؛ ئۈچىنچى، فوسفورلۇق ئوغۇتنى زاۋۇتتىن چىقىرىشتا ئۆتكەلنى قاتتىق ئىگىلەش كېرەك. سۈپەتسىز مەھسۇلات كۆرۈلسە نازارەتچى خادىملارغا ۋاقتىدا دوكلات قىلىش كېرەك. بولۇپمۇ زىيان سېلىش ئېھتىماللىقى بار مەھسۇلاتقا قارىتا تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئەينەن دوكلات قىلىش كېرەك. دېمەك، فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار فوسفورلۇق ئوغۇتنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە يۈكسەك ئەھمىيەت بېرىشى، كېرەكسىز سۇلفات كىسلاتاسىنى ئىشلىتىپ، فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ھادىسىلىرىگە قەتئىي قارشى تۇرۇشى كېرەك.

40. ئوريا تەركىبىدىكى بىئورېتنىڭ مىقدارى بەك يۇقىرى بولۇپ كەتسە زىرائەتلەرگە قارىتا قانداق تەسىرى بولىدۇ

ئوريا ئاساسلىق ئازوتلۇق خىمىيەۋى ئوغۇت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شۇنداقلا ئۇ ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىشتىكى ئاساسىي مەنبە ھېسابلىنىدۇ. ئوريا ئىشلەپچىقىرىش داۋامىدا تېمپېراتۇرا 33℃ تىن يۇقىرى بولسا دانچە ھاسىل قىلىپ، قىسمەن ئوريا بىئورېتقا ئۆزگىرىدۇ. رېئاكسىيە جەريانى مۇنداق:

$$2CO(NH_2)_2 \quad NH_3COHCONH_3+NH_3$$

ئوريا بىئورېت ئاممىياك

ئوريا تەركىبىدىكى بىئورېتنىڭ مىقدارى دۆلەتنىڭ ئۆلچەم بەلگىلىمىسىدىكى كۆرسەتكۈچتىن ئېشىپ كەتسە، مەھسۇلات لاياقەتسىز بولىدۇ. بىئورېت مىقدارى ئۆلچەمدىن بەك ئېشىپ كەتسە، زىرائەتلەرنى زەھەرلەيدۇ. زىيان سېلىش تۈپەيلىدىن كۆرۈلىدىغان كېسەللىك ئالامەتلىرى تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ:

1. تاۋۇز زەھەرلەنسە، تاۋۇزنىڭ پىلىكى ئىنچىكە ۋە قىسقا، يوپۇرماقلىرى كىچىك، بىنورمال ئۆسىدۇ، يوپۇرماقلىرى سۇس سېرىق بولۇپ، ئۆسۈشى ئاستا، يوپۇرماق ئەتراپىدا قوڭۇر رەڭلىك ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ، تەستە چېچەكلىسىمۇ سويما سالمايدۇ، ئېغىر بولغاندا تاۋۇز تۈپلىرى قۇرۇپ كېتىدۇ.

2. كۈزگى بۇغداي (5.7～8.3%) غا بىئورېت تەركىبى بار ئوريانى ئاساسىي ئوغۇت قىلىپ ئىشلەتكەندە، ئۇرۇقنىڭ بىخ سۈرۈش نىسبىتى پەقەت 50%～30 بولىدۇ. يەككە تۈپلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىنىڭ سانى ئومۇمىي يوپۇرماق سانىنىڭ 60% نى ئىگىلەيدۇ. يىلتىز سانى ئومۇمىي يىلتىز سانىنىڭ 40% نى ئىگىلەيدۇ.

3. كېۋەز زەھەرلەنسە، يوپۇرماقنىڭ ئەتراپىدا قوڭۇر رەڭلىك ياكى

جىگەر رەڭلىك دانچىلار پەيدا بولىدۇ. بەزىدە يوپۇرماقلىرى تەدرىجىي قۇرۇپ كېتىدۇ. ئېغىر بولغانلىرى قۇرۇپ، چۈشۈپ كېتىدۇ.

4. شال زەھەرلەنسە، تەرەققىي قىلىش باسقۇچىدىكى مايىسلارنىڭ ئىككىنچى يوپۇرمىقى ئاقىرىپ كېتىدۇ، ئۈچىنچى يوپۇرمىقى ۋە يوپۇرماق غىلىپى ياكى يوپۇرماقنىڭ قىسمەن تەرىپى ئاقىرىدۇ، ئاخىردا يوپۇرماق نابۇت بولۇپ كېتىدۇ. يوپۇرمىقى ئاقىرىپ كەتكەن شاللىقلاردا شال تۈپلىرى ئاندا - ساندا ئالىچىپار بولۇپ قالىدۇ.

41. كومپلېكس ئوغۇت (BB ئوغۇتى) بۆلۈنۈپ كېتىش ھادىسىسىنى قانداق كونترول قىلىش كېرەك

كومپلېكس ئوغۇت (BB ئوغۇتى) بۆلۈنۈپ كېتىش ھادىسىسى، يەنى ئۈششاقلاپ ئورالغان ئوغۇتنى زاپاس ساقلاش، توشۇش جەريانىدا دۆۋىلەپ قاچىلانغان ئوغۇتنىڭ گۈرۈپپىلارغا ئايرىلىشى بىردەك بولمايدۇ. ئۇ توشۇش جەريانىدا سلكىنىپ بۆلۈنۈپ كېتىش، دۆۋىلەپ قويۇش جەريانىدا بۆلۈنۈپ كېتىش ۋە ئىشلىتىش جەريانىدا بالىلستىك بۆلۈنۈپ كېتىشتىن ئىبارەت مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۆلۈنۈش ھادىسىسى ئاساسەن ئوغۇتنىڭ ئارىلاشتۇرۇلغان ماددا دانچىلىرى ئوخشاش بولمىغاندا يۈز بېرىدۇ.

42. ئورگانىك - ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇتنىڭ سۈپىتىنى قانداق قىلغاندا ئۆستۈرگىلى بولىدۇ

دۆلىتىمىزدە ئورگانىك-ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار كۆپ ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا نەزەر سالساق، بىرىنچىدىن، بۇ خىل كارخانىلار ئاز، ئىككىنچىدىن، مەھسۇلاتى ئاز، ئۈچىنچىدىن، مەھسۇلات سۈپىتى ئۆلچەمگە يەتمەيدۇ. بۇ يەردە

دىكى تۈپ مەسىلە ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكا سەۋىيەسى تۆۋەن، ئوغۇتنى سېتىش يولى كەڭ ئەمەس. ئورگانىك - ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇتنىڭ باھاسى باشقا ئوغۇتلارغا قارىغاندا بىر قەدەر يۇقىرى بولىدۇ. بۇ سېتىش ئۇنۇمىنىڭ تۆۋەن بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان. بۇ يەنە سۈپەت مەسىلىسى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. ئورگانىك-ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇتنى ئومۇملاشتۇرۇش بىر قەدەر قىيىن بولىدۇ. بۇ ئىككى خىل مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن مۇنداق بىر قانچە خىل ئىشنى قىلىش كېرەك:

1. خام ئەشيا سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. نۇرغۇن كارخانىلار ئورگانىك-ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش داۋامىدا خام ئەشيانىڭ تاشقى سۈپىتىگە قاراپ مۇئامىلە قىلغانلىقى سەۋەبىدىن، كىرگۈزگەن خام ئەشيالارنىڭ ماھىيەتلىك سۈپىتى تەلەپكە يەتمەيدۇ. بۇنى ھەل قىلىشتا كارخانىلار خام ئەشيا بىلەن تەمىنلىگۈچى تەرەپنىڭ شارائىتى، ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى قاتارلىقلار ھەققىدە كونكرېت ئىسپاتلاش ئېلىپ بېرىشى، بولۇپمۇ خام ئەشيانىڭ سۈپىتى جەھەتتىكى يېتەرسىزلىك تۈپەيلىدىن چىرىش، بۇزۇلۇش ئەھۋالى ھەققىدىكى تېخنىكا ۋە ئاساسلارنى ئىسپاتلاش، خام ئەشيا سۈپىتىنى تەكشۈرۈش دوكلاتىنى يېزىشى كېرەك.

2. كارخانىلار خام ماتېرىيالنى ئۆزى تەييارلاشقا سەل قارىماسلىقى كېرەك. يەنى كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىشتا ئىشلىتىدىغان خام ئەشيانى باشقىلارنىڭ تەمىنلىشىگە تايىنىۋالماستىن، ئۆزى تەييارلاشقىمۇ ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. خام ئەشيالارغا نىسبەتەن سۈپەت ئۆتكىلىنى ياخشى تۇتۇش كېرەك. سۈپەتنى ئورگانىك ئوغۇتنىڭ ئۆلچەم-تەلىپىگە ئاساسەن ماس كەلتۈرۈش كېرەك. ئورگانىك ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار خام ئەشيانى ئۆزى تەييارلىسا، چوقۇم زىيانسىز بىر تەرەپ قىلىش ئۇسكۇنىسىنى ھازىرلىشى كېرەك. بۇنداق ئۇسكۇنە بولمىسا مەھسۇلات سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلغىلى بولمايدۇ. ئوخشاش بولمى

مىغان خام ئەشيانى بىر تەرەپ قىلىش ئۇنۇمى ئوخشاش بولمىغاچقا، ئۇنى بىر تەرەپ قىلىدىغان تېخنىكا ۋە ئۇسكۇنە ئوخشاش بولمايدۇ.

3. تەكشۈرۈشنى ھاۋالە قىلغۇچىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتى ياخشى جارى قىلدۇرۇلۇشى كېرەك. مەسئۇلات ئۆلچىمىدە بەلگىلەنگەن تەكشۈرۈش كۆرسەتكۈچى بويىچە تەكشۈرۈش شارائىتى ھازىرلىمىغان كارخانىلار دۆلەتنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىلىرى بويىچە، لايا قىتى ئېتىراپ قىلىنغان تەكشۈرۈش ئاپپاراتىغا بىر تەرەپ قىلىشنى ھاۋالە قىلسا بولىدۇ. ھاۋالە قىلغاندا ئىككى تەرەپ كېلىشىم ئىمزالايدۇ. كېلىشىمنامىدە قايسى تۈرلەرنى تەكشۈرۈش بىلەن ئىككى تەرەپ ئوستىگە ئالىدىغان مەجبۇرىيەتلەر ئېنىق بېكىتىلگەن بولۇشى كېرەك. ئوزۇقلۇق تەركىبى بىلەن ئورگانىك ماددا قاتلىمىنى كارخانىلار ئۆزى تەكشۈرسىمۇ بولىدۇ.

43. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ مونەك بولۇپ قېلىشىدىكى سەۋەب نېمە، ئۇنىڭدىن قانداق ساقلىنىش كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ مونەك بولۇپ قېلىشى ئوغۇتقا ئىشلىتىلگەن ماتېرىيال ۋە ئۇنى ساقلاش، توشۇش ئىشلىرىغا باغلىق بولىدۇ. ماتېرىيال ۋە ئوغۇتتا كىرىستال دانچىلار بولۇپ، ئۇلار ئۆزئارا يېپىشقاقلىق خۇسۇسىيىتى ئارقىلىق فىزىكىلىق ھادىسە پەيدا قىلىپ، بىر جايغا يىغىلىدۇ. مونەك بولۇپ قالغان ئوغۇتنىڭ نەملىكى يۇقىرى بولغاچقا، سىرتقى شەكلى باشقىچە تۇسكە كىرىپ قالىدۇ. قاچىلاش بېئەپ، ئىشلىتىش ئۇنۇمى تۆۋەن بولىدۇ. يەنە مونەك بولۇپ قېلىشنىڭ سەۋەبى بىر قەدەر مۇرەككەپ. ئادەتتە ئوغۇتنى قاچىلاشتىن بۇرۇن تېمپېراتۇرىنى ئۆرلىتىپ قۇرۇتۇش ئېلىپ بېرىلىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ يەنىلا مەلۇم مىقداردا نەملىك ساقلىنىدۇ، ئۇ كىرىستاللاشقان سۇ ۋە سۇمۇرۇلگەن نەملىك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. زاپاس ساقلاش جەريانىدا ئوغۇت ئىسسىقتا باشلايدۇ ۋە كىرىستال دانچىلار ئارا سۇمۇرۇلگەن نەملىك

كىرىستال دانچىلارنىڭ كاۋاكلىرىدىن تاشقى قىسمىغا قاراپ كېڭىيىدۇ. سۈمۈرۈلگەن بۇنداق نەملىكتىن دانچىلار تېزدىن ئېرىپ، ئىككى ياكى ئۈنىڭدىن ئارتۇق كىرىستال دانچىسىنى تۇتاشتۇرىدۇ، مۇبادا ھاۋا قۇرغاق، تېمپېراتۇرا يۇقىرى بولسا، كىرىستال ئارا نەملىكنى يوقىتىپ، ئاخىردا كىرىستال دانچىلار ئارا «كىرىستال كۆۋرۈكى» ياكى كاپىلياردلىق يېپىشىپ قېلىش ئارقىلىق مونەك پەيدا قىلىدۇ.

مونەك بولۇپ قېلىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئوغۇتنىڭ نەملىكنى تۆۋەنلىتىش، دانچىلارنىڭ قاتتىقلىق بىرەكلىكى ۋە تاشقى كۆرۈنۈشىنىڭ پارقىراق ۋە پاكىزلىقىنى ساقلاش، چاڭ-توزان مىقدارىنى ئازايتىش، زاپاس ساقلاش، توشۇش جەريانىدىكى زىيانلىق ئامىللاردىن ساقلىنىش كېرەك. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا مونەك بولۇپ قېلىشتىن ساقلىنىش دورىسى ئىشلەتسەمۇ بولىدۇ.

44. كومپلېكس ئوغۇتنىڭ لاياقەتسىز بولۇپ قالغانلىرىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك

كومپلېكس ئوغۇت ئازوت، فوسفور، كالىيدىن ئىبارەت ئۈچ خىل ئوزۇقلۇق تەركىبنى ئارىلاشتۇرۇش ئۇسۇلى ئارقىلىق ياسىلىدۇ. ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسىنىڭ خاراكتېرى تۈپەيلىدىن بۇ خىل ئوغۇتتىكى ئوزۇقلۇق تەركىبلەر تەكشى بولمايدۇ. بۇ لاياقەتسىز مەھسۇلات كېلىپ چىقىشىدىكى مۇھىم سەۋەب. دۆلەت ئۆلچىمىدە ئوغۇت زاۋۇتتىن چىقىرىلىشتىن ئىلگىرى لاياقەتلىك مەھسۇلات بولۇشقا كاپالەتلىك قىلىش بېكىتىلگەن. بۇنى نەزەردە تۇتقاندا، كارخانىلار مەھسۇلات سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ئىشلەپچىقىرىش ھۈنەر-تېخنىكىسىنىڭ پارامېتىرىنى قاتتىق تىزگىنلىشى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئوچۇق-ئاشكارا بەلگىلىمە چىقىرىپ، لاياقەتسىز مەھسۇلاتنى ياخشىلاش تەدبىرلىرىنى تۈزۈش كېرەك. ياخشىلاش تەدبىرلىرى مۇنداق ئىككى

تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: بىرىنچى، لايىقەتسىز مەھسۇلات كېلىپ چىقىش نىسبىتىنى تىزگىنلەش كېرەك. كارخانا رېتسىپ بويىچە ئىشلەپچىقىرىشنى تەڭشىگەندە، ئاسانلا مەھسۇلات سۈپىتىدە داۋالغۇش پەيدا بولىدۇ. خام ئەشيانىڭ سۈپىتى، رېتسىپى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇلغاندا مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىدە داۋالغۇش پەيدا بولماسلىقى مۇمكىن. لايىقەتسىز مەھسۇلات كۆرۈلسە سەۋەبىنى تەكشۈرۈپ تېزدىن ھەل قىلىش كېرەك؛ ئىككىنچى، قايتا ئىشلەش تېخنىكىسىنى ياخشى ئىشلەش، ئارىلاشتۇرۇش، دانچە ياساش مەشغۇلاتىنى ئېلىپ بېرىش كېرەك. لايىقەتسىز مەھسۇلات بىلەن لايىقەتلىك مەھسۇلاتنى ئارىلاشتۇرۇشقا بولمايدۇ. مۇبادا شۇنداق بولۇپ قالسا، ئوغۇتىنىڭ ئوزۇقلۇق مىقدارى تەكشى بولمايدۇ. قايتا ئىشلەنگەن مەھسۇلاتقا قارىتا سۈپەت تەكشۈرۈشنى چىڭ تۇتۇپ، لايىقەتلىك بولغاندا ئاندىن زاۋۇتتىن چىقىرىش كېرەك.

45. زاۋۇتتىن چىقىرىشتىن ئاۋۋالقى تەكشۈرۈش بىلەن نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشنىڭ قانداق پەرقى ۋە ئوخشاشلىقى بار

بىرىنچى، ئىككى خىل تەكشۈرۈشنىڭ مەقسىتى ئوخشاش بولۇپ، تۈپ مەقسەت ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداش. ئۇ كارخانىلارنىڭ قانۇنلۇق ئىشلەپچىقىرىشىغا كاپالەتلىك قىلىپ، جەمئىيەتنىڭ ئىقتىسادىي تەرتىپىنى قوغداش رولىنى ئويناىدۇ؛ ئىككىنچى، تەكشۈرۈش مەزمۇنى ۋە تەلەپلىرى ئوخشاش بولۇپ، تەكشۈرۈشتە بىر خىل ئۆلچەمنى ئاساس قىلىپ، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى نازارەت قىلىدۇ.

ئوغۇتنى زاۋۇتتىن چىقىرىشتىن بۇرۇنقى تەكشۈرۈش بىلەن نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشنىڭ ئەڭ زور پەرقى، تەكشۈرۈش خۇسۇسىيىتىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدا ئىپادىلىنىدۇ. ئوغۇتنى زاۋۇتتىن چىقىرىشتىن بۇرۇنقى تەكشۈرۈش بولسا، كارخانىلار «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى

مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» (تۆۋەندە قىسقارتىلىپ «مەھسۇلات سۈپەت قانۇنى» دېيىلىدۇ) ۋە مەھسۇلات ئۆلچىمى ئارقىلىق مەھسۇلات سۈپىتىنى كارخانا ئۆزى تەكشۈرۈپ، دۆلەت ئۆلچىمىگە يەتكۈزۈشنى نەزەردە تۇتىدۇ. نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش بولسا، قانۇنىي مەسئۇلىيەت بويۇپ، دۆلەتكە ۋاكالىتەن مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشتە ئېھتىياجغا ئاساسەن مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش، نازارەت قىلىش پائالىيىتىنى ئېلىپ بارىدۇ. كارخانىلار ۋە ئىستېمالچىلار پائال ماسلىشىپ، نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشنى قوللىشى كېرەك.

46. قانداق ئەھۋالدا كارخانىلار مەھسۇلات ئۆلچىمىنى بېكىتىدۇ

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ئۆلچەملەشتۈرۈش قانۇنى»نىڭ 2 ـ باب 6 ـ ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: كارخانىلار ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنىڭ دۆلەت ئۆلچىمى ۋە كەسىپ ئۆلچىمى بولمىسا، كارخانا ئۆلچىمىنى بېكىتىپ، ئۇنى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاساسى قىلىش كېرەك. كارخانىلار بۇنداق ئۆلچەمنى قوللانغاندا شۇ جايدىكى ئۆلچەملەشتۈرۈشنى مەمۇرىي جەھەتتىن باشقۇرۇش تارمىقى ۋە مۇناسىۋەتلىك مەمۇرىي تارماقلا مەلۇم قىلىشى كېرەك. دۆلەت ئۆلچىمى ۋە كەسىپ ئۆلچىمى بولغان بولسا، كارخانىلار دۆلەت ئۆلچىمى ۋە كەسىپ ئۆلچىمىدىن قاتتىق بولغان ئۆلچەمنى بېكىتىپ، كارخانىنىڭ ئىچكى قىسمىدا قوللىنىشنى يولغا قويسا بولىدۇ. جىياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ ئۆلچەمنى نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش ئۇسۇلىنىڭ 3 ـ باب 15 ـ ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: كارخانىنىڭ مەھسۇلات ئۆلچىمى ئېلان قىلغاندىن كېيىنكى 30 كۈن ئىچىدە بەلگىلىمە بويىچە شۇ يەردىكى ئۆلچەملەشتۈرۈشنى مەمۇرىي جەھەتتىن باشقۇرۇش تارمىقى ۋە ئالاقىدار مەمۇرىي تارماقلا يوللاپ تىزىمغا ئالدۇرۇشى، «كارخانا مەھسۇلاتىدا ئۆلچەمنى ئىجرا قى-

لىش كىنىشكىسى»گە تىزىملىتىشى كېرەك. تىزىملىتىپ ئەنگە ئالدۇر-غان كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات ئۆلچىمى ئۇنۇملۇك ئۆلچەم بولىدۇ. ئۆلچەملەشتۈرۈشنى مەمۇرىي جەھەتتىن باشقۇرۇش تارمىقى تىزىملاتقان مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىگە قارىتا بىر تۇتاش ئۇقتۇرۇش تارقىتىپ باشقۇرىدۇ. جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ ئۆلچەمنى نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش ئۇسۇلىنىڭ 2 - باب 13 - ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: مەھسۇلات ئۆلچىمىنى چوقۇم تۆۋەندىكى تەلەپلەرگە يەتكۈزۈش كېرەك: بىرىنچى، ئۆلچەمنىڭ مەزمۇنى مۇكەممەل، تولۇق بولۇشى، مەھسۇلاتنىڭ ئالاھىدىلىكى تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈلۈشى، تېخنىكا كۆرسەتكۈچى بولۇشى كېرەك؛ ئىككىنچى، سىناق، تەجرىبە قىلىش ئۇسۇلى، تەكشۈرۈش پىرىنسىپى، تېخنىكا ئۆلچىمى مۇۋاپىق بولۇشى، يولغا قويغىلى بولۇشى كېرەك. جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ ئۆلچەمنى نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش ئۇسۇلىنىڭ 2 - باب 14 - ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: كارخانا مەھسۇلات ئۆلچىمىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانا، پەن-تەتقىقات ئاپپاراتلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك مۇتەخەسسىلەردىن ۋەكىللەر ئۆمىكى تەشكىللەپ باھالاش ۋە تەكشۈرۈش كومىتېتى تەشكىل قىلىش كېرەك. كارخانىلار باھالاش ۋە تەكشۈرۈش كومىتېتىنىڭ پىكرىگە ئاساسەن رەتلەپ، كارخانا ۋەكىلى تەستىقلاپ تارقىتىش ئۇسۇلىنى قوللىنىش كېرەك.

47. كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى بېكىتىشىگە قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ

بازار ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن كارخانىلار تەتقىق قىلىپ يىغان يېڭى مەھسۇلاتنىڭ تېخنىكا تەلەپلىرىنى دۆلەتنىڭ ئۆلچىمى، كەسىپ ئۆلچىمىگە تولۇق ماس كەلتۈرۈش تەس بولغان ئەھۋالدا، كارخانىلار ئۆز ئالدىغا مەھسۇلات ئۆلچىمىنى بېكىتسە بولىدۇ. دۆلەت كارخانا ئۆلچىمىنى بېكىتىشتە قاتتىق بولغان ئۆلچەمنى تەتبىقلاپ، ئىلـ

هام بېرىشنى يولغا قويىدۇ. بىراق نۇرغۇن كارخانىلار تۈزگەن مەھسۇلات ئۆلچىمى دۆلەت ۋە كەسىپ ئۆلچىمىگە يەتمەيدۇ، دۆلەت ئۆلچىمىدىكى بەلگىلىمىلەردىن بەك يىراقلاپ كەتكەن. بەزى مەھسۇلاتلارغا قارىتا دۆلەت ئۆلچىمىدە ئاساسىي ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ تېخنىكا تەلەپلىرىگە نىسبەتەن ئۆلچەم بولسىمۇ، لېكىن كارخانىلار ئۆزىگە پايدىلىق بولۇشنى كۆزلەپ، باشقا كارخانىلار قوللانغان مەھسۇلات ئۆلچىمىنى تەتبىقلاپ ئىجرا قىلىۋاتىدۇ. كارخانا ئۆلچەم بەلگىلىمىسىنى قېلىپلاشتۇرۇش ئۇچۇن، ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرى ۋە كارخانىلار بەلگىلىمىنىڭ تەلىپى بويىچە، ئۆلچەمنى ئەتراپلىق بېكىتىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۇچۇن: بىرىنچى، ئېتىز - ئېرىقلاردا سىناش تەلىپى: كارخانىلار تەتقىق قىلىپ ياسىغان يېڭى مەھسۇلاتنى دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش تارماقلىرى ئېتىز - ئېرىقلاردا سىناپ تەجرىبە قىلىشى ھەمدە سىناقتىن كېيىن ئىشلىتىشكە يوللىشى كېرەك؛ ئىككىنچى، تەلەپ بويىچە باھالاپ تەكشۈرۈش تەلىپى: كارخانىلار تۈزگەن مەھسۇلات ئۆلچىمىنى دېھقانچىلىق تېخنىكا سېپىدىكى مۇتەخەسسىسلەر باھالاپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدۇ؛ ئۈچىنچى، ئۆلچەملىك تىزىمغا ئالىدۇرۇش تەلىپى: كارخانىلار تۈزگەن كارخانا مەھسۇلات ئۆلچىمىنى شۇ جايدىكى ئۆلچەملەشتۈرۈشنى مەمۇرىي باشقۇرۇش تارمىقىغا تىزىمغا ئالدۇرىدۇ. تىزىملاتمىغانلىرىنىڭ مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشىغا يول قويۇلمايدۇ. كارخانىلار ئىجرا قىلىۋاتقان ئۆلچەملىك مەھسۇلاتىغا قارىتا ئوروسىغا كارخانىنىڭ ئۆلچەم نومۇرىنى ئەسكەرتىپ قويۇشى، باشقا مەھسۇلاتنىڭ ئۆلچەم نومۇرىنى ۋاكالتەن ئىشلىتىپ قويماسلىقى كېرەك.

48. قايسى خىل ئوغۇتقا ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى كېرەك

دۆلىتىمىز 20 - ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرىدىن باشلاپ كومپلېكس

ئوغۇت، كالتسي سۈپىر فوسفات قوشۇلغان ئوغۇتلارغا سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويدى. 2003 - يىلى 5 - ئايدا دۆلەتلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسى «كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئالماشتۇرۇشنى يولغا قويۇش تەپسىلىي پىرىنسىپلىرى»نى ئېلان قىلدى. بۇ پىرىنسىپلاردا كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى بېجىرگەندىن سىرت، كومپلېكس ئوغۇت، ئورگانىك - ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت قاتارلىقلارغىمۇ كىنىشكا ئېلىشنىڭ تەلەپلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. ئوغۇت مەھسۇلاتىنى تەييارلاشقا ئىشلىتىدىغان ئەسلىھەلەر، ئۇسكۇنە - تېخنىكا، تەكشۈرۈپ بېكىتىش سايمانلىرى قاتارلىقلارمۇ كونكرېت كۆرسىتىلدى (مەزمۇننى 2. 2 - جەدۋەلدىن كۆرۈڭ).

49. فوسفورلۇق ئوغۇت، كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى بېجىرىشنىڭ تەرتىپلىرى قانداق بولىدۇ

2003 - يىلى دۆلەتلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسى ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، كومپلېكس ئوغۇت، فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى يولغا قويۇشنىڭ تەپسىلىي پىرىنسىپلىرىنى يېڭىدىن ئېلان قىلدى. ئۇنىڭدا كومپلېكس ئوغۇت، فوسفورلۇق ئوغۇتقا كىنىشكا بېجىرىشنىڭ تەرتىپلىرى كونكرېت ئوتتۇرىغا قويۇلدى. مەزمۇنى تۆۋەندىكىچە:

1. ئالدى بىلەن كارخانا ئىلتىماس قىلىدۇ. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى ئۆزى تۇرۇشلۇق جايدىكى ئۆلكە دەرىجىلىك سۈپەت - تېخنىكا نازارەتچىلىكى ئىدارىسى (ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىش-

خانىسى) غا تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئىلتىماس سۇنۇپ، كومپلېكس ئو-غۇت، فوسفورلۇق ئوغۇت ھەققىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان تەپسلىي پىرىن-سىپلارنىڭ تەلىپى بويىچە ئىلتىماس ماتېرىيالى تەييارلايدۇ.

2. كارخانىلار سۇنغان ئىلتىماسنى ئۆلكە دەرىجىلىك سۇپەت-تېخ-نىكا نازارەتچىلىكى ئىدارىسى (ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانا-سى) قوبۇل قىلىدۇ ۋە ئىلتىماسنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، بەلگىلەن-گەن مۆھلەتتە بىر تەرەپ قىلىش قارارىنى چىقىرىدۇ ۋە يازمىچە ئۇقتۇ-رۇش قىلىدۇ.

3. دۆلەتلىك سۇپەت-تېخنىكا نازارەتچىلىكى ئىدارىسى ئوغۇت تەكشۈرۈش باشقارمىسى (تۆۋەندە قىسقارتىلىپ ئوغۇت تەكشۈرۈش باشقارمىسى دېيىلىدۇ) ياكى ئۆلكە دەرىجىلىك سۇپەت-تېخنىكا نازا-رەتچىلىكى ئىدارىسى (ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسى) ئو-مۇمىي ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ ۋە ئەۋرىشكە ئېلىپ باھالايدۇ. ئوغۇت تەكشۈرۈش باشقارمىسى ياكى ئۆلكە دەرىجىلىك سۇپەت-تېخنىكا نازا-رەتچىلىكى ئىدارىسى (ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسى) دىن تەشكىل تاپقان تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى كومپلېكس ئوغۇت، فوسفور-لۇق ئوغۇت قاتارلىقلارغا تەتبىقلانغان تەپسلىي پىرىنسىپلارنىڭ تەلىپى بويىچە، كارخانىنى نەق مەيداندا سىلىشتۇرۇپ باھالايدۇ ۋە ئەۋرىشكە ئېلىپ ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى زىممە-سىگە ئالغان تەكشۈرۈش ئاپپاراتىغا يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. تەكشۈرۈپ يەتە-كۈزىدىغان ئورۇننى كارخانا ئۆزى تاللايدۇ.

4. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى مەھسۇلاتنىڭ سۇپىتىنى تەكشۈرىدۇ. ئۇلار كومپلېكس ئوغۇت، فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىشقا تەتە-بىقلانغان تەپسلىي پىرىنسىپلارنىڭ تەلىپى بويىچە، بەلگىلەنگەن مۆھ-لەت ئىچىدە تەكشۈرۈش خىزمىتىنى تاماملايدۇ.

5. ئوغۇتنى تەكشۈرۈش باشقارمىسى ماتېرىيال ئەۋەتىدۇ. ئۇلار مۇ-

ناسۇەتلىك بەلگىلىمىلەر بويىچە، كارخانا ئەۋەتكەن ماتېرىيالنى تەكشۈرۈپ، سىلىشتۇرۇپ ئومۇملاشتۇرىدۇ ھەمدە دۆلەتلىك ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسىغا يوللايدۇ.

6. دۆلەتلىك سۈپەت - تېخنىكا نازارەتچىلىكى باش ئىدارىسى تەسىتىقلايدۇ. ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى باھالاش بىلەن سۈپەت تەكشۈرۈشى لايىقەتلىك بولسا، دۆلەت سۈپەت-تېخنىكا نازارەتچىلىكى باش ئىدارىسى ئىجازەتنامە بەرگەنلىك ھەققىدىكى بەلگىلىمە چىقىرىپ، ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى تارقىتىدۇ. شەرتكە توشمىسا ئىجازەت بەرمەيدىغانلىقىنى جاكارلايدۇ ھەمدە كارخانىغا قارىتا «مەمۇرىي جەھەتتىن يول قويۇشقا بولماسلىق» ئۇقتۇرۇشى چىقىرىدۇ.

50. «دۆلەتلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئېلىش ئېلىتماسى»نى تولدۇرغاندا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

نۇرغۇن كارخانىلاردا «دۆلەتلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى»نى تولدۇرغاندا ئالاقىدار مەھسۇلاتقا تەتبىقلانغان تەپسىلىي پىرىنسىپلارنى تولۇق چۈشەنمەسلىك سەۋەبىدىن، ئېلىتماس قىلغاندا ماتېرىيالنى تەييارلاش تەلىپى تولۇق ئادا بولماي، خاتالىق كېلىپ چىقىپ ئىجازەتنامىگە ۋاقتىدا ئېرىشەلمەسلىك ئەھۋاللىرى مەۋجۇت. شۇڭا، كارخانىلار ئېلىتماسنى يازغاندا دەل توغرا بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرۇشى، جەدۋەلنى ئېنىق، توغرا تولدۇرۇشى كېرەك. بۇ جەھەتتە تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا دىققەت قىلىش كېرەك.

1. مەزمۇنى ساغلام، راست بولۇشى كېرەك. ئايرىم كارخانىلار كۆز ئالدىدىكى مەنپەئەتنى كۆزلەپ ئېلىتماسنى كۆپتۈرۈپ يالغاندىن يازىدۇ.

بولۇپمۇ تېخنىكلار ھەققىدە مەلۇمات بەرگەندە يۇقىرى مەلۇماتلىق ئىخ-تىساس ئىگىلىرى يېتەرلىك دەپ يېزىپ، ئەمەلىيەتتە يوق يۇقىرى مەلۇ-ماتلىق ئىختىساس ئىگىلىرىنى پەيدا قىلىدۇ. ئۇغۇت ئىشلەپچىقىرىش ساھەسىدە يۇقىرى مەلۇماتلىق باشقۇرغۇچى ئىختىساس ئىگىسى بەك ئاز. جەدۋەلدىكى ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرى كاتەكچىسىنى تەپسىلىي پىرىنسىپلارنىڭ تەلىپى بويىچە تولدۇرمايدۇ. ئۇلار، تولدۇرغان مەزمۇن قانچە كۆپ بولسا، شۇنچە ياخشى دەپ قارايدۇ. تەپسىلىي پىرىنسىپلاردا بولسا، ھازىرلاشقا تېگىشلىك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرىنىڭ ئاز بو-لۇپ قېلىشى بىر خىل يېتەرسىزلىك دەپ قارىلىدۇ. مەيلى قانداقلا بول-سا، راستىنى يېزىش ئالدىنقى شەرت قىلىنىدۇ.

2. جەدۋەلنى تولدۇرغۇچى خادىم مەلۇم مەدەنىيەت سەۋىيەسىنى ھازىرلىغان بولۇشى كېرەك. چۈنكى تەپسىلىي پىرىنسىپلارنى كۆرەل-گەندىلا ئاندىن ئىلتىماسنى ياخشى يېزىپ، جەدۋەلنى ئەتراپلىق تول-دۇرالايدۇ. بەزى ماتېرىياللاردا ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى تۆۋەن، ئۇسكۇنىلەر كىچىك دەپ يېزىلىدۇ. بۇنداق ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنە-لىرى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئۇنۇمى، ئىقتىدارىنى قاندۇرالماسلىقى مۇم-كىن. بۇ ھەقتە كۆپلىگەن كارخانىلار ماتېرىيال يازغاندا خاتا قىلىدۇ. بۇ خىل ئەھۋال ئۇلارنىڭ كىنىشكىنى ۋاقتىدا ئىلىشىغا تەسىر يەتكۈزە-دۇ. دېمەك، ئىلتىماستىكى مەزمۇنلارنى توغرا ۋە تەلەپكە لايىق يېزىش ناھايىتى مۇھىم.

3. مەزمۇنى مۇكەممەل بولۇشى كېرەك. كارخانا نامىنى يازغاندا تە-جارەت كىنىشكىسىگە ئەنگە ئىلىنغان كارخانا نامىنى يېزىش كېرەك. ئادرېسى، پوچتا نومۇرى ۋە باشقا ئۇچۇرلار توغرا، مۇكەممەل يېزىلىشى كېرەك. كىنىشكا ئىلىشىنى ئىلتىماس قىلىشتا يەككە تۇرلەر تەپسىلىي پىرىنسىپلاردىكى تەلەپ بويىچە بولۇشى كېرەك. ھەر بىر كىنىشكا ئې-لىشقا يېزىلغان ئىلتىماس ئايرىم-ئايرىم ئۇچ پارچە يېزىلىدۇ. مەھسۇلات نامىنى تولدۇرغاندا مەھسۇلات بەلگىسى، مەھسۇلات ئۆلچىمى قاتار-لىقلارنى خالىغانچە يېزىپ قويۇشقا بولمايدۇ.

51. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىلتىماسىنى يازىدىغان كارخانىلارغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ

كومپلېكس ئوغۇت، فوسفورلۇق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىلتىماس قىلغان كارخانىلار ئاشۇ خىل ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئالماشتۇرۇش (تارقىتىش) نى يولغا قويۇش تەپسىلىي پىرىنسىپلىرى ۋە تەكشۈرۈش چارىسىنىڭ تەلەپلىرىگە ئاساسەن، ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى تەكشۈرۈش تەييارلىقىنى ئەستايىدىل ئىشلىشى كېرەك.

ئۇ مۇنداق بىر قانچە تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: بىرىنچى، تىجارەت گۇۋاھنامىسىنىڭ تەلىپى: كارخانىنىڭ تىجارەت گۇۋاھنامىسىنى ئېلىشنى ئىلتىماس قىلىشتا، قانۇنىي ئىگىسىنىڭ گۇۋاھنامىسى ۋە سودا - سانائەت تىجارەت گۇۋاھنامىسى قاتارلىقلارنى ئىلتىماس قىلىدۇ. كارخانىنىڭ تىجارەت گۇۋاھنامىسىگە ئىلتىماس قىلىشى تىجارەت دائىرىسى، ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتى ھەمدە مەھسۇلاتنىڭ ئۇنۇملۇك مۇددىتى قاتارلىقلار بىلەن بىردەك بولۇشى كېرەك؛ ئىككىنچى، ئىشلەپچىقىرىش، تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئۆلچەملىرى: كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىدىغان مەھسۇلاتقا ماس كېلىدىغان بولۇش گەۋدىلىنىشى، تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئۆلچەملىرى بىردەك بولۇشى كېرەك. ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇشتىكى مەقسەت كارخانىلار ئىشلەپچىقارغان لايىقەتلىك مەھسۇلاتنى مۇقىم تەرەققىي قىلدۇرۇش، ئاشۇ خىل ئىقتىدارغا كاپالەتلىك قىلىشتىن ئىبارەت بولىدۇ. كارخانىلار ئىلتىماس قىلغان مەھسۇلاتقا ئاساسەن ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرىنى سەپلىشى، ھۇنەر-تېخنىكا قوللىنىشى، تەكشۈرۈپ بېكىتىش قۇرۇلمىلىرىنىڭ سانىنى مۇۋاپىق قىلىشى، ئىقتىدارى ۋە ئۆلچەملىرىنى لايىقەتلىك مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش تەلىپىگە يەتكۈزۈشى كېرەك؛ ئۈچىنچى، خا-

دىملارنى سەپلەشتىكى تەلەپ: كارخانا خادىملىرىنىڭ ساپاسى شۇ كارخانىنىڭ لايىقەتلىك مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلالايدىغان مۇھىم شەرت. ئادەتتە كارخانىدا باشقۇرغۇچىلار، تېخنىك خادىملار ۋە ئىشلەپچىقىرىشنىڭ بىرىنچى سېپىدىكى ئىشچىلارنىڭ مۇناسىپ، ماس هالدىكى ئۆلچىمى بولىدۇ. باشقۇرغۇچىلاردا مۇناسىۋەتلىك قانۇن، قائىدە - نىزاملارنى بىلىدىغان ساپا ۋە مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى، ئاساسىي ئالاھىدىلىكىنى، مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش ھۇنەر-تېخنىكىسىنى بىلىدىغان قابىلىيەت بولۇشى كېرەك. تېخنىكلار، كەسپىي خادىملار ۋە سۈپەت باشقۇرغۇچى خادىملار ئاشۇ ئىشلارنى بىلىدىغان ئىقتىدارغا ئىگە بولۇشى كېرەك. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا ھەر بىر خادىم ئىشلەپچىقىرىش تەرتىپى ۋە تېخنىكا تەلەپلىرىنى كۆرۈپ بىلەلەيدىغان، رېتسېپ بويىچە ئىشلەپچىقىرىش، باشقۇرۇشقا قاتنىشالايدىغان بولۇشى كېرەك؛ تۆتىنچى، تېخنىكىلىق ھۆججەت ۋە ھۇنەر-تېخنىكا ھۆججىتىنىڭ تەلەپلىرى ئىلتىماس قىلغان كارخانىدا ئىشلەپچىقىرىدىغان مەھسۇلاتقا ماس كېلىدىغان ھۇنەر - تېخنىكا ھۆججىتى بولۇشى كېرەك. ھۇنەر-تېخنىكا ھۆججىتى ئىشلەپچىقىرىشنى ئۈنۈملۈك تەشكىللەش، يېتەكچىلىك قىلىشنى كاپالەتكە ئىگە قىلىدۇ. ئۇ يەنە مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىپ، نورمال ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتىنى يۈرۈشلەشتۈرىدۇ. ئىلتىماس قىلغان كارخانىنىڭ ھۇنەر - تېخنىكا ھۆججىتى يەنە بىر نۇقتىدىن ئىشلەپچىقىرىدىغان مەھسۇلاتنىڭ قېيىن ياكى ئاسانلىق دەرىجىسى، خادىملارنىڭ ساپاسىغا ئاساسەن بېكىتىلىشى كېرەك. ئۇ ئىشلەپچىقىرىدىغان مەھسۇلاتقا ماس كېلىشى، شۇنداقلا ئۇ ھۆججەت تولۇق، مۇكەممەل، بىر تۇتاش بولۇشى، ئىشلەپچىقىرىشنى ئاكتىپ تەشكىللەپ يېتەكچىلىك قىلىشى، مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە تۈرتكە بولۇشى كېرەك؛ بەشىنچى، سۈپەت باشقۇرۇش تۈزۈمى ۋە مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى ئورنىتىشنىڭ تەلىپى: ئۇنى ئورنىتىش كارخانىلارنىڭ لايىقەتلىك مەھسۇلاتنى ئۈزۈن مۇددەت مۇقىم ئىشلەشكە ئاساس سالىدۇ. خادىملارنىڭ بىخەتەرلىكى، تەن

ساغلاملىقى، ھاياتى، مال ـ مۇلۈك بىخەتەرلىكىگە بىۋاستە مۇناسىۋەتـ لىك بولغان سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانـلار، ئۇنۇملۇك سۈپەت باشـقۇرۇش تـۈزۈمى ۋە مەسـئۇلىيـەت تۈزۈمىنـى ئورنىتىشى، قائىدە ـ تۈزۈملەردىن پايدىلىنىپ ھەر قايـسى باشقـۇرۇش ھەرىكەتلىرىنى قېلىپلاشتۇرۇشى، ياماق تەسىرلەرنى ئازايتىشى كېرەك. ئىلتىماس قىلغان كارخانىلار سۈپەت باشقۇرۇش سەۋىيەسىنى ئۆستـۈـ رۈش ئۈچۈن، ئۆز ئورنىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى ۋە ئىجازەتنامە ئېلىشنـى ئىلتىماس قىلغان مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا تېخنىكا ئىشـ لىرىنى باشقۇرۇش تەلىپىگە بىرلەشتۈرۈپ، سۈپەت باشقۇرۇش سىستېـ مىسىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ مېڭىشى، مۇناسىۋەتلىك باشقۇرۇش تۈزۈـ مى ۋە مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى جانلىق ئەمەلـىيلەشـتۈرۈشى كېـرەك. بۇ تۈزۈم ـ ھۆججەتلەردە سۈپەت مەجبۇرىيىتى ۋە پائالىيەت تەرتىپىنى ئېنىق بېكىتىشى، ئىش ئورنـىنى تەكشـۈرۈپ باھالاشـنى بوشاشتـۈرۈپ قويماسلىقى كېرەك.

52. كومپلېكس ئوغۇت (بىرىكمە ئوغۇت) ئىجازەتنـا‌ـ مىسـنى ئىلتىماس قىلغاندا كارخانىلار قانداق ئىشـلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرى، ھۇنـەر ـ تېخنىكا ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۇسكۇـ نىلىرى ھازىرلىشى كېرەك

2003 ـ يىلى 3 ـ ئايدا دۆلەتلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشـ لەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسى ئېلان قىلغان «كومپلېكس ئـو‌ـ غۇت ئىجازەتنامىسىنى ئالماشتۇرۇش (تارقىتىش) نى يولغا قويۇش تـەپـ سىلىي پىرىنسىپلىرى»دا مۇنۇلار ئېنىق بەلگىلەندى: كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنـامىسـنى ئىلـتىماس قـىلغان كـارخانىلار ھـا‌ـ زىرلاشقا تېگىشلىك ئىشلەپچىقىرىش، ھۇنەر‌ـتېخنىكا ۋە تەكشـۈرۈپ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرى 1.2 ـ جەدۋەلدە كۆرسىتىلدى.

1.2 ـ جەدۋەل. كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئىلتىماس قىلغان كارخانىلار هازىرلاشقا تېگىشلىك ئىشلەپچىقىرىش، هۇنەر ـ تېخنىكا ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرى

№	ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرى، هۇنەر ـ سەنئەت ئەسلىمىلىرى	تەكشۈرۈش ـ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرى
1	خام ئەشيا ئۇۋۇتتىش ئۇسكۇنىسى	ئانالىز تارازىسى (ئون مىڭدا بىر)
2	تەڭشەلگەن ماتېرىيالنى ئۆلچەش ئۇسكۇنىسى	تەخسىلىك تارازا (ئېنىقلىقى 0.5 گىرامليق)
3	ئارىلاشتۇرۇش ئۇسكۇنىسى	توك بىلەن قىزىتىلىدىغان قۇرۇتۇش ساندۇقى
4	دانچىلاشتۇرۇش ئۇسكۇنىسى	دىستىلەش قۇرۇلمىسى
5	قۇرۇتۇش ئۇسكۇنىسى	مۇقىم تېمپېراتۇرىلىق تەۋرىتىپ يۇيۇش قازىنى
6	سوۋۇتۇش ئۇسكۇنىسى (قاچىلاشتىن بۇرۇنقى مەھسۇلات تېمپېراتۇرىسى 50℃ تىن تۆۋەن)	كارتۇشكا شەكىلدىكى نەمليك ئۆلچىگۈچ ياكى ۋاكۇئۇملۇق قۇرۇتۇش ساندۇقى
7	قۇرۇتۇش ئۇسكۇنىسىنىڭ شامال كىرىش ۋە چىقىش ئېغىزىنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى ئۆلچەش ئۇسكۇنىسى	ۋاكۇئۇملۇق پومپا
8	تەييار مەھسۇلاتنى تاسقاپ ئايرىش ئۇسكۇنىسى	تەجرىبە غەلۋىرى (لاياقەتلىك بولۇشى كېرەك)

9	تەييار مەھسۇلاتنى ئوراپ قاچىلاش ئۇسكۇنىسى	ئەينەكلىك قۇرۇتقۇچ
10	ئوراپ قاچىلانغان تەييار مەھسۇلاتنى ئۆلچەش ئۇسكۇنىسى	50ml لىق تېمىتىش نەيچىسى (لاياقەتلىك بولۇشى كېرەك)
11	خام ئەشيانى ئارىلاشتۇرۇشتىن تارتىپ مەھسۇلاتنى قاچىلاشقىچە بولغان ئۇزلۇكسىز كېلىدىغان ماشىنىلاشقان ئىشلەپچىقىرىش لىنىيەسى	بۇس تارتىش موروسى
12	چاڭ ـ توزانلىق گازنى تازىلاپ يىغۇبلىش ئۇسكۇنىسى	ئەۋرىشكە تەكشۈرگۈچ
13	شامال ئۆتۈشتۈرۈش ئۇسكۇنىسى	ئەۋرىشكە ئېلىش ئۇسكۇنىسى
14	شاۋقۇندىن مۇداپىئە كۆرۈش ئۇسكۇنىسى	ئەۋرىشكە ئۇۋۇتىش ئۇسكۇنىسى
15	خام ئەشيا ئامبىرى ($300m^2$ دىن يۇقىرى بولىدۇ، خام ئەشيا ئۆزدە ئىشلەپچىقىرىلسا، يېرىمى قىسقارتىلىدۇ)	باشقا تۈرلۈك ئەينەك ئۇسكۇنىلەر
16	تەييار مەھسۇلات ئامبىرى ($300m^2$ دىن يۇقىرى)	ئالاھىدە خۇرۇچلارغا كېرەكلىك بولغان تەكشۈرۈش ئۇسكۇنىلىرى

ئەسكەرتىش: 1) قۇرۇتۇش ھۈنەر تېخنولوگىيەسى، ئىشلەپچىقىرىش

ئۇسكۇنىلىرى، ھۈنەر ـ تېخنىكا قوراللىرى بولمىسا 5 ـ، 6 ـ، 7ـ تۈرلەرنى تەلەپ قىلىشقا بولمايدۇ.

2) ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرى، ھۈنەر ـ تېخنىكا قوراللىرىنىڭ 12 ـ، 13 ـ، 14 ـ تۈرلىرىنى ئىشلەتكەنده تەكشۈرۈش تۈرى قىلىنىدۇ.

3) زاۋۇتتىن چىقىرىشتىن ئاۋۋالقى تەكشۈرۈش تۈرلىرىنى ياخشى ئىشلىگەندىن باشقا، قالغان تەكشۈرۈش تۈرلىرىنى ھاۋاله قىلىپ تەكشۈرتسه بولىدۇ. ھاۋاله قىلمايدىغان بولسا كارخانىلار سۈمۈرۈش ئۇسكۇنىسى ۋە ئىسپېكتىر ئۇسكۇنىسى ئورنىتىشى كېرەك.

1.2 ـ جەدۋەلده كۆرسىتىلگەن ئىجازەتنامه ئېلىشقا ئىلتىماس قىلىش شەرتىگه ئاساسەن، چوقۇم ھازىرلايدىغان ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرى، ھۈنەر ـ تېخنىكا قوراللىرى ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرىنى تەييارلاش كېرەك. ئۇلار بىردەك ئۆلچەملىك بولۇشى كېرەك. كارخانىلار ئۇسكۇنىلەرنى ھازىرلاپلا قالماي، يەنه ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارىنى قانائەتلىنەرلىك ھازىرلىشى كېرەك. كارخانىلار ئۇسكۇنه كىرگۈزگەنده ھەم ئىلتىماسنامىگه يېزىشى، ھەم يىللىق ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارىغا ئاساسەن، ئۇسكۇنىلەرنىڭ ئۆلچىمىنى بېكىتىشى، ئۇسكۇنىلەرنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارىغا ماسلاشتۇرۇشى كېرەك.

53. كالتسىي سۈپىر فوسفات ئوغۇتىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئىلتىماس قىلغان كارخانىلار قانداق ئۇسكۇنه، ھۈنەر ـ تېخنىكا قوراللىرى ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرىنى ھازىرلىشى كېرەك

2003 ـ يىلى 11 ـ ئايدا دۆلەتلىك سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىش-

لەپچقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسى ئېلان قىلغان «كالتسىيلىق ئوغۇتنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئالماشتۇرۇش (تارقىتىش) نى يولغا قويۇش تەپسىلىي پىرىنسىپلىرى» دا مۇنۇلار ئېنىق بەلگىلەندى: كالتسىي سۇپېر فوسفات ئوغۇتنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئىلتىماس قىلغان كارخانىلار ھازىرلىمىسا بولمايدىغان ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنە، ھۇنەر ـ سەنئەت ئەسلىھەلىرى، تەكشۈرۈش، ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرىنى 2.2 ـ جەدۋەلدىكىدەك ھازىرلىشى كېرەك.

2.2 ـ جەدۋەل. ئوغۇت مەھسۇلاتىنى تەييارلاشقا ئىشلىتىلىدىغان ئەسلىھە، ئۇسكۇنە ـ تېخنىكا تەكشۈرۈپ بېكىتىش سايمانلىرى

№	ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىلىرى، ھۇنەر ـ سەنئەت ئەسلىھەلىرى	تەكشۈرۈش ـ ئۆلچەش ئۇسكۇنىلىرى
1	خام ئەشيا ئۇۋۇتىش، ئېزىش ئۇسكۇنىسى	ئانالىز تارازىسى (ئون مىڭدە بىر)
2	سۇلفات كىسلاتا، كان تالقىنى (پاتقىقى) نى ئۆلچەش ئۇسكۇنىسى	توك بىلەن قىزىتىلىدىغان قۇرۇتۇش ساندۇقى (180℃ ± 2℃)
3	ئارىلاشتۇرۇش ئۇسكۇنىسى (كىسلاتا قوشۇش ئۇسكۇنىسى، كىسلاتالىق مىنېرالنى ئارىلاشتۇرغۇچ)	تەۋرەتكۈچ (تەخمىنەن 40r/min)
4	مېخانىكىلىق شەكىلگە كەلتۈرۈش ئۇسكۇنىسى	مۇقىم تېمپېراتۇرىلىق سۇدا يۇيۇش ئۇسكۇنىسى (1℃ ± 60℃)

5	پىشۇرۇش ئامبىرى (مېخانىكىلىق ئۆرۈش ئۈسكۈنىلىرى بولۇشى كېرەك)	ۋاكۇئۇملۇق سۈمۈرۈش قۇرۇلمىسى
6	سۈلفات كىسلاتا ساقلاش ئوقۇرى	10ml لىق ئىشقار تېمىتقۇچ (لايىقەتلىك بولۇشى كېرەك)
7	تەييار مەھسۇلاتنى ئوراپ قاچىلاش ئۈسكۈنىسى	ئەينەكلىك قۇرۇتقۇچ
8	ئوراپ قاچىلانغان تەييار مەھسۇلاتنى ئۆلچەش ئۈسكۈنىسى	4 - نومۇرلۇق ئەينەك تېگىللىك سىزغۇچ
9	تەييار مەھسۇلات ئامبىرى	بۇس تارتىش موربىسى
10	دانچىلاشتۇرۇش ئۈسكۈنىسى	ئەۋرىشكە ئېلىش ئۈسكۈنىسى
11	قۇرۇتۇش ئۈسكۈنىسى	تەجرىبە غەلۋىرى
12	تەييار مەھسۇلاتنى تاسقاپ ئايرىش ئۈسكۈنىسى	ئەۋرىشكە ئۆۋىتىش، ئېزىش ئۈسكۈنىسى
13	فىتورنى يىغۇېلىش ياكى بىرتەرەپ قىلىش ئۈسكۈنىسى	باشقا تۈرلۈك ئەينەك ئۈسكۈنىلەر
14	كان پاتقاقى پومپىسى	

ئەسكەرتىش: 1) ئىشلەپچىقىرىش ئۈسكۈنىلىرى، ھۈنەر - تېخنىكا قوراللىرىنىڭ 14 - تۈرى ھۈنەر تېخنولوگىيە تەلىپىدە چەكلىنىدۇ، قۇرۇتۇش ئۈسۈلى ھۈنەر - تېخنىكىسى كارخانىلاردىن چاڭ - توزانىنى ئۆزى چىقارغان بولسا، قاقلاپ قۇرۇتۇش ماشىنىسى بولۇشى، سىرتتىن چاڭ - توزان كىرگۈزگەن بولسا، خام ئەشيا ئامبىرى بولۇشى كېرەك. قۇرۇتۇش ئۈسۈلى ھۈنەر - تېخنولوگىيەسى يەنە بىرىكمە كىسلاتا ئۈسكۈنىسىگە موھتاج.

2) ئىشلەپچىقىرىش ئۈسكۈنىلىرى، ھاۋا-تېخنىكا قوراللىرىنىڭ 10 -، 11 -، 12 - تۈرى ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۈسكۈنىلىرىنىڭ 12 -، 13 - تۈرىنى دانچە كالتسىي سۇپىر فوسفات ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار ھازىرلىشى كېرەك. ئەگەر دانچە ھالىتىدىكى كالتسىي سۇپىر فوسفات ئىشلەپچىقارغان كارخانىلارنىڭ خام ئەشياسىنى توزان ھالىتىدىكى كالتسىي سۇپىر فوسفات ئىگىلسە، ئىشلەپچىقىرىش ئۈسكۈنىلىرى ۋە ھاۋا-تېخنىكا قوراللىرىدىن پەقەت 7 ~ 12 بولغان تۈرىنىلا ھازىرلىسا بولىدۇ.

3) كارخانىلار فوسفورلۇق مەدەن پاراشوكىنى خام ئەشيا قىلغان بولسا، ئىشلەپچىقىرىش ئۈسكۈنىلىرىنىڭ 1 - تۈرىنى تەكشۈرۈش تۈرى قىلىش كېرەك. شۇنداقلا يېرىم يىل ئىچىدىكى مال كىرگۈزۈش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش كېرەك.

4) كارخانىلار ئۆزى مەلۇم قىلغان كارخانا ئۆلچىمىنى ئىجرا قىلسا، مەزكۇر ئۆلچەمدە تەكشۈرۈشكە لازىم بولىدىغان ئەسۋاب ياكى ھاۋالە قىلىپ تەكشۈرۈش بويىچە تۈزۈلگەن توختامنامىڭ بار - يوقلۇقىنى تەكشۈرۈش كېرەك.

5) تەييارلانغان ئوغۇت ئامبىرىنىڭ كۆلىمى: مەھسۇلات مىقدارى 5 تونىدىن ئاشسا، ئامبارنىڭ كۆلىمى $1000m^2$ تىن چوڭ بولۇشى، مەھسۇلات مىقدارى 3 ~5 تونىنا بولسا $700m^2$ تىن چوڭ بولۇشى، مەھسۇلات مىقدارى 3 تونىنا ئەتراپىدا بولسا $500m^2$ تىن چوڭ بولۇشى كېرەك.

2.2 - جەدۋەلدە كۆرسىتىلگەن تەلەپ بويىچە ئىجازەتنامە ئېلىشنى ئىلتىماس قىلغان كارخانىلار چوقۇم ھازىرلايدىغان ئىشلەپچىقىرىش ئۈسكۈنىلىرى، ھاۋا-تېخنىكا قوراللىرى ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش ئۈسكۈنىلىرىنى ھازىرلىشى كېرەك. بىراق بۇ ئۈسكۈنىلەرنىڭ ھەممىسىگە بىردەك ئۆلچەم قوللىنىشقا بولمايدۇ.

54. كارخانىلار ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى بېجىرىش مەزگىلىدە ئوغۇتنى قاندىق ئىشلەپچىقىرىپ ساتىدۇ

قۇرۇلغان كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ مۇندەرىجىسىگە كىرگۈزۈلگەن ئوغۇتقا قارىتا، سودا - سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى تەكشۈرۈپ تارقاتقان تىجارەت گۇۋاھنامىسىنى ئالغاندىن كېيىن، ئۆلكە دەرىجىلىك سۇپەت - تېخنىكا نازارەتچىلىكى ئىدارىسىگە ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى بېجىرىشنى ئىلتىماس قىلىشى كېرەك. ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامە ئىلتىماسى قوبۇل قىلىنغاندىن كېيىن، گۇۋاھنامىگە ئېرىشكەن مەھسۇلاتنى سىناق تەرىقىسىدە ئىشلەپچىقارسا بولىدۇ. ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىدىكى مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى زىممىسىگە ئالغان تەكشۈرۈش ئاپپاراتى مەھسۇلاتنىڭ تەپسىلىي پېرىنسىپلارىدىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن تۈركۈملەر بويىچە تەكشۈرۈپ لايىقەتلىك بولسا، مەھسۇلات ئوروسى، چۈشەندۈرۈشنامىگە «سىناق تەرىقىسىدە ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلات» دەپ بەلگە قويۇپ ساتسا بولىدۇ. دۆلەتلىك سۇپەت-تېخنىكا نازارەتچىلىكى باش ئىدارىسى ئىجازەت بەرمىگەن بولسا، بۇنداق مەھسۇلاتنى سىناق تەرىقىسىدە ئىشلەپچىقىرىشقا بولمايدۇ.

55. قىسمەن ئوغۇتلارغا نىمە ئۈچۈن ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بويىچە باشقۇرۇش يولغا قويۇلىدۇ، مەقسىتى ۋە ئەھمىيىتى نىمە

20 - ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرىدا دۆلىتىمىزدە سۇپىتى نىسبەتەن ياخشى، مۇقىم بولغان ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىشقا قارىتا، ئىجازەتنامە ئارقىدا

لىق باشقۇرۇش يولغا قويۇلۇپ باقمىغان. مەسىلەن، ئۇرىيا، ئاممونىي فوسفات، ئاممونىي خلورىد قاتارلىق پەقەت ئىشلەپچىقىرىش ھۇنەر-تېخنىكا سەۋىيەسى تۆۋەن، سۈپىتى مۇقىم بولمىغان كومپلېكس ئوغۇت، كالتسىي سۇپېر فوسفاتلىق ئوغۇتلارغا سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بويىچە باشقۇرۇش يولغا قويۇلغان. بۇنىڭ مەقسىتى ۋە ئەھمىيىتى مۇنداق:

1. پۇقرالارنىڭ ساغلاملىقى، مال-مۇلۇكنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش. سۈپىتى تۆۋەن، ناچار مەھسۇلات ئوبوروت قىلىنسا، ئىشلىتىلسە ئادەم ۋە مال-مۇلكنىڭ زىيانغا ئۇچرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. كۆپ مىقداردىكى ناچار ئوغۇت، دېھقانچىلىق دورىسى ئېتىز-ئېرىقلار ئارقىلىق زىيان سالىدۇ. ئۇ دېھقانلار ۋە دۆلەت ئىقتىسادىنى زور زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. دۆلەتنىڭ نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش تارماقلىرى سۈپىتى ناچار ئوغۇتنىڭ تارقىلىشىنى توسمىسا، خەلقنىڭ تەن-سالامەتلىكى، بىخەتەرلىكى ۋە دۆلەتنىڭ مال-مۇلكى تېخىمۇ زور زىيانغا ئۇچرايدۇ. بۇنىڭغا قارىتا سانائەت مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى تۈزۈمى بويىچە باشقۇرۇشنى يولغا قويغاندا، تۈرلۈك ناچار ئوغۇتلارنىڭ تارقىلىشى، ئىشلىتىلىشىنى مەنبەدىن توسۇپ قالغىلى، پەۋقۇلئاددە زور ھادىسە سادىر بولۇشنى ئازايتقىلى، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ نورماللىقى ۋە كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ھاياتى، مال-مۇلكىنىڭ بىخەتەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ،

2. ئادىل رىقابەتلىشىشتەك سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرتىپىنى قوغداش. ئەنئەنىۋى پىلان ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىدە، كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋە تەكرار ئىشلەپچىقىرىش پائالىيىتىنى دۆلەت بىر تۇتاش ئېلىپ باراتتى. قانچىلىك مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش، تەڭشەش، سېتىش قاتارلىقلارنى دۆلەت پىلان بويىچە ئېلىپ باراتتى. پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى قۇرۇلمىسى تەدرىجىي تۈرغۇزۇ-

لۇش داۋامدا كارخانىلار ئۆز ئالدىغا ئىگىلىك باشقۇرۇش، پايدا - زىيانغا ئۆزى ئىگە بولۇش، ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەش قىلىدۇرۇش يولىدا ماڭدى. بازار ئىگىلىكى سانائەت كارخانىلىرىغا ئەركىن رىقابەتلىشىش سورۇنى ھازىرلاپ بەردى. لېكىن بازاردىكى ناتوغرا رىقابەت سەۋەبىدىن، قالايمقان ئىشلەپچىقىرىش ۋە ناتوغرا ۋاستە بىلەن سېتىش ئىشلىرى مەۋجۇت. بۇ كۆپ مىقدارداكى ناچار مەھسۇلاتنىڭ بازارغا كىرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. بۇنىڭ كۆپ تەرەپلىمە زىيىنى بولغانلىقى ئۈچۈن لايىقەتلىك مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، سېتىشىغا توسالغۇ پەيدا قىلدى. ياخشى كارخانىلارنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان سالدى. شۇڭا، دۆلەتنىڭ نازارەت قىلىپ باشقۇرۇش تارماقلىرى سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بويىچە باشقۇرۇشنى يولغا قويدى. بۇ بازار ئىگىلىكى تەرتىپىنىڭ ئورنىتىلىشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىپ، قانۇنلۇق ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كارخانىلار ۋە دۆلەت، ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئەتىگە پايدا يەتكۈزدى.

3. خام ئەشيا، ئېنېرگىيە ئىسراپچىلىقى ۋە مۇھىت بۇلغىنىشىنى ئازايتىش. كارخانىلار ئىشلەپچىقارغان ئوغۇت لايىقەتلىك بولسا، ئۇنىڭ ئىشلىتىش قىممىتى ئېشىپ جەمئىيەتنىڭ بايلىقىغا ئايلىنىدۇ. ئەكسىچە بولسا، ئىشلىتىش قىممىتى بولمايدۇ. جەمئىيەتكە ماددىي بايلىق يارىتىپ بېرەلمەيدۇ. نۇرغۇن خام ئەشيا، ئېنېرگىيە، ئادەم كۈچى، پۇل ئىسراپ بولىدۇ. بۇ مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش ۋە سېتىش جەريانىدا يەنە مۇھىت ۋە ئېكولوگىيەنىڭ بۇزۇلۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ناچار مەھسۇلات دۆلەتنىڭ چەكلىك بايلىقى ۋە ئېنېرگىيەسىنى ئىسراپ قىلىدۇ. دۆلەت مال-مۈلكى ۋە ئىستېمالچىلارنىڭ جىسمانىي، مال-مۈلكىنىڭ بىخەتەرلىكىگە زىيان سالىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا مۇھىتنىڭ ئېغىر بۇلغىنىشى ۋە ئېكولوگىيەنىڭ بۇزۇلۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، خەلق ئىگىلىكىنىڭ سىجىل، ساغلام تەرەققىي قىلىشىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدۇ. دۆلىتىمىزدە بايلىق كەمچىل، ئاھالىلەرنىڭ كۆپىيىشى ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ تېزلىشىشى بىلەن بىللە تەبىئىي بايلىقلارغا بولغان ئېھتىياج ئۈزلۈكسىز ئاشماقتا. ئەگەر بىز ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇشتا تېجەش ئېڭىنى كۈچەيتىپ، ئىسراپچىلىقنى ئازايتىپ، ئىشلىتىش ئۈنۈمىنى ئۆستۈرسەك، ئۇنداقتا بىز ئاز مىقداردىكى بايلىقلار بىلەن كۆپ ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي ئۈنۈمگە ئېرىشەلەيمىز.

تسادىي بېسمىنىڭ زورىيىشىغا ئەگىشىپ، بايلىق كەمچىل بولۇش گەۋدىلىك زىددىيەت بولۇپ شەكىللىنىۋاتىدۇ. سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بويىچە باشقۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويىسا، ئۇنۇملۈك تەمىنلەشنى ئاشۇرۇپ، ئۇنۇمسىز ئىسراپ بولۇشنى ئازايتقىلى بولىدۇ.

56. ئوغۇتنى تىزىملاپ باشقۇرۇش خىزمىتى نېمە ئۈچۈن قانات يايدۇرۇلىدۇ

ئوغۇتنى تىزىملاپ باشقۇرۇش خىزمىتى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش تەرتىپىنى قېلىپلاشتۇرۇپ، ئوغۇت سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ۋە ساختا، ناچار، سۈپەتسىز ئوغۇتنى تۈگىتىشنىڭ ئېھتىياجى. خىمىيەۋى ئوغۇت يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ماتېرىيالى، ئۇنىڭ مەھسۇلات ئاشۇرۇش، دېھقانلارنىڭ كىرىمىنى كۆپەيتىشتىكى رولى ناھايىتى چوڭ.

ئىسلاھات، ئېچۇۋېتىش داۋامىدا يۇقىرى، يېڭى تېخنىكا كېڭەيتىلىپ، ئوغۇت تۈرلىرى بارغانسېرى كۆپەيدى. ئۇ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنى ئىلگىرى سۈرۈشتە تۈرتكىلىك رول ئويناندى. بەزى كارخانىلار ۋە شەخسلەر لايىقەتلىك ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئۈسكۈنىلىرى ۋە ھۇنەر-تېخنىكىسى بولمىسىمۇ ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىپ، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ساغلام تەرەققىي قىلىشىغا ئېغىر نۇقسان يەتكۈزدى.

ئوغۇتنى تىزىملاپ باشقۇرۇش ئوغۇت بازارلىرىنى ئىخچاملاپ، دۆلەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرىنى قاتتىق ئىجرا قىلىپ، ئوغۇت ۋە دېھقانچىلىق دورىلىرى تىجارىتىنى راۋاجلاندۇرۇش رولىنى ئويناىدۇ. قانۇنسىز ئوغۇت تىجارىتى قىلىش، سۈپەتسىز ئوغۇتلارنى بازارغا كىرگۈزۈش، ساختا، يالغان ئوغۇت ئارقىلىق دېھقانلارنى ئالداش قىلمىشىنى چەكلەش ئۈچۈن، ئوغۇتنى تىزىملاپ باشقۇرۇشنى چىڭ تۇتۇش زۆرۈر. بۇ ئېكولوگىيەلىك مۇھىتنى قوغداپ، يېزا ئىگىلىكىنىڭ سىجىل،

ماس تەرەققي قىلىشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئەگەر بەزى ئوغۇتلارنى ھەر تەرەپلىمە باھالاشتىن ئۆتكۈزمەي، ئۇنى دېھقانچىلىق ئېتىزلىرىغا ئىشلەتكەندە ئېكولوگىيەلىك مۇھىتنى بۇزىدۇ، ئادەم ۋە ھايۋانلارنىڭ ساغلاملىقىنى زىيانغا ئۇچرىتىدۇ.

57. قايسى خىل ئوغۇتنى تىزىملىتىش كەچۈرۈم قىلىنىدۇ

2000 - يىلى 6 - ئاينىڭ 12 - كۈنى يېزا ئىگىلىك مىنىستىرلىقى ئېلان قىلغان 32 - نومۇرلۇق «ئوغۇتنى تىزىملاپ باشقۇرۇش چارىسى»نىڭ 14 - ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەندى: ئاممونىي سۇلفات، ئۇرىيا، ئاممونىي نىترات، سىئانىد ئاممونىي ماگنىي، كالتسىي سىيانامىد (氢氨化钙)، مونو ئاممونىي فوسفات، ئاممونىي دى فوسفات، كالتسىي سۇپېر فوسفات، كالىي خلورىد، كالىي سۇلفات، كالىي نىترات، ئاممونىي خلورىد، ئاممونىي ھېدرو كاربونات، كالتسىي-ماگنىيلىق فوسفور ئوغۇتى، كالىي دى ھىدرو فوسفات (磷酸二氢钾)، يەككە مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتتىن تەركىب تاپقان ئوغۇت ۋە يۇقىرى قويۇقلۇقتىكى كومپلېكس ئوغۇت قاتارلىقلارغا تىزىملاشنى كەچۈرۈم قىلىشنى يولغا قويسا بولىدۇ.

58. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنى باشقۇرغۇچىلارغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسى

چوڭ تىپتىكى ياكى كىچىك تىپتىكى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ياكى خۇسۇسىي ئىگىلىكتىكى كارخانىلار بولسۇن، ئۇ يەردىكى خادىملارغا قارىتا ساپا تەلىپى بىردەك بولۇشى كېرەك. مەھسۇلات سۈپىتى ۋە نورمال ئىشلەپچىقىرىشنى باشقۇرۇ-

دىغان خادىملار، تېخنىكا ئىشلەپچىقىرىشى مەشغۇلاتى قىلىدىغان خادىملار ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرىنىڭ بىردەك بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. بىر كارخانىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدا ئىقتىدار بىلەن مەھسۇلات سۈپىتى ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى ئىختىساس ئىگىلىرىگە باغلىق بولىدۇ. كارخانىدىكى خادىملارنىڭ سۈپەت-ساپاسى شۇ كارخانىنىڭ كەسكىن بازار رىقابىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىدىكى مۇھىم ھالقا. بەزى كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتى، كىرگۈزگەن تېخنىكا كۆچلىرىمۇ مۇقىم ئەمەس. كارخانىلار مەۋقەنى مۇقىم بولغان ئىختىساس ئىگىلىرىگە قارىتىپ، كەلگۈسىگە نەزەر تاشلاپ، ئىختىساس ئىگىلىرىنى پائال كىرگۈزۈشى ۋە يېتىشتۇرۇشى كېرەك. تەلەپلەر مۇنداق:

كارخانا باشقۇرغۇچىغا قويۇلىدىغان تەلەپ: بىرىنچى، باشقۇرغۇچىلار مەھسۇلات سۈپىتىنى ئۆلچەش ئۇسۇلى، ئۆلچەملەشتۈرۈش ۋە ئۆلچەمنى ھېسابلاشنى بىلىشى كېرەك؛ ئىككىنچى، كارخانىنىڭ ئىچكى جەھەتتىكى سۈپەت باشقۇرۇش سىستېمىسىنىڭ ئايلىنىشى ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى باشقۇرۇش سىستېمىسىنى باھالاش ئۇسۇلىنى بىلىشى كېرەك؛ ئۈچىنچى، كارخانىنىڭ سۈپەت باشقۇرۇشتىكى فاكتورىنى ۋە سۈپەت نىشانىنى يولغا قويۇشنىڭ ئۇسۇلى ۋە ۋاستىسىنى ئىگىلىشى كېرەك؛ تۆتىنچى، مەھسۇلاتقا مۇناسىۋەتلىك تېخنىكا بىلىملىرىنى ئۆگىنىش ۋە مەھسۇلات ئۆلچىمىنى بىلىشى كېرەك.

كارخانىدىكى تېخنىكا خادىملىرىغا قويۇلىدىغان تەلەپ: بىرىنچى، كارخانىنىڭ سۈپەت باشقۇرۇشتىكى فاكتورىنى ۋە سۈپەت نىشانىنى، سۈپەت باشقۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك فۇنكسىيەنى بىلىشى كېرەك؛ ئىككىنچى، يۇقىرى پەن - تېخنىكا بىلىملىرىنى ھازىرلاش، ئىشلەپچىقىرىشتا كۆرۈلىدىغان تېخنىكىدىكى قىيىن مەسىلىلەرنى ھەل قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك؛ ئۈچىنچى، مەھسۇلات سۈپىتىنى پىششىق بىلىشى ۋە ھۈنەر تېخنولوگىيەسىنى پۇختا ئىگىلىگەن ھەمدە تېخنىكىنى ياخشىلاش

ۋە تېخنىكىدا يېڭىلىق يارىتالايدىغان بولۇشى كېرەك.

كارخانا مەشغۇلاتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان خادىملارغا قويۇلىدىغان تەلەپ: بىرىنچى، ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتى ۋە ئاساسلىنىدىغان سۈپەت باشقۇرۇش سىستېمىسىنىڭ ھۆججەتلىرى ۋە باشقا ئىخچاملاشتۇرۇلغان ھۆججەتلەرنى پىششىق بىلىشى كېرەك؛ ئىككىنچى، ئىش قوشۇپ ئىشلەپچىقىرىش ئېھتىياجلىق بولغان ئاساسىي بىلىم ۋە تېخنىكا ئىقتىدارىنى ھازىرلىغان بولۇشى، لايىھە چىرتيوژى، ھۈنەر - تېخنىكا تەرتىپى، مەشغۇلات يېتەكچىلىكى كۆرسەتمىسى بويىچە ئىش ئېلىپ بارالايدىغان بولۇشى كېرەك؛ ئۇچىنچى، ئۇسكۇنىلەرنى توغرا، پىششىق باشقۇرالايدىغان بولۇشى ھەمدە مەھسۇلات سۈپىتىگە قارىتا ئۆزى تەكشۈرۈش ئېلىپ بارالايدىغان بولۇشى كېرەك.

59. باشقا ماتېرىيال قوشۇپ ياسىلىدىغان كومپلېكس ئوغۇتنىڭ مەشغۇلات تەرتىپىدە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

يېقىنقى 20 يىلدىن بۇيان كومپلېكس ئوغۇت ساھەسىدە زور ئۆزگىرىش بولدى. بولۇپمۇ كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش دائىرىسى، مەھسۇلات تۈرى، مەھسۇلات مىقدارى ۋە ياراتقان پايدىسى بىردەك ئاشتى. ئىشلەپچىقىرىش ھۈنەر-تېخنىكىسى جەھەتتىمۇ ياخشىلىنىش ۋە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈش بولدى. باشقا ماتېرىيال قوشۇپ ياسىلىدىغان كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش مەشغۇلات تەرتىپى بۇگۈنگە قەدەر ئىنتايىن پاسسىپ بولۇپ كەلگەنلىكتىن، كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ھۈنەر-تېخنىكىسىنى ياخشىلاش ۋە ئۆستۈرۈش مەھسۇلات سۈپىتىگە ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىشتا، كارخانىلار باشقا ماتېرىيال قوشۇپ ياسىلىدىغان كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش تەرتىپىنى تېخنىكا جەھەتتىن تەكشۈرۈش، مۇھاكىمە قىلىش ۋە ياخشىلاش زۆرۈر.

1. باشقا ماتېرىيال، خام ئەشيانىڭ ئۆلچەم مەسلىسى. دۆلىتىمىزدىكى كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرىنىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندا، نۇرغۇن كارخانىلار خام ئەشيا قوشۇشتا توغرا ئۆلچەم قوللانماي، كونىچە پاسسىپ ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى قوللىنىۋاتىدۇ. مەشغۇلات تەرتىپىدە مەشغۇلات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئىشچىلار ئازوت، فوسفور، كالىي قاتارلىق ئۇچ خىل خام ئەشيانى ئۆلچىمەستىن، بىۋاستە ئىلاشتۇرۇش ماشىنىسىغا سالىدۇ. ھەتتاكى كېيىنكى باسقۇچتىكى مەشغۇلات تەرتىپىگە كىرىپ ئىشلەپچىقىرىۋاتىدۇ. كارخانا باشقۇرغۇچىلار لايىقەتلىك مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشتا «يەنە كارخانىلارنىڭ ياخشى ئىشلەپچىقىرىش ئۇسكۇنىسى بولۇشى كېرەك، خام ئەشيانى ئۆلچىمىگەندە مەھسۇلات سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش تەس بولىدۇ»دېگەننى ئويلىشىشى كېرەك. ئۇنىڭدا سۈپەت كاپالىتى بولمايلا قالماي، يەنە كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخىنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچىلار خام ئەشيانىڭ ئۆلچىمىگە يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىشى، خام ئەشيا، باشقا مەھسۇلات قوشۇش تەرتىپىنى ئاپتوماتلاشتۇرۇش ۋە توغرىلاشنى داۋاملىق تەكشۈرۈشى، مۇھاكىمە قىلىشى ۋە ئۆستۈرۈشى كېرەك.

2. خام ئەشيانى خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرۈش مەسىلىسى. خام ئەشيانى خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرمەي بىۋاسىتە ئىشلەپچىقىرىش، كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىشتا ئومۇمىيۈزلۈك ساقلىنىۋاتقان مەسىلە. بۇ كومپلېكس ئوغۇت سۈپىتىنىڭ لايىقەتلىك بولۇش نىسبىتىنىڭ تۆۋەن بولۇشىدىكى ئاساسى سەۋەب. خام ئەشيانىڭ سۈپىتىگە قارىتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش، كومپلېكس ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىشنىڭ مۇھىم تەرتىپى، شۇنداقلا خام ئەشيا بىلەن تەمىنلىگۈچى تەرەپنىڭ مەھسۇلات سۈپەت ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا مۇھىم ئورۇندا تۇرىدۇ. خام ئەشيانى خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرمىگەندە، كارخانىلار ئىلمىي ئۇسۇلدا رېتسېپلىق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىشقا ۋە ئوغۇتنى زاۋۇتتىن چى-

قىرىشتىن ئاۋۋالقى سۈپەتكە كاپالەتلىك قىلالىمايدۇ. ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى خام ئەشيا ۋە تەييار مەھسۇلاتنى زاۋۇتتىن چىقىرىش سۈپىتىنى تەكشۈرۈشى، خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدىغان خادىملارنى تېخنىكا جەھەتتىن تەربىيەلەشكە ۋە كەسپىي ساپاسىنى ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىشى، كارخانا مەھسۇلات سۈپىتىگە مەسئۇل كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

60. كارخانىلارنىڭ نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە قارىتا باشقىچە پىكرى بولسا، قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك

كارخانىلارنىڭ نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە قارىتا باشقىچە پىكىردە بولۇشىدا ئىككى خىل ئەھۋال مەۋجۇت: بىر خىلى، تەكشۈرۈش تارماقلىرىنىڭ خىزمەت سۈپىتى مەسىلىسى. كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتى لايىقەتلىك بولسا، ئەكسىچە تەكشۈرۈش تارماقلىرى بىپەرۋالىق قىلىپ لايىقەتلىك مەھسۇلاتنى لايىقەتسىز مەھسۇلات قىلىپ قويىدۇ. بۇ خىل ئەھۋالدا كارخانىلار تۆۋەندىكى بەلگىلىمە بويىچە ئىش قىلىشى كېرەك: ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرىنىڭ تەكشۈرۈش ئورۇنلىرىنىڭ چىقارغان نەتىجىسىگە باشقىچە پىكرى بولسا، نەتىجىنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 15 كۈن ئىچىدە قايتا تەكشۈرۈش ئىلتىماسى سۇنۇشى كېرەك. بۇ كارخانىلارنىڭ قانۇنىي ھوقۇقى. نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشنى يولغا قويۇشقا تەشكىللەنگەن تارماقلار قايتا تەكشۈرۈش ئىلتىماسىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، قايتا تەكشۈرۈش زۆرۈرىيىتى بار دەپ قارىسا، تەكشۈرۈشنى زىممىسىگە ئالىدىغان ئورۇن قايتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغۇچىغا ئۇقتۇرىدۇ. يەنە بىر خىلى، تەكشۈرۈش تارماقلىرىنىڭ خىزمەت سۈپىتىدە ساقلانغان مەسىلە ئەمەس، بۇنىڭغىمۇ كارخانىلارنىڭ باشقىچە پىكرى بولىدۇ. كارخانىلار

لاياقەتسىز دەپ قارالغان تەكشۈرۈش دوكلاتىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، كۆپ قىسمى ئېتىراپ قىلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، كارخانىلار ئۆزلىرى ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى ئىگىلىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۆزلىرى ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنىڭ ھەقىقىي سۈپىتىنى تولۇق بىلىپ كېتىشى ناتايىن. سۈپەت مەسىلىسىنى ئىگىلىمىگەنلىكتىن لاياقەتسىز بولۇپ تەكشۈرۈلگەن دوكلاتىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن كارخانىلارنىڭ سۈپىتىدە ساقلانغان مەسىلەرنى ئۆزلىرى تەكشۈرەي، ئەكسىچە تەكشۈرۈش ئاپپاراتى كۆرسەتكەن تەكشۈرۈش دوكلاتىدىن مەسىلە، سەۋەب ئىزدەپ، ئارىغا ئادەم قويۇپ نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش تارماقلىرىنىڭ خىزمەت تەرتىپىگە ئېغىر تەسىر يەتكۈزىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى لاياقەتسىز بولۇپ تەكشۈرۈلگەن دوكلاتقا قارىتا ئۆزلىرى تەكشۈرۈش ئۇسۇلىنى قوللىنىشى كېرەك. قايتىدىن ئۆرنەك ئېلىپ خىمىيەۋى ئۇسۇل بىلەن تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ــ ئاساسلىقى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ تەكشۈرگەن سانلىق مەلۇماتنىڭ توغرىلىقى ۋە ئادىللىقىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاشتۇر. تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاشنى ئىشقا ئاشۇرغاندىن كېيىن، لاياقەتسىز بولۇپ تەكشۈرۈلگەن دوكلاتقا باشقىچە پىكىر دە بولۇشنى ئوتتۇرىغا قويۇشنى ئويلىشى، قايتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشنى قارىغۇلارچە ئىلتىماس قىلماسلىقى كېرەك.

61. ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى خام ئەشيانىڭ سۈپىتىگە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشقا موھتاج بولامدۇ - يوق

ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى كىرگۈزمەكچى بولغان خام ئەشيالارغا قارىتا، خام ئەشيا بىلەن تەمىنلىگۈچى تەرەپ ماتېرىيال چىقىرىشتىن ئاۋۋال كېلىشكەن توختام تەلىپى بويىچە تەكشۈرۈشتە لاياقەتلىك بولغان مەھسۇلات ۋە تەكشۈرۈش دوكلاتىنى قارشى تەرەپكە يوللىشى

كېرەك. ئۇنداقتا ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى سۈپىتىگە قارىتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش يولى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاشقا موھتاج بولامدۇ - يوق؟ خام ئەشيالارنى تەمىنلىگەن تەرەپ خام ئەشيالارنى تەمىنلىگەن ۋە لايالىقىتلىك بولۇپ تەكشۈرۈلگەن دوكلاتنى چىقىرىپ بەرگەن تەقدىردىمۇ، ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى خام ئەشيالارنىڭ سۈپىتىگە قارىتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشى كېرەك. بۇنىڭدىكى مەقسەت: بىرىنچى، خام ئەشيانى تەمىنلىگەن تەرەپنىڭ خام ئەشياسىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاش. كارخانىلار كىرگۈزگەن خام ئەشيالارنى مەھسۇلات ئۆلچىمى بويىچە تەرتىپلىك تەكشۈرۈپ تۇرۇشى كېرەك. دېمەك، تەكشۈرۈش ئارقىلىق مەھسۇلات سۈپىتى ۋە تەمىنلىگەن تەرەپنىڭ سۈپەت سەمىمىيلىكىنى بېكىتىش كېرەك؛ ئىككىنچى، ئىلمىي رېتسىپ بويىچە ئىشلەپچىقىرىلىدىغان كومپلېكس ئوغۇتقا ئاۋۋال رېتسىپ ئۆلچەم قىلىنىدۇ. كېيىن ئازوت، فوسفور، كالىينىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارى بېكىتىلىدۇ. خام ئەشيالار خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرۈلمىسە، ئىشلەپچىقىرىشقا قارىغۇلارچە ماتېرىيال قوشۇش كېلىپ چىقىدۇ. مىكرو مىقدارلىق ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىشمۇ بۇنىڭغا ئوخشاش بولىدۇ. قارىغۇلارچە ماتېرىيال قوشۇپ ئىشلەپچىقىرىلغان مىكرو مىقدارلىق ئوغۇت يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا زور زىيان سالىدۇ؛ ئۇچىنچى، خام ئەشيانىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق كۆپ ياكى ئاز بولۇشىدىن ساقلىنىش كېرەك. خام ئەشيانىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارى ھەددىدىن ئارتۇق كۆپ بولسا، كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخىنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ، ئىسراپچىلىق پەيدا بولىدۇ. ھەددىدىن ئارتۇق ئاز بولۇپ قالسا، كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە تەسىر يېتىدۇ. ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى خام ئەشيا سۈپىتىنى تەكشۈرۈشكە ئەھمىيەت بەرسىلا، ئاندىن مەھسۇلاتنى زاۋۇتتىن چىقىرىش سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلالايدۇ.

ئۇچىنچى ئوغۇت ساتقۇچىلار بىلۈپلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

62. قانداق ئورۇن ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانسا بولىدۇ

دۆلەتنىڭ كۆرسەتمىسىدە مۇنداق دېيىلگەن:«ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان ۋە ئوغۇت تىجارىتى مۇلازىمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كارخانىلار سېتىۋېلىش - سېتىش پائالىيىتىنى ئۆز ئالدىغا ئېلىپ بارىدۇ. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار ۋە ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كارخانىلارنىڭ مۇقىم مەھسۇلات سېتىۋېلىش مۇناسىۋىتى ئورنىتىشقا ئىلھام بېرىلىدۇ. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار ئوغۇت تىجارىتى مۇلازىمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كارخانىلار بىلەن سېتىش - سېتىۋېلىش توختامىنى بىۋاستە ئىمزالاپ سېتىش ۋاكالەتچىلىكىنى يولغا قويسىمۇ بولىدۇ». بۇنىڭغا ئاساسەن، ھازىر دۆلىتىمىزنىڭ ئوغۇت ئوبوروت يوللىرى ئۇنۇملۇك كېڭىيىشكە قاراپ تەرەققىي قىلدى. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار ئۆز ئىگىلىكىنى ئۆزى باشقۇرۇش، ئۆز ئىشىغا ئۆزى ئىگە بولۇش، ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇش ھوقۇقىنى يۈرگۈزەلەيدىغان بولدى. كارخانىلار ئۆزلىرى ئىشلىگەن ئوغۇتلارنى ھەر دەرىجىلىك دېھقانچىلىق ۋاستىلىرى شىركىتى ۋە دېھقانچىلىق تېخنىكا كېڭەيتىش پونكىتلىرى، تۈپراقچىلىق پونكىتلىرى، ئۆسۈملۈك ئاسراش پونكىتلىرى، شۇنداقلا ئوغۇتنى خام ئەشيا قىلىدىغان كارخانىلارغا ساتالايدىغان، سېتىۋالالايدىغان بولدى. بۇ خىل تىجارەت داۋامىدا نۇقتا قۇرۇپ بىۋاستە دېھقانلارغا ساتسىمۇ بولىدۇ. يېزا ئىگىلىكى ئۇچۇن مۇلازىمەت قىلىدىغان «ئۇچ پونكىت» ئوغۇتنى ھەر

دەرىجىلىك يېزا ئىگىلىك ۋاستىلىرى شىركەتلىرىدىن، ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىن كىرگۈزسىمۇ بولىدۇ. ئوغۇتنى تېخنىكا مۇلازىمەت تارماقلىرىغا تەمىنلىسە، بۇاستە دېھقانلارغا ساتسىمۇ بولىدۇ. دۆلەت ھازىر ئىجرا قىلىۋاتقان بوز يەر ئېچىپ ئۆزلەشتۈرۈش، ئورمان بەرپا قىلىش، تاماكا ئۆستۈرۈش ۋە ھەربىي قىسمىنىڭ دېھقانچىلىق قىلىش ھالقىلىرىدىن ئوغۇت سېتىش - سېتىۋېلىشنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشتا، ئوغۇتنى دېھقانچىلىق ۋاستىلىرى شىركەتلىرىدىن ياكى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىن سېتىۋالسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن دۆلەت خىمىيە سانائىتى ئىمپورت - ئېكسپورت كارخانىلىرىغا ئوغۇتنى ئىچكى جەھەتتىن سېتىش ھەم تىجارەت قىلىش مۇلازىمەت ھوقۇقىنى يۈرگۈزۈش ئېتىراپنامىسى بېردى. بۇ ئورۇندىن باشقىلارنىڭ ئوغۇتنى توپ - پارچە تارقىتىشىغا يول قويمايدۇ.

63. ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان تارماقلارغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسى

ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان تارماقلارنى باشقۇرۇش دائىرىسى چوڭ - كىچىك بولسىمۇ، ئۇلارغا قارىتا زۆرۈر بولغان باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئورنىتىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇ مۇنداق بىر قانچە مەزمۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىرىنچى، باشقۇرغۇچى ئېنىق بولۇش كېرەك. تىجارەت سورۇنىنىڭ چوڭ - كىچىك، مۇلازىمەتچىلەرنىڭ ئاز - كۆپ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، باشقۇرغۇچى ئېنىق بېكىتىلىشى كېرەك. قايسى ئىش تۈرىگە كىمنىڭ مەسئۇل بولۇشى ۋە ھوقۇقنىڭ قايسى دائىرىدە بولۇشى كونكرېت بولۇشى كېرەك. باشقۇرغۇچىنىڭ ساپاسى چوقۇم ئوغۇت ساتقۇچىلارنىڭ ساپاسىدىن يۇقىرى بولۇشى كېرەك؛ ئىككىنچى، بىر قاتار باشقۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش كېرەك. تىجارەت ئورنىنىڭ چوڭ - كىچىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئېھتىياتچان بولغان باشقۇرۇش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش كېرەك. ھەر

بىر خادىمنىڭ ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتى، ھوقۇقى، ئۆزئارا مۇناسىۋىتى ئېنىق ئايرىلىشى كېرەك. مەھسۇلاتنى كىرگۈزگەندە تەكشۈرۈپ ئېلىش، ئۆتكۈزۈۋالغاندىن كېيىن ئامبارلاشتۇرۇپ قوغداش كېرەك. سېتىلغاندىن كېيىنكى مۇلازىمەت تۈرۈمىنى ياخشى ئورنىتىش كېرەك؛ ئۇچىنچى، مەدەنىي تىجارەت قىلىش، ئەلا مۇلازىمەت قىلىش تەلىپىنى يولغا قويۇش كېرەك. ئىستېمالچىلارغا ئەلا مۇلازىمەت قىلىش ھەققىدە ئېنىق بەلگىلىمە چىقىرىش، تىجارەت ئومۇمىي ئەھۋالى ۋە باشقۇرۇش تۈرۈملىرىنى تامغا چاپلاپ، ئىستېمالچىلارنىڭ نازارەت قىلىشىنى قوبۇل قىلىش ۋە ئۆز ھەرىكەت ئەھۋالىنى ئۆزى چەكلەشكە قولايلىق يارىتىش كېرەك. مۇلازىمەتچىلەر سۆز-ھەرىكەتتە دىققەت قىلىپ، تىجارەت سورۇنىنىڭ پاكىز، يورۇق، رەتلىك بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. سېتىشقا تەييارلانغان مەھسۇلاتلار — خىمىيەۋى ئوغۇتلار رەتلىك تىزىلىشى، يۆتكەشكە قولايلىق بولۇشى كېرەك. باشقا مەھسۇلاتلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قويماسلىق كېرەك؛ تۆتىنچى، خىمىيەۋى ئوغۇت بىلەن تەمىنلەش ئىسپات-ھۆججىتى ھازىرلاش كېرەك. ئىستېمالچىلارغا مۇلازىمەت قىلغاندا ئۇلارغا خىمىيەۋى ئوغۇتقا ئۆلچەملىك ئىسپات-ھۆججەت يېزىپ بېرىپ، مەھسۇلات سۈپىتىدە مەسىلە كۆرۈلگەندە پايدىلىنىش ئاساسى بولۇشقا تۇرتكە بولۇش كېرەك.

64. ئوغۇت تىجارەتچىلىرى قايسى خىل ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى تاللاپ سېتىش كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى قىلىدىغانلار سۈپىتى ياخشى، باھاسى يۇقىرى مەھسۇلاتلارنى سېتىشىمۇ؛ باھاسى تۆۋەن، سۈپىتى ناچار مەھسۇلاتلارنى سېتىشمۇ مۇمكىن. بۇ تىجارەت قىلغۇچىنىڭ قارىشى ۋە ئىدىيەسى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارەتچىلىرى پايدا ئېلىشنىلا كۆزلەپ قالماي يەنە، دۆلەت ۋە دېھقانلار-

نىڭ مەنپەئەتىگە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۆز مەنپەئەتى بىلەن باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى بىرلەشتۈرۈشى، دۆلەت مەنپەئەتىنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشى كېرەك. مۇشۇنداق تىجارەت قارىشى يېتىلدۈرگەندىلا، ئوغۇت بازارلىرىنى ياخشى ئىگىلىگىلى، تېخىمۇ كۆپ پايدىغا ئېرىشكىلى بولىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى قىلىدىغانلار تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىغا ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك.

1. ئىستېمالچىلاردىن ئەھۋال ئىگىلىشى كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارەتچىلىرى شۇ يەردىكى دېھقانلاردىن ئوغۇت ئىشلىتىشتىن كۆرگەن پايدىسى ۋە ئىشلەتكەن ئوغۇتنىڭ باھاسىنى ئىگىلەپ، ئۇلارنىڭ تەلەپ - پىكىرلىرىنى سەمىمىي قوبۇل قىلىشى كېرەك. زۆرۈر تېپىلغاندا كۆپ تەرەپلىمە سوئاللارنى چىقىرىپ، جاۋاب ئېلىپ، ئۇلارنىڭ پىكرىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، قىلىدىغان تىجارەت تۈرى ۋە مەھسۇلاتنى بېكىتىسە بولىدۇ.

2. مۇناسىۋەتلىك تارماقلاردىن ئۇچۇر ئىگىلىشى كېرەك. بۇنىڭدا شۇ يەردىكى تېخنىكا نازارەتچىلىكى، سودا - سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى ۋە يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردىن خىمىيەۋى ئوغۇت كارخانىلىرىنىڭ مەھسۇلات سۈپىتى ئەھۋالىنى ئىگىلىشى كېرەك. سودا - سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرىدا بازارلاردىكى تاۋارلارنى نازارەت قىلىش داۋامىدا ئارىلاپ تەكشۈرگەنلىك ئۇچۇرى بولىدۇ. تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرىدا بولسا، داڭلىق مەھسۇلات گۇۋاھنامىسىگە ئېرىشكەن كارخانىلارنىڭ تىزىملىكى بولىدۇ. دېھقانچىلىق تارماقلىرىدا خىمىيەۋى ئوغۇتنى تىزىملاش ۋە ئىشلىتىش ئۇنۇمىنىڭ ياخشى بولغان - بولمىغانلىق ئۇچۇر ماتېرىيالى بولىدۇ.

3. جەمئىيەتتىن ئىگىلەش كېرەك. تىجارەتچىلەر تور ئارقىلىق ئالاقىدار كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات ئەھۋالىنى ئىگىلىسە بولىدۇ. ھۆكۈمەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرى ھەر يىلى كارخانىلارنى نازارەت قە-

لىپ، ئارىلاپ تەكشۈرۈپ، نەتىجىسىنى توردا ئېلان قىلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا تېلېۋىزور ئۇچۇرلىرى، خەۋەرلىرىنى كۆرۈش، گېزىت - ژۇرنالالاردىكى مۇناسىۋەتلىك مەزمۇنلارنى كۆرۈش ئارقىلىق كارخانىلارنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلىسىمۇ بولىدۇ.

4. داڭلىق مەھسۇلاتلار ئىچىدىن تاللاش كېرەك. داڭلىق مەھسۇلات ياراتقان كارخانىلارغا ئۆلكە دەرىجىلىك تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارمىقى تەكشۈرۈش ئارقىلىق شەرەپ گۇۋاھنامىسى بېرىدۇ. بۇنداق كارخانىلارنى ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى ۋە مەھسۇلات سۈپىتى ياخشى كارخانا دەپ قاراشقا بولىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار مانا مۇشۇنداق كارخانا ۋە مەھسۇلات ئىچىدىن مەھسۇلات تۇرىنى تاللاپ تىجارەت قىلغاندا، دېھقانلارنى ھەقسىز تۇردە خاتىرجەم قىلغىلى بولىدۇ.

65. ئوغۇت تىجارىتى قىلىدىغانلارغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا ئوغۇت ساتقۇچىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە قارىتا مەسئۇلىيىتى ۋە مەجبۇرىيىتى بېكىتىلگەن. نۆۋەتتىكى يېزا ئىگىلىك ۋاستىلىرى بازىرىنىڭ سېتىش ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ئوغۇت ساتقۇچىلارنىڭ مەدەنىيەت ساپاسى ئاساسەن تۆۋەن. ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى سېتىۋاتقان مەھسۇلاتنىڭ ئۆلچىمى، سۈپىتى، شۇنداقلا قانۇن، قائىدە - نىزاملار ھەققىدىكى بىلىملەرنى ئىگىلىشى ۋە چۈشىنىشى يېتەرلىك ئەمەس. ئۇلار ساپاسىنى ئۆستۈرۈپ، بازار ئىگىلىكى تەرەققىياتىغا ماسلىشىش ئۈچۈن مۇنداق تەلەپلەرنى ئادا قىلىش كېرەك.

1. مەدەنىيەت ساپاسىغا قويۇلىدىغان تەلەپ: ئوغۇت ساتقۇچىلار تىجارەتنى بىلىپلا قالماستىن، يەنە شۇ تىجارەت ۋە مەھسۇلاتقا ئالاقىدار بىلىملەرنى ئىگىلىشى كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ بەلگىسى، ئۆلچىمى

ۋە قانۇن، قائىدە-نىزاملار ھەققىدىكى بىلىملەرنى بىلىشى، راست بىلەن ساختا ئوغۇتلارنى ئايرىش ئۇسۇلىنى بىلىشى كېرەك. ئۇلار يەنە ئوغۇت ۋە ئوغۇت ئىشلىتىش بىلىملىرىنى ئىستېمالچىلارغا تونۇشتۇرالايدىغان بولۇشى كېرەك. مەدەنىيەت ساپاسى تۆۋەن ساتقۇچىلار بۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئوغۇت ساتقۇچىلار ھېچ بولمىغاندا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيەسىگە ئىگە بولۇشى كېرەك.

2. كىنىشكا ئېسىپ مۇلازىمەت قىلىشقا قويۇلىدىغان تەلەپ: تىجارەتچىلەرنى باشقۇرغۇچى تارماقلار ئوغۇت ساتقۇچىلارنىڭ ئۆگىنىش، تەربىيەلىنىش ئەھۋالىنى قەرەللىك تەكشۈرۈش، تەربىيەلەشكە تەشكىللەش ئارقىلىق، ئۇلارغا دۆلەت يېڭىدىن ئېلان قىلغان ئوغۇت مەھسۇلات ئۆلچىمى ۋە ئالاقىدار كەسپىي بىلىم، قانۇن، قائىدە - نىزاملارنى ئۆگىتىپ، بۇ ھەقتىكى ساپاسىنى ئۆستۈرۈش كېرەك. خادىملار مۇلازىمەت قىلغاندا سالاھىيەتكە ئىگە خىزمەت كىنىشكىسىنى ئېلىپ خىزمەتكە چىقىشى كېرەك.

3. ئىش ئورنى مەسئۇلىيىتىگە قويۇلىدىغان تەلەپ: ئوغۇت ساتقۇچىلارنىڭ ئىش ئورنىدىكى مەسئۇلىيىتى ئېنىق ئايرىلىشى ۋە بېكىتىلىشى كېرەك. ئۇلارغا قويۇلىدىغان تەلەپ: ئوغۇت سېتىشنى تۇرمۇش كەچۈرۈشنىڭ مەقسىتى قىلمۇالماسلىقى، ئۇنىڭغا بىر تۈرلۈك چوڭ ئىش قاتارىدا مۇئامىلە قىلىشى، دېھقانلارنىڭ يۇقىرى مەھسۇلات يارىتىشغا تۈرتكە بولۇشى كېرەك.

4. سەممىي تىجارەت قىلىش تەلىپى: ئوغۇت ساتقۇچىلاردا ياخشى كەسپىي ئەخلاق، سەممىي پوزىتسىيە بولۇشى كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت ۋە داڭلىق مەھسۇلاتلارنى دېھقانلارغا تونۇشتۇرۇشى، داۋاملىق لەۋزىدە تۇرۇپ، ئۇلار بىلەن ھەمكارلىق مۇناسىۋىتىنى ياخشى ئورنىتىشى كېرەك. تاۋار نازارەت قىلىش، تەكشۈرۈشتە لايىقەتسىز باھالانغان، سۈپىتى ناچار مەھسۇلاتلارنى دېھقانلارغا ساتماسلىقى كېرەك.

66. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا ئوغۇت ساتقۇچىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاشتا قانداق مەسئۇلىيەتلىرى بار

«مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا «مال ساتقۇچىلار تەدبىر قوللىنىپ سېتىلىدىغان مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى قوغدايدۇ» دەپ بەلگىلەنگەن. بۇ مال ساتقۇچىلار ئۈستىگە ئالىدىغان بىر تۈرلۈك مەجبۇرىيەت. بۇ يەردە ئوتتۇرىغا قويۇلغان «مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاش» مەھسۇلاتنى دائىم ئاسراش، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى قوغداشنى كۆرسىتىدۇ. بەزى مەھسۇلاتلاردا مەھسۇلات ئالاھىدىلىكى ۋە خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن، مەلۇم ۋاقىت ئۆتكەندە سۈپىتىدە بەلگىلىك ئۆزگىرىش بولىدۇ. مەسىلەن، كومپىلېكس ئوغۇت نەملىكنى سۈمۈرۈپ مۇنەكلىشۇالىدۇ. ئۇنىڭدىكى ئاممونىي ھىدرو كاربونات ئاسان پارغا ئايلىنىدۇ. ئىستېمالچىلارنىڭ سۈپەتلىك مەھسۇلاتقا ئىگە بولۇش ھوقۇقى مال ساتقۇچىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش مەسئۇلىيەتچانلىقىنى كۈچەيتىدۇ. شۇنداقلا مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاشتىكى تېخنىكا شارائىتىنى ياخشىلاشقا ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ. بۇ ھال مال ساتقۇچىلاردا مەھسۇلاتنىڭ ئوبوروتىنى تېزلىتىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇپ، مەھسۇلات سۈپەت ئۇنۇمىنى ساقلاپ، خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشىنى توسىدۇ. بۇ مەھسۇلات ۋە ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداپ، بايلىقنىڭ ئىسراپ بولۇشىنى، ئازىيىپ كېتىشىنى تىزگىنلەيدۇ.

ئوغۇت ساتقۇچىلار مەھسۇلاتنى كىرگۈزگەندىن كېيىن، ۋاقتىدا ئوبوروت قىلىپ ۋە سېتىپ چىقىرىپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاش مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلىشى كېرەك. مال ساتقۇچىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاشتىكى تەدبىرلىرى ھەر خىل بولىدۇ. شۇڭا، مەھسۇلاتنىڭ ئوخشىماسلىقىغا، تىجارەت دائىرىسىگە ئاساسەن سېتىش ئۇسۇلىنى قوللىنىدۇ. ئەگەر ياخشى ئۇسۇل مەھسۇلاتنى ساقلاش، زاپاس

ساقلاش ۋە قوغداش قاتارلىق باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئەتراپلىق ئورنىتىش لازىم. بۇنىڭدا ئامبار، پونكتلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاش ئىقتىدارى يېتەرلىك بولۇشى كېرەك.

67. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىشتا قانداق تەلەپلەر ھازىرلىنىشى كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان تارماقلار دۆلەت، ئۆلكە ۋە ئاپتونوم رايونلىنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرى بويىچە ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىشقا رۇخسەت قىلىش ئىجازىتىگە ئىگە بولۇشى كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇنلار قانۇن، قائىدە ـ نىزاملاردا بەلگىلەنگەن شارائىتلارنى ھازىرلىغاندىن سىرت، مۇنداق شارائىتلارنىمۇ ھازىرلىشى كېرەك: بىرىنچى، ئوغۇت ئىشلىتىش بىلىملىرىنى بىلىدىغان مۇلازىمەتچىلەرگە ئىگە بولغان بولۇشى كېرەك؛ ئىككىنچى، تىجارەت پائالىيىتىگە ماس كېلىدىغان تىجارەت سورۇنى، ئامبار بولۇشى، بىخەتەر قوغداش شارائىتى ۋە مۇھىت بۇلغاشتىن ساقلاش ئىقتىدارى بولغان بولۇشى كېرەك؛ ئۈچىنچى، خىمىيەۋى ئوغۇت سۈپىتىنى ۋە ئۇنۇمىنى ساقلاپ قالالايدىغان زۆرۈر تەدبىرلەر ۋە سۈپەتكە كاپالەتلىك قىلىدىغان باشقۇرۇش تۈزۈمى بولۇشى كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئىشلەپچىقارغان ياكى توپ ساتقان كارخانىلارنىڭ مەھسۇلاتنى ئىشلىتىش چۈشەندۈرۈشنامىسى، سۈپەتلىك مەھسۇلات كۇۋاھنامىسى، خىمىيەۋى ئوغۇت تىزىملاش كىنىشكىسى، ۋاقتىلىق تىزىملىتىش كىنىشكىسى ۋە ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى (مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشقا رۇخسەت قىلىش ئىسپاتى) بولۇشى كېرەك. بۇلاردىن بىرەرسىدە نۇقسان بولمسا، مەھسۇلاتنى كىرگۈزۈپ سېتىش تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانسا بولىدۇ. باشقا ئۆلكە، باشقا رايونلار ئىشلەپچىقارغان ئوغۇت مەھسۇلاتلىرى تىجارىتى بىلەن شۇ-

غۇللانغاندا، ئۆز جايىنىڭ خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى سېتىش بەلگىلىمىسىدىن تاشقىرى، ئۆز جايىدىكى ئوغۇت باشقۇرغۇچى تارماقلارغا بېرىپ ئەنگە ئالدۇرۇپ تىزىملىتىشى كېرەك. تىجارەت قىلىپ ساتسا بولمايدىغان ئوغۇتلار: بىرىنچى، خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى (مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشقا رۇخسەت قىلىش ئىسپاتى)، ئوغۇت تىزىملاش كىنىشكىسى، ۋاقتىلىق تىزىملىتىش كىنىشكىسى (دۆلەت بەلگىلىگەن تىزىملاش كەچۈرۈم قىلىنغان ئوغۇت مەھسۇلاتىدىن باشقىلىرى) بولمىغانلار؛ ئىككىنچى، سۈپەت تەكشۈرۈش-تە لايىقەتلىك بولغانلىق كىنىشكىسى بولمىغان ياكى تەكشۈرۈشتە لايىقەتسىز بولۇپ قالغان مەھسۇلاتلار؛ ئۈچىنچى، قاچىلاش جەريانىدا بەلگىسى بەلگىلىمە بويىچە سېلىنمىغان ياكى سالسىمۇ ماس كەلمىگەن مەھسۇلاتلار ۋە ياكى مەھسۇلاتنىڭ ئىشلىتىش چۈشەندۈرۈشنامىسى قوشۇمچە قىلىنمىغان مەھسۇلاتلار؛ تۆتىنچى، دۆلەت بۇيرۇق قىلىپ سېتىشنى چەكلىگەن، شاللىۋەتكەن، سېتىشنى توختاتقان مەھسۇلاتلار؛ بەشىنچى، سۈپىتى بېكىتىلگەن، ئۆلچەمگە يەتمىگەن مەھسۇلاتلار؛ ئالتىنچى، دۆلەت، ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) تىجارەت قىلىشنى توختاتقان مەھسۇلاتلار. شۇڭا، تىجارەتچىلەر ئوغۇت ساتقان ئىستېمالچىلارغا خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئىشلىتىلىش چۈشەندۈرۈشنامىسى ۋە بىخەتەرلىك بىلىملىرى ھەققىدىكى چۈشەندۈرۈشنامىسىنى بېرىشى كېرەك.

68. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا مەھسۇلات كىرگۈزگۈچىلەر تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋۈېلىشتا دىققەت قىلىدىغان قانداق بەلگىلىمە بار

مەھسۇلات كىرگۈزگەندە تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋۈېلىش، قانۇن-نىزاملاردا بەلگىلەنگەن ئاددىي تەرتىپ. مال تەمىنلىگۈچى-كىرگۈزگۈچى تەرەپلەر ئۆزئارا تۈزگەن توختامغا ئاساسەن، مەھسۇلات سۈپە-

تىنى تەكشۈرۈپ ئۆتكۈزۈۋېلىش تەرتىپ ئۇسۇللىرى ۋە ئىككى تەرەپ-نىڭ مەسئۇلىيىتى كونكرېت كۆرسىتىلگەن بولىدۇ. مال ساتقۇچىلار مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن مال كىرگۈزگەندە، تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىش تەرتىپلىرىنى ئادا قىلىشى، ساختا، ناچار مەھسۇلات، لايىقەتسىز مەھسۇلات بولۇپ قالماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. بۇ مەھسۇلاتنىڭ سېتىش جەريانىدىكى سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىشتىكى مۇھىم ئىش. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا مال ساتقۇ-چىلار مال كىرگۈزگەندە تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىش تۈزۈمىنى ئورنى-تىشى، ئىجرا قىلىشى كېرەك. مەھسۇلاتنىڭ لايىقەتلىك كىنىشكىسى ۋە باشقا ئىسپاتلىرىغا ئېتىبار بىلەن مۇئامىلە قىلىشى كېرەك دەپ كۆرسە-تىلگەن. بۇ مال ساتقۇچىلارنىڭ قانۇندا بەلگىلەنگەن مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلىشىدىكى بىر تۈرلۈك مەجبۇرىيىتى.

69. مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈپ تاپشۇرۈۋېلىشتىكى مەقسەت نېمە، ئۇنىڭ رولى ۋە دائىرىسى قانداق بولىدۇ

دۆلەت قانۇنىدا مال كىرگەندە تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش ھەمدە مەھسۇلات ساتقۇچىلار، مەھسۇلات بىلەن تەمىن-لىگۈچىلەر (ئىشلەپچىقارغۇچىلار) نىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىش رەسمىيىتىنى ئەستايىدىل ئۆتۈشىگە ھەيدەكچىلىك قى-لىش تەكتىلەنگەن. بۇ، مال ساتقۇچىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە ھە-قىقىي كاپالەتلىك قىلىپ ساختا، ناچار مەھسۇلاتلارنىڭ بازارغا كىر-شىنى توسۇشىغا ئاساس سالىدۇ. نۆۋەتتىكى بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىش تۈزۈمىنىڭ يولغا قويۇلۇشى، تەمىنلىگۈچى تەرەپ بىلەن ئېھتىياجلىق تەرەپنىڭ توختام تۈزۈپ ئۆزئارا سۈپەت نازارەتچىلىكىنى يولغا قويۇشى، مەھسۇلاتلارنىڭ ئوبوروت ساھەسىدىكى سۈپىتىنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. بۇنداق بولغاندا ئېھتىياجلىق

ئىككى تەرەپنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش مەسئۇلىيىتى ئېنىق ئايرىلىدۇ. مەھسۇلات ئىستېمالچىلارغا يەتكۈزۈلگەندىن كېيىن كېلىپ چىقىدىغان، مەنپەئەتكە دەخلى-تەرز قىلىش، ئىستېمالچىلارغا زىيان سېلىشنىڭ ئالدى ئېلىنىدۇ. مال ساتقۇچىلار مەھسۇلات كىرگۈزگەندە تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىش پائالىيىتىنى ئۆز ئالدىغا ئېلىپ بارسىمۇ ۋە ھاۋالە قىلسىمۇ بولىدۇ. تېخنىكا جەھەتتىكى چەكلىمە ۋە تەجرىبە كەمچىل بولۇش سەۋەبىدىن، ئۆزى تەكشۈرۈپ تاپشۇرۇۋېلىشقا مۇمكىن بولمىسا، «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا بەلگىلەنگەن مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىغا تەكشۈرۈش دوكلاتى چىقارتىش ئارقىلىق، كىرگۈزگەن مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ ئەلا ياكى ناچارلىقىنى بېكىتسە بولىدۇ. مال ساتقۇچىلار كىرگۈزگەن مەھسۇلاتنىڭ لايىقەتلىك ئىسپاتى ۋە باشقا بەلگىلەرنى ئىسپاتلىشى، زۆرۈر بولغاندا مەھسۇلاتنىڭ ئىچكى سۈپىتىنى تەكشۈرتۈشى كېرەك.

70. تىجارەتچىلەر ئوغۇتنى نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشكە قانداق مۇئامىلە قىلىشى كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇتنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش دۆلەت ۋە ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) دەرىجىلىك قانۇننى ئىجرا قىلغۇچى تارماقلارنىڭ دائىملىق خىزمىتى. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار قانۇن ئىجرا قىلىدىغان تارماقلارنىڭ قەرەللىك ۋە قەرەلسىز نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشىگە پائال ماسلىشىشى كېرەك، ھەر قانداق باھانە بىلەن نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشنى رەت قىلىشىغا يول قويۇلمايدۇ. ئارىلاپ تەكشۈرۈشكە ماسلاشمىغان، رەت قىلغانلار مۇناسىۋەتلىك قانۇنىي مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈشنى يولغا قويۇش، مەھسۇلات سۈپىتىنى ساقلاشقا ۋە ئۇنىڭ سۈپەت دەرىجىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە پايدىلىق

ۋە مەھسۇلات سۈپىتى ھەقسىزلىكى چۈشەنچىسى تولۇقلايدۇ. شۇڭا، مەھسۇلاتلارنى نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش جەريانىدا، تىجارەتچىلەر مۇنداق ئىككى تەرەپكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك: بىرىنچى، نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈلىدىغان مەھسۇلات بىلەن تەمىنلىشى كېرەك. ئارىلاپ تەكشۈرۈشكە بېكىتىلگەن نۇقتىلار، تىجارەت ئورۇنلىرى تەشەببۇسكارلىق بىلەن قانۇن ئىجرا قىلغۇچىلارغا ساقلاۋاتقان مەھسۇلات ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى، سېتىلىش مىقدارى قاتارلىقلارنى دوكلات قىلىشى، نۇسخا ئېلىشىغا قولايلىق يارىتىپ بېرىشى كېرەك؛ ئىككىنچى، ئارىلاپ تەكشۈرۈلىدىغان مەھسۇلاتقا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىيال ۋە مال كىرگۈزۈش تالونى بىلەن تەمىنلىشى كېرەك. تەكشۈرگۈچىلەرنىڭ ئالاقىدار ئەھۋاللارنى ئىگىلىشى، تەپسىلىي خاتىرە قالدۇرۇشىغا پۈرسەت يارىتىپ بېرىشى، ئەمەلىي ئەھۋالنى يوشۇرماسلىقى كېرەك.

71. خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارەتچىلىرى بىلەن ئىستېمالچىلار ئوتتۇرىسىدا تاۋار ياكى مۇلازىمەت قىلىش سۈپىتى جەھەتتە تالاش - تارتىش يۈز بەرسە قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىستېمالچىلارنىڭ ھوقۇق مەنپەئەتىنى قوغداش قانۇنى»نىڭ 23 - ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: ئىستېمالچىلار بىلەن تىجارەتچىلەر ئوتتۇرىسىدا تاۋار ياكى مۇلازىمەت سۈپىتى جەھەتتە تالاش - تارتىش يۈز بەرگەندە، ئىككى تەرەپ يۈز بەرگەن ئەھۋاللارنى قانۇندا بەلگىلەنگەن ئاپپاراتلارنىڭ تەكشۈرۈپ بېكىتىشى، باھالىشىغا سۈنۈشى كېرەك. تەكشۈرۈپ بېكىتىش، باھالاشنامىسىگە ئىگە بولالمىسا ياكى تەكشۈرۈپ بېكىتىش، باھالاش پىكرىدە بىردەكلىك بولمىسا، ئۇنى تالاش - تارتىش ئورنى قوبۇل قىلىپ بېكىتسە بولىدۇ. تەكشۈرۈپ بېكىتىش، باھالاش نەتىجىسىدە تاۋار ياكى مۇلازىمەت قىلىش جەھەتتە ساقلانغان سۈپەت مەسلىسى بارلىقى ئىس-

پاتلانسا تەكشۈرۈپ بېكىتىش، باھالاش چىقىمىنى تىجارەتچىلەر ئۈستىگە ئالىدۇ. ئەكسىچە بولسا باھالاش چىقىمىنى ئىستېمالچىلار ئۈستىگە ئالىدۇ. تاۋار ياكى مۇلازىمەت قىلىشتىكى سۈپەتنى بېكىتەلمەسە تىجارەتچىلەر ئۆزىدە خاتالىق يوقلۇقىنى ئىسپاتلىشى كېرەك. ئۇنى ئىسپاتلىيالمىسا مەسئۇلىيەتنى تىجارەتچى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك.

72. تىجارەتچىلەر ساختا، ناچار خىمىيەۋى ئوغۇت ساتسا قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىستېمالچىلارنىڭ ھوقۇق مەنپەئەتىنى قوغداش قانۇنى»نى يولغا قويۇش چارىسى»نىڭ 29 - ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: دېھقانلار يېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرىنى بېۋاستە سېتىۋالسا بۇ چارە تەتبىقلىنىدۇ. تىجارەتچىلەر ساختا، ناچار ئۇرۇق، خىمىيەۋى ئوغۇت، دېھقانچىلىق دورىلىرى، يەم-خەشەك خۇرۇچى، يېزا ئىگىلىك ماشىنا - سايمانلىرى ۋە باشقا تۇردىكى يېزا ئىگىلىك ۋاستىلىرىنى ساتسا، ھەقىلىق يوسۇندىكى يېزا ئىگىلىك تېخنىكا مۇلازىمىتى بىلەن تەمىنلىسە، ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدە دېھقانلار زىيانغا ئۇچرىسا، كېلىپ چىققان زىيان، ئېرىشمەكچى بولغان پايدىنى ساتقۇچى تۆلەپ بېرىشى كېرەك. تىجارەتچىلەر تۆلەش مەسئۇلىيىتىنى قەستەن كېچىكتۈرسە ياكى ئورۇنسىز رەت قىلسا، بۇ چارىنىڭ 26 - ماددىسىدىكى بەلگىلىمە بويىچە مەمۇرىي جازاغا تارتىلىشى كېرەك. جىنايى قىلمىش شەكىللەندۈرسە، قانۇن بويىچە جىنايىتىنى سۈرۈشتۈرۈش كېرەك.

73. كىم ساتسا شۇ مەسئۇل بولۇش پىرىنسىپىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك

كىم ساتسا شۇ مەسئۇل بولۇش پىرىنسىپى بويىچە ئىستېمالچىلار

تاۋار سېتىۋالغاندىن كېيىن سۇپەتتە مەسىلە بارلىقى بايقالسا، ئىستېمالـ چىلار قايتۇرۇۋېتىشنى تەلەپ قىلغاندا، ساتقۇچى ئىستېمالچى ئوتتۇرىغا قويغان مۇڭاپىق تەلەپنى قاندۇرۇشى كېرەك. ئەكسىچە ھەر قانداق سەۋەبلەر بىلەن رەت قىلماسلىقى كېرەك. بۇ مال ساتقۇچىلارنىڭ تاۋار سۇپەت مەسئۇلىيەتچانلىقىنى كۈچەيتىش رولىنى ئويناپدۇ. سەۋەنلىكنى بىر-بىرىگە ئېتتىرىپ قويۇشتەك ئاۋارىچىلىكنى ئازايتىدۇ.

74. مال ساتقۇچى كۆزىتىش ۋە ئۆلچەشتە لاياقەتسىز بولۇپ قالغان خىمىيەۋى ئوغۇتلار قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ

كۆزىتىش ۋە ئۆلچەش ئارقىلىق لاياقەتسىز بولۇپ قالغان خىمىيەۋى ئوغۇت مۇئەييەنلەشتۇرۇلگەندە دەرھال سېتىشنى توختىتىشى، سېتىلىپ بولغان خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئىستېمالچىلارغا ئۇقتۇرۇپ، ئالماشتۇرۇپ بېرىشى، ئۆلچەمسىز خىمىيەۋى ئوغۇتنى ۋاقتىدا قايتۇرۇۋېلىشى كېرەك. شۇ خىل خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئىشلەپچىقارغۇچىلارنىڭ سۇپىتىگە قارىتا ئىنكاسنى سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرىغا مەلۇم قىلىش، تەشەببۇسكارلىق بىلەن قانۇن، قائىدە-نىزام ۋە ئۆلچەمگە ماس كەلمىگەن تاۋارنى سېتىشنى توختىتىش، شۇ جايدىكى سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىشنى ساقلاش كېرەك.

75. خىمىيەۋى ئوغۇتنى ساقلاشتا قانداق تەلەپلەر بار

يۇقىرىدا دەپ ئۆتكەندەك، ئوخشاش بولمىغان خىمىيەۋى ئوغۇتلارـ نىڭ خىمىيەلىك خۇسۇسىيتى ئوخشاش بولمايدۇ. بەزى خىمىيەۋى ئوغۇتلار نەملىكنى ئاسان سۈمۈرۈۋېلىپ پارچىلىنىدۇ، بەزىلىرى پارغا ئايلىنىدۇ، بەزىلىرى ھەتتا چىرىشچان، زەھەرلىك ۋە ئاسان ئوت ئېلىپ

پارتلاش خۇسۇسىيەتسىگە ئىگە. شۇڭا، خىمىيەۋى ئوغۇتلارنىڭ ئوخشاش بولمىغان خۇسۇسىيەتلىرىگە ئاساسەن مۇۋاپىق ساقلاش تەدبىرلىرىنى قوللىنىش كېرەك. ئارىلاشتۇرۇپ ساقلاشقا بولمايدۇ. بولۇپمۇ خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ تېرىلىدىغان زىرائەت ئۇرۇقىنىڭ بىخلىنىشىغا تەسىر يەتكۈزۈشىدىن ۋە باشقا ھادىسىلەردىن ساقلىنىش ئۈچۈن، يەنە مەكلىك، دېھقانچىلىق دورىلىرى، ئۇرۇق ۋە باكتېرىيەلىك ئوغۇتلارنى خىمىيەۋى ئوغۇتلار بىلەن بىر جايدا ساقلاشقا بولمايدۇ. ئاسان ئوت ئېلىپ كۆيۈپ‌كېتىدىغان، پارتلايدىغان ۋە زەھەرلىك ئوغۇتلارنى مەخسۇس ئامبارلاردا ساقلاش كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئازوتنىڭ پارلىنىپ كېتىشى، دېھقانچىلىق دورىلىرىنىڭ ئۇنۇمىنى يوقىتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئاممونىي كالىي ئوغۇتىنى دورا خاراكتېرىدىكى ئىشقارلىق ئوغۇت بىلەن بىر ئامبارىدا ساقلاشقا بولمايدۇ. ئورگانىك ئوغۇتلارنىڭ سغىمى نىسبەتەن چوڭ بولغانلىقتىن، ئادەتتە ئامبارنىڭ تېشىغا دۆۋىلەپ قويۇلىدۇ. بۇ خىل ئوغۇتلارنىڭ ئوزۇقلۇق تەركىبىنىڭ پارغا ئايلىنىپ كېتىشى ۋە ئۇنىڭدىكى ئارىلاشمىلار ئۇنۇمىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، مۇۋاپىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ئۇنۇمدارلىقنى ساقلاش كېرەك. بۇلغاش ۋە ئۇلترا بىنەپشە نۇرنىڭ زىيان سېلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، باكتېرىيەلىك ئوغۇتنى قۇرغاق، سالقىن، نۇر بىۋاستە چۈشمەيدىغان ئورۇندا ساقلاپ، باكتېرىيەلىك ئوغۇت سۇپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

76. ئوغۇتلارنى قانداق ئەھۋالدا ئۇستى ئوچۇق ئورۇندا ساقلىغىلى بولىدۇ

قانداق ئوغۇت بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇستى ئوچۇق ئورۇندا ساقلاشقا بولمايدۇ، بىراق مىقدارى كۆپ، ئىشلىتىلىش ۋاقتى قىسقا، ئامبار سغىمى كىچىك ھەمدە يامغۇر ياغمىغان ئەھۋالدا خىمىيۇى ئوغۇتلارنى ئۇستى ئوچۇق جايدا ساقلىسمۇ بولىدۇ. دىققەت قىلىدىغان

ئىش يامغۇردىن، نەملىكتىن قاتتىق ساقلىنىش، بىر قەدەر ئېگىز، قۇر-غاق جايلارنى تاللاپ بېسىپ قويۇش، ئاستىغا تاش ياكى سېمونتتىن سۇپا ياساپ، يەر ئۈستىدىن 30 سانتىمېتىر ئەتراپىدا ئېگىز قىلىش، بامبۇك ياكى بورا، يەنە بىر قەۋەت سۇلياۋ يوپۇق سېلىش كېرەك. ئاندىن ئوغۇتنى تەكشى، مۇقىم دۆۋىلەپ ئۆگزە قىرى ھالىتىگە كەلتۈرۈپ ئوغۇتنىڭ ئۈستىنى سۇلياۋ يوپۇق بىلەن يېپىش كېرەك. ئوغۇتنى دۆ-ۋىلەپ بولغاندىن كېيىن ئۈستىگە بامبۇك، بادرا تاشلاپ شەكىلگە كەل-تۈرۈش، بېلىق قاسرىقى ھالىتىنى ھاسىل قىلىپ، ئۈستىدىن ئاستە-غىچە ئىككى-ئۈچ قات قىلىپ يېپىش كېرەك. ياپقاندا سىرتىنى ئارغامچا بىلەن ئوراش كېرەك.

77. خىمىيەۋى ئوغۇتنى توشۇش جەريانىدا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئايرىم تۈرلىرىدىن باشقىلىرى ياخشى قاچىلان-مىدۇ. شۇڭا، خىمىيەۋى ئوغۇتنى توشۇش قوراللىرى ئاددىي بولىدۇ. ئادەتتە ئۇزۇن مۇساپىلىق توشۇشقا پويىز ۋە پاراخوت؛ ئوتتۇرا - قىسقا مۇساپىلىق توشۇشقا ئاپتوموبىل، تىراكتور ۋە ئات، ئېشەك، كالا ھار-ۋىسى ئىشلىتىلىدۇ. قانداق قورالنى ئىشلىتىشتىن قەتئىينەزەر، قۇرغاق، تاختايلىرىنىڭ تەكشى ۋە تۈز، مىخ ۋە قوزۇق بولماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. يامغۇر، ئاپتاپتىن مۇداپىئەلىنىدىغان بولۇش كېرەك. ئوراش، قاچىلاش پۈختا بولمىغان ئوغۇتلارنى بىرزېنتلىق جازىسى بار ئاپتوموبىللاردا توشۇش كېرەك ھەمدە يامغۇر، نەملىكتىن مۇداپىئەلىنىش ئىشنى ياخشى ئىشلىگەندىن سىرت، تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىغا دىق-قەت قىلىش كېرەك: بىرىنچى، ھەر قانداق تۈردىكى ئوغۇتنى مەخ-سۇسلاشقان توشۇش ئۈسكۈنىسى بىلەن توشۇش كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئاشلىق بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ توشۇماسلىق كېرەك؛ ئىككىن-چى، يورۇقلۇق ۋە قىزىقلىق تەسىردىن ئوت كېتىشتىن ساقلاش كې-

رەك. ئاممونىي فوسفات قاتارلىق ئىسسىقلىق سېزىمى يۇقىرى، ئاسان ئوت ئېلىپ پارتلايدىغان تۇرلەرگە ئالاھىدە دىققەت قىلىش كېرەك؛ ئۇچىنچى، ئوراش - قاچىلاش ئېلىپ بېرىلمىغان كالتسىي سۇپېر فوسفات قاتارلىق چىرىتىشچانلىقى نىسبەتەن كۆچلۈك بولغان ئوغۇتلارنى يامغۇر، نەملىك ئۆتەيدىغان رەخت بىلەن ئوراش، ئوغۇتنىڭ ئۈستىگە شال پاخىلى ياكى سامان تاشلاپ، بۇزۇلۇشىدىن ساقلىنىش كېرەك؛ تۆتىنچى، خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى تۇرلىرى بويىچە ئايرىم - ئايرىم قاچىلاش، ئاۋايلاپ كۆتۈرۈش، ئاۋايلاپ قويۇش، قاچىلانغان ئوغۇتنىڭ تولۇق بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

78. ئوغۇت ئامبىرىغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ

ئوغۇت ئامبىرىنىڭ قۇرۇلۇشى مۇنداق ئىككى خىل شەكىلدە بولىدۇ: بىرى، كورپۇسنى تۆتاشتۇرۇش شەكىللىك قۇرۇلمىغا ئىگە شەكىل؛ يەنە بىرى، يەككە ئامبارلىق شەكىل. خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى ساقلايدىغان ئامبار قايسى خىل شەكىلدە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭ قۇرۇلمىسى، قۇرۇلۇش سۈپىتى مۇستەھكەم، پۈتۈش تەننەرخى تۆۋەن، ئىشلىتىلىش ئۇنۇمى يۇقىرى بولۇشى كېرەك. ئامبار ئۇستى ۋە يەر يۈزىدىن ئىسسىقلىقنى ئايرىش، نەملىكتىن مۇداپىئەلىنىش قۇرۇلمىلىرى ئورنىتىلىشى، ئامبارنىڭ ئىچكى يەر يۈزى ئامبار سىرتىنىڭ يەر يۈزىدىن ئېگىز بولۇشى كېرەك. ئامبارغا ئەڭ ياخشىسى گاز چىقىرىش ئۇسكۇنىسى ئورنىتىپ، ئوغۇتتىن ئاجرىلىپ چىققان گاز جىسمىنى چىقىرىپ تاشلاپ، ھاۋا ئالماشتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. ئاسان ئوت ئالىدىغان، ئاسان پارتلايدىغان خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى ساقلاش ئامبارلىرىنى ياسىغاندا، شامال ئۆتۈشىدىغان تەرىپىنى ياخشى تاللاش كېرەك. قۇرۇلۇش كۆلىمىنى، يەنى سىغىمىنى ئەڭ چوڭ بولغاندا 1500 كۇب مېتىردىن ئاشۇرۇۋەتمەسلىك كېرەك. ئامبارغا پولات چىۋىق ۋە ئوتقا چىدامليق ماتېرىيال ئىشلىتىشنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش كېرەك. ئاممو-

نې نىترات ئوغۇتىنى ساقلاش ئامبىرى سالغاندا سۇپەتلىك، ياخشى، يېنىك بولغان ماتېرىيال ۋە بېسىمنى ئاسان قويۇپ بېرىدىغان ئىشىك - دېرىزىلەرنى ئىشلىتىش، ئامبار بىلەن باشقا قۇرۇلۇشلارنىڭ ئارىلىقىنى ساقلاش كېرەك. ئادەتتە باشقا قۇرۇلۇشلارنىڭ ئارىلىقى 50 مېتىر ئەتراپىدا، خەلققە كېرەكلىك ئالاھىدە قۇرۇلۇشلارنىڭ ئارىلىقى 30 مېتىر ئەتراپىدا بولۇشى كېرەك. ئەگەر ئاز بولغاندىمۇ 15 مېتىردىن كەم بولماسلىقى كېرەك ھەمدە چاقماق قايتۇرغۇچ ئۇسكۇنىسى ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇشى كېرەك.

79. خىمىيەۋى ئوغۇت ئامبارلىرىدىكى ئوغۇت دۆۋىسى نومۇرى قانداق بولىدۇ

ئادەتتە ئوغۇت ئامبارلىرىدا ئوغۇت دۆۋىلەشتە «二套一»، «三套二»، «四套三» ۋە «بىر خەتلىك شەكلى» (一字型)، «قۇدۇق خەت شەكلى» (井字形) قاتارلىقلار كۆپ قوللىنىلىدۇ. ئالدىنقى ئۇچ خىلىنىڭ مۇقىملىق دەرىجىسى ياخشى، قويۇلۇش ئارىلىقىدا يوچۇق كېچىك بولىدۇ. ئوغۇت دۆۋە نومۇرىنى ئوغۇت تۇرىگە قاراپ، بەرداشلىق دەرىجىسى ۋە بىخەتەرلىكىنى نەزەردە تۇتۇپ بېكىتىش كېرەك. ئاساسەن مونەك بولۇۋالىدىغان خىمىيەۋى ئوغۇت دۆۋىسىنىڭ نومۇرىنى تۆۋەن قاتلام بويىچە، ئادەتتىكى قەغەز قاپلىق ۋە يەككە قاتلاملىق خالىتىلارنىڭ نومۇرىنى يۇقىرى قاتلامدىن ماس كەلتۈرۈپ سېلىش كېرەك. كاناپ تاغار، رەخت خالتىلىق ياكى سۈلياۋ قاپقا قاچىلانغان ئوغۇتلارغا مۇۋاپىق دۆۋە نومۇرىنى قويۇش، ھەر بىر دۆۋىدىكى قاپ 30 دىن ئاشمىغان بولۇشى كېرەك. چوڭ دۆۋىلەر بىلەن كىچىك دۆۋە ئارىلىقى ۋە تۇر بىلەن تۇر ئارىلىقىدا پىيادىلەر يولى قالدۇرۇپ، يۆتكەش، تەكشۈرۈشكە قولايلىق يارىتىش كېرەك. ئامبار تېمىدىن چوقۇم 30 ~ 50 سانتىمېتىر ئارىلىق قويۇپ، خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ نەملىكىنى قوبۇل قىلىش، تامنى بۇزۇشىدىن ساقلىنىش كېرەك.

80. ئوغۇت ئامبىرىنىڭ مۆتىدىللىكى، نەملىكىنى قانداق تەڭشەش، تىزگىنلەش كېرەك

ئوغۇت ئامبىرىنىڭ مۆتىدىللىكى، ھۆللۈكى سىرتتىكى ھاۋا كىلىمىـ تىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، دائىم ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ئوخشاش بولمىغان ئوغۇتلارنى ساقلاش، توشۇش جەريانىدا مۆتىدىللىكى، نەملىكى ساقلاشنىڭ بەلگىلىك تەلىپى بار. شۇنىڭ ئۈچۈن تەدبىر قوللىنىپ ئامبارنىڭ مۆتىدىللىكى، نەملىكىنى مۇۋاپىق تەڭشەشنى ئىشقا ئاشۇـ رۇش، خميىەۋى ئوغۇتلارنى ساقلاشنىڭ ئېھتىياجى. ئەگەر ئامبارنىڭ مۆتىدىللىكى، نەملىكى ئوغۇت تەلەپ قىلغان مۆتىدىللىك، نەملىكتىن ئېشىپ كەتسە ياكى تۆۋەن بولسا، ئىشىك ـ دېرىزە ۋە ھاۋا ئالماشتۇـ رۇش ئورۇنلىرىنى تەڭشەش، ھاۋا ئالماشتۇرۇش، نەملىكنى سۈمۈرۈش ياكى تۇراقلاشتۇرۇش تەدبىرىنى قوللىنىش كېرەك. تەڭشەشنىڭ ئۇـ سۇللىرى:

1. ھم ئېتىش: ئامبارنىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ھم ئېتىپ، گازـ نى چىقىرىۋېتىدىغان تۆشۈك ـ كامارلارنى توسۇپ، ئامبار ئىچىنى ھم ھالەتكە كەلتۈرۈش، ئامبار سىرتىدىكى ئىسسىق، نەم ھاۋانى ئامبار ئىـ چىگە كىرىشتىن توسۇش دېگەنلىك بولىدۇ. بۇنداق مۇمكىنچىلىك بولـ مىغاندا سۇلياۋ يوپۇق ئارقىلىق خميىەۋى ئوغۇت دۆۋىلىرىنى پۈختا يۆگەپ ئالدىنى ئېلىش ئۇسۇلىنى قوللانسىمۇ بولىدۇ.

2. ھاۋا ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلى: ئاتموسفېرا بېسىمى كەلتۈرۈپ چىقـ رىدىغان پەرقتىن پايدىلىنىپ، ئامبار ئىچى بىلەن سىرتىنىڭ ھاۋاسىنى جىپسلاشتۇرۇپ، مۆتىدىللىك، نەملىكنى تەڭشەش كېرەك. بۇنىڭ تەـ بىئىي ھاۋا ئالماشتۇرۇشتىن ئىبارەت ئىككى خىل ئۇسۇلى بار. تەبىئىي ھاۋا ئالماشتۇرۇشتا ئامبارنىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ئېچىپ، ئامبار بىلەن سىرتنىڭ ھاۋاسىنى تەبىئىي تەڭپۇڭلاشتۇرۇپ، ئامبار ئىچىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ۋە نەملىكنى تۆۋەنلىتىش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدۇ. بۇ

خىل ھاۋا ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللانغاندا، ئامبار سىرتىدىكى مۇتەلەق نەملىك ئامبار ئىچىدىكى نەملىكتىن تۆۋەن بولۇشى كېرەك. يامغۇرلۇق كۈن ۋە يامغۇردىن كېيىن ھاۋا ئېچىلغاندا ھاۋا ئالماشتۇرسا بولمايدۇ. باھار پەسلىنىڭ ئاخىرلىرى، ياز پەسلىنىڭ باشلىرىدا ئامبار ئىچىنىڭ تېمپېراتۇرىسى بەك تۆۋەن بولىدۇ. بۇنداق چاغدا ھاۋا ئالماشتۇرغاندا نەم ھاۋا ئامبار ئىچىگە كىرىپ، «شەبنەم نۇقتىسى» ھاسىل قىلىپ، كىچىك سۇ دانچىلىرىنى شەكىللەندۈرىدۇ. بۇ ئامبارنىڭ نەملىكىنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ھاۋا ئالماشتۇرۇشقا بولمايدۇ. ئامبار ئىچى بىلەن سىرتىنىڭ ھاۋاسىنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇپ، ھاۋا ئالماشتۇرۇش ئۇنۇمىنى چوڭايتىش ئۈچۈن، ئاپتوماتىك يەل ماشىنىسىنى ئىشلىتىپ، ھاۋا ئالماشتۇرسا بولىدۇ. شۇڭا، ھاۋا ئالماشتۇرغاندا نەملىكنى يوقىتىش ۋە مۆتىدىللىكنى چۈشۈرۈشنى بىرلا ۋاقىتتا ئېلىپ بېرىش كېرەك. ھاۋا ئالماشتۇرغاندىن كېيىن، ئامبار ئىچىنىڭ تېمپېراتۇرىسىنىڭ ئوغۇت ساقلاش شەرتىگە ئۇيغۇن كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى تەكشۈرۈش كېرەك.

3. نەملىكنى سۈمۈرتۈش ئۇسۇلى: نەملىكنى كېمەيتىش ماشىنىسى ۋە نەملىكنى سۈمۈرۈش خۇرۇچلىرىنى ئىشلىتىپ، نەملىكنى سۈمۈرتەسە، ئامبار ئىچىدىكى نەملىكنى تۆۋەنلىتىش ئۇنۇمىگە يەتكىلى بولىدۇ. بۇ ئادەتتە ماشىنا بىلەن نەملىكنى سۈمۈرتۈش ۋە خىمىيەۋى ئۇسۇل بىلەن نەملىكنى سۈمۈرتۈش دەپ ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ. ماشىنىدا نەملىكنى سۈمۈرتۈشتە ھاۋادىكى نەملىكنى كېمەيتىش ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ. بۇ خىل ماشىنا بىلەن ئادەتتە بىر سائەتتە ھاۋادىكى 1.5 ~ 3.0 كىلوگىرام نەملىكنى سۈمۈرگىلى بولىدۇ. ماشىنىدا نەملىكنى سۈمۈرۈشنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپى سوۋۇتۇش ماشىنىسىنى ئىشلىتىپ سوغۇق چىقىرىپ، ئىسسىقلىقنى سۈمۈرۈش تۇرۇبىسى ئارقىلىق ئىسسىقلىقنى سىرتقا ھەيدەپ، ئۇنى ھاۋادىكى پار شەبنەمى نۇقتىسىغا يەتكۈزۈپ، كىچىك سۇ تامچىسى ھاسىل قىلىپ، شامال كۈچى بىلەن ئامبار سىرتىغا چىقىرىۋېتىپ، ھاۋادىكى پارنىڭ مىقدارىنى كېمەيتىپ، نەملىكنى

تۆۋەنلىتىش ئارقىلىق ئېلىپ بارغىلى بولىدۇ. نەملىكنى خىمىيەۋى ئۇسۇلدا سۇمۇرتۇشتە ئامبار ئىچىگە نەملىكنى خىمىيەلىك سۇمۇرتۇش خۇرۇچىنى قويۇپ، ئامبار ئىچىدىكى ھاۋانىڭ نەملىكنى ئازايتىپ، نەملىكنى تۆۋەنلىتىش ئارقىلىق كۆزلىگەن مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ. يامغۇرلۇق ھاۋادا ئامبار ئىچىنىڭ نەملىكى ئېشىپ كېتىدۇ. شۇڭا، بۇنداق چاغدا ھاۋا ئالماشتۇرۇشنى قوللىنىشقا بولمايدۇ، دائىم ئىشلىتىلىدىغان نەملىكنى سۇمۇرىدىغان خۇرۇچلاردىن كۆيدۈرۈلگەن ھاك، كالتسىي خلورىد قاتارلىقلار ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ.

81. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا مال ساتقۇچىلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆز-گەرگەن مەھسۇلاتلارنى سېتىشنىڭ بولمايدىغانلىقى ھەققىدە قانداق بەلگىلىمە بار

«مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا «مال ساتقۇچىلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆزگەرگەن مەھسۇلاتلارنى سېتىشنىڭ يول قويۇلمايدۇ» دەپ بەلگىلەنگەن بولۇپ، بۇ مال ساتقۇچىلارنى چەكلەش تەدبىرى، شۇنداقلا مال ساتقۇچىلار رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك قانۇنىي مەجبۇرىيەت ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق قىلىش مال ساتقۇچىلار ۋە ئىستېمالچىلاردا چەكلىنىڭ ئىشلىتىدىغان مەھسۇلاتلارغا بولغان ئەھمىيەت بېرىشنى كۈچەيتىپ، مەھسۇلاتنى مۇۋاپىق ۋاقىت ساقلاش ۋە تېزدىن سېتىپ چىقىرىپ، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىشقا پايدىلىق. يەنە بۇ بازارنىڭ تەرتىپىنى ساقلاشقا، ئىستېمالچىلارنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداش، زىيانغا ئۇچرىشىنى توسۇشقا پايدىلىق. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»نىڭ بەلگىلىمىسىدە مال ساتقۇچىلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆزگەرگەن مەھسۇلاتلارنى سېتىشنىڭ يول قويۇلمايدىغانلىقى ھەققىدىكى مەجبۇرىيەتتە مۇنداق ئىككى مەزمۇن بار: بىرىنچى، مال ساتقۇچىلار ۋاقتى ئۆتكەن مەھسۇلاتلارنى ساتسا بولمايدۇ؛ ئىككىنچى، مال ساتقۇ-

چىلار سۈپىتى ئۆزگەرگەن مەھسۇلاتلارنى ساتسا بولمايدۇ. بۇ ئىككى ئىشقا مال ساتقۇچىلار بىردەك رىئايە قىلىشى كېرەك. ئۇلار بۇنىڭ بىلەن رىگە رىئايە قىلمىسا، بۇ جەھەتتىكى مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلمىغان ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭ مەسئۇلىيىتى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ.

82. ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆزگەرگەن مەھسۇلات ئۇقۇمى ۋە ئۇنىڭ كونكرېت ئالامەتلىرى قايسى

ۋاقتى ئۆتكەن مەھسۇلاتلارنىڭ ئەسلىدىكى ۋاقىت چېكى كۈچىنىڭ بارلىقىنى ساقلايدۇ. ۋاقىت چېكىدىن ئېشىپ كەتكىنى بولسا، رولىنى يوقاتقان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بەزى خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى زاۋۇتتىن چىقارغاندا تۈرلۈك كۆرسەتمىلىرى ئەسلىدىكى ئۆلچەمنىڭ تەلىپىگە ماس كېلىدۇ. بىراق سېتىش داۋامىدا مۇۋاپىق ساقلانماي پارغا ئايلىنىش ئېغىر بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنۇمى زور دەرىجىدە تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. ۋاقتى ئۆتكەن مەھسۇلاتلارنىڭ ئىچكى سۈپىتىدە فىزىكىلىق، خىمىيەلىك ۋە بىيولوگىيەلىك ئۆزگىرىش يۈز بەرسە، ئەسلىدىكى خۇسۇسىيەت ۋە ئالامەتلىرى، مەھسۇلاتنىڭ ئىشلىتىش ئۇنۇمى يوقلىپ كېتىدۇ. مەسىلەن، يېمەكلىكلەرنىڭ سېپسىپ سۈپىتىنىڭ ئۆزگىرىشى، ماينىڭ چۈچۈمەللىشىشى، قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى، سۈپەت ئۆزگىرىشنىڭ ئالامەتلىرى ھېسابلىنىدۇ.

ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆزگەرگەن مەھسۇلاتلارنىڭ كۆپ قىسمى قەرەللىك ئىشلىتىلىدىغان مەھسۇلات بولۇپ، بۇ مەھسۇلاتلار بىخەتەر ئىشلىتىلىش باسقۇچىدىن ئۆتۈپ كەتسە، ئاسانلا ئۇنۇمى يوقىلىدۇ، سۈپىتى ئۆزگىرىدۇ. مەسىلەن، يېمەكلىك، سېمونت ۋە گىرىم بۇيۇملىرى، كىيىم-كېچەك قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى قەرەلسىز ئىشلىتىلىدىغان تاۋار ھېسابلىنىدۇ. ۋاقتى ئۆتكەن، سۈپىتى ئۆزگەرگەن تاۋارلارنىڭ بىخەتەرلىكى ۋە ئىشلىتىشچانلىقى بولمايدۇ. ئىشلىتىش زۆرۈرىيىتى تۇ-

غۇلسمۇ، ئۇنىڭ تەن ساغلاملىق ياكى جىسمانىي مال-مۈلۈك بىخەتەر-لىكىگە كەلتۈرىدىغان زىيىنى ئاز بولمايدۇ.

83. لاياقەتسىز مەھسۇلات ئۈقۇمى نېمىگە قارىتىلىدۇ

دۆلەتنىڭ مۇناسىۋەتلىك قانۇن، قائىدە - نىزاملىرىنىڭ سۈپەت تەلىپىگە ماس كەلمىگەن مەھسۇلات لاياقەتسىز مەھسۇلات ھېسابلىنىدۇ. ئۇنى كونكرېتلاشتۇرساق، مەھسۇلات چۈشەندۈرۈلۈشى بولمىغان، ئەملىي ھالىتىگە ماس كەلمىگەن ياكى باشقا ئۇسۇللار ئارقىلىق سۈپەت ئەھۋالى ئىپادىلەنگەن مەھسۇلاتلارنى كۆرسىتىدۇ. لاياقەتسىز مەھسۇلات بىر تەرەپ قىلىدىغان مەھسۇلات ۋە سۈپىتى ناچار مەھسۇلات دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ. بىر تەرەپ قىلىدىغان مەھسۇلات سۈپىتى بەلگىلەنگەن ئىشلىتىش تەلىپىگە يەتمىگەن، چۈشەندۈرۈلۈشى ۋە ئەملىي ھالىتىگە ماس بولمىغان مەھسۇلات ئەھۋالىنى كۆرسىتىدۇ. يەنە بىر جەھەتتىن تەن ساغلاملىقى ۋە مال - مۈلۈك بىخەتەرلىكىگە زىيان يەتكۈزۈشى روشەن بولمىغان، مەلۇم دائىرىدە ئىشلىتىش قىممىتى بولغان مەھسۇلاتنى كۆرسىتىدۇ. بۇنداق مەھسۇلاتقا «بىر تەرەپ قىلىدىغان مەھسۇلات»، «كاپالىتى يوق مەھسۇلات»، «ناچار مەھسۇلات» دەپ نام بېرىلىپ، ئاندىن ئىستېمالغا يۈزلەندۈرۈلىدۇ ھەمدە ئەڭ تۆۋەن باھادا سېتىلىدۇ ۋە زاۋۇتتىن چىقىرىش مەنئى قىلىنىدۇ.

84. ساختا مەھسۇلات ياساش ئۈقۇمى نېمىگە قارىتىلىدۇ

ئارىلاشتۇرۇپ ساختا مەھسۇلات ياساش قانۇنسىزلىق بولۇپ، ئۇ ئايرىم ئادەملەرنىڭ پايدىنى كۆزلەپ پەيدا قىلغان ھىيله - نەيرەڭدىن شەكىللىنىدۇ. رېئال تۇرمۇشتا كۈنجۈت يېغىغا قىچا يېغى قوشۇش، ئۇ-

نىڭغا تالك تالقىنى ئارىلاشتۇرۇش، گۈرۈچكە قۇم ئارىلاشتۇرۇش، فوسفورلۇق ئوغۇتقا گەچ ئارىلاشتۇرۇش ھادىسىلىرى دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. ئادەتتە ئارىلاشتۇرۇلغان ماددىلار ئاساسەن قىممىتى يوق، تەنەرخى تۆۋەن نەرسىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ مەقسىتى قانۇنسىز پايدىغا ئىگە بولۇش. شۇڭا، سۈپەت-تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى ساختا، ناچار، قانۇنسىز مەھسۇلاتلارغا زەربە بەرگەندە ئۇنى شەرتسىز چەكلەيدۇ. ئارىلاشتۇرۇپ ياساش ۋە ساختىنى ئارىلاشتۇرۇشقا ئېنىقلىما بېرىپ، ئۇنىڭغا ئالدامچىلىق قىلىش خاراكتېرىدىكى سودا پائالىيىتى قاتارىدا مۇئامىلە قىلىدۇ. ئېنىقكى، ئارىلاشتۇرۇلغان ساختا مەھسۇلاتتىكى مۇناسۇەتلىك ماددىنىڭ مىقدارى دۆلەتنىڭ مۇناسۇەتلىك قانۇن بويىچە گىلىمىلىرى، ئۆلچەم، توختاملىرىدا بېكىتىلگەن سۈپەت ئۆلچىمىگە يەتمەيدۇ.

85. ئارىلاشتۇرۇش، ساختىنى قوشۇشنىڭ سۈپەت جەھەتتىكى قانۇنغا خىلاپ باشقا ھەرىكەتلەر بىلەن قانداق پەرقى بار

1. خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇش ۋە ساختىنى ئارىلاشتۇرۇش قانۇنسىز پايدا ئېلىشنى مەقسەت قىلغان ھەرىكەت. ئۇنىڭدا قەستەنلىك روشەن بولىدۇ؛

2. ئارىلاشتۇرۇش، ساختىنى ئارىلاشتۇرۇش سۈپەت ئۆلچىمىگە ماس كەلمىگەن مەھسۇلاتنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ ھەرىكەت شەكلى مەھسۇلاتنىڭ نورمال تەركىبىي قىسمى ۋە ئۇنۇملۇك نىسبىتىنى بۇزۇش بولىدۇ. ساختىنى راست قىلىپ كۆرسىتىشتە دائىم ساختىنى راست قىلىشقا ئۇرۇنۇش بولىدۇ. ئېنىقكى، ئارىلاشتۇرۇش، ساختىنى ئارىلاشتۇرۇش ھەرگىزمۇ راستىنى راست قىلىشقا تۈپتىن ئوخشىمايدۇ؛

3. ئارىلاشتۇرۇش، ساختىنى ئارىلاشتۇرۇشنىڭ نەتىجىسى مەھسۇلاتنىڭ تەركىبى ۋە مىقدارى دۆلەتنىڭ قانۇن - نىزاملىرىدىكى بەل-

گىلىمە ـ ئۆلچەمگە ماس كەلمەيدۇ ياكى توختامدىكى تەلەپكە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. بىراق مەھسۇلات تەركىبىدىكى ئۇنۇملۇك ماددىلارغا بىر نەرسە دېگىلى بولمايدۇ.

86. لايىقەتسىز مەھسۇلاتنى لايىقەتلىك مەھسۇلات قىلىپ كۆرسىتىش بىلەن ئالدىلاشتۇرۇش، ساختىنى ئالدىلاشتۇرۇشنىڭ قانداق پەرقى بار

خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئالدىلاشتۇرۇش، ساختىنى ئالدىلاشتۇرۇش بولسا مەھسۇلاتنىڭ تەركىبى، مىقدارىنى ئۆزگەرتىۋېتىدۇ. شۇڭا، ئۇ قانۇنسىز ھەرىكەت ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭدا مەھسۇلاتنىڭ ئەسلىي سۈپىتى بولمايدۇ. ئالدىلاشتۇرۇلغان، ساختىسى قوشۇلغاندىن كېيىن ئەسلىدىكى لايىقىتى يوقلىپ، لايىقەتسىز مەھسۇلات بولۇپ قالىدۇ. لايىقەتسىز مەھسۇلاتنى لايىقەتلىك مەھسۇلات قىلىپ كۆرسىتىش ھەرىكىتى ئېنىقكى، ھەقىقىي مەھسۇلاتنى كۆرسىتىش، نامايان قىلىشقا ئوخشىمايدۇ. دېمەك، ئۇ سۈپىتى تۆۋەن مەھسۇلاتنى سۈپىتى يۇقىرى مەھسۇلات قىلىپ كۆرسىتىدىغان قانۇنسىز ھەرىكەت. سۈپىتى تۆۋەن مەھسۇلاتنى ئالىي دەرىجىلىك قىلىپ كۆرسىتىش، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان مەھسۇلاتنى لايىقەتلىك ياكى ئەلا سۈپەتلىك قىلىپ كۆرسىتىش ئوخشاشلا چەكلىنىدۇ.

87. قانۇن، قائىدە ـ نىزاملاردا بەلگىلەنگەن ئۆلچەم تەلىپى بويىچە كاپالەت بېرىش شەرتى دېگەن نېمە، ئېنىق كاپالەت بېرىش شەرتى دېگەن نېمە

كاپالەت بېرىش دۆلەتنىڭ قانۇن، قائىدە ـ نىزاملىرىدا مەھسۇلاتنىڭ

سۈپىتىگە قارىتا بىۋاستە بەلگىلەنگەن مەجبۇرلاش خاراكتېرىگە ئىگە تەلەپ بولۇپ، ھەر قانداق ئورۇن ۋە شەخس ئۇنى چوقۇم ئىجرا قىلىشى شەرت. قانۇن، قائىدە ـ نىزاملاردا بەلگىلەنگەن ئۆلچەم تەلىپى بويىچە مەھسۇلاتلارغا كاپالەت بېرىش شەرتىنى قانۇن، قائىدە ـ نىزاملارنىڭ باشقا بەلگىلىمىسىدىن سىرت، توختام، نام ـ شۆھرەت ياكى باشقا ئۇسۇلدا چەك قويۇشقا ۋە كەچۈرۈم قىلىۋېتىشقا بولمايدۇ. «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى»دا ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلات، مال ساتقۇچىلار ساتىدىغان مەھسۇلات كىشىلەرنىڭ تەن ساغلاملىقى، مال ـ مۈلۈك بىخەتەرلىكى، دۆلەت ئۆلچىمى، كەسىپ، ساھە ئۆلچىمىگە ماس كېلىشى تەلەپ قىلىنىدۇ. ئەگەر بۇ تەلەپ قانداقۇرۇلمىسا، چوقۇم تولۇقلاپ ماس كەلتۈرۈش كېرەك. ئىشلەپچىقارغان، ساتىدىغان، مەھسۇلات ھازىرلاشقا تېگىشلىك شەرتلەرنى، ئۆلچەمنى ھازىرلاپ مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ قانۇن، قائىدە ـ نىزاملاردا بەلگىلەنگەن تەلەپكە يېتىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. بۇنىڭ ئىچىدە بىرى ماس كەلمەي قالسىمۇ، شۇ مەھسۇلات لايىقەتسىز مەھسۇلات بولىدۇ.

بۇ يەردىكى كاپالەت بېرىش ئالاقىدار تەرەپلەرنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە قارىتا بېكىتكەن ئۆلچىمى ھەم ۋەدىسىگە قارىتىلىدۇ. بۇ خىل كاپالەت ۋە ۋەدىنى كۆپ خىل ئىپادىلەشكە بولىدۇ. مەسىلەن، ئىشلىتىش بەلگىسى، مەھسۇلات چۈشەندۈرۈشى، ئەمەلىي قوللىنىلىدىغان ئۆلچەملىك ۋاكالەت نومۇرى، بىرىكتۈرۈلگەن تەركىبلەر نۇسخىسى، تەشۋىقات مەزمۇنلىرى قاتارلىقلار بولۇپ، ئۇلار مەھسۇلاتنىڭ خۇسۇسىيىتى، ئالاھىدىلىكىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى ئېچىپ بېرىش رولىنى ئويناىدۇ.

88. ئىمپورت قىلىنغان خىمىيەۋى ئوغۇتنى سېتىشتا قانداق بەلگە تەلەپ قىلىنىدۇ

چەت ئەلنىڭ خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىنى دۆلىتىمىزگە ئىمپورت

قىلىپ سېتىشتا چوقۇم دۆلەتنىڭ قانۇن - پەرمانلىرىغا قاتتىق رىئايە قىلىش كېرەك. چۈنكى ئۇ دۆلەتنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقىغا بېرىپ تاقىلىدىغان ئىش. دۆلىتىمىزنىڭ «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» نىڭ 2 - ماددىسىدا «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى چېگرا سىدە، مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغان ۋە سېتىش پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغاندا، مەزكۇر قانۇنغا رىئايە قىلىشى كېرەك» دېيىلگەن. ئىمپورت قىلىنغان مەھسۇلاتلارنى سېتىشتا يەنىلا مەھسۇلاتقا بەلگە قويۇش، قويۇلغان بەلگە دۆلىتىمىزنىڭ قانۇن - بەلگىلىملىرىگە ماس كېلىشى كېرەك. مەھسۇلاتنىڭ نامى، زاۋۇت ئىسمى، ئادرېسى ۋە باشقا چۈشەندۈرۈلۈشى دۆلىتىمىزنىڭ يېزىقىدا بولۇشى كېرەك.

تۆتىنچى ئوغۇتقا قارىتا قانۇن ئىجرا قىلغۇچىلار بىلىۋىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

89. مەھسۇلات سۇپىتىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە قانداق بەلگىلىمىلەر بار

مەھسۇلات سۇپىتىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشنى قانداق يولغا قويۇش توغرىسىدا «مەھسۇلات سۇپىتى قانۇنى» نىڭ 15 - ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: «دۆلەت مەھسۇلات سۇپىتىنى ئارىلاپ تەكشۈرۈشنى ئاساس قىلغان نازارەت قىلىپ تەكشۈرۈش تۈزۈمىنى ئىجرا قىلىدۇ. كىشىلەرنىڭ تەن ساغلاملىقى ۋە مال-مۈلۈك بىخەتەرلىكىگە زىيان يەتكۈزىدىغان، شۇنداقلا دۆلەت ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى، خەلق تۇرمۇشىغا نۇقسان يەتكۈزىدىغان مۇھىم سانائەت مەھسۇلاتى، شۇنداقلا ئىستېمالچىلار، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار ئىنكاس قىلغان سۈپەت مەسىلىسى بار مەھسۇلاتقا قارىتا ئارىلاپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارىدۇ. ئارىلاپ تەكشۈرۈش نۇسخىسىنى بازارلاردا سېتىلىۋاتقان ياكى كارخانىلار سېتىشقا تەييارلىغان مەھسۇلات ئىچىدىن خالىغانچە ئارىلاپ ئالىدۇ. نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش خىزمىتىنى گۇۋاھنامىسىگە ئىگە مەھسۇلات سۇپىتىنى نازارەت قىلىش ئورگىنى پىلانلايدۇ ۋە تەشكىللەيدۇ. ناھىيە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى كەسىپىي ئورگانلار، يەنى مەھسۇلات سۇپىتىنى نازارەت قىلىش تارماقلىرى ئۆزى تەۋە مەمۇرىي رايونلار ئىچىدىكى بازارلاردا نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش خىزمىتىنى تەشكىللىسە بولىدۇ. باشقا قانۇن - نىزاملاردا نازارەت قى-

لىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشكە ئائىت باشقا بەلگىلىمە بولسا، مۇناسىپ تەتبىقلاپ ئىجرا قىلىدۇ. دۆلەت نازارەت قىلغان ۋە ئارىلاپ تەكشۈرگەن مەھسۇلاتقا قارىتا ئاساسىي قاتلام تارماقلارنىڭ ئارىلاپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشىغا يول قويۇلمايدۇ. يەنى بىر دەرىجە يۇقىرى تارماق نازارەت قىلغان، ئارىلاپ تەكشۈرگەن مەھسۇلاتقا قارىتا تۆۋەن دەرىجىلىك تارماقلارنىڭ قايتا ئارىلاپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشىغا يول قويۇلمايدۇ. نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن، خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىغا قارىتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارسا بولىدۇ. تەكشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان نۇسخا سانى، مىقدارى مۇۋاپىق، تەلەپكە لايىق بولۇشى كېرەك. تەكشۈرۈش ئوبيېكتىدىن تەكشۈرۈش خراجىتى ئالماسلىقى كېرەك. نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە ئىشلىتىلىدىغان خراجىتىنى گوۋۇيۈەن بەلگىلىمىسى بويىچە مەخسۇس ئاجرىتىدۇ.

90. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش جەريانىدا نۇقتىلىق ھالدا قانداق ئەھۋاللارنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش-باشقۇرۇش جەريانىدا مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار نۇقتىلىق ھالدا نازارەت قىلىدىغان-باشقۇرىدىغان مەزمۇنلاردىن تۆۋەندىكىلەر بار. بېرىنچى، گۇۋاھنامىسىز خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى، خىمىيەۋى ئوغۇتنى تىزىملىتىش گۇۋاھنامىسى؛ ئىككىنچى، گۇۋاھنامىسىز تىجارەت قىلىش، تىجارەت دائىرىسىدىن ھالقىپ كېتىش، ئۇنۇملۇك باشقۇرۇش كەمچىل بولغانلىقتىن، خىمىيەۋى ئوغۇتنى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ، باشقا تۇردىكى تىجارەتنى قىلىش ۋە تىجارەت قىلىش سالاھىيىتى ھازىرلىماي تۇرۇپ خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى قىلىش؛ ئۈچىنچى، ئارىلاشتۇرۇلغان، ساختىنى ئارىلاشتۇرغان،

ئىشلەپچىقارغان، ساتقان، ياخشىغا ناچارنى قوشۇپ ساختا، ناچار مەھسۇلات پەيدا قىلغان؛ تۆتىنچى، باشقىلارنىڭ تاۋار ماركىسى، نامىنى قوللىنىپ قاچىلىغان، زاۋۇت ئىسمى، ئادرېسى ساختا ياكى تەقلىد قىلىنغان خىمىيەۋى ئوغۇت ۋە ساتقان خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتى؛ بەشىنچى، ئىشلەپچىقىرىش، سېتىش جەريانىدىكى ئۆلچەم مۇۋاپىق بولماسلىق، قانۇنغا خىلاپلىق قىلىش قىلمىشلىرى؛ ئالتىنچى، قانۇن، قائىدە-نىزاملاردا بەلگىلەنگەن پېرىنسىپلارغا خىلاپلىق قىلىش قىلمىشلىرى.

91. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىدىن نۇسخا ئېلىشتىن ئاۋۋال نېمە ئۈچۈن نۇقتا بېكىتىلىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش جەريانىدا قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار نۇسخا ئېلىشتىن ئاۋۋال كۆزىتىش ۋە ئۆلچەش نۇقتىسىنى بېكىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلىشى كېرەك. بۇ نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى تولۇق ئادا قىلىپ، قالايمقان، قارىغۇلارچە ئىشلەشتىن ساقلىنىش روھىنى ئۆيىنايدۇ ۋە بۇ خىزمەتنى پىلانلىق، مەقسەتلىك، ئۇنۇملۈك قانات يايدۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ياردەم بېرىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنىڭ تارقىلىشى كەڭ، سېتىش نۇقتىلىرى بەك كۆپ، شۇڭا نۇسخا ئېلىشنىڭ قىينىلىق دەرىجىسى چوڭ بولىدۇ. ئاۋۋال نۇقتا بېكىتىپ خىزمەتنى قانات يايدۇرمىغاندا ۋاقىت، ئادەم كۈچى ئىسراپچىلىقى كېلىپ چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن قانۇننى ئىجرا قىلىدىغان خادىملار نۇسخا ئېلىشتىن ئاۋۋال نۇقتا بېكىتىش خىزمىتىنى ناھايىتى مۇھىم خىزمەت قىلىپ تۇتۇشى كېرەك.

92. خەمسىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملارغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسى

خەمسىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش خىزمىتىنى يولغا قويۇشتا قانۇننى ئىجرا قىلىدىغان خادىملار چوقۇم مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەر بويىچە ئىش قىلىشى، قانۇن ئىجرا قىلىش تەرتىپىنى قېلىپلاشتۇرۇپ، قانۇننى ئادىل ئىجرا قىلىشى، بۇ خىزمەت داۋامىدا تۆۋەندىكىلەرنى ياخشى ئىشلىشى كېرەك: بىرىنچى، قانۇننى ئىجرا قىلىدىغان خادىملار كۆزىتىدىغان ۋە ئۆلچەيدىغان نەق مەيدانغا كىرگەندە، كىنىشكىسىنى كۆرسىتىشى كېرەك. رەسمىي ئىشقا كىرىشكەندە، نەق مەيداندىكى كۆزىتىدىغان، ئۆلچەيدىغان مەھسۇلاتقا مەسئۇل بولۇشى كېرەك؛ ئىككىنچى، كۆزىتىدىغان ۋە ئۆلچەيدىغان مەھسۇلاتلارنىڭ نۇسخىسىنى ئالغاندىن كېيىن، قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار مەھسۇلاتنىڭ مۇناسىۋەتلىك ھېسابات دەپتىرى، تالونى ۋە ئېلان - تەشۋىقات ماتېرىياللىرىنى خاتىرىلەپ، نۇسخا ئېلىشى ھەمدە ئالاقىدار تەرەپلەرنىڭ ئىمزاسىنى قويدۇرۇپ، تامغىسىنى باستۇرۇشى كېرەك؛ ئۈچىنچى، يەنە بۇ خادىملار كۆزىتىدىغان، ئۆلچەيدىغان نەق مەيدان خاتىرىسىنى ئىشلەپ، شۇ جايدىكى پائالىيەتنىڭ ئومۇمىي جەريانى ۋە مەزمۇنىنى تەپسىلىي خاتىرىلىشى كېرەك. قانۇننى ئىجرا قىلغۇچى خادىملار كۆزەتكەن، ئۆلچەمگە يەتكەن مەھسۇلاتلارغا قارىتا، شۇ جايدىكى ئورۇن مەسئۇلى ئىمزا قويۇپ تامغا بېسىشى كېرەك؛ تۆتىنچى، كۆزىتىدىغان ۋە ئۆلچەيدىغان مەھسۇلاتلارنىڭ ساختا، يالغان، ناچار مەھسۇلات ئىكەنلىكى، تەن ساغلاملىقىغا، مال-مۈلكىگە زور زىيان

سالىدىغان ئىسپات ئاساسى تېپىلسا، بۇ خىل مەھسۇلاتقا قانۇننى ئىجرا قىلغۇچى خادىملار دەرھال بىر تەرەپ قىلىش تەدبىرىنى قوللىنىشى كېرەك؛ بەشىنچى، سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش تارمىقىنىڭ قانۇننى ئىجرا قىلغۇچى خادىملىرى «تاۋارلارنىڭ سۈپىتىنى كۆزىتىش، ئۆلچەش نەتىجىسى ئۇتتۇراپنامىسى» نى تاپشۇرۇۋالغان بەش كۈن ئىچىدە كۆزىتىپ ئۆلچەنگەن مەھسۇلاتنىڭ ئورۇن مەسئۇلىغا ئۇقتۇرۇش قىلىشى ھەمدە ئۇقتۇرۇشنى يەتكۈزۈپ بېرىشى كېرەك. لايىقەتسىز تاۋارلارنىڭ «تاۋارلار سۈپىتىنى كۆزىتىش، ئۆلچەش نەتىجىسى ئۇتتۇراپنامىسى» دا چوقۇم كۆزىتىپ ئۆلچەنگەن مەھسۇلاتلارنىڭ ئورۇن مەسئۇلى ئىمزا قويۇپ تاپشۇرۇۋېلىشنى تەلەپ قىلىش كېرەك. كارخانىلار مۇلازىمەت قىلىدىغان، ساتىدىغان ئورۇنلارنىڭ كۆزىتىپ ئۆلچەش نەتىجىسىگە قارىتا باشقىچە پىكرى بولمىسا، تەكشۈرۈش نەتىجىسى كۆچكە ئىگە بولىدۇ. پىكرى بولسا «تاۋارلارنىڭ سۈپىتىنى كۆزىتىش، ئۆلچەش نەتىجىسى ئۇتتۇراپنامىسى» غا ئىمزا قويۇپ، تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 15 كۈن ئىچىدە قايتا تەكشۈرۈشنى ئوتتۇرىغا قويسا بولىدۇ. قايتا تەكشۈرۈش خىزمىتىنى سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى ئورۇنلاشتۇرىدۇ ۋە بىر تەرەپ قىلىدۇ. ئالتىنچى، قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار قايتا مۇزاكىرە قىلىش تاماملانغاندىن كېيىن تەكشۈرۈش دوكلاتىنى، نەتىجىسىنى كۆزىتىپ تەكشۈرۈلگەن مەھسۇلاتلارنى ساتىدىغان ئورۇنغا يەتكۈزۈپ بېرىشى، ئەھۋالنىڭ ئېغىرـيېنىكلىكىگە قاراپ، قانۇن بويىچە بىر تەرەپ قىلىشى كېرەك.

93. نىشانلىق كۆزىتىش ۋە ئۆلچەش دېگەن نېمە، نىشانسىز كۆزىتىش ۋە ئۆلچەش دېگەن نېمە

نىشانلىق كۆزىتىش ۋە ئۆلچەش ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى بېكىتكەن، خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىغا بىر تۇتاش ئېلىپ بارىدىغان كۆزىتىش ۋە ئۆلـ

چەشنى كۆرسىتىدۇ. نىشانسىز كۆزنىتىش ۋە ئۆلچەش ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىلىرى ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك سودا - سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى بېكىتكەن، باسقۇچ خاراكتېرلىك ئېلىپ بېرىلىدىغان، نۇقتىلىق كۆزىتىدىغان ۋە ئۆلچەيدىغان مەھسۇلاتلارغا قارىتا ئىستېمالچىلار پاش قىلغان ئەھۋالغا بىرلەشتۈرۈپ، كۆزنىتىلىدىغان ۋە ئۆلچىنىدىغان كونكرېت مەھسۇلاتلارنىڭ تۈرلىرىنى ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىگە يوللاپ تەكشۈرۈپ ئېنىقلىغاندىن كېيىن، پەسلىەر بويىچە تەشكىللىگەن كۆزنىتىش ۋە ئۆلچەش خىزمىتىنى كۆرسىتىدۇ. نىشانسىز كۆزنىتىش ۋە ئۆلچەش خىزمىتىنى ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى ھوقۇق بەرگەندىن كېيىن، ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك بىۋاستە قاراشلىق ھەر قايسى سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى بېكىتكەن ھەر قايسى پەسلىەردە ئۆزى ئورۇنلاشتۇرىدىغان ھەمدە كېيىنكى پەسلىنىڭ 2 - ھەپتىسىدە ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك سودا - سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى كۆزنىتىش، ئۆلچەش نەتىجىسىنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭغا «تاۋار سۈپىتىنى كۆزنىتىش ۋە ئۆلچەشتىكى لايىقەتسىز مەھسۇلاتلارنى ئومۇملاشتۇرۇپ تەكشۈرۈش جەدۋىلى»، «مەھسۇلات سۈپىتىنى كۆزنىتىش ۋە ئۆلچەشتىكى لايىقەتلىك مەھسۇلاتلارنى ئومۇملاشتۇرۇش جەدۋىلى»، «لايىقەتسىز مەھسۇلات ۋە كارخانىلارنىڭ تىزىملىكى»، «لايىقەتلىك مەھسۇلات ۋە كارخانىلارنىڭ تىزىملىكى» نى يوللايدۇ.

94. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىدىن نۇسخا ئېلىشتا قايسى نۇقتىلارغا دىققەت قىلىش كېرەك

ئوغۇت بازارلىرىدا ئورگانىك، ئانئورگانىك، يېڭى تىپتىكى ئوغۇتلارنىڭ سېتىلىش مىقدارى ئاز. خىمىيەلىك ئوغۇت بولسا، مۇھىت (تېم-

پىراتۇرا، نەملىك) نىك تەسىرىگە ئاسان ئۇچرىغانلىقتىن، مەھسۇلات سۈپىتى ئاسان ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلىدۇ. بىراق قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملار ۋە تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى نۇسخا ئېلىش جەريانىدا مەھسۇلات سۈپىتىگە تەسىر يەتكۈزمەسلىكى كېرەك. دېمەك، نۇسخا ئالغۇچىلارغا تەرتىپنى قېلىپلاشتۇرۇش، دۆلەتنىڭ ئۆلچەم بەلگىلىرىنى قاتتىق ئىجرا قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. ھەر قانداق كىشىنىڭ خالىغانچە ئۆلچەمگە رىئايە قىلماي نۇسخا ئېلىشىغا يول قويۇلمايدۇ. بىرىنچى، نۇسخىنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرى: خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنىڭ ئامباردىكى مىقدارى ئاز ياكى پەقەت بىر نەچچە قاپ بولۇپ قالسا، نۇسخا ئېلىش ئاساسىي مىقدارى كىچىك، مەھسۇلاتنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرى ناچار بولىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا نۇسخا ئالماسلىق كېرەك؛ ئاز مىقدارلىق مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىش زۆرۈرىيىتى بولۇپ قالسا، ھەر بىر بولاق، ھەر بىر قاپتىن ئېلىش كېرەك. ئىككىنچى، نۇسخا قاچىلاش قاچىسى: مەھسۇلاتلارنىڭ ئۆلچەم بەلگىلىمىسى بويىچە خىمىيەۋى ئوغۇتنى 500 مىللىمېتىرلىق ئېغىزى كەڭ بوتۇلكا ياكى پولئېتىلىنلىق بوتۇلكىلارغا قاچىلاش كېرەك. قەغەز قاپ، كونۋېرت ياكى سۈلياۋ خالتىغا سېلىپ ئوراپ قويۇشتىن ساقلىنىش كېرەك؛ ئۇچىنچى، نۇسخا ئالغاندىن كېيىن، تېزدىن ئارىلاشتۇرۇۋېتىش كېرەك. (نۇسخىنى ئارىلاشتۇرغان ۋاقىتتا ھەربىر تىنىڭ تېز بولۇشىغا ھەم قاپ ئىچىدە ئارىلاشتۇرۇشقا دىققەت قىلىش كېرەك. نۇسخىنىڭ نەملىكىنى سۈمۈرۈشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن نەم جايدا، يورۇقلۇق كۇچلۇك جايدا ساقلاشقا بولمايدۇ.) تاللىغان نۇسخىنى ئارىلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، قىسقارتىش ئۇسكۇنىسى ياكى تۆتكە ئايرىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، 1000 گىرامغا ئىخچاملاپ قاچىلاش كېرەك؛ بەشىنچى، تاللىغان نۇسخا قاچىلانغان بوتۇلكا ئاغزىنى پېچەتلەش: تاللىغان نۇسخا قاچىلانغان بوتۇلكا ئاغزىنى ئاۋۋال يېلىم بىلەن چاپلاش، پېچەت ئۇرۇپ، ياخشى ئوراش، كېيىن موم بىلەن مۇقىملاش-

تۈرۈش كېرەك؛ بەشىنچى، نۇسخا مەزمۇنى: تاللىغان نۇسخىغا تېزدىن نۇسخا مەزمۇنى چاپلاپ، نۇسخىنىڭ ئالمىشىپ قېلىشى، خاتا بولۇپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك. ئۇنىڭغا مۇناسىق مەزمۇن يېزىلىدۇ: نۇسخا نومۇرى، مەھسۇلات نامى، كارخانا نامى، تەستىق نومۇرى، نۇسخا ئالغان ۋاقتى، نۇسخا ئالغۇچىنىڭ ئىسىم-فامىلىسى ۋە نۇسخا ئالغان ئورۇن قاتارلىقلار. ئالتىنچى، نۇسخا ئېلىش جەريانىنى يېزىش: نۇسخا ئالغان خادىملار خاتىرىسى-كارتىسى يېزىش تەلىپى بويىچە نۇسخا ئېلىش جەريانىنى ئەستايىدىل يېزىش كېرەك. يېزىلغان مەزمۇن راست، تولۇق، خەتلىرى چىرايلىق، تولدۇرۇلغان نۇسخا ئېلىش كارتىسىغا نۇسخا ئالغان خادىملار ۋە نۇسخا ئېلىنغان ئورۇندىكى مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر ئىمزا قويۇپ تامغا بېسىشى كېرەك.

95. خىمىيەۋى ئوغۇت تاۋارلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە نۇسخا ئېلىنغان قاپ سانى ۋە ئېلىنغان نۇسخا مىقدارى قانداق ھېسابلىنىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىغا ئادەتتە قاتتىق جىسىم قاتاردا مۇئامىلە قىلىنىدۇ. قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملار دۆلەت ئۆلچىمى بويىچە ياكى كەسىپ ئۆلچىمى ۋە ياكى كارخانا مەھسۇلات ئۆلچىمى بويىچە نۇسخا ئالسا بولىدۇ. ئادەتتە قاتتىق جىسىملىق خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىدىن نۇسخا ئېلىش ئۈسۈلى كومپلېكس خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرى بىلەن ئوخشاش بولۇپ، ئۇنى ھېسابلاش ئۈسۈلى تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ:

1. قاپقا قاچىلانغان ئوغۇتتىن ئالغان نۇسخا. ئۇنىڭ سانى 512 قاپتىن ئاز بولسا 1.4 ـ جەدۋەلدە كۆرسىتىلگىنى بويىچە نۇسخا ئېلىنىدۇ. 512 قاپتىن كۆپ بولسا 96 ـ سوئالدىكى (1) فورمۇلا بويىچە نۇسخا ئېلىنىدۇ ۋە قاپ سانى ھېسابلاپ بېكىتىلىدۇ. ھېسابلاش نەتىجىسى ئونلۇق كەسىر بولۇپ قالسا، سان تەخمىنەن پۈتۈنلىنىدۇ.

1.4 ـ جەدۋەل

نۇسخا ئالدىغان ئەڭ ئاز خالتا سانى	ئومۇمىي خالتا سانى		نۇسخا ئالدىغان ئەڭ ئاز خالتا سانى	ئومۇمىي خالتا سانى
18	216~ 182		ھەممىسىدىن	10~ 1
19	254~ 217		11	49~ 11
20	296~ 255		12	64~ 50
21	343~ 297		13	81~ 65
22	394~ 344		14	101~ 82
23	450~ 395		15	125~ 102
24	512~ 451		16	151~ 126
			17	181~ 152

قاپقا قاچىلانغان خىمىيەۋى ئوغۇتتىن ئالىدىغان نۇسخا سانى 512 قاپتىن كۆپ بولسا 96 ـ سوئالدىكى فورمۇلا (1) بويىچە نەتىجىسى ھېسابلىنىدۇ. بۇ فورمۇلدىكى N مەھسۇلاتنىڭ ئومۇمىي قاپ سانىنى بىلدۈرىدۇ.

2. نۇسخا ئېلىش مىقدارى. نۇسخا ئالىدىغان خادىملار 1.4 ـ جەدۋەل يېكى 96 ـ سوئالدىكى فورمۇلا (1) بويىچە نەتىجىنى ھېسابلاش، ئېلىنغان نۇسخىنى نۇسخا ئېلىش ماشىنىسىغا سېلىش، ئەڭ ئۆزۈن بىر توپلام نۇسخىنى تۆتتىن ئۇچ قىسمىغا قەدەر كىرگۈزۈش، ھەر بىر توپ مەھسۇلاتتىن ئالغان نۇسخا مىقدارىنى 20kg دىن كەملىتىپ قويماسلىقى كېرەك.

96. پارچە خىمىيەۋى ئوغۇتتىن قانداق نۇسخا ئېلىنىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرى ئاساسەن قاپلارغا قاچىلانغان بولىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە پارچە قاچىلانغان خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ. بۇنداق پارچە قاچىلانغان خىمىيەۋى ئوغۇتتىن نۇسخا ئېلىش ئۇسۇلى قاپقا قاچىلانغان مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىش ئۇسۇلى بىلەن ئوخشاش بولىدۇ. شۇڭا، ئۇنىڭ سۈپەت جەھەتتىكى تە-

لىپى ئوخشاش بولىدۇ. بىراق، ھەر قانداق ئادەمنىڭ خالىغانچە نۇسخا ئېلىشىغا يول قويۇلمايدۇ. تۆۋەندە كالتسىي فوسفات ئوغۇتىدىن نۇسخا ئېلىش ئۇسۇلى تونۇشتۇرۇلىدۇ.

1. پارچە قاچىلانغان خىمىيەۋى ئوغۇتنى توشۇشتىن نۇسخا ئېلىش. بۇنداق ئوغۇت پويىز، ئاپتوموبىل، پاراخوت بىلەن توشۇلىدۇ. بۇنىڭ نۇسخا ئېلىش سانى مۇنداق بېكىتىلىدۇ. بىرىنچى، مىقدارى 5.2 تونىدىن ئاز بولسا، نۇسخا ئېلىش نۇقتىسى 7 بولىدۇ؛ ئىككىنچى، مىقدارى 5.2 ~ 80 تونىنا بولسا، نۇسخا ئېلىش نۇقتىسى فورمۇلا (2) دە كۆرسىتىلگەن ئۇسۇل بويىچە بولىدۇ. نەتىجىسى كەسىر سان چىقىپ قالسا، تەخمىنەن پۈتۈنلىنىدۇ.

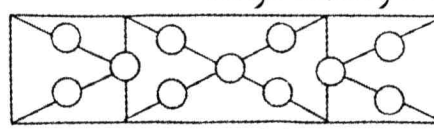
2. (فورمۇلا)

1) نۇسخا ئالىدىغان خالتا سانى = $3\times\sqrt[3]{N}$

2) نۇسخا ئېلىش نۇقتىسى سانى = $\sqrt{20\times t}$، بۇنىڭدىكى t توپ سانىنى بىلدۈرىدۇ.

3. ھەر بىر توپ مىقدارى 80 تونىنىدىن ئاشقان بولسا، نۇسخا ئېلىش نۇقتىسى 40 بولىدۇ. يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە نۇسخا ئالىدىغان سانىنى بېكىتكەندىن كېيىن، قايسى خىل توشۇش ئۇسكۇنىسىدە بولسا، شۇ خىل توشۇش ئۇسكۇنىسىنىڭ گىرۇىكىدىن 3.0 مېتىر ئىچكىرىسىدىن نۇسخا ئالسا بولىدۇ. يەنى 1.4 ـ رەسىمدە كۆرسىتىلگەندەك. ھەر بىر نۇقتىدىن ئېلىنغان نۇسخا مىقدارى 100 گىرامدىن كەم بولماسلىقى، ئالغان ئومۇمىي نۇسخا مىقدارى 2 كىلوگىرام بولۇشى كېرەك.

نۇسخا ئېلىش نۇقتىسىدىكى ماشىنا قىياسى ياكى پاراخوت گىرۇىكىنىڭ ئارىلىقى 1.4 ـ رەسىمگە قارالسۇن.

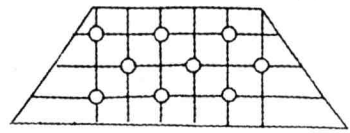
1.4 ـ رەسىم.

4. تىرانسپورت ئايروپىلانىدا توشۇلىدىغان خىمىيەۋى ئوغۇتتىن نۇسخا ئېلىش. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئومۇمىي مىقدارى ۋە تىرانسپورت

ئايروپىلانىنىڭ يەتكۈزۈش سۈرئىتىگە ئاساسەن، ئارىلىقتىكى مەلۇم ۋاقىتتا كەسمە يۈزىدىن ۋەكىللىك خاراكتېرلىك نۇسخا ئېلىنىدۇ. نۇسخا مىقدارى يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش بولىدۇ.

5. خىمىيەۋى ئوغۇت دۆۋىسىدىن نۇسخا ئېلىش. شۇ دۆۋىنىڭ يانـ تۈلۈق يۈزىدىن يەرگىچە تەخمىنەن 3.0 مېتىر ئارىلىقتىن باشلاپ بىر قانچە ئورۇنغا گورىزونتال سىزىق قالدۇرۇپ نۇسخا ئېلىش كېرەك. بۇ چاغدا نۇسخا ئېلىش يېڭىسىنى ئىشلىتىش، ئېلىش چوڭقۇرلۇقى 2.0 مېتىر بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ. ئالغان نۇسخا مىقدارى يۇقىرىدىكى ئۆلـ چەم بىلەن ئوخشاش بولىدۇ.

خىمىيەۋى ئوغۇت دۆۋىسىدىن نۇسخا ئېلىش (2.4 - رەسىم)

2.4 - رەسىم.

6. نۇسخىنى قىسقارتىش. ھەر قايسى تۈرلەردىن تاللاپ ئالغان نۇسخا تەكشى ئارىلاشتۇرۇلىدۇ. كېيىن تۆتكە ئايرىش ئۇسۇلى بويىچە 500 مىللىگرامغا قىسقارتىلىدۇ. ئاندىن پاكىز، قۇرغاق ئىككى بوتۇلكـ غا قاچىلىنىدۇ ۋە تەلەپ بويىچە پېچەتلىنىدۇ. بۇنىڭ بىر بوتۇلكىسىنى سىناق قىلىشتا، بىر بوتۇلكىسى ئىككى ئايدىن كېيىن تەكشۈرۈشكە ئىشلىتىلىدۇ.

97. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش جەريانىدا قېپى (ئوردـ مى) يىرتىلىپ كەتكەن، ئېچىۋېتىلگەنلىرىدىن نۇسخا ئېلىشقا بولامدۇ

بىر قىسىم تىجارەتچىلەر دېھقانلارغا قولايلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن، قاپلارنى (ئورو) ئېچىپ، خىمىيەۋى ئوغۇتنى پارچىلاپ ساتىدۇ. بۇ

دېھقانلارغا قولايلىق بولغىنى بىلەن، شۇ مەھسۇلاتنى ساقلاشقا نۇقسان يەتكۈزىدۇ. يېرتىلغان، ئېچىۋېتىلگەن قاپتىكى خميىەۋى ئوغۇتتا نەملىشىش، پارچىلىنىش ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ. شۇڭا، قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملار يېرتىلغان، ئېچىۋېتىلگەن قاپلاردىكى خىمىيەۋى ئوغۇتتىن نۇسخا ئالماسلىقى كېرەك. ئارىلاپ تەكشۈرۈلىدىغان مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقارغۇچى نەق مەيداندا بولمىسىمۇ، نۇسخا ئالدىغان خادىملار مەھسۇلات سۈپىتىگە مەسئۇل بولۇشى، قانۇننى ئادىل ئىجرا قىلىشى كېرەك. يېرتىلغان، ئېچىۋېتىلگەن قاپلاردىكى مەھسۇلاتنى ئارىلاپ تەكشۈرگەندە لايىقەتسىز مەھسۇلات دەپ چىقىرىپ قويغاندا، مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچى تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە قايىل بولمايدۇ ـ دە، ئاسانلا تالاش ـ تارتىش پەيدا بولىدۇ. شۇڭا نۇسخا ئالغاندا تولۇق قاچىلانغان مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىش كېرەك.

98. قانداق ئەھۋالدا تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە، بېرىلگەن جازاغا نارازى بولۇش كېلىپ چىقىدۇ

1. نۇسخا ئېلىش ئۆلچەملىك بولمسا. نۇسخا ئالدىغان خادىملار مەلۇم سەۋەبلەردىن مەھسۇلات سۈپىتىدە ۋە نازارەت قىلىش قائىدىسىگە سەل قاراپ، نۇسخا ئېلىشتا ئۆلچەملىك مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئالماي، ئۆلچەمسىز مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىپ خاتالىق يۈز بېرىشكە سەۋەب بولىدۇ. بەزىلەر نۇسخا ئېلىش ئەسۋابلىرىنى ئىشلەتمەي، خالىغانچە ئۆلچەش ئېلىپ بارىدۇ؛ بەزىلەر ئالغان نۇسخا ماتېرىيالىنى مەخسۇس بوتۇلكىغا سالماي، ئەكسىچە قەغەز قاپ ياكى سۈلياۋ قاپلارغا سالىدۇ. بۇ كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە بىۋاستە نۇقسان يەتكۈزىدۇ. مانا بۇلار مەھسۇلات مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچىلارنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە باشقىچە پىكىردە بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

2. مۇلازىمەت سۈپىتى ياخشى بولمسا، بەزى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ ساپاسى بولسىمۇ، تېخنىكا ئاساسى ئاجىز، مۇلازىمەت سۈپىتى

ناچار. بۇنىڭ بىلەن ئەسلىدىنلا لاياقەتلىك مەھسۇلاتنى لاياقەتسىز دەپ يەكۈن چىقىرىپ قويۇش كېلىپ چىقىدۇ. بۇ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە باشقىچە پىكىردە بولۇشقا سەۋەب بولىدۇ.

3. بېرىلگەن جازا مۇۋاپىق بولمىسا، ئايرىم قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملار خىمىيەۋى ئوغۇت ھەققىدە كەسپىي بىلىمگە ئىگە ئەمەس ياكى خىمىيەۋى ئوغۇت ھەققىدىكى چۈشەنچىلەرنى تولۇق بىلمەيدۇ. تەكشۈرۈش جەريانىدا كىچىك ئىشقا چوڭ جازا ياكى بىر تەرەپ قىلىش نەتىجىسىنى چىقىرىپ قويىدۇ. بۇ يەنىلا تەكشۈرۈلگۈچىلەرنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە باشقىچە پىكىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشىغا سەۋەب بولىدۇ.

99. ئىش قوشۇلغان خىمىيەۋى ئوغۇت بەلگىسىنىڭ توغرا-خاتالىقىنى قانداق پەرق ئېتىش كېرەك

كارخانىلار بازار رىقابىتى جەريانىدا يېڭى مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش ئۈستىدە داۋاملىق ئىزدىنىپ، تەننەرخنى تۆۋەنلىتىش، مەھسۇلات ۋە مارکىنىڭ قوشۇمچە قىممىتىنى ئاشۇرۇش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ. نۇرغۇن كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى ياخشىلاپ، سۈپەتنى ئۆستۈرۈپ، بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىش سىستېمىسىنى بارلىققا كەلتۈردى. بۇنداق كارخانىلارنىڭ كۆپ قىسمى ھاۋالە بىلەن مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش ئىجازىتىگە ئېرىشتى. قانۇن ئىجرا قىلىش تارماقلىرىمۇ كارخانىلارنىڭ خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى يولغا قويۇش تەپسىلىي پىرىنسىپلىرىدىكى بەلگىلىمىلەر بويىچە رەسمىيەت ئۆتەپ، ھاۋالە بىلەن مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشنى قوللىدى. ئەمدىكى گەپ ھاۋالە بىلەن مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشتا مەھسۇلات بەلگىسىنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشنى ياخشى ئىشلەشتە. بۇنىڭدا تۆۋەندىكىلەرنى چىڭ تۇتۇش كېرەك.

1. كىنىشكىسى بار كارخانىلار (ھاۋالە قىلغان تەرەپ) ئوخشاش مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىدىغان باشقا بىر كىنىشكىسى بار (ھاۋالە قىلىنغان تەرەپ) كارخانىغا ئىشلەپچىقىرىشنى ھاۋالە قىلسا بولىدۇ. ھاۋالە قىلغان تەرەپ بارلىق مەھسۇلاتنى سېتىشقا مەسئۇل بولسا، كارخانا تۆۋەندىكىدەك ئىككى خىل بەلگە قويۇش ئەسكەرتىشنى تاللىسا بولىدۇ: بىرىنچى، مەھسۇلاتقا ياكى قاچىلاپ بولغان مەھسۇلاتنىك ئۈستىگە ھاۋالە قىلىنغان تەرەپنىك نامى ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىك بەلگىسى، نومۇرىنى ئەسكەرتىش كېرەك. ئىككىنچى، مەھسۇلاتقا ياكى قاچىلانغان مەھسۇلات ئۈستىگە ھاۋالە قىلغان تەرەپنىك نامى، ئادرېسى ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىك بەلگىسى، نومۇرىنى ئەسكەرتىش كېرەك.

2. كىنىشكىسى يوق كارخانا (ھاۋالە قىلغان تەرەپ) ھاۋالە قىلغان مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بار كارخانىغا مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشنى ھاۋالە قىلسا بولىدۇ. ھاۋالە قىلىنغان تەرەپ بارلىق مەھسۇلاتنى سېتىشقا مەسئۇل بولسا، مەھسۇلات ياكى قاچىلانغان مەھسۇلات ئۈستىگە ھاۋالە قىلغان تەرەپنىك نامى، ئادرېسى، شۇنداقلا ھاۋالە قىلىنغان تەرەپنىك نامى ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىك بەلگىسى، نومۇرىنى ئەسكەرتىش كېرەك.

3. كىنىشكىسى يوق كارخانىلارغا ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى تۈزۈمى يۈرگۈزۈلىدىغان مەھسۇلاتنى ھاۋالە قىلىشقا يول قويۇلمايدۇ. بايقالغان ھامان كىنىشكىسى يوق مەھسۇلات قاتاردا بىر تەرەپ قىلىنىدۇ.

4. يۇقىرىدا دېيىلگەن بەلگە قويۇپ ئەسكەرتىش ئۇسۇلىنى ئىشلەتمەكچى كارخانىلار ھاۋالە قىلغان تەرەپ ۋە ھاۋالە قىلىنغان تەرەپ ئىمزالىغان توختامغا ئاساسەن، كارخانا تۈرۈشلۇق رايوندىكى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ئىشخانىسىغا بېرىپ ئەنگە ئالدۇرىدۇ ۋە بەلگە قويۇپ ئەسكەرتىدۇ.

100. مەمۇرىي قانۇننى ئىجرا قىلىدىغان خادىملار قايسى شەرتلەرنى ھازىرلىشى كېرەك

مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار ھۆكۈمەتكە ۋاكالىتەن قانۇن ئىجرا قىلغۇچى ھېسابلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ سۆز-ھەرىكىتى ھۆكۈمەتنىڭ سۆز-ھەرىكىتى بولىدۇ. دېمەك، ئۇلار ھۆكۈمەتنىڭ ئوبرازى بىلەن زىچ باغلىنىشلىق بولىدۇ. بۇ قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملارنىڭ ساپاسىنىڭ يۇقىرى بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلارغا ئاساسلىقى مۇنداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ: بىرىنچى، ئوقۇش تارىخى تەلىپى. مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار ئەڭ تۆۋەن بولغاندىمۇ ئوتتۇرا تېخنىكوم ياكى ئۇنىڭدىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيەگە ئىگە بولۇشى كېرەك. بۇنىڭدا يەنىلا كەسپىي ئوقۇش تارىخى بار خادىملارنى ئالدىن تاللاشقا ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. مەسىلەن، سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش كەسپىي دېگەندەك؛ ئىككىنچى، نەزەرىيە سەۋىيەسى تەلەپى. قانۇن، بەلگىلىمە، نىزاملارنى بىلىدىغان، تېخنىكا نازارەتچىلىكىنى پىششىق چۈشىنىدىغان بولۇشى كېرەك. ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) دىكى تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى، قانۇن ئىجرا قىلىش ئورگانلىرى، سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى، ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) دىكى يېزا ئىگىلىك مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىش تارماقلىرى ئالغان سالاھىيەت ئىمتىھاندا لاياقەتلىك بولۇشى كېرەك؛ ئۈچىنچى كەسپىي سالاھىيەت تەلىپى. مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار بەلگىلىك تەجرىبىگە ئىگە بولۇشى، نازارەتچىلىك خىزمىتىنى ئىككى يىلدىن ئارتۇق ئىشلىگەن بولۇشى، نازارەت قىلىدىغان دائىرىدىكى كەسپىي بىلىملەرنى پىششىق ئىگىلىگەن بولۇشى، بەلگىلىك تەشكىللەش ئىقتىدارى ۋە سىياسىي ساپا ھازىرلىغان بولۇشى كېرەك؛ تۆتىنچى ئىستىلىغا قويۇلىدىغان تەلىپى: خىزمەت ئورنىغا سادىق بولۇشى، قا-

نۇن-ئىنتىزامغا ئاكتىلىق رىئايە قىلىدىغان، قانۇن بويىچە ئىش كۆرىدىغان، ئىستىلى دۇرۇس، ئىدىيەسى ساغلام بولۇشى كېرەك.

101. مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار قايسى خىل قىلمىشلارنى سادىر قىلسا جازالىنىدۇ

مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار ھۆكۈمەت خىزمىتىنى ئىجرا قىلىۋاتقان ۋاقىتتا تۆۋەندىكى قىلمىشلاردىن بىرنى سادىر قىلسا سالاھىيىتى ئېلىپ تاشلىنىدۇ ھەمدە مەمۇرىي جەھەتتىن جازا بېرىلىدۇ. بىرىنچى، مەجبۇرىيىتىنى قانۇن بويىچە ئادا قىلمىسا، خىزمەت ئورنىدا بېپەرۋالىق قىلسا؛ ئىككىنچى، خىزمەت ھوقۇقىدىن قالايمىقان پايدىلانسا، شەخسىي مەنپەئەتكە بېرىلىپ كۆز بويامچىلىق قىلسا؛ ئۈچىنچى، ھوقۇقىدىن ھالقىپ قانۇن ئىجرا قىلىپ، ئېغىر ئاقىۋەت پەيدا قىلسا؛ تۆتىنچى، قانۇنىي-تەرتىپكە خىلاپلىق قىلىپ، تەتبىقلانغۇچىغا زىيان سالسا؛ بەشىنچى، مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىش كىنىشكىسىنى باشقىلارنىڭ ئىشلىتىشىگە بەرسە؛ ئالتىنچى، پوزىتسىيەدە قىزغىن، سەمىمىي بولمىسا، ھاراق ئىچىپ ئىش بېجىرىپ، ياماق تەسىر پەيدا قىلسا؛ يەتتىنچى، مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان خادىملار رىئايە قىلىدىغان ھەرىكەت ئۆلچەملىرىگە خىلاپلىق قىلسا.

102. مەمۇرىي جازا قانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇت تىجارىتى داۋامىدا، ھەر قايسى قاتلاملارنى راۋانلاشتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ جەريانداً ئايرىم كىشىلەر ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىپ مەمۇرىي قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى پەيدا قىلى-

دۇ. ئۇنداق كىشىلەرگە تەتبىقلانغان قانۇن مەمۇرىي جازا ئادەتتە تۆت چوڭ تۈرگە بۆلۈنىدۇ؛ بىرىنچى، ئاگاھلاندۇرۇش، يەنى قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان كىشىگە تەنقىد، تەربىيە بېرىلىدۇ. نەسىھەت قىلىنىدۇ ۋە ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش ئارقىلىق تەنقىد قىلىنىدۇ. بۇ ئارقىلىق قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان ھەرىكەتنىڭ خاراكتېرى ۋە ئاقىۋىتى تولۇق تونۇتۇلىدۇ؛ ئىككىنچى، مال-مۈلكىنى تۇتۇپ قېلىش، يەنى قانۇنغا خىلاپلىق قىلغۇچىنىڭ ئېرىشكەن مال-مۈلكىگە قاراپ جەرىمانە قويۇش ۋە قانۇنسىز ئېرىشكەن مال-مۈلكىنى، ئېرىشكەن پايدىسىنى مۇسادىرە قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ ئۈچىنچى، ھەرىكەت ئىقتىدارىنى چەكلەش، يەنى قانۇنغا خىلاپلىق قىلغۇچى يۈرگۈزۈۋاتقان مەلۇم ھەرىكەت-خىزمەت ئىقتىدارىنى چەكلەپ، ئىمتىياز ۋە ھوقۇق دائىرىسىنى كىچىكلىتىشنى كۆرسىتىدۇ. بۇ جازا ئاساسلىقى ئىشلەپچىقىرىشنى توختىتىش، ئىجازەتنامىسى ۋە تىجارەت گۇۋاھنامىسىنى، كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش سالاھىيىتىنى ۋاقتىنچە تۇتۇپ قېلىش ياكى قالدۇرۇش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؛ تۆتىنچى، جىسمانىي ئەركىنلىكىنى چەكلەش، يەنى قانۇنغا خىلاپلىق قىلغۇچىغا قارىتا جىسمانىي جازا بېرىپ، خاتالىقىنى تونۇش پۈرسىتى يارىتىپ بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ مەمۇرىي جەھەتتىن توختىتىپ قويۇش، ئەمگەك بىلەن تەربىيەلەش ۋە توختىتىپ قويۇپ تەكشۈرۈش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

103. مەمۇرىي قانۇننى ئىجرا قىلىشتىكى «بەشنى ئاشكارىلاش» تۈزۈمىنىڭ مەزمۇنى قايسى

مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملار ئەستايىدىل، ئادىل، مەدەنىي ۋە پاك بولۇشى، ئىجرا پائالىيىتى داۋامىدا «ئىلمىي، ئادىل، پاك، يۇقىرى ئۈنۈملۈك بولۇشى» نى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ياخشى ساھە ئوبرازىنى بەرپا قىلىشقا كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك. دۆلەتلىك تېخنىكا نازارەتچىلىكى

ئىدارىسى خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتى قاتارلىقلارغا مەمۇرىي جەھەتتىن قانۇن ئىجرا قىلىشنى ئۇستىگە ئالغان بولۇپ، «بەشنى ئاشكارىلاش» تۈزۈمىنى ئەستايىدىل يۈرگۈزۈشى ناھايىتى زۆرۈر.

1. مەمۇرىي جازا مەنبەلىرىنى ئاشكارىلاش، تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى مەمۇرىي جازانى يولغا قويۇشتا دۆلەتنىڭ قانۇن-نىزاملىرىنى جەمئىيەتكە كەڭ ئاشكارىلاپ، پۇقرالار، قانۇنىي ئىگىلەر ۋە باشقا تەشكىلاتلارنىڭ بىلىشى، چۈشىنىشى ۋە قوبۇل قىلىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇشى كېرەك.

2. مەمۇرىي جازا تەرتىپىنى ئاشكارىلاش. تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى جەمئىيەتكە تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرىنىڭ مەمۇرىي دېلولارنى بېجىرىش تەرتىپ-بەلگىلىمىلىرىنى تولۇق ئاشكارلىشى كېرەك.

3. قانۇننى ئىجرا قىلغۇچى خادىملارنىڭ سالاھىيىتىنى ئاشكارىلاش. مەمۇرىي قانۇننى ئىجرا قىلغۇچى خادىملار ئىجرا قىلىش پائالىيىتى جەريانىدا ئىجرا قىلىش كىنىشكىسىنى كۆرسىتىپ، ئىجرا قىلىنغۇچىنىڭ نازارىتىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك.

4. مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملارنىڭ قانۇن بويىچە يۈرگۈزىدىغان ھوقۇق-مەجبۇرىيەتلىرىنى ئاشكارىلاش. تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى مەمۇرىي جازا قارارىنى چىقىرىشتىن بۇرۇن، جازا ئىجرا قىلغۇچى خادىملار مەمۇرىي جازا بېرىلگۈچىگە ئۆزىنى ئاقلاش ۋە گۇۋاھلىق سۆزى قىلىش ھوقۇقىنى بېرىشى كېرەك. مەمۇرىي جەھەتتىن قايتا قاراپ چىقىش ئىلتىماسى بېرىش ھوقۇقى بارلىقىنى ئاشكارلىشى كېرەك.

5. مەمۇرىي جازا قارارىنى ئاشكارىلاش. تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى مەمۇرىي جازا قارارىنى چىقىرىشتىن بۇرۇن، چىقىرىدىغان قارارنىڭ پاكىت، ئاساسلىرى ۋە دەلىل ئىسپاتلىرىنى جازالانغۇچىغا ئاشكارىلىشى ۋە جازا قارارىنى يەتكۈزۈشى كېرەك. تېخنىكا نازارەتچى-

لىكى تارماقلىرى ياكى قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملار نەق مەيدانىدا جەريانە قويسا، جازالانغۇچىغا ئۆلكە، ئاپتونوم رايون، بۆاستە قاراشلىق شەھەرلەردىكى مالىيە تارماقلىرى بىر تۇتاش تارقاتقان جەريانە تالونى بېرىش كېرەك.

104. مەمۇرىي جازاغا چېتىلىدىغان مال-مۇلۈك سوممىسى قانداق ھېسابلىنىدۇ

مەمۇرىي جازاغا چېتىلىدىغان مال-مۇلۈك سوممىسى ئىچىدىكى ئالاھىدە چۇشەندۈرۈش بولغانلىرىدىن باشقىلىرى تۆۋەندىكى ئۇسۇل بويىچە ھېسابلىنىدۇ: بىرىنچى، مال قىممىتىنىڭ سوممىسى ئالاقىدار تەرەپ قانۇنسىز ئىشلەپچىقارغان، ساتقان مەھسۇلات مىقدارى (ساتقان مەھسۇلات ۋە سېتىلمىغان مەھسۇلاتنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) بىلەن يەككە مەھسۇلات باھاسىنى كۆپەيتىش ئارقىلىق ېېكىتىلىدۇ. مەھسۇلاتنىڭ يەككە باھاسى ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى باھاسى بولماستىن سېتىش جەريانىدا قوللىنىلغان باھانى كۆرسىتىدۇ. ئىشلەپچىقىرىش باھاسى ۋە ېېكىتىلگەن باھاسىمۇ ھېساب بولمىسا، مەھسۇلاتنىڭ تەكشۈرۈلگەن ۋاقتىتكى بازاردىكى باھاسى بويىچە ھېساب قىلسا بولىدۇ؛ ئىككىنچى، قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەت ــ قانۇن-بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلىپ تاپقان ۋە ئېرىشكەن تاپاۋەتنى كۆرسىتىدۇ. «ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇش نىزامى»نىڭ 56-، 57- ماددىسىدا قانۇنغا خىلاپ دەپ ېېكىتىلگەن كىرىمنىڭ ھەممىسى قانۇنغا خىلاپ تاپاۋەت بولۇپ، ئۇنىڭ ھېسابات قىلغاندا يۇقىرىدىكى ئۆلچەمگە تەتبىقلاپ قىممىتىنى ېېكىتىش كېرەك؛ ئۈچىنچى، جەريانە سوممىسىنى كىرىم مىقدارىغا ئاساسەن قويۇش ۋە ھېسابات قىلىپ ېېكىتىشنى ئۆلچەم قىلىش كېرەك. قانۇنسىز مەھسۇلاتنى مۇسادىرە قىلىشتا دۆلەتنىڭ سۈپەت ــ تېخنىكا نازارەتچىلىكى ئىدارىسى ئىجرا قىلىدىغان «جەريانە قويۇپ مۇسادىرە قىلىدىغان بۇيۇملارنى باشقۇرۇش ۋە بىر تەرەپ قىلىش چارىسى»نىڭ ئالاقىدار

بەلگىلىملىرى بويىچە بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. دەپ كۆرسىتىلگەن.

105. مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان تارماقلار ئىستېمالچىلارنىڭ ئەرزىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشى كېرەك

مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن، سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش، سۈپەت-تېخنىكا نازارەتچىلىكى، مال-باھا، سەھىيە قاتارلىق مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىدىغان تارماقلار مەيلى خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرى بولسۇن، مەيلى باشقا تۈردىكى مەھسۇلاتلار بولسۇن، ئىستېمالچىلار ئەرز قىلغان ھامان تاپشۇرۇۋېلىشى، بەش كۈن ئىچىدە قوبۇل قىلىش ياكى قىلماسلىق ئۇقتۇرۇشنى چىقىرىشى كېرەك. قوبۇل قىلمىغان بولسا سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈشى، قوبۇل قىلغان بولسا 30 كۈن ئىچىدە بىر تەرەپ قىلىش قارارىنى چىقىرىشى كېرەك. دېلو ئەھۋالى مۇرەككەپ بولۇپ، 30 كۈن ئىچىدە تاماملاشقا بولمىسا، مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلغان تارماق مەسئۇلىنىڭ تەستىقىنى ئېلىپ ۋاقتىنى يەنە 30 كۈن ئۇزارتسا بولىدۇ. مۇبادا دېلو باشقۇرۇش تەۋەلىكىدە بولمىسا، دېلونى بەش كۈن ئىچىدە باشقۇرۇش تەۋەلىكىدىكى تارماقلارغا يەتكۈزۈپ بېرىشى كېرەك. سۈرۈك ۋاقتىنى ئۇزارتىش، باشقا تەۋەلىككە يەتكۈزۈپ بېرىش قاتارلىق ئىشلارنى ئىستېمالچىلارغا ئېنىق ئۇقتۇرۇش كېرەك.

106. كۆزىتىپ تەكشۈرۈشتە ئومۇمىيۈزلۈك مەۋجۇت بولغان خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىدىكى سۈپەت مەسىلىسى قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ

كۆزىتىپ تەكشۈرۈشتە ئومۇمىيۈزلۈك مەۋجۇت بولغان خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىدىكى سۈپەت مەسىلىسنى سودا-سانائەتنى مەمۇ-

ربي باشقۇرۇش ئىدارىسى نازارەت قىلىش-باشقۇرۇشنى قاراتمىلىق كۈچەيتىشى كېرەك. بۇ جەھەتتە مۇناسىۋەتلىك مەمۇرىي تارماقلار بىلەن بىرلىشىپ، سۈپەتنى مۇھاكىمە قىلىش يىغىنى ئېچىپ، كۆزىتىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېلان قىلىپ، مەھسۇلاتلاردىكى سۈپەت مەسىلىسىنى ھەل قىلىشنىڭ كونكرېت ئۇسۇلىنى ئوتتۇرىغا قويۇشى كېرەك. سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى يەنە كۆزىتىپ تەكشۈرۈشتە ئېرىشكەن سان-سىپىرلارنىڭ يۈزلىنىشىنى مۇھاكىمە قىلىپ، كۆزىتىپ تەكشۈرۈش ئۇچۇرلىرىنى ۋاقتىدا ئومۇملاشتۇرۇپ، ئىستېمال كۆرسەتمىسى تارقىتىپ، مەھسۇلاتلاردىكى ساختىلىقتىن ساقلىنىشقا، سۈپەتلىك ئىستېمالغا يېتەكلەش كېرەك.

107. ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتلارنى قايسى نۇقتىلاردىن تۇزەش كېرەك

ساختا، ناچار، يالغان خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى تۇزەشتە تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك.

1. ھەر دەرىجىلىك خەلق ھۆكۈمەتلىرى ۋە ئالاقىدار تارماقلاردىكى مەسئۇل كىشىلەرنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئېنىق بېكىتىپ، يالغان، ناچار، ساختا مەھسۇلاتلارغا زەربە بېرىش مەسئۇلىيىتىنى ئەملىيلەشتۇرۇش كېرەك. ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتنى يوقىتىش ھۆكۈمەتنىڭ بىر تۇرلۇك خىزمەت ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتى. تۇزەشنىڭ ئاچقۇچى ھۆكۈمەتنىڭ باشقۇرۇشنى كۈچەيتىشىدە. شۇڭا، ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەر ساختا، يالغان، ناچار مەھسۇلاتلارغا زەربە بېرىشتە ھوقۇق بىلەن مەجبۇرىيىتىنى تەڭ ئىشقا سېلىپ، يىلتىزىدىن تۇزەش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن: بىرىنچى، ھۆكۈمەتنىڭ مەمۇرىي باشقۇرۇش تۇزۇلمىسىنى ئىسلاھ قىلىش ۋە مۇكەممەللەشتۇرۇش كېرەك؛ ئىككىنچى، مەمۇرىي باھالاشتا ئىلمىي سىستېما بەرپا قىلىپ، ساختا، ناچار، يالغان مەھ-

سۇلاتلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىشنى باشقۇرغۇچى خادىملارنىڭ خىزمەت نەتىجىسىگە باغلاش كېرەك. لاياقەتلىك بولغان ھەم نەتىجەسى گەۋدىلىك بولغان خادىملارنى مۇكاپاتلاش، لاياقەتسىز ئورۇن ۋە شەخسلەر، رەھبەرلەرنى جازالاش كېرەك؛ ئۇچىنچى، مەمۇرىي نازارەت قىلىش مېخانىزمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش كېرەك. ھۆكۈمەتكە بولغان نازارەت قىلىشنى قانۇن نازارىتى، پارتىيە ئىنتىزامى، مەمۇرىي ئىنتىزام، ئەدلىيە نازارىتى ھەم جەمئىيەت نازارىتى ئارقىلىق مۇكەممەللەشتۈرۈپ، تۈزۈملەشتۈرۈپ، نازارەت قىلىشنىڭ ئاشكارىلىق دەرىجىسىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك.

2. قانۇن-نىزاملارنىڭ ماسلىشىشچانلىقىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش كېرەك. قانۇن چىقىرىش تارماقلىرى بازار ھەرىكىتىنىڭ تەرەققىيات ئۆزگىرىشىگە ئاساسەن، ئالاقىدار قانۇن-تۈزۈملەرنى ماھىرلىق بىلەن تۈزۈپ يولغا قويۇشى يېڭى ئۆزگەرتىپ ماسلاشتۇرۇشى، ئىستېمال-چىلار، قانۇنىي ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزۈشتىن ساقلىنىشى كېرەك. بولۇپمۇ ساختا مەھسۇلات ياسايدىغان، ساتىدىغانلارنى قاتتىق بىر تەرەپ قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك قانۇن ماددىلىرىنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈشى، ئۇلارغا ئىقتىسادىي ۋە جىنايى جەھەتتىن ئېغىر بېسىم پەيدا قىلىپ، باش كۆتۈرەلمەيدىغان قىلىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن: بىرىنچى، ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتلارنى ياسايدىغان، ساتىدىغانلارنىڭ جىنايى جاۋابكارلىقىنى سۈرۈشتە قىلىش، زىيان سېلىش قىلمىشىغا قاراپ جىنايىتىنى بېكىتىپ، ئېغىرلىتىپ جازا بېرىش؛ ئىككىنچى، ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتنى ساتىدىغانلارنىڭ جىنايىتىگە چاپان ياپىدىغانلارنى قاتتىق بىر تەرەپ قىلىپ، ھۆكۈمەت خادىملىرىدا پاك، ئادىل، كەسكىن بولۇشتەك كەيپىياتىنى شەكىللەندۈرۈش كېرەك. شۇنداق بولغاندىلا يالغان، ناچار، ساختا مەھسۇلات ياسايدىغان، ساتىدىغانلارنى قوغدايدىغان ئادەم بولماسلىق ئىشقا ئاشىدۇ. بۇ ھەم بىر يوللا بىكار قىلىش تۈزۈمىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئاساس سېلىپ بېرىدۇ؛

ئۇچىنچى، ئىستېمالچىلار ۋە قانۇنىي ئىگىلەر ـ تىجارەتچىلەر، مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچىلارنىڭ ئەرز قىلىشى قېتىن، تەننەرخى يۇقىرى بولۇپ كېتىش ھالىتىنى ئۆزگەرتىش، ياخشىلاش كېرەك. بۇنىڭ ئۇچۇن «ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتقا زەربە بېرىش فوندى» قۇرۇش كېرەك. دۆلەت ئىستېمالچىلار ۋە قانۇنىي ئىگىلەرنىڭ مەھسۇلات تۇپەيلىدىن زىيان تارتىش ھادىسىلىرىگە قارىتا، ساختا مەھسۇلات ياسىغۇچى، ساتقۇچىلاردىن تۆلەم ئېلىش سوممىسىنى ئۆستۇرۇش ئارقىلىق زىيانلانغۇچىلارغا تۆلەم بېرىدۇ. بۇ ئارقىلىق «ساختىلىققا زەربە بېرىش»تىن ۋاز كېچىشكە قارىغاندا «ساختىلىققا زەربە بېرىش»نى داۋاملاشتۇرۇشنىڭ پايدىسىنى ئاشۇرىدۇ؛ تۆتىنچى، مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلىش ئەسلىھەلىرىنى كۈچەيتىپ، زۆرۈر ھەم كۈچلۈك بولغان ماسلاشتۇرۇش قۇرۇلمىلىرىنى سەپلەپ ئىجرا قىلىش قېتىن بولۇش ھالىتىنى تۇپتىن ياخشىلايدۇ.

3. قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى جازالاش، ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلات ياساش، سېتىش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنى جازالاش سالمىقىنى زورايتىش كېرەك. دۆلىتىمىز تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەرنىڭ جەريانىنى ئېغىر قويۇش پىرىنسىپىنى ئەينەك قىلىپ تۇرۇپ، ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلات ياساپ سېتىش ھەرىكىتىنى چەكلەشنى كۆپ تەرەپلىمە قانات يايدۇرۇپ ئۇتۇق قازاندى. تېخىمۇ ئىلمىيلاشقان جازا ئۆلچىمىنى بېكىتىپ نۆۋەتتە بىزمۇ قانۇندىن پايدىلىنىپ ئىقتىسادىي جەھەتتىن جازالاش دائىرىسىنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتلارنى ياساپ ساتقۇچىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى قاتتىق سۈرۈشتۈرۈش، بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان دەرىجىدە قاتتىق جازالاش، ئېغىرلىتىپ جەريانە قويۇش ئارقىلىق ئۇنداقلارنىڭ خەۋپ ـ خەتىرىنى زور دەرىجىدە تۆۋەنلىتىشىمىز كېرەك. ئارىلىقتا بوشاپ قېلىشتىن قاتتىق ساقلىنىش كېرەك. ھازىر نۇرغۇن دۆلەتلەردە ساختىپەزلىك قىلغان، ھوقۇقىدىن پايدىلانغان قىلمىشلارغا ناھايىتى ئېغىر جازا بېرىلىۋاتىدۇ. مە-

سىلەن، ئامېرىكا قانۇنى ساختا مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىش، سېتىشنى جىنايەت دەپ بېكىتىدۇ. ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقارغان، ساتقانلارغا ئايرىم-ئايرىم ھالدا 250 مىڭ ئامېرىكا دوللىرىدىن يۇقىرى، 2 مىليون ئامېرىكا دوللىرىدىن تۆۋەن جەريمانە قويۇلىدۇ ھەم 5 يىلدىن تۆۋەن مۇددەتلىك قاماق جازاسى بېرىلىدۇ. ئەگەر ئىلگىرىمۇ ساختىلىق قىلغانلىقى ئىسپاتلانسا، جەريمانە سوممىسى 5 مىليون ئامېرىكا دوللىرى بولىدۇ.

4. ساختىلىققا زەربە بېرىشنىڭ بازار مېخانىزمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش كېرەك. ئىگىلىگەن ئۇچۇر ۋە ساختىلىققا زەربە بېرىش مەبلىغى چەكلىك بولغانلىقتىن، ساختا، ناچار، يالغانىنى تۈزەش ئۈنۈملۈك بولمايۋاتىدۇ. شۇڭا، زەربە بېرىشتە بازار مېخانىزمىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش كېرەك. بازار مېخانىزمى مۇنۇلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: بىرىنچى، ساختا مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش ئەھۋالىنى ۋاقتىدا بىلدۈرگەن ئۇچۇر مەنبەسىنى ھازىرلاش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى ئۆلچىمىنى بىلدۈرگەن ئۇچۇر بازىرىنى بەرپا قىلىش كېرەك؛ ئىككىنچى، مۇناسىپ تۈزۈم ئارقىلىق ئىستېمالچىلارنى، سۈپىتىلىك مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىدىغان زاۋۇت ۋە سۈپىتىلىك مەھسۇلات ساتىدىغان ماگىزىنلارنى ساختىلىققا زەربە بېرىشكە پائال قاتنىشىشقا تەشكىللەش كېرەك. «ئىقتىسادىي ئاھالىلەر» نى باشقۇرۇش تۈزۈمىنى ئورنىتىپ، تىجارەتچىلەرنىڭ ھەرىكىتى ھالىتىنى نازارەت قىلىش-باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش كېرەك؛ ئىستېمالچىلار ئەرز-شىكايەت تېلېفونى بولغان «12315»نى تېخمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئەرز-شىكايەتلەرنى ئەستايىدىل قوبۇل قىلىپ، يېپ ئۇچىنى ۋاقتىدا ئىگىلەپ، قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى ۋاقتىدا بايقاپ، تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. قانۇنغا خىلاپ دېلولارنىڭ يېپ ئۇچى مەنبەسىنى ئېلان قىلىش ۋە تەكشۈرۈش تۈزۈمىنى، زور دېلولارغا ھەيدەكچىلىك قىلىش، ماسلاشتۇرۇش تۈزۈمىنى، نۇقتىلىق كارخانىلاردىن ئەھۋال ئىگىلەش تۈزۈمىنى،

ساختىلىققا زەربە بېرىپ، ھوقۇقنى قوغداش، ھەمكارلىشىش تۈزۈمىنى يۈرگۈزۈش كېرەك ۋە ساختىلىققا زەربە بېرىش، مۇسادىرە قىلغان بۇيۇملارنى بىر تەرەپ قىلىش تۈزۈمىنى تۈرغۇزۇش، ساغلاملاشتۇرۇش كېرەك. ساختىلىقنى پاش قىلغانلارنى مۇكاپاتلاش تۈزۈمىنى ئەملىيلەشتۈرۈش كېرەك؛ ئۈچىنچى، ئىستېمالچىلارنىڭ مۇداپىئەلىنىشىنى كۈچەيتىش كېرەك. تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق ئىستېمالچىلاردا مال سېتىۋېلىشتىن بۇرۇنقى تۈرلۈك مەھسۇلاتلار ھەققىدىكى بىلىملەرنى، ئۇچۇرلارنى بىلىشنى ئومۇملاشتۇرۇش كېرەك. مەھسۇلاتلارنى چۈشەنمىسە، ئالدىراپ سېتىۋېلىشتىن ساقلىنىشقا يېتەكلەش كېرەك؛ تۆتىنچى، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بازارلارنى بىر تۇتاش قۇرۇپ مۇكەممەللەشتۈرۈش كېرەك. مۇناسىپ تۈزۈم ئارقىلىق رايونلار ئارىسىدىكى مەنپەئەت مۇناسىۋىتىنى راۋانلاشتۇرۇپ، ساقلانغان مەسىلىلەرنى تۈگىتىپ، نازارەتسىز قالغان مەھسۇلاتلارنى نازارەت ئاستىغا ئېلىپ، باراۋەرلىك پرىنسىپى ئاستىدا رىقابەتلىشىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش، ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتلارنىڭ يامراپ كېتىشىنى توسۇشقا ئاساس سېلىش كېرەك.

5. ئىستېمالچىلار جەمئىيىتىگە بازارنى، مەھسۇلاتنى كوللېكتىپ نازارەت قىلىدىغان، باشقۇرىدىغان بەلگىلىك ھوقۇقنى بېرىپ، پۈتكۈل جەمئىيەت ساختا، ناچار، يالغان مەھسۇلاتقا زەربە بېرىش رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇشى كېرەك. نۇرغۇن دۆلەتلەردە ئىستېمالچىلار جەمئىيىتىگە بازارنى نازارەت قىلىش-باشقۇرۇش ھوقۇقنى بېرىپ، «ھوقۇقى، كۈچى بار» بولۇشنى ئىشقا ئاشۇردى. مەسىلەن، ئامېرىكىدا ئەسلىھەلىرى مۇكەممەللەشكەن ئىستېمالچىلار نازارەت قىلىش قوشۇنى قۇرۇپ، دائىم بازارلاردىكى تاۋارلارنى نۇسخا ئېلىپ تەكشۈرۈشنى يولغا قويغان. ئۇلار بازارلاردىكى يېڭى مەھسۇلاتلارنى باھالاش ئارقىلىق سۈپىتىنى ۋە سۈپەت تەكشۈرۈشنى يولغا قويغان. ئەنگلىيە 110 كىشىدىن تەشكىللەنگەن «ساختىلىققا قارشى تۇرۇش بىرلەشمىسى»نى قۇردى. بىرازىلىيە «ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى»نى ساختىلىققا زەربە بېرىشنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك قورالى قىلغان. ئۇلار ئىستېمالچىلارنىڭ ئەرزلىرىنى

قوبۇل قىلىپ، مەسلىھەت بېرىپ، ئالاقىدار ئىككى تەرەپنى مۇرەسسە قىلىپ، ئىستېمالچىلارنى جازالاش ئارقىلىق ھوقۇقىغا دەخلى-تەرز قىلىش ھەرىكەتلىرىنى توسۇپ، ئالاقىدار كىشىگە ياكى ئورۇنغا ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى، ئىقتىسادىي جازا بەرگەن ۋە بەلگىلەنگەن مۇددەت ئىچىدە ئىجرا قىلىشنى ئىشقا ئاشۇرغان. رەت قىلغانلارنى ھۆكۈمەتنىڭ «قارا تىزىملىكى»گە كىرگۈزۈپ، ئۇلارنى قەرز ئېلىش، خېرىدار چاقىرىش پائالىيەتلىرىدىن چەكلىگەن.

بەشىنچى ئوغۇت ئىشلەتكۈچىلەر بىلۈپلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

108. خىمىيەۋى ئوغۇت سېتىۋالغاندا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇت سېتىۋالغاندا قارىسىغا سېتىۋالماسلىق، شۇنداقلا تۆۋەندىكى بىر نەچچە نۇقتىغا دىققەت قىلىش كېرەك:

1. مۇنتىزىم تىجارەت ئورۇنلىرىنى تاللاش. مەيلى قايسى خىلدىكى خىمىيەۋى ئوغۇتنى سېتىۋالغاندا بولسۇن، چوقۇم ئىناۋەتلى يۇقىرى، ئوبرازى ياخشى، سەممىي تىجارەت قىلىدىغان تىجارەت دۇكانلىرىنى تاللاش كېرەك. بولۇپمۇ، ئورنى مۇقىم، كىنىشكا، گۇۋاھنامىلىرى بار تىجارەت ئورۇنلىرىنى تاللاش كېرەك.

2. داڭلىق ماركا، ئەلا مەھسۇلاتنى تاللاش كېرەك. داڭلىق مەھسۇلاتلارنىڭ كۆپىنچىسى خىمىيەۋى ئوغۇت كەسپىدە ئىناۋەت، ئوبرازى يۇقىرى، مەھسۇلات سۈپىتى ئەلا كارخانا، گۇرۇھلار بولۇپ، ئۇنى پەرقلەندۈرۈش ناھايىتى مۇھىم. بەزىلەر دائىم چەت ئەلدە ئىشلەنگەن خىمىيەۋى ئوغۇتنى سۈپەتلىك، ئەلا دەپ قارايدۇ. بۇ قاراش توغرا ئەمەس. شۇڭا، ئۆزىمىزدە ئىشلەپچىقىرىلغان خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرى بىلەن چەت ئەلدە ئىشلەنگەن خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى سېلىشتۇرۇپ، ماس كېلىشچانلىقى ۋە ئۇنۇمنىڭ يۇقىرىلىقى، سۈپىتىنىڭ ئەلالىقىنى ئايرىپ، ئاندىن سېتىۋېلىش كېرەك.

3. مۇلازىمەت قىلىش سۈپىتىنى تاللاش. بۇنىڭدا خىمىيەۋى ئوغۇت

كارخانىلىرىنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى تاللاش بىلەن بىر ۋاقىتتا مال ساتقۇچىلارنىڭ مۇلازىمەت قىلىش سۈپىتى، سۈپەت ۋە مۇلازىمەت ۋەسىنى قاتارلىقلارنىمۇ تاللاش كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنى ساتقۇچىلار ئىستېمالچىلارغا مەھسۇلاتنىڭ ئىشلىتىش ھەقىقىدىكى چۈشەندۈرۈشنامىسىنى بېرىشى كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا، تېرىقچىلىق، كۆكاتچىلىق، باغ-ئورمانچىلىق چوڭ ئائىلىلىرىگە مەخسۇس تېخنىكا يېتەكچىسى ئەۋەتىپ، خىمىيەۋى ئوغۇتنى تۈجۈپلەپ ئىشلىتىش تەدبىرلىرىنى ئۆگىتىپ قويىدىغان بولۇشى كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا، مۇلازىمەتتە خىمىيەۋى ئوغۇتنى ۋاقتىدا دېھقانلارغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان، پۇلنى مۇددەت، تۇركۈمگە بۆلۈپ تاپشۇرسىمۇ بولىدىغان تىجارەت ئورۇنلىرىنى تاللاش كېرەك.

4. كوللېكتىپ سېتىۋېلىشنى تاللاش. دېھقانلار تەشكىللىنىپ كەسپىي ساھە ياكى دېھقانلار جەمئىيەتلىرىنى بەرپا قىلىدۇ. تەشكىلاتلارنىڭ سېتىۋالىدىغان مەھسۇلات مىقدارى كۆپ بولغاچقا، مەھسۇلاتنىڭ باھاسىدىمۇ ئازراق پەرق بولىدۇ. شۇڭا، تىجارەت ئورنى بۇنداق كوللېكتىپ سېتىۋېلىشنى ئىشقا ئاشۇرغاندا، مەھسۇلاتنىڭ لايىقەتلىك دوكلاتىنى بېرىشى، مۇبادا مەھسۇلات لايىقەتسىز چىقىپ قالسا، قايتۇرسا بولىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بېرىشى كېرەك.

5. خىمىيەۋى ئوغۇت سېتىۋالغانلىق ئىسپاتىنى ساقلاش. خىمىيەۋى ئوغۇت سېتىۋالغاندا چوقۇم سېتىۋېلىش ئىسپاتىنى ساقلاش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئوغۇتتىن نۇسخا ئېلىپ ساقلاش، قېپى (ئوروسى) نى مەخسۇس ساقلاش كېرەك. مانا بۇلار خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ سۈپىتىدە مەسىلە كۆرۈلۈپ تالاش-تارتىش يۈز بەرگەندە جانلىق پاكىت بولۇپ، مەسىلىنى ھەل قىلىشقا قولايلىق ئېلىپ كېلىدۇ. تالون - ئىسپاتلارنى ئالغان - ساقلىغاندا مەخسۇس تالون بولۇشقا ئەھمىيەت بېرىپ، شەخسلەر يېزىپ بەرگەن ئادەتتىكى تىلخەتنى ئالماسلىق كېرەك.

6. بەلگە سېلىنغان ئورامنى تەكشۈرۈش. سېتىۋالغان خىمىيەۋى ئو-

غۇتنىڭ تولۇق بولۇشى، لاياقەتلىك كىنىشكىسى، تىزىملاش گۇۋاھنامىسى، زاۋۇت ئىسمى، ئادرېسى، ماركىسى، ئىشلەپچىقارغان ۋاقتى، ساقلاش مۇددىتى، ئىشلىتىش چۈشەندۈرۈشنامىسى قاتارلىقلارنىڭ بار-يوقلۇقىنى تەكشۈرۈش كېرەك. ئاغزى ئېچىۋېتىلگەن خىمىيەۋى ئوغۇتنى سېتىۋالماسلىق كېرەك. ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتى سۈپەتلىك زاۋۇتلارنىڭ ئوراپ-قاچىلىنىشى پۈختا، بەلگە مەزمۇنى تولۇق بولىدۇ. ساختا، ناچار، يالغان خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئوراپ - قاچىلىنىشى قوپال، بەلگە مەزمۇنى كەمتۈك ياكى تۈتۈق بولىدۇ.

7. خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئىشلىتىش چۈشەندۈرۈشنى تولۇق تاللاش. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىنى سېتىۋېلىش ئالدىدا ئىشلىتىش چۈشەندۈرۈشنى تەپسىلىي ئوقۇپ، ئۇنى ئىشلىتىش دائىرىسى، چەكلىنىدىغان ئىشلار ۋە باشقا تېخنىكىلىق ئىشلارنى ئېنىق ئايرىپ، ئەتراپلىق چۈشەنچە ھاسىل قىلىش كېرەك. بۇ، خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئىشلىتىشنى بىلمەسلىكتىن كېلىپ چىقىدىغان تالاش - تارتىشنى تۈگىتىدۇ. ئەگەر مەھسۇلاتنى ئىشلىتىش چۈشەندۈرۈشنى كۆرۈپمۇ چۈشىنەلمىسە، مال ساتقۇچى ياكى مۇناسىۋەتلىك تېخنىكا مۇلازىمەت پونكىتلىرىدىن يار-دەم سورىشى كېرەك.

109. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇتنى تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ ئوخشاشمىغان تۈرى ۋە فىزىكىلىق، خىمىيەلىك خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن ئىشلىتىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىغا دىققەت قىلىش كېرەك.

1. شور تۈپراقلىق يەرلەرنى ئوغۇتلاش. بۇنداق يەرلەرنىڭ تەركىبىدە ئورگانىك ماددىلارنىڭ مىقدارى ئاز، فىزىكا، خىمىيەلىك ھالىتى ناچار بولىدۇ. بۇنداق يەرلەردە يەنە زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشىگە زىيانلىق

مەنپەي، مۇسبەت زەرەتلىك ئىيونلارمۇ كۆپ بولىدۇ. شۇڭا، بۇنداق يەرلەرنى ئوغۇتلاشتا ئورگانىك ئوغۇتنى ئاساس قىلىش كېرەك. ئورگانىك ئوغۇت تەركىبىدىكى ئورگانىك ماددا يەرنىڭ زىيانلىق مەنپەي، مۇسبەت زەرەتلىك ئىيونىنىڭ ئىقتىدارىنى تۆۋەنلىتىپ، يەرنىڭ ئۇنۇمدارلىقىنى ئاشۇرۇپ، زىرائەتلەرنىڭ يىلتىز سىستېمىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، غولىنى ئاسرىشىغا تۇرتكە بولىدۇ. شورلۇق تۇپراقنا بەرداشلىق بېرىدىغان يېشىل ئوغۇت ئۆسۈملۈكلىرىنى تېرىپ، شورنىڭ زىرائەتلەرگە بولغان زىيىنىنى ئازايتىش كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلىتىش مىقدارىنى ئازايتىپ، يەرنىڭ ئىككىلەمچى شورلىشىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ئاز مىقدارىدا خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلىتىشنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك. بۇنداق يەرلەرگە خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەتكەندە ئۆلچەملىك سۇغۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. شور تۇپراقلىق يەرلەرگە فوسفورلۇق ئوغۇتنى كۆپرەك بېرىش، ئازوتلۇق ئوغۇتنى مۇۋاپىق بېرىش كېرەك. شورلۇق تۇپراقتا كالىي ئېلېمېنتى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا ئۇنى ئاز بېرىش ياكى بەرمەسلىك كېرەك. كالتسىي سۇپېر فوسفات، ئاممونىي سۇلفاتنى مۇۋاپىق ئىشلەتكەندە، ئىشقارلىق تۇپراقنى ياخشىلاش مەقسىتىگە يەتكىلى بولىدۇ.

2. قۇمساق تۇپراقلىق يەرلەرنى ئوغۇتلاش. قۇمساق ئېتىزلاردا ئورگانىك ماددا ۋە ئوزۇقلۇق ماددا ئاز بولىدۇ. بۇنداق يەرنىڭ ئوغۇت ئۈنۈمى ناچار، مۇسبەت زەرەتلىك ئىيونىنىڭ ئالمىشىش مىقدارى ئاز، ئوغۇت ساقلاش هالىتى ناچار بولىدۇ. قۇمساق يەرگە خىمىيەۋى ئوغۇت بەرگەندە ئۈنۈمى تېز بولىدۇ. كۆپ مىقداردىكى ئورگانىك ئوغۇت بەرسە ئورگانىك ماددا مىقدارى ئېشىپ، ئوغۇت ئۈنۈمى ئۇزۇن مۇددەت ساقلىنىدۇ. ئۈنۈمسىز قۇمساق يەرگە ئوغۇت بېرىش ئارقىلىق يەرنىڭ فىزىكىلىق-خىمىيەلىك هالىتىنى ياخشىلاشقا بولىدۇ. قۇمساق يەرلەرگە خىمىيەۋى ئوغۇت بەرگەندە بىر قېتىمدىلا كۆپ بېرىشتىن ساقلىنىش كېرەك. كۆپ بېرىلسە ئۆسۈملۈكلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدۇ، ئوزۇقلۇق

تەركىبى يوقىلىدۇ. شۇڭا كۆپ قېتىم بېرىش، ئاز مىقداردىن بېرىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك.

3. سېغىز تۈپراقلىق يەرلەرنى ئوغۇتلاش. بۇنداق تۈپراق يەر تەركىبىدە ئورگانىك ماددا، ئانئورگانىك كوللوئىد مىقدارى ئاز، تۈپراق تەركىبىدىكى مۇسبەت زەرەتلىك ئىيونلىنىڭ ئايلىنىش مىقدارى كۆپ، تۈپراقنىڭ ئوغۇت ساقلاش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولىدۇ. تۈپراقنىڭ ئوزۇقلۇق تەركىبى ئاسان ئېقىپ كەتمەيدۇ. سېغىز تۈپراقلىق يەرگە ئوغۇت بەرگەندە ئۇنۇم تېز بولمايدۇ. بەلكى ئۇنۇمى ئۇزاق ۋاقىت ساقلىنىدۇ. بۇنداق يەرگە چىرىتىپ تەييارلىغان ئورگانىك ئوغۇت ئىشلەتسە، يەرنىڭ فىزىكىلىق هالىتى ياخشىلىنىدۇ. بۇنداق يەرنىڭ ئوغۇت ئۇنۇمىنى ساقلاش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولغاچقا، خىمىيەۋى ئوغۇتنى بىر قېتىمدا كۆپ بەرسە قويۇقلۇقى يۇقىرى بولۇش سەۋەبىدىن مايسىنى كۆيدۈرۈۋېتىش، ئوزۇقلۇق تەركىبى ئېقىپ كېتىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. سېغىز تۈپراقلىق يەرنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە خۇسۇسىيىتى مۇرەككەپ بولغاچقا، ئوزۇقلۇق ماددىلارنىڭ تارقىلىشى ئاستا بولىدۇ. ئەگەر فوسفورلۇق خىمىيەۋى ئوغۇتنى بەرگەندە، زىرائەتنىڭ يىلتىز قىسمىدىكى سۈمۈرۈش ئورنىغا ۋاقتىدا تارقىلالمايدۇ. يەرنى ئاغدۇرغاندا مۇۋاپىق مىقداردا قوم ئارىلاشتۇرۇۋېتىش كېرەك.

110. خىمىيەۋى ئوغۇتنى قانچە كۆپ ئىشلەتسە شۇنچە ياخشىمۇ

خىمىيەۋى ئوغۇتنى تېرىلغۇ يەرلەرگە قانچە كۆپ ئىشلەتسە شۇنچە ياخشى بولۇشى ناتايىن، بىراق ئوغۇت يېتەرلىك بولمسا، زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشى ياخشى بولمايدۇ، هەتتا كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلۈپ، مەھسۇلاتقا تەسىر يېتىدۇ. ئوغۇتلاش يېتەرلىك بولسا، مەھسۇلات ئېشىپ، ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى تۆۋەنلەيدۇ.

ئۇرۇق تېرىلىپ زىرائەتلەرنى يېغىشقىچە بولغان جەريانىدا ئوزۇقلۇق نىڭ يېتەرلىك بولۇشى ناھايىتى مۇھىم. شۇڭا، زىرائەتلەرنى مۇۋاپىق مىقداردا ئوغۇتلاپ، ئوزۇقلۇق ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش زۆرۈر. زىرائەت مۇۋاپىق، ئۆلچەملىك ئوغۇتلانسا پىشىش ۋاقتى قىسقرايدۇ. ئوغۇتلاش يېتەرلىك بولمسا مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار يېتىشمەي، مەھسۇلات ئۈنۈمى، سۈپىتىگە نۇقسان يېتىدۇ. ئېنىقكى ئوغۇتنى ئىشلىتىش كۆپ بولۇپ كەتسە، زىرائەتلەر ئۈنى تولۇق سۈمۈرەلمەيدۇ، كۆپ مىقداردىكى ئېرىتمە تۇپراقنىڭ تۆۋەن قاتلىمغا توپلىنىپ تۇپراقنى بۇلغايدۇ. بولۇپمۇ، ئىشلەتكەن ئازوتلۇق ئوغۇتنىڭ مىقدارى كۆپ بولۇپ كەتسە، زىيىنى تېخىمۇ ئېغىرلاپ نىترات ئامىل نىترات كىسلاتاسىنى پەيدا قىلىدۇ. ئۇ راك كېسەللىكىنى پەيدا قىلغۇچى ماددىلارنى ھاسىل قىلىپ، ئادەم ۋە چارۋا-ماللارنىڭ سالامەتلىكىگە زىيان سالىدۇ.

مەيلى قانداق بولمىسۇن، ئوزۇقلۇق تەركىبلىرى ئارىسىدا بەلگىلىك ئارىلىق بولىدۇ. شۇڭا، ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مىقدارى بولسۇن، يەككە ئوزۇقلۇق مىقدارى بولسۇن، ئىشلىتىش مىقدارىنى ئاشۇرۇۋەتكەندە، زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈشىگە بەلگىلىك زىيانلارنى سالىدۇ. بولۇپمۇ، خىمىيەۋى ئوغۇتلارنىڭ ئىشلىتىلىش مىقدارى قانچە كۆپ بولغانسېرى، تۇپراقتىكى ئوزۇقلۇق تەركىبنىڭ قويۇقلۇقى ئېشىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقرىپ، ئۇرۇقنى كۆيدۈرۈپ، بىخ ۋە زىرائەت تۈپلىرىنىڭ ئۆسۈشىنى چەكلەپ قويىدۇ. ئازوتلۇق ئوغۇتنى ئىشلىتىش مىقدارى كۆپ بولسا، بەزىدە زىرائەتلەر ئاسان يېتىپ كېتىدۇ ھەمدە كېسەللىك ۋە زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ زىيان سېلىشىغا ئۇچرايدۇ. ئاخىردا مەھسۇلات مىقدارىنى كەملىتىۋېتىدۇ. فوسفورلۇق ئوغۇتنى كۆپ مىقدارda ئىشلەتكەندە، ئوخشاشلا زىيان كەلتۈرۈپ چىقرىدۇ.

111. مۇۋاپىق ئوغۇتلاشنىڭ ئاساسىي ئۇقۇمى نېمە

تۇپراقنى مۇۋاپىق ئوغۇتلىغاندا مۇنداق ئۇچ مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ:

دۇ: بىرىنچى، مۇڭاپىق ئوغۇتلاش يۇقىرى مەھسۇلات ئېلىش ۋە سۈ-
پەتنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى نىشان قىلىدۇ؛ ئىككىنچى، ئەڭ ياخشى ئو-
غۇتلاپ، ئەڭ ياخشى ئۇنۇمگە ئىگە بولغىلى بولىدۇ؛ ئۈچىنچى، تۇپراق
ئۇنۇمدارلىقىنى ياخشىلاپ، ئۇزۇن مۇددەت يۇقىرى مەھسۇلات ئېلىشنى
ئىشقا ئاشۇرۇپ، تۇپراقنى مۇنبەتلەشتۈرگىلى بولىدۇ.

مۇڭاپىق ئوغۇتلاشتا بىرىنچىدىن، زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇقىغا بولغان ئالاھىدىلىكىنى چىقىش قىلىش كېرەك. ھەر خىل زىرائەتلەرنىڭ ئو-زۇقلۇققا بولغان تەلىپى ئوخشاش بولمايدۇ. شۇڭا، زىرائەتلەر ئۆسۈش باسقۇچىدا ئوخشاش بولمىغان ئوزۇقلۇققا ئېھتىياجلىق بولىدۇ. يەنى، زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈش باسقۇچىدا ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارغا بولغان ئېھ-تىياجىدا سان ۋە نىسبىتىدە ئوخشاش بولمىغان تەلىپى بولىدۇ. مەسە-لەن، كۆممىقوناقنىڭ مەھسۇلاتىنى 100 كىلوگرامغا يەتكۈزۈش ئۈ-چۈن، 2.57 كىلوگرام ئازوت، 0.86 كىلوگرام فوسفور، 2.14 كە-لوگرام كالىي تۇپراقتا بولۇشى كېرەك. ياڭيۇنىڭ مەھسۇلاتىنى 100 كىلوگرامغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن، 0.5 كىلوگرام ئازوت، 0.2 كىلو-گرام فوسفور ۋە 1.06 كىلوگرام كالىي تۇپراقتا بولۇشى كېرەك. دانلىق زىرائەت ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئازوتلۇق ئوغۇتقا بولغان ئېھتىياجى نىسبەتەن كۆپ بولىدۇ. بىراق پۇرچاق تۇرىدىكى زىرائەتلەرنىڭ ئازوت-لۇق ئوغۇتقا بولغان ئېھتىياجى ئاز بولىدۇ. چۈنكى بۇنداق زىرائەتلەر ئۆزىدىكى يىلتىز تۈگۈنى ئارقىلىق ھاۋادىكى ئازوت ئېلېمېنتىنى مۇ-قىملاشتۇرۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. مەسىلەن، باناننىڭ كالىي ئوغۇتقا بولغان ئېھتىياجى كۈچلۈك ھەم كۆپ، فوسفورلۇق ئوغۇتقا بولغان ئېھ-تىياجى ئاز بولىدۇ. دېمەك، زىرائەتلەرنىڭ ئوزۇقلۇق ئالاھىدىلىكى ئو-غۇتلاشنىڭ مۇھىم ئىپادىسى ھېسابلىنىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئوغۇت بېرىش ئاساسلىقى تۇپراقنى ياخشىلاشنى ۋە مول ھوسۇل ئېلىشنى مەقسەت قى-لىدۇ. ئۇنىڭدا يەنىلا تۇپراقنىڭ ئالاھىدىلىكىنى چىقىش قىلىش ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ. تۇپراقنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى بېرىلگەن ئوغۇتنىڭ

ئۇنۇمگە بىۋاستە تەسىر يەتكۈزىدۇ. شۇڭا، خىمىيەۋى ئوغۇت بېرىشتە يەرنىڭ ئالاھىدىلىكى، يەنى تۇپراقتىكى ئوزۇقلۇق تەركىبلەرنىڭ مىقدارى، ئوغۇت ساقلاش، تەمىنلەش ئىقتىدارى ۋە توسالغۇ بولىدىغان ئامىللارغا سەل قارىماسلىق كېرەك. ئۇچىنچىدىن، كىلىمات بىلەن ئوغۇت بېرىشنىڭ مۇناسىۋىتىنى چىقىش قىلىش كېرەك. قۇرغاق رايونلار ياكى قۇرغاق پەسسللەردە، يامغۇر كۆپ ياغىدىغان رايون ۋە پەسسللەردە، تۆۋەن ياكى يۇقىرى تېمپېراتۇرىلىق مەزگىللەردە، زىرائەتلەرنى خىمىيەۋى ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلاشمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. كىلىمات ئومۇمەن ئوغۇتنىڭ ئۇنۇمگە تەسىر كۆرسىتىدۇ.

112. ئاممونىي ھىدرو كاربونات ئوغۇتىنى تۇپراقتا چوڭقۇر بەرسە نېمە ئۈچۈن ئۇنۇمى ياخشى بولىدۇ

ئاممونىي ھىدرو كاربونات (NH_4HCO_3) قىسقارتىلىپ ئاممونىي كاربون دېيىلىدۇ. ئۇنى ئىشلىتىش ئومۇملاشقان بولۇپ، تەركىبىدىكى ئازوت 17% ئەتراپىدا بولىدۇ. ئۇنىڭدا كۈچلۈك سېسىق پۇراق بار بولۇپ، سۇدا ئاسان ئېرىيدۇ، ئۇنۇمى تېز بولىدۇ. قۇرغاق ئاممونىي كاربون نۆلدىن تۆۋەن 20 سېلسىيە گىرادۇستا تۇراقلىشىدۇ. تېمپېراتۇرا ئۆرلەپ ھاۋادىكى نەملىك كۆپ بولسا، نەملىكنى ئاسان قوبۇل قىلىدۇ ۋە پارچىلىنىپ، ئاممىياكنىڭ پارغا ئايلىنىشىنى تېزلىتىپ، ئازوت ئېلىمېنتىنى يوقىتىدۇ. شۇڭا، بۇ خىل خىمىيەۋى ئوغۇتنى توشۇش، ساقلاشتا پۈختا ئوراپ قاچىلاش، ساقلاش ئورنى قۇرغاق بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. ئاممونىي كاربون تۇپراقتا كىرگەندىن كېيىن، ئاسان ھەم تېز ئېرىپ، ئاممونىي ئىيونى ھاسىل قىلىدۇ. ئاممونىي ھىدرو كاربونات بىلەن بىرىكىپ، زىرائەتلەرگە سىڭىشىدۇ. ئۇنىڭ سۇدىكى ئېرىتمىسى ئىشقارلىق بولسىمۇ، تۇپراقتا كىرگۈزگەن دەسلەپكى مەزگىلدە تۇپراقنىڭ ئىشقارلىقىنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ. بىراق نېيترالىشىش

رولدىن كېيىن، تۇپراقنىڭ شورلۇق دەرىجىسى تۆۋەنلەيدۇ. ئاممونىي ھىدرو كاربوناتنىڭ تۇپراقتىكى كىسلاتا-ئىشقارلىق دەرىجىسى چوڭ بولمايدۇ، ئۇنى ھەر خىل زىرائەتلەرگە ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئۇ ئاساسىي ئوغۇت ۋە قوشۇمچە ئوغۇت قىلىشقا باب كېلىدۇ. مايسا مەزگىلىدە ئىشلەتكەندە ئۇنۇمى ئالاھىدە يۇقىرى بولىدۇ. مەيلى ئاساسىي ئوغۇت ياكى قوشۇمچە ئوغۇت قىلىشتا بولسۇن، قۇرغاق يەرلەرگە سۇ قويۇپ بولۇپ ئاندىن ئىشلىتىش، تۇپراقتا چوڭقۇر بېرىش ياكى ئىشلەتكەندە تەكشى كۆمۈۋېتىش كېرەك. تەجرىبە ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئەمەلىيىتى شۇنى ئىسپاتلىدىكى، بۇ خىل ئوغۇتنى تۇپراقتا چوڭقۇر بەرسە، يەر يۈزىگە چېچىپ بەرگەندىكى ئورۇنغا قارىغاندا مەھسۇلاتنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدىكەن. ئادەتتە چوڭقۇر بېرىپ كۆمۈۋېتىدىغان توپا 6 ~ 8 سانتىمېتىر ئەتراپىدا بولسا بولىدۇ. ئوغۇتنى ماشىنا ئارقىلىق بەرسە، ئالتە سانتىمېتىر بولسا، ئۇنۇمى ئوريا ئوغۇتىنىڭ ئۇنۇمى بىلەن تەڭ نىسبەتتە بولىدۇ.

113. بىرىكمە ئوغۇتنى ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

بىرىكمە ئوغۇتنى ئىشلەتكەندە تۆۋەندىكى بىر قانچە تەرەپكە دىققەت قىلىش كېرەك. بىرىنچى، ئوخشاشمىغان تۇپراق ئالاھىدىلىكى، تۇپراق-نىڭ ئوزۇقلۇق ئىقتىدارى ۋە ئوخشاشمىغان زىرائەت ئەھۋالىغا، ئىشلىتىدىغان ئوغۇت مىقدارىغا ئاساسەن، بىرىكمە ئوغۇتنى مۇۋاپىق بېرىش كېرەك. دېھقانچىلىق تېخنىكىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان خادىملار تەمىنلىگەن ماتېرىياللار، مەسىلەن، تۇپراق سۈپىتى، ئوزۇقلۇق ئىقتىدارىغا قاراپ، بىرىكمە ئوغۇتنى مۇۋاپىق ئىشلىتىش، قارىغۇلارچە ئىشلىتىشتىن ساقلىنىش كېرەك؛ ئىككىنچى، بىرىكمە ئوغۇتنى ئادەتتىكى ئوغۇت بىلەن ماسلاشتۇرۇپ ئىشلىتىش. ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلار ماس كېلىدىغان

زىرائەتلەر ۋە تۇپراق ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇقلارنى تەڭشەش ئۈچۈن، بىرىكمە ئوغۇت تۇرىنى تاللاپ ئىشلىتىش كېرەك. ئىشلىتىدىغان بىرىكمە ئوغۇت مىقدارى زىرائەتلەر ئېھتىياجلىق بولغان، مەھسۇلاتنى ئاشۇرالايدىغان بولۇشى كېرەك. ئۇنى ئادەتتىكى ئوغۇتلار بىلەن ماسلاشتۇرۇپ بەرگەندە، ئۇنۇمى ئالاھىدە ياخشى بولىدۇ؛ ئۇچىنچى، ئوخشاشمىغان بىرىكمە ئوغۇت تۇرىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن مۇناسىپ ئىشلىتىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، بىرىكمە ئوغۇتنىڭ ئۇنۇمىنى ئاشۇرۇش، رولىنى جارى قىلدۇرۇش كېرەك. مەسىلەن، كالىي دىھدرو فوسفات (磷酸二氢钾) نى ئەڭ ياخشىسى يىلتىز سىرتىدىن قوشۇمچە ئوغۇت قىلىپ ئىشلىتىش كېرەك. تەركىبىدە ئاممىياك بولغان بىرىكمە ئوغۇتنى تۇپراققا چوڭقۇر بېرىش كېرەك. فوسفور، كالىيلىق بىرىكمە ئوغۇتنى پۈرچاق ئائىلىسىدىكى زىرائەتلەرگە ئىشلىتىش كېرەك. ئۇنۇمدارلىقى بىر قەدەر تۆۋەن بىرىكمە ئوغۇتلارنى ئورگانىك ئوغۇت بىلەن بىرلەشتۇرۇپ ئىشلىتىش كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا، ئادەتتىكى ئوغۇتلارغا خالىغانچە قوشۇپ ئىشلەتسىمۇ بولىدۇ. قۇرغاق تۇپراق ياكى سۇلۇق تۇپراق بولسۇن، بىرىكمە ئوغۇتنى ئىشلەتكەندە شال، بۇغداي، تاتلىقياڭگۇ قاتارلىقلارنىڭ مەھسۇلاتىنى روشەن ئاشۇرۇش مەقسىتىگە يېتكىلى بولىدۇ.

114. كىسلاتالىق، ئىشقارلىق، نېيترال ئوغۇت دېگەن نېمە

فىزىيولوگىيە-كىسلاتالىق ئوغۇت: مەلۇم خىمىيەۋى ئوغۇتلار تۇپراققا بېرىلگەندىن كېيىن، مۇسبەت ئىيون بىلەن مەنپىي ئىيون زىرائەتلەر سۈمۈرۈۋالغان مىقداردىن كۆپ بولغان كىسلاتا قالدۇقنى كۆرسىتىدۇ. مانا بۇ تۇپراقنىڭ كىسلاتالىقنى ئاشۇرىدىغان بىر ئامىل. مەسىلەن، زىرائەتلەر سۈمۈرگەن ئاممونىي سۇلفات ئاممونىي ئىيونى

سۇلفات كسلاتا قالدۇق ئىيونىدىن كۆپ بولغاندا، قېيقالغان سۇلفات كسلاتا قالدۇق ئىيونى زىرائەتلەر قويۇپ بەرگەن ھىدروگېن ئىيونى بىلەن بىرىكىپ سۇلفات كسلاتاسىنى ھاسىل قىلىدۇ-دە، تۇپراقنىڭ كسلاتالىقى ئېشىپ كېتىدۇ. شۇڭا، سۇلفات كىسلاتاسى ۋە ئاممونىي خلورىد قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى فىزىيولوگىيەلىك-كسلاتالىق ئوغۇت دەپ قارىلىدۇ. فىزىيولوگىيەلىك-ئىشقارلىق ئوغۇت: ئۆزىدىكى مەنپىي، مۇسبەت ئىيونلارنىڭ زىرائەتلەر سۈمۈرۈدىغىنى بولۇپ، ئوزۇقلۇق تەركىبى، مەنپىي ئىيون، مۇسبەت ئىيوننىڭ سۈمۈرۈلۈش مىقدارى ئاساسەن تەڭ بولىدۇ. زىرائەتلەر ئوزۇقلۇقنى سۈمۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، تۇپراقتىكى كسلاتالىق-ئىشقارلىق ئوغۇتنى ئۆزگەرتىۋېتەلمەيدۇ. مەسىلەن، ئاممونىي نىترات، ئاممونىي ھىدرو كاربونات تەركىبىدىكى ئاممونىي ئىيونىدىن زىرائەتلەر تەرىپىدىن سۈمۈرۈلگىنى ھىدرو كاربونات (HNO_3) تىن كۆپ بولىدۇ. تۇپراق قاتلىمىدا قېيقالغان قالدۇقمۇ نىسبەتەن كۆپ بولىدۇ. بىراق ئۇ زىرائەتلەر چىقارغان ھىدروگېن ئىيونى بىلەن بىرىكىپ كاربونات كسلاتا (H_2CO_3) نى ھاسىل قىلىدۇ. ئاممونىي كاربونات خۇسۇسىيىتىگە ئاساسەن فىزىيولوگىيەلىك ئىشقارلىق ئوغۇتقا تەۋە. ئاممونىي كاربوناتنىڭ خۇسۇسىيىتى مۇقىم بولمىغانلىقتىن سۇ بىلەن بىرىكىپ كاربون تۆت ئوكسىدنى ھاسىل قىلىدۇ، ئاممونىي كاربوناتنىڭ ئىشقارلىقى بەك تۆۋەن، شۇڭا، ئۇ ئادەتتە فىزىيولوگىيەلىك نېيترال ئوغۇتقا تەۋە بولىدۇ.

ئوغۇتنىڭ فىزىيولوگىيەلىك ئەكس تەسىرى تۇپراقنىڭ خۇسۇسىيىتى ۋە ئوغۇت ئۇنۇمى ئەھۋالىغا ئاساسەن بەلگىلىك دائىرىدە بولىدۇ. شۇڭا، ئوغۇت تۇرىنى تاللىغاندا، زىرائەتلەرگە ئوغۇت بەرگەندە، تېخنىكا خادىملىرىنىڭ يېتەكچىلىكىنى قوبۇل قىلىش كېرەك. كسلاتالىق تۇپراققا ئەڭ ياخشىسى فىزىيولوگىيەلىك - ئىشقارلىق ئوغۇتنى ئىشلىتىش، ھاك ماددىسى كۆپ تۇپراقتا، ئىشقارلىق تۇپراققا فىزىيولوگىيەلىك - كسلاتالىق ئوغۇتنى ئىشلىتىش كېرەك. فىزىيولوگىيەلىك -

كسلاتالىق ئېرىتمە بەزىدە كېرەكسىز سۇ بىلەن بىرىكىپ، ئوغۇتلۇق خۇسۇسىيەت ھاسىل قىلىدۇ، ھەتتا ئۇ ئوغۇت ئۈنۈمىنى ئۆستۈرىدۇ. كالتسىي-ماگنىيلىق، فوسفورلۇق ئوغۇت ياكى فوسفورلۇق مەدەن پاراشوكىنى فىزىيولوگىيەلىك-كسلاتالىق ئوغۇت بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ بەرسە، فوسفورلۇق ئوغۇتنىڭ ئۈنۈمىنى ئۆستۈرگىلى بولىدۇ.

115. زىرائەتلەرنى يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلىغاندا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

زىرائەتلەرنى يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاشمۇ زىرائەتلەرنى ئوغۇتلاشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلى. بۇنىڭدا تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىغا دىققەت قىلىش كېرەك:

1. يوپۇرماقنىڭ نەملىك ساقلاش ۋاقتى ئۇزۇن بولۇشى كېرەك. يىلتىز سىرتىدىن بېرىدىغان ئوغۇت سۈيۇقلۇقىنى يوپۇرماققا پۈركۈگەندىن كېيىن يوپۇرماقنىڭ نەم تۇرۇش ۋاقتى قانچە ئۇزۇن بولسا، زىرائەتلەر قوبۇل قىلىدىغان ئوزۇقلۇق تەركىبلەرمۇ شۇنچە كۆپ بولىدۇ. شۇڭا، بۇ خىل ئوغۇت بېرىشنى چۈشتىن كېيىن ئۈرۈمچى ۋاقتى 2:00 (بېيجىڭ ۋاقتى 4:00) لەردە ياكى ئەتىگەن ئۈرۈمچى ۋاقتى سائەت 9:00 (بېيجىڭ ۋاقتى 11:00) دە باشلىغاندا ئۈنۈمى ياخشى بولىدۇ. كۈن نۇرى تىك چۈشكەندە، يامغۇر ياغقان، شامال چىققاندا، ھاۋا تۇتۇق بولغاندا پۈركۈشكە بولمايدۇ.

2. ئېرىتمە (ئوزۇقلۇق سۈيۇقلۇقى) يوپۇرماققا تولۇق يېپىشتۇرۇلۇشى كېرەك. بۇنىڭغا ئۈنۈمى نىسبەتەن ياخشى پۈركۈگۈچ ئىشلىتىش كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا، ئاز مىقداردا «نەمدىگۈچ» ئارىلاشتۇرۇش كېرەك. نېيترال سوپۇن ياكى، «چايكا» (بېلىقئالغۇچ) ماركىلىق سوپۇن سۈيۇقلۇقى (كسلاتا - ئىشقارلىقى كۈچلۈك بولمىسا بولىدۇ) دىن ئادەتتە 0.2% ~ 0.1 ئىشلىتىلسە ئوزۇقلۇق تەركىبلىرى

نىڭ يوپۇرماق ھۈجەيرىلىرىگە يېپىشىشچانلىقى كۈچلۈك بولىدۇ.

3. پۈركۈلىدىغان ئۆزۈقلۇق سۈيۇقلۇقنىڭ قويۇقلۇقى بىلەن كسلاتالىقى مۇۋاپىق بولۇشى كېرەك. ئېرىتمىنىڭ قويۇقلۇقى قانچە مۇۋاپىق بولسا، يوپۇرماق قسمىنىڭ قوبۇل قىلىشى شۇنچە ياخشى بولىدۇ. ئېرىتمىنىڭ قويۇقلۇقى قانچە چوڭ بولسا، ئۇنىڭ يوپۇرماقنى بۇزۇشى، نابۇت قىلىش دەرىجىسى شۇنچە چوڭ بولىدۇ ھەمدە ئۇنى قوبۇل قىلىشى يېتەرلىك بولمايدۇ. چۈنكى، زىرائەتلەرنىڭ بۇ خىل قويۇقلۇققا بەرداشلىق بېرىش ئىقتىدارى ئوخشاش بولمايدۇ. دانلىق زىرائەتلەرگە ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمىنى سەل قويۇقراق، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ۋە مېۋىلىك باغ، دەل-دەرەخلەرگە ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمىنى سۈيۇقراق تەييارلاش كېرەك. ئادەتتىكى ئۆزۈقلۇق ئېلېمېنتلار تۇز سۈيى ئېرىتمىسىنىڭ قويۇقلۇقى 2%～0.2، مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار تۇز سۈيى ئېرىتمىسىنىڭ قويۇقلۇقى 0.1%～0.01 (يەنى ساپ ئۆزۈقلۇق تەركىبىنىڭ قويۇقلۇقى 0.01%) بولىدۇ.

ئۆزۈقلۇق سۈيۇقلۇقنىڭ كسلاتالىق-ئىشقارلىق دەرىجىسى ئادەتتە نېيترالغا يېقىنلاشىدۇ. ھەددىدىن ئارتۇق كسلاتالىق، ھەددىدىن ئارتۇق ئىشقارلىق سۈيۇق كسلاتا زىرائەتلەرنىڭ ئۆزۈقلۇق سۈمۈرۈشىگە پايدىسىز. ئىشقار كسلاتا بىلەن نېترالاشتۇرۇلۇشى كېرەك ياكى سۈيۇق ئىشقار ئارقىلىق نېيترالاشتۇرۇلىدۇ. ئېرىتمە تەركىبىدىكى ئاساسىي ئۆزۈقلۇق تەركىب مۇسبەت ئىيون بولسا، ئېرىتمە مىكرو ئىشقار ھالىتىگە كەلتۈرۈلىدۇ. مەنپىي ئىيون بولسا (نىترات كسلاتا قالدۇقى ۋە فوسفات كسلاتا قالدۇقى بولسا)، مىكرو سۈلفاتقا تەڭشىلىدۇ. بۇ زىرائەتلەرنىڭ مۇشۇ خىل ئىيونلارنى سۈمۈرۈشىگە پايدىلىق بولىدۇ.

4. ئېرىتمىنى يوپۇرماقنىڭ ئارقىسىغا پۈركۈش كېرەك. يوپۇرماقنىڭ ئارقىسىدا ھاۋا تۆشۈكچىلىرى كۆپ بولىدۇ. ئۇنىڭ توقۇلمىلىرى بوش بولغاچقا، ئۆزۈقلۇق تەركىبلەرنى ئاسان سۈمۈرىدۇ. يوپۇرماقنىڭ ئارقىسىدا ئېرىتمىنىڭ پارغا ئايلىنىشى ئاستا بولىدۇ. باشاقلىقلار ئائىلىسى، يەنى ئاشلىق تۇرىدىكى زىرائەتلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىدا ھاۋا تۆشۈكچە-

لىرى ئاز بولىدۇ. شۇڭا، يوپۇرماقنىڭ ئالدى-كەينىگە پۈركۈشنىڭ ئۈنۈمى ئالاھىدە ياخشى بولىدۇ. زىرائەتلەر ئاسان قوبۇل قىلالايدىغان ئوزۇقلۇق تەركىب (مەسىلەن بور، ماگنىي، تۆمۈر، مانگان، مولىبدېن، سىنىك) نى پۈركۈشتە يېڭى يوپۇرماقلارنى ئاساس قىلىپ، ئۈستىگە چېچىش كېرەك. يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاش ئىككى قېتىمدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى كېرەك. 7 ~ 10 كۈندە بىر قېتىم پۈركۈسە بولىدۇ. ھەر مو يەرگە 50 ~ 70 كىلوگىرام ئەتراپىدا بولىدۇ.

قىسقىسى، زىرائەتلەرنى يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاشنىڭ ياخشى تەرەپلىرى كۆپ بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدىن زىرائەتلەر سۈمۈرۈدىغىنى بەك كۆپ بولماسلىقى مۇمكىن. يۇقىرى تېخنىكا ۋە يۇقىرى سۈپەتلىك ئوغۇتلاش ماشىنىلىرى بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا زىرائەتلەرنى يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاشنىڭ ئۈنۈمىنى تولۇق كۆرگىلى بولمايدۇ. شۇڭا، كۆپ مىقدارلىق ئوزۇقلۇق ماددىلارنى يەنىلا يىلتىزدىن بېرىشكە قارىتىش، يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاشنى بولسا، قوشۇمچە قىلىش كېرەك.

116. قانداق قىلغاندا ئاممونىي ھىدرو كاربونات ئوغۇتىنىڭ ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ

ئاممونىي ھىدرو كاربونات ئاق رەڭلىك، كىرىستال كىچىك دانىچە، ئازوت مىقدارى 17% ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇنىڭدا كۈچلۈك قوزغىتىش خاراكتېرىگە ئىگە ئاممىياك بار، ئۇ سۇدا ئاسان ئېرىيدۇ. ئۈنۈمى تېز بولۇپ، زىرائەتلەرنى ئېھتىياجلىق بولغان كاربون ئوزۇقلۇقى بىلەن تەمىنلەيدۇ. ئاممونىي ھىدرو كاربوناتنى ئۇزۇن مۇددەت ئىشلەتسە، تۈپراققا ھېچقانداق ئەكس تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. خۇسۇسىيىتى مۇقىم ئەمەس، شۇڭا، ئۇنىڭدىكى بىرىكمىلەر ئاسان پارچىلىنىپ، ئاسان پارغا ئايلىنىدۇ. نورمال تېمپېراتۇرىدا ھاۋا بىلەن ئۇچراشسا، ئۇنىڭدىكى بىرىكمىلەر ئاممىياك گازى ئاجرىتىپ چىقىرىدۇ. تېمپېراتۇرا يۇقىرى بولسا، پارغا ئايلىنىشى تېخىمۇ تېز بولىدۇ. شۇڭا، ئۇنى ساقلىغان ۋە

ئىشلەتكەندە نەملىكتىن، ئىسسىقتىن ساقلاش تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ، ئاممىياكنىڭ پارغا ئايلىنىشىنى ئازايتىش كېرەك. ئاممونىي ھىدرو كار-بوناتنى ئىشلەتكەندە، تۇپراققا چوڭقۇر بېرىشكە ئەھمىيەت بېرىش كې-رەك. بۇ ئۇنىڭ پارغا ئايلىنىشىنى ئازايتىدۇ. مايسىلارنى كۆيدۈرۈۋېتى-شىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ. ئىشلەتكەندە قول بىلەن بېۋاستە ئارىلاش-تۇرۇشقا ياكى ئۇرۇق بىلەن بىللە ساقلاشقا بولمايدۇ. بولمىسا ئۇرۇقنىڭ ھاياتىي كۈچىنى زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. بۇ ئوغۇتنى يەنە ئۆسۈملۈك كۈ-لى، ھاك قاتارلىق ئىشقارلىق ئوغۇتلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

117. كالىي سۈلفات بىلەن كالىي خلورىدنىڭ قانداق پەرقى بار

كالىي سۈلفاتنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى ئاق رەڭدە بولىدۇ. ئۇ رەڭلىك كىرىستاللىق دانچىلاردىن ھاسىل بولىدۇ. ئۇنىڭ نەملىكنى سۈمۈرۈش-چانلىقى ئاجىز، ساقلاش داۋامىدا ئاسانلىقچە مونەكلىشۇالمايدۇ، سۇدا ئاسان ئېرىيدۇ. ئۇنى ئىشلەتكەندە ئاساسىي ئوغۇت، قوشۇمچە ئوغۇت ياكى يىلتىز سىرتىدىن بېرىلىدىغان قوشۇمچە ئوغۇت ئورنىدا ئىشلەتى-سىمۇ بولىدۇ. ئۇنى ئۇزۇقلۇق ساقلىشى ناچار قۇم تۇپراقتا بەرگەندە «ئاز مىقداردىن كۆپ بېرىش» ئۇسۇلىنى قوللىنىش كېرەك. ياڭيۇ، قوغۇن، تاۋۇز، مېۋە-چېۋىلەرگە ئىشلەتكەندە، ئۇنۇمى ياخشى بولىدۇ. كالىي خلورىدنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى ئاق رەڭدە بولىدۇ، سۇس سې-رىق رەڭلىك كىرىستال ھالەتتە بولسا تەركىبىدە تۆمۈر تۇزى بولۇپ سۇدا ئېرىيدىغان، قويۇقلۇقى يۇقىرى ئوغۇت ھېسابلىنىدۇ. ئاساسىي ئوغۇت، قوشۇمچە ئوغۇت قىلىپ ئىشلىتىلىش ئۇمۇملاشقان. بىراق ئۇ-نىڭ ئىشلىتىش دائىرىسى كالىي سۈلفات ئوغۇتىغا سېلىشتۇرغاندا نىس-بەتەن كەڭ ئەمەس. زىيادە كۆپ ئىشلەتكەندە ئۇزۇم، تاۋۇز، ياڭيۇ،

تاتلىقياڭيۇ، پەمىدۇر ۋە مۇچ قاتارلىقلاردا «خىلورىنىڭ زىيىنى»نى پەيدا قىلمىدۇ. شۇڭا، ئۇنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئىشلىتىش كېرەك. بۇنىڭدىن سىرت كالىي خىلورىدنى شور تۇپراقلىق يەرلەرگە ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. لېكىن كالىي خىلورىد تەركىبىدىكى خىلور ئىيونىنىڭ فوتوسىنتېز رولى ۋە تالا شەكىللەندۈرۈش رولى بار. كېڭەز، شۇنىڭدەك يىرىك تۇردىكى تالالىق زىرائەتلەرگە تولمۇ ماس كېلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، بۇ ئىككى خىل ئوغۇتنى توغرا پەرقلەندۈرۈش ۋە ئىشلىتىش كېرەك. كالىيلىق ئوغۇت سېتىۋالغاندا ئالدى بىلەن ئوغۇتنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىگە قاراپ، يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئالاھىدىلىككە ماس كەلگەنمۇ-يوق؟ ئاندىن مەھسۇلات بەلگىسى تەلەپكە ئۇيغۇن كەلگەنمۇ-يوق؟ دەپ ئايرىش، ئاخىردا باھا پەرقىگە قاراپ، تەكشۈرۈپ بېكىتىش، مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ ياخشى ياكى ناچارلىقىغا ھۆكۈم قىلىش كېرەك.

118. ئوغۇت سۈپىتىنى پەرقلەندۈرۈشنىڭ قانداق ئاددىي ئۇسۇللىرى بار

ئوغۇت سۈپىتىنى پەرقلەندۈرۈشنىڭ ئۇسۇللىرى كۆرۈش، تۇتۇپ كۆرۈش، كۆيدۈرۈش، سىناش، تەكشۈرۈش قاتارلىقلار بولۇپ، كۆرۈشتە ئاساسلىقى ئوغۇت دانچىلىرىنىڭ شەكلى، رەڭگى، پارقىراقلىقىنى نەزەرگە ئېلىش ئارقىلىق، فىزىكىلىق شەكلى ۋە خۇسۇسىيىتىنى سېزىملىشتۇرۇش كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلات بەلگىسىنىڭ مەزمۇنى تولۇق بولغان - بولمىغانلىقىنى تەكشۈرۈش كېرەك. تۇتۇپ كۆرۈشتە ئاساسلىقى قول سېزىمگە تايىنىپ، ئوغۇتنىڭ نەملىكى تەكشۈرۈلىدۇ. فىزىكىلىق شەكلى ۋە خۇسۇسىيىتى، سىلىقلىقى ۋە ئېقىشچانلىقى قاتارلىقلارغا ھۆكۈم قىلىنىدۇ. كۆيدۈرۈشتە ئاساسلىقى كۆيدۈرۈش ئارقىلىق، ئوغۇتنىڭ ئېرىشچانلىقى، كۆيۈشچانلىقى تەكشۈرۈلىدۇ. سىناشتا ئاساسلىقى ئوغۇتنىڭ PH قىممىتى، سۇدىكى ئېرىشچانلىقى ئېنىقلىنى-

دۇ. تەكشۈرۈشتە ئاساسلىقى مەھسۇلاتنىڭ بەلگىسى، بىر تەرەپ قىلىش ئۆلچىمى تەكشۈرۈلىدۇ.

1. ئازوتلۇق ئوغۇتنى پەرقلەندۈرۈشنىڭ ئاددىي ئۇسۇلى: بازارغا سېلىنغان ساختا ئوريا ئوغۇتلىرىدا ھامان ئىككى خىل ئەھۋال كۆرۈلىدۇ. بىر خىلى، قاچىلانغان قاپ (ئورو) نىڭ ئاستىدىكسى ئاممونىي كاربون، ئۇستىدىكسى ئوريا بولۇپ، ئۇستىدىكسىنىڭ ئېرىشچانلىقى ياخشى بولىدۇ. ئاستى قىسمىدىكى ئاقمايدۇ، ھەتتا مونەكلىشۇالىدۇ. پارلىنىشچانلىقى كۈچلۈك بولغان ئاممىياكنى پۈرۈغلى بولىدۇ. بۇنى ئاممونىي كاربون ئارىلاشتۇرۇلغان ئازوتلۇق ئوغۇت دەپ ھۆكۈم قىلىشقا بولىدۇ. يەنە بىر خىلى، قاچىلانغان قاپ (ئورو) نىڭ ئۇستىدىكىسى بىلەن ئاستىدىكسىنىڭ ئېرىشچانلىقى ياخشى بولىدۇ. بىراق دانچە رەڭگى، دانچە دىيامېتىرىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى بىردەك بولمايدۇ. ئۇنىڭدا ئوريا، ئاممونىي كاربون ئارىلاشما ماددىسى بولۇشى مۇمكىن. ئوريا بىلەن ئاممونىي نىتراتنى قانداق ئايرىش كېرەك؟ بىرىنچىدىن، سىرتقى كۆرۈنۈشىگە قاراش كېرەك. ئوريا بىلەن ئاممونىي نىترات پۈراقسىز ئاق رەڭلىك دانچىلاردىن شەكىللەنگەن، ئوريا بولسا يېرىم سۈزۈك دانچىلاردىن شەكىللەنگەن بولۇپ، نۇر قايتۇرمايدۇ؛ ئاممونىي نىترات دانچىلىرىنىڭ سىرتى پارقىراق بولۇپ، روشەن نۇر قايتۇرىدۇ. ئىككىنچى، قول سېزىمى، ئوريا سىلىق بولۇپ، نەملىك سېزىمى ھېس قىلدۇرمايدۇ. ئاممونىي كاربون سىلىق بولۇپ، ئۇنىڭدا نەملىك سېزىمى بولىدۇ؛ ئۇچىنچىدىن، كۆيدۈرۈش؛ ئىككى خىل ماددىنى ياغاچ ياكى تۆمۈر تاختا ئۈستىگە قويسا، ئوريا ئاسان ئېرىيدۇ. چىقارغان ئىسسىدا ئاممىياك پۇرىقى بولىدۇ. ئاممونىي نىترات جىددىي كۆيۈپ نۇر چىقىرىدۇ.

2. فوسفورلۇق ئوغۇتنى پەرقلەندۈرۈشنىڭ ئاددىي ئۇسۇلى: بازارغا سېلىنغان ساختا فوسفورلۇق ئوغۇتتىن دائىم فوسفورلۇق گەچ، كېرەكسىز سېمونت قالدۇقى ۋە خىش-كاھىش ئۇۋاقلىرىنى تاپقىلى بولىدۇ.

دۇ. ھۆكۈم قىلىش ئاساسى: بىرىنچى، سىرتقىنى كۆرۈش. ئادەتتە كالتسىي قېنىق كۈل رەڭ ياكى كۆكۈچ، سۇس كۈل رەڭلىك پاراشوك مادىا بولۇپ، تەمى چۈچۈمەل بولىدۇ. فوسفورلۇق گەج ئاق كۈل رەڭ-دىكى ئالتە قىرلىق شەكىلدىكى تۈۋرۈكسىمان كىرىستال ياكى كىرىس-تالسىمان پاراشوك بولۇپ، تەمى چۈچۈمەل بولمايدۇ؛ كېرەكسىز سې-مونت قالدۇقى كۈل رەڭ بولۇپ، دانچىسى يوق، نۇرسىز بولۇپ، نىس-بەتەن قاتتىق ھالەتتە بولىدۇ. ئەزگەندىن كېيىنكى دانچە توزانلىرى چوڭ، تەمى چۈچۈمەل بولىدۇ. خىش-كاھىش ئۇۋاقلىرىنىڭ رەڭگى كۆك، دانچىلىرى نىسبەتەن چوڭ بولىدۇ، تەمى چۈچۈمەل بولمايدۇ؛ ئىككىنچى، قول بىلەن سىلاش: ئادەتتە كالتسىينىڭ سغىمى زىچ بو-لۇپ، سىلىغاندا يېپىشۇالىدۇ. فوسفورلۇق گەجنى سىلىغاندا يېپىشىش-چانلىقى نىسبەتەن تۆۋەن بولىدۇ. كېرەكسىز سېمونت چۆكۈندىلىرىنىڭ سۈپىتى ئادەتتىكى كالتسىينىڭكىدىن يۇقىرى بولۇپ، سىلىغاندا يېپى-شىشچانلىقى كۈچلۈك بولىدۇ؛ ئۇچىنچى، ئېرىشچانلىقى: ئادەتتىكى كالتسىي سۇدا ئېرىيدۇ، فوسفورلۇق گەج سۇدا ئېرىمەيدۇ. ئادەتتىكى كالتسىي تەركىبىدە توپا، تاش پارچىلىرى ياكى داشقال قاتارلىق ئا-رىلاشمىلار بايقالسا، سۈپىتى ناچار ئادەتتىكى كالتسىي دەپ قاراشقا بو-لىدۇ.

3. كالىيلىق ئوغۇتنى پەرقلەندۈرۈشنىڭ ئاددىي ئۇسۇلى: بەزىدە ئىمپورت قىلىنغان كالىيلىق ئوغۇت بىلەن دۆلىتىمىزدە ئىشلەپچىقىرىلغان كالىيلىق ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇپ، ساختا ئاق رەڭلىك ياكى قىزىل رەڭلىك ئىمپورت قىلىنغان كالىيلىق ئوغۇت قىلىش ئەھۋاللىرى مەۋ-جۇت. بۇنداق ئوغۇتنىڭ ئېقىشچانلىقى ناچار بولىدۇ. يەنە كالىي سۇلفات ۋە كالىي خلور، كالىي ماگنىي ئوغۇتنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئۇنى ساختا كالىي سۇلفاتقا ئايلاندۇرۇپ ساتقىنغان ئىشمۇ بار، ئارىلاشتۇرۇلغاندىن كېيىنكى كالىيلىق ئوغۇت سۇس سېرىق رەڭلىك، ئاق رەڭلىك ياكى سۇس سېرىق، قىزىل رەڭلىك كىرىستال مادىا بولۇپ شەكىللىنىدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا يەنە ناتربي خىلور (ئاش تۇزى) نى كالىي خىلور قىلىپ ساتىدىغان ئىشمۇ مەۋجۇت.

119. ئاگاھلاندۇرۇش چۈشەندۈرمىسى دېگەن نېمە

خىمىيەۋى ئوغۇتلاردا ئاگاھلاندۇرۇش چۈشەندۈرمىسى بولىدۇ. ئۇ-نىڭدا ئوغۇت توشۇش، ساقلاش، ئىشلىتىش جەريانىدا دىققەت قىلىنـ-دىغان مەزمۇنلار بولىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇتنى مۇڭاپىق ئىشلىتىشنىڭ قا-ئىدىسى، پايدىسى ۋە نامۇڭاپىق ئىشلىتىشنىڭ زىيانلىرى چۈشەندۈرۈلـ-ىدۇ.

ئاگاھلاندۇرۇشنى مەھسۇلات ئىچىگە قويىسا بولىدۇ. ئۇنىڭ رولى ئىستېمالچىلارنى ئېھتىياتچان بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

120. زىرائەتلەردىكى ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ كەملىكى قانداق ئېنىقلىنىدۇ

تۆۋەندىكى ئۇسۇللارنى قوللانغاندا زىرائەتلەردىكى ئوزۇقلۇق ئېلېـ-مېنتلارنىڭ كەملىكىنى ئېنىقلىغىلى بولىدۇ.

1. زىرائەتلەرگە قاراپ ئېنىقلاش. زىرائەتلەردە ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلار كەم بولسا، تۈرلۈك كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ. بۇنىڭدا زىرائەتـ-لەر ئۆسۈشىنىڭ كۈچلۈك-ئاجىزلىقى، تېز-ئاستىلىقى، شاخلاش، توپـ-لىنىشى، يوپۇرماقنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى، رەڭگىنىڭ توق-سۇسلۇـ-قى، بىخ، مېۋىسىنىڭ كۆپ-ئازلىقى، چوڭ-كىچىكلىكى، شىرنىسىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكى، تەملىك-تەمسىزلىكى، مېۋىسىدە يېلىمسىمان مـاد-دىنىڭ بار-يوقلۇقى، ئۆسۈشىنىڭ ياخشى-ناچارلىقى، ئۆسۈش نۇقتىسى بىلەن يىلتىز ئۇچىنىڭ نورمال بولغان-بولمىغانلىقى قاتارلىقلارغا قاراش كېرەك.

2. يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلاش ئارقىلىق ئېنىقلاش. زىرائەتلەرگە قاراپ قانداق ئېلېمېنتلارنىڭ كەملىكىنى بىكىتەلمىگەندە، يىلتىز سىر-

تىدىن ئوغۇتلاش ئۇسۇلىنى قوللىنىش كېرەك. زىرائەتلەرگە قاراپمۇ مەلۇم ياكى بىر نەچچە خىل ئېلېمېنتنىڭ كەملىكىنى پەرەز قىلغىلى بولىدۇ. ئۇنىڭغا ئاساسەن بەلگىلىك قويۇقلۇقتا ئېرىتمە تەييارلاپ، ئېلېمېنت كەم دەپ قارىغان تۈپكە ياكى كېسەللىك ئالامىتى بار تۈپتىكى 2 ~ 1 يوپۇرماقنىڭ ئوتتۇرا تومۇر قىسمىنىڭ ئىككى ياقىسىدىكى يوپۇرماق گۆشىنى كېسىپ، ئۇزۇقلۇق ئېرىتمىسىگە 2 ~ 1 قېتىم چىلىغاندىن كېيىن، ئۇنى بىر ھەپتە ساقلاپ، يىلتىز سىرتىدىن ئوغۇتلىغان كېسەل تۈپنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالىغا تەتبىقلاپ كۆڭۈل قويۇپ سېلىشتۇرىمىز. مۇبادا ئۇزۇقلۇق ئېلېمېنتىنى پۈركۈگەندىن كېيىن ئۆسۈشى ئەسلىگە كېلىپ نورماللاشسا، يوپۇرماق رەڭگىمۇ ئەسلىگە كېلىپ نورماللاشسا، شۇ خىل زىرائەتتە شۇ ئېلېمېنتنىڭ كەم ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

3. خىمىيەۋى ئۇسۇلدا ئانالىز قىلىپ ئېنىقلاش. خىمىيەلىك ئۇسۇل قوللىنىپ تۈپراق ۋە تۈپ تەركىبىدىكى ئوزۇقلۇق ئېلېمېنتلارنىڭ مىقدارىنى بەلگىلەپ، كىرتىك كۆرسەتمىسىنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئېنىقلىسا بولىدۇ. بۇ ئۇسۇلغا ئانالىز قىلىش ئاپپاراتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئانالىز قىلىش ۋاستىسى لازىم بولغانلىقتىن، ئادەتتە بۇ خىل ئۇسۇل كۆپ قوللىنىپ كەتمەيدۇ.

121. ئوغۇتلارنىڭ مەھسۇلات بەلگىسى قايسى تەلەپلەرگە ماس كېلىشى كېرەك

خىمىيەۋى ئوغۇتلارنىڭ مەھسۇلات بەلگىسى تۆۋەندىكى بىر قانچە تەلەپلەرگە ماس كېلىشى كېرەك: بىرىنچى، مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈشنىڭ لايىقەتلىك ئىسپاتى بولۇش؛ ئىككىنچى، خەنزۇ يېزىقىدا يېزىلغان مەھسۇلات نامى، ئىشلەپچىقارغۇچى شىركەت يېرى زاۋۇتنىڭ ئىسمى ۋە ئادرېسى بولۇش؛ ئۈچىنچى، مەھسۇلاتنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە ئىشلىتىش تەلىپىگە ئاساسەن يېزىپ قويۇشقا تېگىشلىك مەھسۇلات

ئۆلچىمى، تىپ نامى، ئاساسىي تەركىبلەر نامى ۋە مىقدارى يېزىلغان بو-
لۇش؛ تۆتىنچى، مەھسۇلاتنىڭ ئىشلەپچىقىرىلغان ۋاقتى، بىخەتەر ئىش-
لىتىش مۇددىتى ۋە ئۇنۇملۇك مۇددىتىنى يېزىپ قويۇش؛ بەشىنچى،
مۇۋاپىق ئىشلىتىلمىگەندە كېلىپ چىقىدىغان زىيان ۋە مال-مۇلۇك زە-
يىنى، زىيان يەتكۈزۈش ئېھتىمالى بولغان ئىشلار ھەققىدىكى ئاگاھلان-
دۇرۇش بەلگىسى ياكى ئاگاھلاندۇرۇش چۈشەندۈرمىسى بولۇش.

مەھسۇلات بەلگىسى توغرا ياكى تولۇق بولمىسا، مەھسۇلات بەلگىسە-
نى قانۇن بويىچە ئەنگە ئالمىغان بولسا، مەھسۇلاتتا مەسىلە بار دەپ
ھۆكۈم قىلسا بولىدۇ. يەنى، كۆرسەتمىدىكى خاتالىق سەۋەبىدىن جىس-
مانىي، مال-مۇلۇك زىيانلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقارسا، مەھسۇلات ئىش-
لەپچىقارغۇچى ئورۇن تۆلەم بېرىش مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالىدۇ.
مەھسۇلات بەلگىسى، مەھسۇلاتنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە خۇسۇسىيىتىنىڭ
مۇھىم بەلگىسى. مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتى ئەمەلىيەتتە قوللانغاندا ئىس-
پاتلانمىسا، ماس كەلمىسە، قولايسىزلىق ئېلىپ كېلىدۇ. ئېغىر بولغاندا
زىيان كۆرۈلىدۇ. بولۇپمۇ مەھسۇلات بەلگىسىنى ئالدامچىلىق ۋاستىسى
بىلەن ئىشلەتسە، ئېنىقلا ئۇنىڭ خەۋپ-خەتىرى كۆرۈلىدۇ. شۇنىڭ
ئۈچۈن مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچىلار مەھسۇلات بەلگىسىگە ئەستايى-
دىل مۇئامىلە قىلىشى، ئەينەن ئەنگە ئالدۇرۇپ، ئەينەن قوللىنىشى، ئۇ-
نىڭ ھەر قايسى تەرەپلەرگە زىيان سېلىشىدىن ساقلىنىشى كېرەك.
ئىشلەپچىقارغۇچى كارخانا ئەنگە ئالدۇرغان مەھسۇلات بەلگىسىگە مەس-
ئۇل بولۇشى كېرەك.

122. خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى ئىشلەتكەن ۋە ساقلى-
غاندا ئۇنىڭدىن زەھەرلىنىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى
قاندلاق ئېلىش كېرەك

ھازىر يېزىلاردا ئىشلىتىلۋاتقان خىمىيەۋى ئوغۇت تۈرلىرىدىن ئا-
ساسلىقى ئازوتلۇق ئوغۇت (ئاممونىي خلورىد، ئاممونىي ھىدرو كاربو-
نات، ئورىيا قاتارلىق)، فوسفورلۇق ئوغۇت (كالتسىي سۈپىر فوسفات،
كالتسىي فوسفات) ۋە كالىيلىق ئوغۇت قاتارلىقلار بار. بۇ ئوغۇتلار ئە-

چىدىكى كالىيلىق ئوغۇت ئادەم بەدىنگە زىيان سالمايدۇ، ئازوتلۇق ئوغۇت بىلەن فوسفورلۇق ئوغۇتنىڭ ئادەم بەدىنگە نىسبەتەن كەلتۈرىدىغان زىيىنى كۆپ، زەھەرلىك تەركىبى يۇقىرى. ئازوتلۇق ئوغۇت ئادەم تېرىسى ۋە ئادەم تېنىدىكى يېپىشقاق پەردىلەرنى غىدىقلاپ، ئوخشىمىغان دەرىجىدە زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. مەسىلەن، ئازوت، ھاك ماددىسى، ئاممىياك سۈيى نەپەسلىنىش يولىدىكى نېرۋىلارنى غىدىقلاپ، ئۆتكۈر زەھەرلىنىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئازوتلۇق ئوغۇت تەركىبىدىكى مىقدارى ئەڭ كۆپ بولغان ئاممونىي ھىدرو كاربوناتنىڭ پارغا ئايلىنىشچانلىقى تېز ھەم كۈچلۈك بولۇپ، نۆلدىن تۆۋەن تېمپېراتۇرىدىمۇ رەڭسىز ھالەتكە ئۆزگىرىدۇ. ئۇنىڭدا ئادەم بەدىنگە زىيانلىق بولغان ئاممىياك گازى بار. ئۇ ئادەمنىڭ كۆز ۋە يۇقىرى نەپەسلىنىش يولىدىكى يېپىشقاق تېرىنى غىدىقلايدۇ. ئۇ ئادەم بەدىنىدىكى يېپىشقاق پەردىلەردىكى سۇ تەركىبى بىلەن بىرىكىپ، ئاجىز ئىشقارلىق ئاممونىي ھىدروكسىد ھاسىل قىلىپ، بەدەندىكى ئاقسىل، تېرە ھۈجەيرە توقۇلمىلىرىنى بۇزۇپ، نەپەسلىنىش يوللىرىدىكى يېپىشقاق تېرىنىڭ يالىلۇغلىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، ھەتتا ھۈجەيرىلەرنى كۆيدۈرىدۇ. كىلىنىكىدىكى كېسەللىك ئالامەتلىرى بۇرۇن يالىلۇغى ۋە كانايچە يالىلۇغى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ، ھەتتا ئاۋازى پۈتۈپ قېلىش، يۆتىلىش، بەلغەم پەيدا بولۇش ۋە كۆكرەك چىڭقىلىش قاتارلىق كېسەللىك ئالامەتلىرىنى پەيدا قىلىدۇ. فوسفورلۇق ئوغۇتنى توشۇش، قاچىلاش ۋە ئېتىزدا ئىشلىتىش جەريانىدا ھاسىل بولغان توزانلىرى تېرىنى غىدىقلاپ كۆزدىكى بىرىكتۈرگۈچى پەردىلەردە يالىلۇغ پەيدا قىلىدۇ. بەزىلەردە مەلۇم ئوغۇت بىلەن ئۇچراشقاندىن كېيىن، تېرىدە رېئاكسىيە ياكى پۈتۈن بەدەندە غەيرىي نورمال ھالەت پەيدا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئوغۇت ساقلىغان، ئىشلەتكەن چاغدا ئۇنۇملۈك ساقلىنىش تەدبىرلىرىنى قوللىنىپ، زەھەرلىنىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك.

1. خىمىيەۋى ئوغۇت چىقىرىدىغان گازنىڭ زىيان يەتكۈزۈشىدىن ساقلىنىش كېرەك. ئاممونىي ھىدرو كاربونات قاتارلىق پارلىنىشچانلىقى كۈچلۈك ئوغۇتلارنى سالقىن، شامال ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان جايدا

ساقلاش كېرەك. ئۇنى ئولتۇراق ئۆيده ساقلاشقا بولمايدۇ. خەمىيەۋى ئوغۇت چىقىرىدىغان گازنىڭ ئادەمگە زىيان يەتكۈزۈشى ۋە يامان تەسىر پەيدا قىلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، خەمىيەۋى ئوغۇتنى ئايرىم جايدا ھەم ئېتىپ ساقلاش ئۇسۇلىنى قوللىنىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئوغۇت قويىدىغان جايغا دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىدىغان سۈلياۋ يوپۇق سېلىش، ئوغۇتنى ئۇنىڭ ئۈستىگە بېسىپ بولغاندىن كېيىن، ئۈستىدىن يۆگەپ قويۇش كېرەك. يەنە بىر بىلەن سۈلياۋ يوپۇق ئارقىلىقغا نەم قۇم تۆكۈپ قويۇش كېرەك. بۇنداق ئوغۇت دۆۋىسىدىن ئوغۇت ئالغاندىن كېيىن ئوخشاشلا قايتا ھەم يۆگەپ قويۇش كېرەك. بۇ ئوغۇتنىڭ پارغا ئايلىنىشى، ئادەم بەدىنىگە زىيان يەتكۈزۈشىنى تىزگىنلەيدۇ.

2. چىرىپ كېتىشتىن ساقلىنىش كېرەك. ئوغۇتنى توشۇش، قاچىلاش، ساقلاش ۋە ئىشلىتىش جەريانىدا ئۇنى ئاسراشنى كۈچەيتىش كېرەك. خەمىيەۋى ئوغۇت بىر تەرەپ قىلىش جەريانىدا ئۇزۇن كۆڭلەك، ئۇزۇن ئىشتان كىيىش، ماسكا ۋە كۆزەينەك تاقاش كېرەك. مەشغۇلات ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئوغۇت قالدۇقلىرىنىڭ تېرىنى غىدىقلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، يۈز-قولنى پاكىز يۇيۇش كېرەك. خەمىيەۋى ئوغۇتنى بىر تەرەپ قىلىش جەريانىدا چوقۇم مۇناسىپ قورال-سايمان ئىشلىتىش، يەنى گۈرجەك، ساپلىق ئىشلىتىش كېرەك. قول بىلەن بىۋاستە تۇتۇشتىن قەتئىي ساقلىنىپ، خەمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئادەم ئورگانىزملىرىنى چىرىتىشىدىن، يامان تەسىرىدىن ساقلىنىش كېرەك.

3. خەمىيەۋى ئوغۇتتىن بۇلغانغان يېمەكلىكلەرنى ئىستېمال قىلىشتىن ساقلىنىش كېرەك. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان يېزىلاردا ئادەم ۋە چارۋا ماللارنىڭ خەمىيەۋى ئوغۇتتىن بۇلغانغان يېمەكلىكلەرنى ئىستېمال قىلىپ زەھەرلىنىش ۋەقەلىرى تەكرار كۆرۈلدى. بۇنىڭدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ساقلىغان خەمىيەۋى ئوغۇتنى ئاشلىق، كۆكتات، قوغۇن-تاۋۇز قاتارلىقلار بار جايدا قويۇشتىن ساقلىنىش كېرەك. بەزى خەمىيەۋى

ئوغۇتلارنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى ئاش تۇزى، زەمچە، شۇلتا قاتارلىق يېمەكلىكلەرگە بەكلا ئوخشايدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەتكەندە زەھەرلىنىش ياكى خىمىيەۋى ئوغۇتتىن بۇلغانغان يېمەكلىكلەرنى يېيىش ئارقىلىق زەھەرلىنىش كۆرۈلسە، تېزدىن يۇيۇنۇپ ئارام ئېلىش، زەھەرلىنىش ئېغىر بولسا، ۋاقتىدا دوختۇرخانىغا كۆرۈنۈپ داۋالىنىش كېرەك.

123. ئورنىيا تەركىبىدىكى زىيانلىق ماددا زىرائەتلەرگە زىيان سالسا، قايسى خىل قوشۇمچە تەدبىرنىڭ ئۇنۇمى ياخشى بولىدۇ

ئورنىيادىكى زىيانلىق ماددا زىرائەتلەرگە زىيان يەتكۈزسە، زىياننىڭ دەرىجىسگە ئاساسەن، قۇتقۇزۇش تەدبىرلىرىنى قوللانسا زىيانىنى يېنىكلەتكىلى بولىدۇ. خىمىيەۋى ئوغۇت تەسىرىگە ئۇچرىغان ئېتىزدىكى مايسىلارنى تەكرار سۇغارغاندا ئۇنۇمى ياخشى بولىدۇ. يەنە مايسىنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالىنى كۆرۈپ، مۇۋاپىق مىقداردا بىرىكمە ئوغۇتنى قوشۇپ بەرسە، شال مايىسىنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ. بۇغداي ۋە كېۋەزدە ئورنىيانىڭ زىيىنى كۆرۈلسە ئېتىزنى دەرھال سۇغىرىش ئارقىلىق زىيانلىق ماددىنى تۇپراققا چۆكتۈرۈپ، ئورنىيانىڭ قوپۇقلۇقىنى تۆۋەنلىتىش كېرەك.

124. ساختا، ناچار، يالغان ئوغۇت ئىشلىتىپ، مايسا زىيانغا ئۇچرىسا قايسى تارماقلا ئىنكاس قىلىش كېرەك

ساختا، ناچار، يالغان خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلىتىپ، مايسا نابۇت بولۇش ئەھۋالى كۆرۈلسە، ئالدى بىلەن زىيانغا ئۇچرىغان نەق مەيداننى قوغداش كېرەك. بۇ دېلو تۇرغۇزۇشتا دەلىل-ئىسپات ئېلىشقا قولايلىق تۇغدۇرىدۇ. ئاندىن ئىشلەتكەن ساختا، ناچار، يالغان ئوغۇتتىن نۇسخا

ئېلىش ۋە شۇ مەھسۇلات قاچىلانغان قاپ (ئورو) نى تېپىش كېرەك. شۇڭا، مەھسۇلاتنىڭ بەلگىسىگە يېزىلغان مەزمۇننى تولۇق ساقلاش كېرەك. سېتىۋالغان خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ تالونلىرى، ساتقان ئورۇن، ئوغۇتنى ئىشلەتكەن مىقدارىنى تولۇق ئىسپاتلاش، زىيانغا ئۇچرىغان كۆلەم ۋە زىيان ئومۇمىي چىقىمىنى تەييارلاش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا شۇ جايدىكى دېھقانچىلىق تېخنىكا كېڭەيتىش پونكىتى ياكى يەرلىكتىكى سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش پونكىتى، تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارمىقى، ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى قاتارلىق ئورۇنلارغا ئەھۋالنى ئىنكاس قىلىش كېرەك. بۇ ئورۇنلارغا ساقلىغان ئوغۇتنىڭ نۇسخىسى، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ئىسپاتلىغان دەلىل-ئىسپات قاتارلىقلارنى ئېلىپ بېرىش كېرەك. قىسقىسى، ئىشلەتكەن ئوغۇتتىن مەسىلە كۆرۈلسە، ھودۇقۇپ كەتمەي، نەق مەيدانىنى ياخشى قوغداپ، تەلەپ-ئىنكاسنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇپ، تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشقا قولايلىق يارىتىش كېرەك.

125. سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان «12315»نىڭ مەنىسى نېمە، مەجبۇرىيىتىچۇ

«12315» دۆلەتلىك سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش باش ئىدارىسى پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئىستېمالچىلارغا خىزمەت قىلىدىغان، ئەرز-شىكايەت قىلىدىغان مۇلازىمەت تېلېفونى بولۇپ، ئۇ «بىرلىككە كەلتۈرۈش، ئوبراز يارىتىش، يۇقىرى ئۈنۈم قازىنىش»نىڭ تەلىپىگە ئاساسەن ئورنىتىلغان. بۇ تېلېفون پۈتۈن مەملىكەتنى قاپلىغان بولۇپ، ئۇ ھەر قايسى شەھەر-بازارلاردىكى ئىستېمالچىلار ئەرز-شىكايەت پاش قىلىش ئىشلىرىدىكى تور ۋە خىزمەت سىستېمىسىنى بەرپا قىلغان. ئۇ يەنە «ئىستېمالچىلارنىڭ ھوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغداش قانۇنى» قاتارلىق قانۇن، قائىدە-نىزاملىرى ۋە سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش

ئىدارىسىنىڭ فۇنكسىيەسىنى چىقىش قىلىپ، كەڭ ئىستېمالچىلارنىڭ هوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغدايدۇ. ئۇنىڭ خىزمەت دائىرىسى مۇنداق: بىرىنچى، مال سېتىۋالغان، مۇلازىمەتنى قوبۇل قىلغان، ئىستېمالچىلار زىيانغا ئۇچرىغاندا قىلغان ئەرزىنى قوبۇل قىلىدۇ؛ ئىككىنچى، ئىستېمالچىلار بىلەن تىجارەتچىلەر ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن تالاش-تارتىشنى مۇرەسسە قىلىدۇ؛ ئۈچىنچى، ئىستېمالچىلارنىڭ هوقۇق-مەنپەئەتىگە دەخلى قىلغان، ساختا، ناچار، يالغان تاۋارلارنى ساتقان ۋە باشقا ئىقتىسادىي جەهەتتە قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان، پاش قىلىنغان قانۇنغا خىلاپ ئىشلارنى قوبۇل قىلىپ قاراپ چىقىدۇ؛ تۆتىنچى، دېهقانلار يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا ئىشلىتىدىغان ۋاستىلەرنى سېتىۋالغان، ئىشلەتكەن مەهسۇلات، مۇلازىمەتكە قارىتا پاش قىلغان ۋە نارازى بولغان ئەرزنى قوبۇل قىلىدۇ؛ بەشىنچى، سودا-سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش هەققىدىكى قانۇن، قائىدە-نىزام ۋە تۈزۈم هەققىدە سورىغان سوئاللارغا مەسلىهەت بېرىدۇ.

126. دېهقان ئىستېمالچىلارنىڭ هوقۇق - مەنپەئەتىنى قوغداشتا ئاساسلىنىدىغان قانۇن - نىزاملار قايسىلار

«ئىستېمالچىلارنىڭ هوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغداش قانۇنى»نىڭ 54 - ماددىسىدا «دېهقانلار سېتىۋالغان هەم بىۋاستە يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا ئىشلەتكەن ئىشلەپچىقىرىش ماتېرىياللىرىغا نىسبەتەن بۇ قانۇن تەتبىقلىنىدۇ» دېيىلگەن. دېمەك، دېهقان ئىستېمالچىلار تاۋار سېتىۋالسا ياكى مۇلازىمەتنى قوبۇل قىلسا «ئىستېمالچىلارنىڭ هوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغداش قانۇنى» بويىچە هوقۇق-مەنپەئەتى قوغدىلىدۇ. بۇ ئاساسلىقى مۇنداق ئۈچ شەرتنى هازىرلىشى كېرەك.بىرىنچى، ئىستېمالنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى دېهقان بولۇشى كېرەك. بۇ تۈر دېهقاننىڭ ئۆزىنى، ئائىلىسىنى، يەر هۆددىگە ئېلىپ ئىگە-

لىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئاھالىلەرنى، بىرلەشمە ئائىلىلەرنى ۋە يېزا كوللېكتىپ ئىگىلىك تەشكىلاتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىكىكىنچى، ئىستېمالچىلارنىڭ ئىستېمال قىلىش ئۇسۇلى، سېتىۋېلىش، ئىشلىتىش ئەھۋالى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا سېتىۋالغان، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا ئىشلەتكەن ماتېرىيالىلار بەزى ۋاقىتتا بىردەك بولىدۇ، بەزى ۋاقىتتا ئايرىلىدۇ. سېتىۋېلىش بىلەن ئىشلىتىش بىردەك بولمىغان ۋاقىتتا بۇ قانۇن بويىچە قوغدىلىدۇ؛ ئۇچىنچى، ئىستېمالنىڭ ئوبيېكتى بىۋاستە يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىغا ئىشلىتىدىغان ئىشلەپچىقىرىش ماتېرىيالىدىن ئىبارەت. بۇنىڭدىن باشقا، دېھقانلار يەنە «مەھسۇلات سۇپىتى قانۇنى»، «توختام قانۇنى» قاتارلىق قانۇن-نىزاملار بويىچە ئۆزىنىڭ ھوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغدىسا بولىدۇ.

127. ئۇنۇملۇك تالون دېگەن نېمە

تالون ـــ مال ماكىدۇرغان ۋېكسىل مال ساتقۇچى بىلەن ئىككى تەرەپ ھېسابات قىلغان دەسلەپكى ئاساس بولۇپ، ئىلىنىشقا تېگىشلىك باج سوممىسىنى توغرا ھېسابلىغان مۇھىم ئىسپات ھېسابلىنىدۇ. دۆلىتىمىزدە ۋېكسىلنى باشقۇرۇش خىزمىتىگە باج تارماقلىرى مەسئۇل بولىدۇ. باج تارماقلىرى ۋېكسىلنىڭ بېسىلىشى، ئىلىنىشى، باشقۇرۇلۇشى ۋە ئىشلىتىلىشى قاتارلىقلارغا قارىتا ئېنىق بەلگىلىمە چىقىرىپ، تەكشۈرۈپ تەستىقلاش، ئىشلىتىش ۋە تەكشۈرۈپ ئۆلچەش تۈزۈمىنى قاتتىق ئىجرا قىلىدۇ. ئۇنۇملۇك تالون مالىيە، باج تارماقلىرىنىڭ نازارىتىدە ئىشلەنگەن تالون بولۇپ، تاۋارنى سېتىپ چىقارغانلىقىنىڭ ئۇنۇملۇك ئىسپاتى ھېسابلىنىدۇ. مال ساتقۇچى ئورۇن تالونغا تامغا باسىدۇ، ساتقان ۋاقتى، ساتقان مەھسۇلات نامى، ئۆلچىمى، تېپى، سېتىلغان سومما ۋە سانى قاتارلىقلار يېزىلىدۇ.

ئالتىنچى خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار بىلۈۋىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

128. ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىكى لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشنىڭ ئاساسىي تەلەپلىرى قايسىلار

ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىكى لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت: بىرىنچى، خام ئەشيا ۋە ماتېرىيالنى تەكشۈرۈش، ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار كىرگۈزگەن خام ئەشيا ۋە ماتېرىياللارنى سۈپەت جەھەتتىن تەكشۈرۈش تولىمۇ زۆرۈر. خام ئەشيا سۈپىتىنى تەكشۈرۈپ، ئوزۇقلۇق مىقدارى ۋە تەسىرىنى ئېنىقلاش كارخانىلار ئۈچۈن پايدىلىق بولۇپ، كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشى ھەر بىر خام ئەشيا ۋە ماتېرىيالنىڭ سۈپىتىنى ئانالىز قىلىپ نەتىجىسىنى ۋاقتىدا چىقىرىدۇ؛ ئىككىنچى، كارخانىلار ئىشلەپچىقىرىدىغان مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ لايىقەتلىك بولۇشىغا ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش لىنىيەسىدىكى مەھسۇلاتلاردىن نۇسخا ئېلىپ تەكشۈرۈپ، ھەر بىر مەھسۇلاتنىڭ لاياقەتلىك بولۇش نىسبىتىنى يۇقىرى

كۆتۈرىدۇ؛ ئۇچىنچى، تەييار مەھسۇلاتنىڭ زاۋۇتتىن چىقىرىشتىكى سۈپىتىنى تەكشۈرۈش. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ دۆلەت ئۆلچىمىدىكى بەلگىلىمىسى مۇنداق: «كارخانىلار زاۋۇتتىن چىقىرىدىغان بارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ ئۆلچەمدىكى تەلىپىنى تولۇق ئىشقا ئاشۇرۇش ۋە ئۇنىڭغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. ھەر بىر تۈركۈمدىكى زاۋۇتتىن چىقىرىدىغان مەھسۇلاتنىڭ سۈپەت قوشۇمچە ئىسپاتنامىسى بولۇشى كېرەك.» شۇنىڭ ئۈچۈن كارخانىلار زاۋۇتتىن چىقىرىدىغان ھەر بىر مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىگە قارىتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشى كېرەك.

129. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىكى لابوراتورىيە خادىملىرىنىڭ سالاھىيىتىگە قارىتا قانداق تەلەپلەر بار

خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردىكى لابوراتورىيە خادىملىرى كىرگۈزگەن ماتېرىياللارنى، شۇنداقلا تەييارلاپ زاۋۇتتىن چىقىرىدىغان مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالىدۇ. تەكشۈرۈش نەتىجىسىنىڭ توغرا بولۇش-بولماسلىقى كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە، ئىقتىسادىي ئۇنۇمىگە بىۋاستە تەسىر يەتكۈزىدۇ. مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش كارخانىلارنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ساقلايدۇ. بۇ ماھىيەتتە پەۋقۇلئاددە زور مەسئۇلىيەت. شۇنىڭ ئۈچۈن لابوراتورىيە خادىملىرىدا تۆۋەندىكى سالاھىيەتلەر بولۇشى كېرەك:

1. ئوقۇش تارىخى بولۇش. لابوراتورىيە خادىملىرى ئادەتتىكى مەشغۇلات قىلغۇچىلاردىن پەرقلىنىدۇ. بۇلار بەلگىلىك دائىرىدە خىمىيە بىلىملىرى نەزەرىيەسى ئاساسىغا ئىگە بولۇشى لازىم. ئۇلار مەھسۇلات ئۆلچىمىنى ئوقۇيالايدىغان ۋە چۈشىنەلەيدىغان بولۇشى كېرەك. تۈرلۈك تەكشۈرۈش خىزمەتلىرىنى مۇستەقىل زىممىسىگە ئالالايدىغان، تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە توغرا ھۆكۈم قىلالايدىغان بولۇشى لازىم. شۇنىڭ

ئۇچۇن لابوراتوريىه خادىملىرى چوقۇم تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىن يۇقىرى مەدەنىيەت سەۋىيەسىگە ئىگە بولۇشى كېرەك.

2. كىنىشكا ئېلىپ ئىش ئورنىغا چىقىش. لابوراتوريىه خادىملىرى ئوقۇش تارىخىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھەممىسى ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) دەرىجىلىكتىن يۇقىرى سالاھىيەتلىك ئېتىراپ قىلىدىغان، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ئېتىراپ قىلىدىغان سالاھىيەت كىنىشكىسى ئالغان بولۇشى كېرەك. كىنىشكا ئېلىشتا چوقۇم كەسپىي نەزەريىه بىلىملىرى ۋە ئەمەلىي مەشغۇلات بويىچە تەربىيەلىنىشكە قاتناشقان بولۇشى كېرەك. ئۇلار تەربىيەلىنىش ئارقىلىق لابوراتوريىەلىك تەكشۈرۈش خىزمىتىنى مۇستەقىل زىممىسىگە ئالالايىدىغان بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭدا كىنىشكىغا ئېرىشىش ئۇچۇن ئەمەس، بەلكى ئەڭ مۇھىمى ئۆز خىزمىتىنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقالايىدىغان بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك.

3. ئۆز خىزمىتىنى قىزغىن سۆيۈش. خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرۈش بىر تۈرلۈك ئىنتايىن ئېغىر خىزمەت. شۇڭا، لابوراتوريىه خادىملىرىدا جاپانى يېڭىش روھى بولۇپلا قالماستىن، يەنە كۆچلۈك خىزمەت مەسئۇلىيەتچانلىقى بولۇشى كېرەك. خىزمەتكە تولۇق تەييارلىق قىلىشى، ئىش ئورنىنى قىزغىن سۆيۈشى ۋە ئىش ئورنىغا ھۆرمەت قىلىشى كېرەك.

130. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابوراتوريىه بۆلۈمىنى باشقۇرۇشنىڭ نىشانى نېمە

خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابوراتوريىه بۆلۈمىنى ئىلمىي باشقۇرۇش ئىنتايىن مۇھىم. ئومۇمىي مەبلەغدىن ئاز بىر قىسىم مەبلەغنى چىقىم قىلىپ، يۇقىرى سەۋىيەلىك لابوراتوريىه سىستېمىسى بەرپا قىلىش ــ يۇقىرى سۈپەتلىك، يۇقىرى ئۈنۈملۈك ھەم

بىخەتەر ئىشلەپچىقىرىش مۇھىتىنى بەرپا قىلىدۇ. ئۇ شۇ تۈردىكى پەن تەتقىقات كۈچى ۋە مۇلازىمەت قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈپ، كار-خانىلار مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ مۇقىم ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. بۇ ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى قولغا كەلتۈرۈشكە پايدىلىق. لابورا-توريە بۆلۈمىنى باشقۇرۇشنىڭ نىشانى كارخانىلارنىڭ تەرەققىيات ئو-مۇمىي فاكتورىغا مۇلازىمەت قىلىش رولىنى ئويناپىدۇ. بۇ تۆۋەندىكى بەش تەرەپكە بۆلىنىدۇ: بىرىنچى، لابوراتورىيە نەتىجىسىنى مالىيە، مال ۋە ئۇچۇر قاتارلىق ئامىللارغا ئورگانىك باغلاپ ۋاھ بىرلەشتۈرۈپ، ئۇنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش پائالىيىتىنى قانات يايدۇرۇش كېرەك؛ ئىك-كىنچى، كارخانا باشقۇرۇشقا ماسلاشتۇرۇپ، لابوراتورىيە ئىشلىرىنىڭ پايدىلىق رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، كارخانىلارنىڭ مەھسۇلاتقا قارىتا سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ۋە سۈپەت باشقۇرۇش خىزمىتىنى جانلىق يۈر-گۈزۈپ، مەھسۇلات سۈپىتىنى مۇقىم ئىلگىرى سۈرگۈزۈش كېرەك؛ ئۇچىنچى، داۋاملىق تەرەققىي قىلدۇرۇشتا چىڭ تۇرۇپ، ئىلغار خىمى-يەلىك ئانالىز قىلىش تېخنىكىسىنى كىرگۈزۈپ، لابوراتورىيە سەۋىيەسى ۋە خادىملار تېخنىكا ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈش كېرەك؛ تۆتىنچى، لابورا-توريە خادىمى، مالىيە، مالنىڭ رولىنى بىخەتەر، يۇقىرى ئۈنۈمدە تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، ئاز مەبلەغ سېلىپ، كۆپ ئۈنۈمنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈش كېرەك؛ بەشىنچى، لابوراتورىيە قۇرۇلمىسى ۋە لابوراتورىيە خادىملىرىنى داۋاملىق سەرخىللاشتۇرۇش، داۋاملىق ئۆز-ئۆزىنى مۇ-كەممەللەشتۈرۈش ۋە تېخنىكىلارنى ئالغا سىلجىتىش، كارخانىنىڭ تېخنىكىدا ئىلگىرىلىشىنى تەلەپكە يەتكۈزۈش، ماسلاشتۇرۇش كېرەك.

131. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابوراتورىيە خادىملىرىغا قويۇلغان تەلەپلەر قايسىلار

خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابوراتورىيە

خادىملىرى مۇھىم مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغان بولۇپ، ئۇنىڭ خىزمەت سۈپىتى كارخانىنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. شۇڭا، ئۇلارغا قارىتا چوقۇم بەلگىلىك كەسپىي ساپا ھازىرلىشى، خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقالايدىغان بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

1. ئۇلاردا خىزمەتنى سۆيىدىغان، ئۇنى باشقۇرالايدىغان، قىلالايدىغان كەسپىي ساپا ۋە ئىدىيەۋى ساپا بولۇشى كېرەك. ئۇلاردا قانۇن ئېڭى، سىياسەت ئېڭى ۋە ئۇنى ئاڭلىق ئىجرا قىلىش ئېڭى بولۇشى، قانۇن-ئىنتىزامغا رىئايە قىلىدىغان، ئۆز مەنپەئەتىنى ئويلىمايدىغان ساداقەت بولۇشى كېرەك. سەمىمىي، ئېھتىياتچان، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەيدىغان، خىزمەتنى تىرىشىپ ئىشلەيدىغان بولۇشى كېرەك.

2. خىمىيەلىك تەركىبلەرنى تەكشۈرۈش ۋە باشقۇرۇش كەسپىنى بىلىدىغان بولۇشى كېرەك. بەلگىلىك تەشكىللەش ۋە ماسلاشتۇرۇش ئىقتىدارى بولۇشى، ئاكتىپ ئامىللارنى بايقاش ۋە جارى قىلدۇرۇشقا ماھىر بولۇشى، تەشكىلنىڭ بىرەكلىكىنى ساقلاپ، ئىتتىپاق ئۆتەلەيدىغان بولۇشى كېرەك. لابوراتورىيە ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈرۈپ راۋاجلاندۇرۇشى كېرەك.

3. لابوراتورىيە خىزمىتىدە تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى تېخنىكا ئۆلچەملىرى بويىچە قىلىدىغان ۋە ئۇنى پىششىق بىلىدىغان بولۇشى كېرەك. لابوراتورىيە ئۇسكۇنە-ئەسۋابلىرىنىڭ خىزمەت پىرىنسىپلىرىنى پىششىق بىلىشى، قوغداش، ئاسراشنى بىلىشى ۋە كاشىلىلارنى بىر تەرەپ قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك.

4. مۇناسىپ بىخەتەرلىك بىلىملىرىگە ئىگە بولۇشى، جىددىي، تۇيۇقسىز يۈز بېرىدىغان ۋە يۈز بەرگەن ھادىسىلەرنى تېزدىن بىر تەرەپ قىلالايدىغان بولۇشى، لابوراتورىيە خىزمىتىنىڭ بىخەتەرلىكىگە ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك.

5. سۈپەت باشقۇرۇش بىلىملىرى ۋە مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشتىكى

بەلگىلىك بىلىملەرنى بىلىشى، ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا يۈز بەرگەن لابوراتورىيە خىزمىتىگە مۇناسىۋەتسىز مەسىلىلەرنى كەسكىن بىر تەرەپ قىلالايدىغان ۋە ماسلاشتۇرالايدىغان ئىقتىدارنى ھازىرلىشى كېرەك.

6. پائال ئالغا ئىلگىرىلەيدىغان، كەسىپنى ھۆرمەتلەيدىغان روھنى ھازىرلىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن. ① ئۆگىنىشكە ماھىر بولۇپ، جەسۇرلۇق بىلەن ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈپ، يېڭى تېخنىكىلارنى، يېڭى بىلىملەرنى تىرىشىپ ئۆگىنىپ، ئۆزىنىڭ كەسىپىي ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىش. ② ئىلغار باشقۇرۇش بىلىملىرىنى داۋاملىق ئۆگىنىپ ھەم قوبۇل قىلىپ، ئەمەلىي ئىشلاردا قوللىنىپ، باشقۇرۇش سەۋىيەسىنى ئۆستۈرۈش كېرەك. لابوراتورىيە كەسپى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارغا ئۆز خىزمىتىگە ماس كېلىدىغان خىزمەت مۇھىتى يارىتىپ بېرەلەيدىغان بولۇش كېرەك.

132. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيە قۇرۇلۇشى ۋە ئۇنى جايلاشتۇرۇشقا قانداق ئۆلچەم قويۇلىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيە قۇرۇلۇشى ئورنىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى، كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش دائىرىسى، ئىقتىسادىي ئەھۋالغا قاراپ بېكىتىلىدۇ. ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى جەھەتتە يىللىق مەھسۇلاتى 50 مىڭ تونىنا بولغان كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيە قۇرۇلۇشى كۆلىمى 60 ~ 80 كۋادرات مېتىر، شارائىتى بار ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرىنىڭ لابوراتورىيە قۇرۇلۇش كۆلىمى 80 ~ 100 كۋادرات مېتىر، ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى جەھەتتە يىللىق مەھسۇلاتى بىر مىليون تونىدىن كۆپ بولغان كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيە قۇرۇلۇشى كۆلىمى 100 كۋادرات مېتىر بولسا

مۇۋاپىق بولىدۇ. قىسقىسى، قۇرۇلۇش كۆلىمىنىڭ چوڭ-كىچىك بو-لۇشى تەكشۈرۈش خىزمىتىنى نورمال ئېلىپ بېرىش-بارالماسلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. شۇڭا، لابوراتورىيە تەكشۈرۈش خىزمىتىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك. مەسىلەن، تارازا بىلەن پارلاندۇرۇش ئورنى ئايرىۋېتىلىشى؛ نۇسخا ئېلىشتىن بۇرۇنقى بىر تەرەپ قىلىدىغان ئورۇن بىلەن نۇسخىنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش ئورنى ئايرىۋېتىلىشى؛ ئىشخانا بىلەن لابوراتورىيە ئورنى ئايرىۋېتىلىشى؛ سىناق قىلىش، ئانالىز قىلىش ئۇسكۇنىلىرى بىلەن نۇسخىنى ساقلاش ئورنى ئايرىۋېتىلىشى، شۇ ئارقىلىق لابوراتورىيە ئىشلىرىنىڭ ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىش زىددىيىتى ھەل قىلىنىشى كېرەك.

خىمىيەۋى ئوغۇتنى لابوراتورىيە قىلىشتا ئادەتتە بىر چوڭ ئۆي، ئالـ-تە كىچىك ئۆي ياكى ئىككى چوڭ ئۆي، 4 ~ 5 كىچىك ئۆي بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ. شارائىتى ياخشى كارخانىلار بۇ ئۆلچەمنى تولۇق كاپا-لەتكە ئىگە قىلىشى كېرەك.

133. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلاردا لابوراتورىيە ئىشلىرى قايسى خىل ئاپپارات ـ ئۇسكۇنىلەردە تەكشۈرۈلىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيە ئىشلىرى، يېڭى سېتىۋالغان ئەسۋاب-ئۇسكۇنىلىرىنى ئاساس قىلىنىپ تەكشۈرۈلىدۇ. مۇناسىۋەتلىك ئۆلچەم تارماقلىرى ئاشۇ ئەسۋاب-ئۇسـ-كۇنىلەرنى تەكشۈرۈپ لايىقەتلىك دەپ بېكىتىشى كېرەك. شۇ چاغدىلا ئۇنى ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئۇزاق ۋاقىت ئىشلەتكەن ئاپپارات ـ ئۇسكۇنـ-لەرنى ئىشلىتىشكە توغرا كەلسە، تەكشۈرۈپ لايىقەتلىك بولغاندا، ئاندىن

ۋە مۇناسىپ ئۆلچەم بويىچە ئىشلەش تەلىپىنى قاندۇرغىلى بولمايدۇ. ئا-پارات - ئۈسكۈنىلەرنى ئىككى قېتىمدىن ئارتۇق تەكشۈرۈپ، باش-تىن-ئاخىر نورمال ئىشلىشىگە كاپالەتلىك قىلىش، ئۇنۇم بېرىش ئىق-تىدارىنى ساقلاش كېرەك. تەڭشەش ۋە تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە تېگىش-لىك ئاپارات - ئۈسكۈنىلەرنى تەكشۈرۈشتە پىلان تۈزۈپ، ۋاقتىدا تەڭشەپ تەكشۈرۈپ بېكىتىش كېرەك.

بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت، كالتسىي سۈپىر فوسفات ئوغۇتىنى ئىشلەپچە-قىرىدىغان كارخانىلاردا لابوراتورىيە ئۈسكۈنە-ئەسۋابلىرىنى ئۆلچەپ تەك-شۈرۈپ بېكىتىشتە ئۇنىڭ تۈر-خىلىغا، ئىقتىدارىغا قاراش كېرەك.

1. بىر خىل ئەينەكسىمان ئاپپارات بولۇپ، ئۇ مىقدار بوتۇلكىسى، ئۆزگەرتىش سۈيۇقلۇق نەيچىسى ۋە كىسلاتا ئىشقارىنى تېمپىرات بېكىتىش نەيچىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

2. توكتا قىزدۇرۇش-قۇرۇتۇش ئىشكاپى، مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈش غەلۋىرى، ھاۋاسىز بوشلۇقتا قۇرۇتۇش ئىشكاپى ۋە تۇراقلىق تېمپېراتۇرىدا تەۋرىتىش سۇ كۆلچىكى قاتارلىقلارنى ئۆلچەم بويىچە تەكشۈرۈپ بېكى-تىش كېرەك.

134. تەجرىبىخانىدا پاكىزلىقنىڭ تەكشۈرۈش خىزمىتىگە كۆرسىتىدىغان تەسىرى قانداق بولىدۇ

تەجرىبىخانىنى ياخشى باشقۇرۇش تازىلىقنى ياخشى قىلىشتىن باش-لىنىدۇ. «خىمىيەۋى ئۈسۈل ئارقىلىق تەكشۈرۈشتە تەكشۈرگۈچى خا-دىم ئالدى بىلەن تەكشۈرۈشنى ئەمەس، پاكىز بولۇش» نى بىلىشى كېرەك. بۇلارنىڭ ھەقىقەتەن ئاساسى بار. سۈپەتسىز تەجرىبىخانىدا تەجرىبە ئېلىپ بارسا، ئېنىقكى ئىشەنچلىك نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولماي-دۇ. بۇ ھەر خىل ئاپپاراتلارنىڭ ئاسانلا بۇزۇلۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقى-رىدۇ. پەن-تېخنىكا تەرەققىي قىلغان بۈگۈنكى كۈندە خىمىيەۋى ئۇ-

سۈلدا تەكشۈرۈشنىڭ نىشانى مىكرو ئېلېمېنتلارنى ئانالىز قىلىش سا-
ھەسىگە قەدەم قويىدى. خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرۈش ــ لابوراتو-
رىيە ئورنى پاكىزلىقىنىڭ تەجرىبە نەتىجىسىگە بولغان تەسىرى ناھايىتى
روشەن بولىدۇ.

1. چاڭ-توزاندىن ساقلىنىش. چاڭ-توزانىنىڭ تەجرىبىخانىغا بولغان
تەسىرى بەك ئېغىر بولىدۇ. شۇڭا، نۇرغۇن تەجرىبىخانىلارنىڭ
دېرىزىلىرىگە پەردە تارتىلىپ، چاڭ-توزانىنىڭ تەسىرى ئازايتىلى-
دۇ. كۆرۈپ تەكشۈرگىلى بولمايدىغان توزۇندىلار يەنىلا دېرىزە
پەردىلىرى ئارقىلىق تەجرىبىخانىغا كىرىدۇ. ھەتتا بەزى ئۇشا-
شاق- يېرىك توزانلارنى چەكلەشكە ئامال بولماي قالىدۇ. بەك
ئۇششاق چاڭ-توزانلارنىڭ ئانالىز قىلىشقا كۆرسىتىدىغان تەسىرى
بەك چوڭ بولمىسىمۇ، ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدۇ.

2. كىر دېغىدىن ساقلىنىش. كىر دېغى چاڭ-توزانلاردىن قالسا
ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان ناچار ماددا. ئىشلەپچىقىرىش جەريانىدا
شەكىللەنگەن غەيرىي نەرسىلەر ۋە مەشغۇلات قالغۇچىلارنىڭ قولىدىن
چىققان تەر قاتارلىقلار تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىغا چاپلىشىپ كىر دېغى
پەيدا قىلىدۇ. بۇنىڭغا چاڭ-توزان قوشۇلسا، مىكروبلارنى ئاۋۇتۇپ،
تۇرلۇك تەجرىبە ئىشلىرىغا نۇقسان يەتكۈزىدۇ. بۇ خىل داغلارنىڭ بە-
زىلىرى چىرىتىشچان خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولۇپ، مەھسۇلاتلارنى ئانا-
لىز قىلىش، سىناپ كۆرۈش نەتىجىلىرىگە بۇزۇستە تەسىر يەتكۈزىدۇ.
ئەينەكلىك ئاپپاراتتا ئۇنىڭ تەسىرى كۆرۈلسە ئېرىش ئۆلچىمىگە تەسىر
يېتىپلا قالماستىن، سانىنى خاتىرىلەشتە خاتالىق كۆرۈلىدۇ. ھەتتاكى
ئاپپاراتنىڭ توك يولىنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ، ئىنكاس ئىقتىدارىنى ئا-
جىزلاشتۇرۇشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن. مەلۇم كىر داغلىرى
ياكى كىر داغ مىكروبلىرى ئاپارات ئۈسكۈنىلەرنىڭ كۆپ خىل ئارتۇق-
چىلىقىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىشى مۇمكىن. مەسىلەن، توك يوللىرى ۋە
مۇناسىپ زاپچاسلىرى بۇزۇلۇشى، يۇرۇشتۇرگۈچى نەيچىنىڭ توسۇ-
لۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن. بۇلارنىڭ ھەممىسى خىمىيەۋى

ئۇسۇلدا تەكشۈرۈشكە ئېغىر نۇقسان يەتكۈزىدۇ.

3. «ئارتۇقچە پاكىز» لىقتىن ساقلىنىش. ئايرىم خىزمەتچىلەر پاكىز بولۇشنى كۆزدە تۇتۇپ، ھەر خىل ماغزاپسىز يېكى «تۆۋەن ماغزاپ چىقىدىغان» سوپۇن سۇيۇقلۇقنى ئىشلىتىپ، لابوراتورىيە ئورنى ۋە ئۇسكۇنىلەرنى تازىلايدۇ. بىراق، بۇنداق سۇيۇقلۇق بىلەن تازىلىغاندا تالا توقۇلما ماددىلىرىغا قارىتا ئۇزۇل-كېسىل تازىلاش، سۈرتۈش ئېلىپ بارمايدۇ. نەتىجىدە قېپقالغان سوپۇن سۇيۇقلۇقى تەركىبىدىكى قوشۇمچە تەركىبلەر خىمىيەۋى ئۇسۇلدا تەكشۈرۈش ئىشلىرىغا ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرىدۇ. شۇڭا، بۇ خىل سۇيۇقلۇق بىلەن تازىلاش ئېلىپ بارغاندا يېخىشى، تولۇق تازىلاشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك.

135. تارازا ئىشلىتىشنىڭ پىرىنسىپلىرى قايسى

خىمىيەۋى ئوغۇتتىن نۇسخا ئېلىپ ئانالىز قىلىش جەريانىدا نۇسخا ئالغان خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئۆلچەپ، سۈپەت دەرىجىسى بېكىتىلىدۇ. بۇ چاغدا تارازىنىڭ ئۆلچەش توغرىلىقى مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ توغرىلىقىغا بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. شۇڭا، تەكشۈرۈش خادىملىرى تارازا ئىشلىتىشنى تولۇق بىلىشى، ئۇنىڭ ھەر تەرەپلىمە پىرىنسىپلىرىنى ئىگىلىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن:

1. ئوخشاش بىر خىل تەجرىبىدە ئوخشاش تارازا ۋە تارازا تېشىنى ئىشلىتىش كېرەك.

2. نۇسخا ئالغان مەھسۇلات مىقدارىنى ئۆلچەشنىڭ ئالدى-كەينىدە تارازىنىڭ توغرا ياكى توغرا ئەمەسلىكىنى تەكشۈرۈش، تارازا پاكىز بولۇش، تارازا ئىچىگە دورىلار قويۇلغان بولسا، پاكىز تازىلاپ ئىشلىتىش، ئىشلىتىپ بولغاندىن كېيىن تازىلاپ ساقلاش، بۇزۇلۇپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك.

3. تارازا كۆتۈرۈش كۈچى دائىرىسىدە مەھسۇلات نۇسخىسىنى ئۆزگەرتىش، ئارتۇق بولۇپ كېتىشتىن ساقلىنىش كېرەك. ئۆزگەرىدىغان مەھسۇلات نۇسخىسى قۇرۇق، پاكىز بولۇشى، ئۇنى قاچىلىغان ئۇسكۇنىلەرمۇ پاكىز، قۇرۇق بولۇشى كېرەك. پارلىنىشچان، چىرىشچان مەھسۇلات نۇسخىلىرىنى ئاغزى ھەم ئېتىلگەن نەرسىگە سېلىپ ئۆزگەرتىش كېرەك.

4. زىيادە قىزىق، زىيادە سوغۇق نەرسىلەرنى تارازىغا قويماسلىق، ئېغىرلىقىنى ئۆزگەرتمەسلىك كېرەك. ئۆزگەرتىش زۆرۈر بولسا، شۇ خىل نەرسىلەرنىڭ تېمپېراتۇرىسى تارازا تېمپېراتۇرىسى بىلەن بىردەك بولۇشى كېرەك.

5. ئۆزگەرىدىغان نەرسىلەرنى تارازا تاختىسىنىڭ مەركىزىگە قويۇش، ئۆزگەرتىپ بولغان نەرسىلەرنى ئېلىشتىن ئاۋۋال تارازىنى توختىتىپ تۇرۇپ ئېلىش، تارازىنىڭ كۆرسەتكۈچ ئىستربلكىسىنى، توختىتىش كۇنۇپكىسىنى تەكشى قىلىپ قويۇش كېرەك.

6. ئۆزگەرتىپ بولغان نۇسخا مەھسۇلاتنى تارازىدىن ۋاقتىدا ئېلىپ، نومۇر كۆرسەتكۈچنى 0 گە چۈشۈرۈش، كۇنۇپكىلىرىنى ئېتىپ، توك مەنبەسىدىن ئۇزۇۋېتىش، چاك-توزانىنىڭ ئالدىنى ئېلىش قاپقىقىنى ئېتىش كېرەك.

7. تارازىنى باشقا جايغا يۆتكەشكە توغرا كەلسە، ئۆزگەرتىش تاختىسىنى ۋە ئاجراپ تۇرىدىغان بۆلەكلىرىنى ئېلىۋېتىش كېرەك.

8. تارازىنى يۆتكەپ قۇراشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىقتىدارىنى ئۆزگەرتىش كېرەك.

136. خىمىيەۋى رېئاگېنىت ئۆزگەرتىمى قانچە دەرىجىگە بۆلۈنىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇتنى لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈش جەريانىدا خادىملار ھامان رېئاگېنىت ۋە ئېرىتمىدىن ئايرىلالمايدۇ ۋە

خىمىيەۋى رېئاگېنتلاردىن ھەر خىل ئوخشىمىغان ئۆلچەمدىكى ئېرىتمىلەرنى تەييارلايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن لابوراتورىيە خادىملىرى ئالدى بىلەن خىمىيەلىك رېئاگېنتلارنى تولۇق چۈشىنىشى كېرەك. دائىم ئىشلىتىلىدىغان رېئاگېنتلار تۆۋەندىكى بىر نەچچە دەرىجىگە بۆلىنىدۇ:

1. ئۆلچەملىك رېئاگېنت. ئۇنىڭ ئۆلچەملىك مىقدارى ئادەتتە 95%～100. 05% .99 بولۇپ، مىقدار ئارقىلىق مەھسۇلات نۇسخىسى ئانالىز قىلىشتا ئۆلچەم بىرلىكى قىلىنىدۇ. ئۇ نۇسخا مىقدارى ئېنىق بولغاندىن كېيىن تەييارلايدىغان ئېرىتمە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

2. ئەلا دەرىجىلىك ساپ مەھسۇلات: يەنى ئۇ بىرىنچى دەرىجىلىك مەھسۇلات بولۇپ، ئادەتتە كاپالەت رېئاگېنت دەپمۇ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل ئېرىتمە ئارىلاشما تەركىبى تۆۋەن، ئاساسلىقى پەن تەتقىقاتى تۈرى ۋە ئورۇن بەلگىلەش ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ.

3. تەھلىل قىلىش دەرىجىسى ساپ: يەنى ئۇ ئىككىنچى دەرىجىلىك مەھسۇلات بولۇپ، ئاساسلىقى ئادەتتىكى پەن تەتقىقات ۋە مۇھىم ئورۇن، نۇسخا بەلگىلەش ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ.

4. خىمىيەلىك ساپ مەھسۇلات: يەنى ئۇ ئۈچىنچى دەرىجىلىك مەھسۇلات بولۇپ، ئاساسلىقى زاۋۇت، ئوقۇ-ئوقۇتۇش تەجرىبىخانىسى ھەمدە ئادەتتىكى مەھسۇلات نۇسخىلىرىنى ئانالىز قىلىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ.

5. تەجرىبە قىلىش تىپىدىكى رېئاگېنت: يەنى ئۇ تۆتىنچى دەرىجىلىك مەھسۇلات بولۇپ، ئاساسلىقى مەھسۇلات نۇسخىلىرىنى تەجرىبە قىلىش ۋە تەتقىقات ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ.

دۆلەت خىمىيەۋى رېئاگېنت ئۆلچىمى ۋە بەلگىسىنى ئېنىق بېكىتتى.

ئۇ 1.6 ـ جەدۋەلدە بېرىلدى.

1.6 ـ جەدۋەل

ماركسىنىڭ رەڭگى	ۋاكالەت نومۇرى	ساپلىقى بويىچە تۇرگە ئايرىلىشى	دەرىجىسى
يېشىل	GR	ئەلا دەرىجىلىك ساپ	بىرىنچى
قىزىل	AR	ئانالىزلىق ساپ	ئىككىنچى
كۆك	CP	خىمىيەلىك ساپ	ئۈچىنچى
قوڭۇر	LR	تەجرىبە رېئاكتىپى	تۆتىنچى

137. تەييارلانغان رېئاگېنىت ئېرىتمىسىنىڭ سۈپىتى نېمە ئۈچۈن ئۆزگىرىپ كېتىدۇ

لابوراتورىيەدە تەييارلانغان رېئاگېنىت سۇيۇقلۇقى ئېرىتمە سۈپىتىنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشى نۇرغۇن سەۋەبلەرگە باغلىق. ئاساسلىقى تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە سەۋەب بار:

1. ئەينەك قۇتا بىلەن سۇنىڭ رېئاگېنىتقا بولغان رولى بىردە كۆپ، بىردە ئاز بولۇپ قالىدۇ ـ دە، ئېرىتمىنىڭ تەركىبىدىكى ناترىي، كالتسىي ۋە سىلىكاتلارنىڭ ئارىلاشمىسى مەلۇم ئىيون تەرىپىدىن سۇمۇرۇلگەن سۇيۇقلۇق بىلەن ئۇچرىشىپ، چېرىتىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شۇڭا، تۆۋەن قويۇقلۇقتىكى ئىيوننىڭ ئۆلچەم سۇيۇقلۇقىغا يەتكۈزىدىغان تەسىرىگە سەل قارىغىلى بولمايدۇ. mg \mil (مىللىلىتىر\مىللىگرام) دىن تۆۋەن بولغان ئىيون ئېرىتمىسىنى ئۇزاق مۇددەت ساقلىغىلى بولمايدۇ.

2. تەييارلانغان ئېرىتمىنى قاچىلىغاندا بوتۇلكىسىنىڭ ئاغزى ھەم ئېتىلمىسە، ھاۋادىكى كاربون (Ⅳ) ئوكسىد، ئوكسىگېن، ئامىياك ھەم كىسلاتا تۇمانلىرى كىرىپ، ئېرىتمىنىڭ سۈپىتىدە ئۆزگىرىش پەيدا قى-

لىدۇ. مەسىلەن، ئاممىياك سۇيى (NH_3) كاربون (Ⅳ) ئوكسىد سۇمۇ-رۇپ، ئاممۇياك بىلەن كاربونات كىسلاتاسىنى ھاسىل قىلىدۇ. Kl ئېرىتمە نۇرنى كۆرسە، ھاۋادىكى ئوكسىگېن بىلەن بىرىكىپ، ئاسان I_2نى ھاسىل قىلىپ، سېرىق رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. (قەلەي خلورىد) $SnCl_{12}$، (تۆمۇر سۇلفات) $FeSO_4$، (ناترىي سولفىت) Na_2SO_3 قاتارلىقلار ئاسان ئوكسىدلىنىدۇ.

3. بەزى ئېرىتمىلەر يورۇقلۇقنى كۆرسە پارچىلىنىدۇ. مەسىلەن، ئاممونىي نىترات، سىمابلىق تۇز قاتارلىقلار. بەزى ئېرىتمىلەرنىڭ قويۇ-لۇش ۋاقتى نىسبەتەن ئۇزاق بولىدۇ ۋە ھىدرولىزلىنىدۇ. مەسىلەن، بىسمۇت تۇز، سۇرمە تۇز قاتارلىقلار. ناترىي سولفىت (Na_2SO_3)، يەنە مىكروبلارنىڭ تەسىرىدە تەدرىجىي سۇيۇقلىنىپ ئۆزگىرىپ ئىقتىدارى تۆۋەنلەيدۇ.

4. مەلۇم مىقداردا تەييارلىغان تېمپىتىش ئىندىكاتور ئېرىتمىسىنىڭ قويۇلۇش ۋاقتى ئۇزۇن بولۇپ، ئۇنىڭدا يىغىلىپ قېلىپ، ئوكسىدلاش رېئاكسىيەسى يۈز بېرىپ، كۆرسەتمە نۇقتىسىنى ئېنىق بەلگىلىمەيدۇ. مەسىلەن، مىزوم قارىسى (T) فېنول ئاپېلسىن قاتارلىقلار.

5. ئېرىتمىنىڭ پارلىنىش گۇرۇپپىسىدىن ئاجرىلىپ چىققان ئېرىتمە-نىڭ قويۇقلۇقىنى تۆۋەنلىتىپ، تەجرىبىدە غەيرىي نورماللىقنى پەيدا قىلىدۇ.

138. ئۆلچەم ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمىنى تەييارلاشتا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

ئۆلچەم ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمىنىڭ قويۇقلۇق دەرىجىسىنىڭ توغرىلىقى مۇقىملاشتۇرۇلغان بولۇپ، مەھسۇلاتنىڭ ساپلىقى ۋە مەھ-

سۇلات سۇپىتىنى تەكشۈرۈشتە ناھايىتى مۇھىم رول ئويناىدۇ. شۇڭا، ئۆلچەم ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمىنى تەييارلاشتا ئانالىز قىلىش، توغرا تەييارلاش مۇھىم خىزمەت. بۇنى تەيىارلاشتا تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا دىققەت قىلىش كېرەك:

1. رېئاگېنت ئېرىتمە ساپلىقىنى ھەقىقىي ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئانالىز قىلىش جەھەتتىكى نەتىجىنىڭ يۇقىرى بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش، ئىشلەتكەن سۇنىڭ ساپلىقى ئۇچىنچى دەرىجىلىك سۇ سۇپەت تەلىپىگە يېتىشى كېرەك.

2. ئانالىز قىلىشتا ئىشلىتىدىغان تارازا، تېمپىراتۇرىسى، مىقدار بوتۇلكىسى ۋە ئۆتكۈزگۈچ نەيچىلەرنى بەلگىلەنگەن ئۆلچەم بويىچە تەييار قىلىش كېرەك.

3. ئۆلچەم سۇيۇقلۇقىنىڭ قويۇقلۇقىنى ھاۋا تېمپېراتۇرىسى 20 سېلسىيە گىرادۇس بولغان ئەھۋال ئاستىدا تەييارلاش، ئىشلەتكەن ۋاقىتتا قويۇقلۇقتا پەرق كېلىپ چىقسا، تەڭشەپ ئىشلىتىش كېرەك.

4. ئۆلچەملىك سۇيۇقلۇقنىڭ ئۇنۇملۇك مۇددىتى ئىككى ئاي بولىدۇ.

5. ئۆلچەم ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمىنى تەييارلىغاندا GB\T601-2002 لىق بېكىتىلگەن ئۆلچەم بويىچە تەييارلاپ، تۆت پاراللېل، ئىككى سېلىشتۇرۇش قائىدىسىنى ئىجرا قىلىش كېرەك. يەنى «بىر ئادەم تۆت پاراللېل قىياپەتنى، ئىككى ئادەم سەككىز قىياپەتنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ھەر بىر ئادەمنىڭ تۆت پاراللېل بەلگىلەش نەتىجىسىنىڭ پەرقىگە ئاساسەن، زىتلىق پەرقىنى تېپىپ، ئەڭ يۇقىرى پەرقى بىلەن قويۇقلۇقنىڭ ئوتتۇرىچە پەرقى ئوتتۇرىسىدىكى زىتلىق پەرقى (ئېرىتمە يۇقىرى پەرقى بىلەن قويۇقلۇقنىڭ ئوتتۇرىچە قىممىتىنى سېلىشتۇرۇش) نى ئايرىش كېرەك. ئىككى ئادەم جەمئىي سەككىز پاراللېل

تەكشۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، ئۇنىڭدىن كېلىپ چىققان يۇقىرى دەرىجىدىكى زىتلىق پەرقىنى قايتا ئايرىپ بېكىتىپ، ساپلىقى ۋە توغرىلىقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش كېرەك. زىتلىق پەرقى 0.81% تىن چوڭ بولماسلىقى كېرەك. ئىككى ئادەمنىڭ سەككىز قېتىم پاراللېل تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن ئوتتۇرىچە ساننى چىقىرىپ، ئۇنى تەكشۈرۈش نەتىجىسى قىلىش كېرەك.

139. ئۆلچەملىك رېئاگېنىت دېگەن نېمە، ئۇ قايسى شارائىتلارنى ھازىرلىشى كېرەك

ئۆلچەملىك رېئاگېنىت بىر تۈرلۈك ماددا بولۇپ، ئۇ ئانالىز قىلىنىدىغان ئۆلچەملىك ئېرىتمىنىڭ تەركىبىدە بولىدۇ. تېمپىتىپ ئانالىز قىلىش جەريانىدا چوقۇم مانا مۇشۇ ئۆلچەملىك ماددا ئىشلىتىلىشى كېرەك. ئېرىتمىدە ئۇنىڭ مىقدارى توغرا تەتبىقلانسا بۇ ئۇسۇلدىن پايدىلىنىپ، تېمپىتىپ ئانالىز قىلىشقا ئىشلىتىلىدىغان ئېرىتمە تەييارلاشقا بولىدۇ. ئۆلچەملىك رېئاگېنىت ئاساسىي تەركىب مىقدارى ئادەتتە 100.05% ~99.95، ئارىلاشمىنىڭ دەرىجىسى ئەلا دەرىجىلىك ساپ ماددىدىن تۆۋەن ياكى ئەلا دەرىجىلىك ساپ ماددا بىلەن ئوخشاش بولىدۇ.

ئۆلچەملىك رېئاگېنىت ھازىرلاشقا تېگىشلىك شارائىتلار تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ: بىرىنچى، ساپلىقى يۇقىرى، ئارىلاشما ماددىنىڭ مىقدارى 10 مىڭدىن بىردىن تۆۋەن بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ؛ ئىككىنچى، ھاسىل قىلىنىشى بىلەن خىمىيەۋىلىكى ئوخشاش بولىدۇ. تەركىبىدە كىرىستال سۇ بولغان تەقدىردىمۇ خىمىيەۋى ئۇسۇل بىلەن تەييارلانغان ئېرىتمىگە ئوخشاش بولۇشى كېرەك؛ ئۈچىنچى، ئۇ خۇسۇسىيىتى تۇراقلىق، قۇرۇغاق بولغاندا ئاسان پارچىلانمايدۇ. ئۆلچەمگە يەتكەنلىرى نەملىكنى سۇ-

مۇرمەيدۇ. ئۇزاق مۇددەت ساقلىسىمۇ سۇپىتى ئۆزگەرمەيدۇ. تۆتىنچى، تولۇق ئۆلچەمگە يەتسە ئاسان ئېرىيدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئېرىش دەرىجىسى ياخشى بولسا، ئۆلچەش ئۇنۇمىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ.

140. لابوراتورىيەلىك ئۆلچەش ئەسۋابلىرىنىڭ بەلگىسى نەچچىگە بۆلۈنىدۇ

لابوراتورىيە ئىشلىرىدا ئىشلىتىلىدىغان ئۆلچەش ئاپپاراتلىرىنىڭ بەلگىسى مۇنداق ئۇچ خىلغا بۆلۈنىدۇ. بىرىنچى، لايىقەتلىك بەلگىسى. يەنى يېشىل رەڭلىك بولىدۇ. ئۇ لايىقەتلىك بولىدۇ؛ ئىككىنچى، ئىشلىتىش بەلگىسى. يەنى سېرىق رەڭلىك بولىدۇ. ئۇنىڭ كۆپ خىل ئىقتىدارى بولۇپ، مەلۇم ئىقتىدارى كۈچىنى يوقاتسا، تەكشۈرۈش خىزمىتىگە ئىشلىتىلىدىغان ئىقتىدارى يوقالمايدۇ؛ ئۈچىنچى، ئىشلىتىشنى توختىتىش بەلگىسى. يەنى قىزىل رەڭلىك بولىدۇ. بۇ ئۇسكۇنىنىڭ بۇزۇلغانلىقىنى، ئاپپارات - ئۇسكۇنىلەرنى ئۆلچەپ تەكشۈرۈشتە لايىقەتسىز بولغانلىقىنى، ئاپپارات - ئۇسكۇنىلەرنى تەكشۈرۈش ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

141. ئۇنۇملۇك سان دېگەن نېمە، ئۇ قانداق بېكىتىلىدۇ

بۇ يەردە ئوتتۇرىغا قويۇلغان سانلىق ئاساس، ئەمەلىي ئۆلچەپ ئالدىن ئېرىشكەن سانىنى كۆرسىتىدۇ. ئاساسلىق سان ئۆلچەپ ئېرىشكەن نەتىجىنى ئانالىز قىلىش ئۈسۈلى بىلەن ئاپپاراتنىڭ توغرىلىق دەرىجىسىگە قاراپ بېكىتىلىدۇ. كۆپ ھاللاردا ئۆلچەپ ئېرىشكەن سانلىق نەتىجە ئىچىدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر خانە سان گۇمانلىق دەپ قارىلىدۇ. مەسىلەن، ئانالىز قىلىش تارازىسىدىن ئۆلچەپ ئېرىشكەن نۇسخىدىن 0.5000 گىرام ئالسا، ئۇ نۇسخا قىممىتىنىڭ 0.5000 گىرام ئىكەنلىكىـ

نى ئسپاتلايدۇ ھەمدە ئۆلچەش خاتالىقىنىڭ 0.0002 ± گرام ئىچىدە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر قىممىتى 0.05 گرام قىلىپ خاتىرە لەنسە، بۇ نۇسخىنىڭ تارازىدا ئۆلچەنگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇ چاغدا ئۆلچەشتىكى خاتالىق 0.02 ± گرام بولىدۇ. شۇڭا، سانلىق مەلۇماتنىڭ مىقدارىنى خاتىرىلىگەندە ئۆز خاھىشى بويىچە ئاشۇرۇۋۆبتىشكە ياكى كېمەيتىۋېتىشكە بولمايدۇ. مەسىلەن، يۇقىرىدىكى مىسالدا ئانالىز قىلىش تارازىسىدىن ئالغان مىقدار بوتۇلكىسىنى ئۆلچەپ ئېرىشكەن قىممەت 10.4320 گرام بولغان، بۇ ئالتە خانىلىق ئاساسىي سانىنى بىلدۈرىدۇ. ئەڭ ئاخىرىدىكى بىر خانە سان گۇمانلىق، بۇنىڭ سەۋەبى ئانالىز قىلىش تارازىسى پەقەت 0.002 گرامغىچە توغرا ئۆلچىيەلەيدۇ. يەنى تارازىغا سالىدىغان مىقدارىنىڭ ئەمەلىي قىممىتى0.002 ±10.4320 گرام بولىدىغانلىقىدا. ئۆلچەيدىغان ئاپپارات ـ ئۈسكۈنىلەر ھەر قانچە ئىنچىكە بولسىمۇ، ئوتتۇرىغا چىققان ئاساسىي سان ئىچىدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر خانە توغرا چىقمايدۇ. ئالدىنقى خانىسى توغرا چىقىدۇ. بۇ مىساللاردىن مۇنۇلارنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ: ئاساسىي سان ئاپپارات ـ ئۈسكۈنىلەرنىڭ توغرىلىق دەرىجىسى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. يەنى ئاساسىي سان ئۆلچىگەندە مىقدارىنىڭ چوڭ-كىچىكلىكىنى كۆرسىتىپ قالماستىن، بەلكى تەكشۈرۈش نەتىجىسىنىڭ توغرىلىق دەرىجىسىنىمۇ كۆرسىتىدۇ.

142. ئاساسىي سانىنى توغرا قىلىشنىڭ پىرىنسىپلىرى قايسىلار

ئاساسىي سانىنى پەقەت ئەڭ ئاخىرىدىكى بىر خانا پارچە سانىنى چىقىرىپ تاشلاپ، قالغان سانلارنى مۇقىملاشتۇرۇش پىرىنسىپلىرى بويىچە بېكىتىش تەلەپ قىلىنىدۇ. مۇقىملاشتۇرۇش پىرىنسىپلىرى مۇنداق

بولىدۇ: 5 كە توشمسا قالدۇرۇش، 5 كە توشسا پۈتۈنلەشتىن ئىبارەت. ئاندىن سانىنڭ ئالدى تەرىپىگە قارىلىدۇ. تاق سان بولسا بىرلەشتۈرۈلىدۇ. جۈپ سان بولسا بىرلەشتۈرۈلمەيدۇ. مەسىلەن، مۇنداق: 7.04→7.0441.

143. سىستېما خاتالىقى دېگەن نېمە، تاسادىپىي خاتالىق دېگەنچۇ

سىستېما خاتالىقى ئادەتتە ئۆلچەشتىكى خاتالىقنى كۆرسىتىدۇ. ئانالىز قىلىش باسقۇچىدا مەشغۇلات قىلىپ باشقۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ جەريانىدا دائىم مەلۇم سەۋەنلىك كېلىپ چىقىپ، خاتالىق سادىر بولىدۇ. بۇ خىل خاتالىقنىڭ ئانالىز قىلىش نەتىجىسىگە كۆرسىتىدىغان تەسىرى بىر قەدەر مۇقىم بولىدۇ. بۇ خىل خاتالىقنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى پەرەز قىلىش ئارقىلىق بېكىتىلىدۇ ھەمدە ئامال بار ئۇنىڭ دەرىجىسى كىچىكلىتىلىدۇ ياكى تەڭشەپ بىر تەرەپ قىلىنىدۇ.

تاسادىپىي خاتالىق بولسا، ئۆلچەشتىكى خاتالىق بولماستىن بەلگىلەش جەريانىدا تۇرلۇك ئامىللارنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن كېلىپ چىققان خاتالىقنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، ئۆلچىگەن چاغدا مۇھىت ۋە تېمپېراتۇرىنىڭ تەسىرى، زىيادە نەملىك، ئەڭ كىچىك دائىرىدىكى داۋالغۇش، ئاپپارات ئىقتىدارىدىكى ئەڭ كىچىك ئۆزگىرىش قاتارلىقلار. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئانالىز قىلىش نەتىجىسىنى توغرا چىقىرىشقا بەلگىلىك تەسىر كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا تاسادىپىي خاتالىق تەتبىقلاش جەريانىدىكى بىر قاتار كىچىك ئامىللارغا سەل قاراش ۋە ئۇنىڭ چوڭ-كىچىك بولۇشىغا، يۆنىلىشىگە ئېتىبار بىلەن مۇئامىلە قىلماسلىق بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. شۇڭا، مۇمكىنچىلىكى بولمىغان ۋە تەڭشىگىلى بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا، تاسادىپىي خاتالىق كېلىپ چىقىدۇ. ئۇ ئوبىيېكتىپ مەۋجۇت بولىدۇ، شۇنداقلا ئۇنىڭدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ.

144. خەمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش دوكلاتىغا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ

خەمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش دوكلاتى ئىككى خىل بولىدۇ: بىرى، خام ئەشيا ۋە ماتېرىيالنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈش دوكلاتى؛ يەنە بىرى، تەييار بولغان مەھسۇلاتنى زاۋۇتتىن چىقىرىش ئالدىدىكى سۈپەتنى تەكشۈرۈش ھەققىدىكى دوكلات. تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ قېلىپى، مەزمۇنى ۋە تەكشۈرۈپ تەستىقلاش مەزمۇنلىرىنىڭ ئىخچام بولۇش-بولماسلىقىدىن، شۇ كارخانىنىڭ سۈپەت باشقۇرۇش خىزمەتلىرىدە قالىدىغان بويىچە ئىش قىلغان - قىلمىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. شۇنداقلا ئۇ كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتى توغرىسىدا قانداق، قانچىلىك ۋەدە بەرگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. شۇڭا، سۈپەت تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ يېزىلىش سۈپىتىگە ئەھمىيەت بېرىش ئىنتايىن مۇھىم. بۇنىڭغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر تۆۋەندىكىدەك:

1. تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ قېلىپى. بىرىكمە خەمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى ۋە ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى تەكشۈرگەندە، نۇرغۇن كارخانىلارنىڭ تەكشۈرۈش دوكلاتى تولىمۇ ئۆلچەمسىز بولىدۇ. دوكلاتنىڭ تەلەپتىكى قېلىپى، مەزمۇنى بىردەك ئەمەس. بەزى كارخانىلار ئۇسكۇنىلەرگە نەچچە مىليون يۈەن مەبلەغ سالسىمۇ، لېكىن دوكلاتنىڭ قېلىپى ۋە ئىشلىتىلگەن قەغەز قاتارلىق جەھەتلەردە نۇرغۇن مەسىلە مەۋجۇت. قەغەز خىلمۇخىل بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا كارخانىلار سۈپەت تەكشۈرۈش دوكلاتىنى تەييارلاشتا چوقۇم بىر تۈتاش ۋە بىردەك قىلىش، تەلەپكە يەتكۈزۈش كېرەك.

2. دوكلاتتىكى ئۇچۇرنىڭ مەزمۇنى مۇكەممەل بولۇشى كېرەك. بۇنىڭدا ① خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ نامى؛ ② مەھسۇلات ئۆلچىمى؛ ③ مەھسۇلات تەستىق نومۇرى؛ ④ مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئالغان ۋە تەكشۈرگەن ۋاقتى؛ ⑤ دوكلات نومۇرى؛ ⑥ مەھسۇلات ۋە مەھسۇلات يەككە تۇرنىڭ سۈپەت جەھەتتىكى مۇئەييەنلەشتۈرۈلۈشى؛ ⑦ نۇسخىنىڭ ئاساسىي سانى؛ ⑧ دوكلاتنى تۇزگۈچى، تۈزەتكۈچى ۋە تەستىقلىغۇچىنىڭ ئىمزاسى؛ ⑨ تەكشۈرگەن ۋاقتىتكى مۇھىت ئەھۋالى قاتارلىقلار يېزىلىشى كېرەك.

3. تەكشۈرۈش ئىسپاتىنىڭ تولغرلىقى. دوكلاتتا ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن، بىكار قىلىنغان ئۆلچەمنى ئەمەس، بەلكى مەھسۇلاتنىڭ ئۈنۈملۈك ئۆلچىمىنى ئىپادىلەش كېرەك.

145. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرگەندىكى ئەسلىي خاتىرىسىگە قارىتا قانداق تەلەپلەر قويۇلىدۇ

كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشىدىكى سۈپەتنى ئۆلچەگەنلىك ئەسلىي خاتىرىسى بولسا، تەكشۈرۈشنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ھەر تۈركۈم ئىشلەپچىقىرىشتا ئىشلەتكەن ماتېرىيال ۋە زاۋۇتتىن چىقارغان مەھسۇلاتنىڭ لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغانلىقىنى خاتىرلەش كېرەك. ئەسلىي خاتىرە مەزمۇنىنىڭ توغرا بولغان-بولمىغانلىقى، سانلىق مەلۇماتنىڭ توغرا بولغان-بولمىغانلىقى، كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىگە ئېغىر نۇقسان يەتكۈزىدۇ. شۇڭا، كارخانىلار لابوراتورىيەلىك خاتىرىسىنى بېكىتىلگەن قېلىپ ۋە تەلەپ بويىچە ئۆلچەملىك يېزىشى كېرەك.

1. ئەسلىي خاتىرىدىكى ئۇچۇرنىڭ مەزمۇنى تولۇق بولۇشى كېرەك.

بۇنىڭدا، ① تەكشۈرگەن تۇر نامى؛ ② تەكشۈرۈش ئۇسۇلى؛ ③ تەكشۈرگەن نۇسخىنىڭ تەستىق نومۇرى؛ ④ نۇسخا ئالغان ۋە تەكشۈرگەن ۋاقىت؛ ⑤ نۇسخا نومۇرى؛ ⑥ تەكشۈرگەن سانلىق ئاساسلار خاتىرىسى؛ ⑦ ھېسابلاش قائىدىسى (فورمۇلاسى)؛ ⑧ ئانالىز قىلغان، تەكشۈرگەن ئادەمنىڭ ئىمزاسى بولۇشى كېرەك.

2. ئەسلىدىكى خاتىرە ئۆلچەملىك بولۇشى، بىرلىككە كەلگەن كارۇنلۇق قارا سىياھ بىلەن يېزىلىشى كېرەك. خەتنى ئېنىق، روشەن، ئىملا قائىدىسى بويىچە توغرا يېزىشى، مەزمۇنى راست بولۇشى، خالىغانچە ئۆزگەرتمەسلىكى كېرەك. تۇزىتىشكە توغرا كەلسە، لابوراتورىيە لىك تەكشۈرۈشتە قوللىنىلغان سان تۇزىتىش بەلگىلىمىسى بويىچە تۇزىتىلىشى ھەمدە تۇزىتىلگەن سان ئۇستىگە تامغا بېسىشى كېرەك.

146. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيە بۆلۈملىرى قانداق ئەھۋال ئاستىدا خىلۋر ئىيونىنى تەكشۈرىدۇ

2001 ـ BG 15063 (بىرىكمە خىمىيەۋى) ئوغۇتنىڭ دۆلەت ئۆلچىمىدە مۇنداق بەلگىلەندى: «بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىدا خىلور ئىيونىنىڭ مىقدارى فورما تەكشۈرۈش تۈرى قىلىندى، ئىشلەپچىقىرىش كارخانىلىرى تۆۋەندىكى ئەھۋالدا خىلور ئىيونىنىڭ مىقدارىنى تەكشۈرۈشى كېرەك.

1. خىمىيەۋى ئوغۇتنى رەسمىي ئىشلەپچىقارغان ۋاقىتتا خام ئەشيا ۋە ماتېرىيال ئىشلەش ئۇسۇلى ئۆزگەرسە.

2. رەسمىي ئىشلەپچىقىرىلغان خىمىيەۋى ئوغۇت بەلگىلىك مىقدارغا يەتكەندە

3. دۆلەتلىك سۈپەت نازارەتچىلىكى تارمىقى فورما تەكشۈرۈش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويسا.»

147. ئورگانىك-ئانئورگانىك ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت تەركىبىدىكى قايسى كۆرسەتكۈچ فورمىلا تەجرىبىسى قىلىنىدۇ، كارخانىلار تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان تۈرنى قانداق بىر تەرەپ قىلىدۇ

2002 ـ BG 18877 ئورگانىك-ئانئورگانىك بىرىكمە ئوغۇت دۆلەت ئۆلچىمىدە مۇنداق بەلگىلەندى:«ئورگانىك-ئانئورگانىك بىرىكمە ئوغۇتنىڭ تەكشۈرۈش تۈرلىرىدە سازلاشقا شەكىللىك مەددە تۇخۇمنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى، چوڭ ئۇچەي زەمبۈرۈغ مىقدارى، فىلور ئىيونىنىڭ مىقدارى، ئاپېلسىن ۋە بىرىكمە، كادمىي ۋە بىرىكمە، قوغۇشۇن ۋە بىرىكمە، خروم ۋە بىرىكمە، سىماب ۋە بىرىكمە قاتارلىقلار فورما تەكشۈرۈش تۈرى قىلىندى.»

خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلارنىڭ لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈش ئۇسكۇنىلىرى ۋە ئۇسكۇنىلەرنىڭ ئىقتىدارى چەكلىك بولغانلىقتىن، ئۆلچەمدە بېكىتىلگەن فورما تۈرىنى كارخانىلار ئۆزلىرى تەكشۈرەلمەيدۇ. ئۆزى تەكشۈرەلمەيدىغان تۈرنى كارخانىلار بىرىكمە ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى يولغا قويۇش توغرىسىدىكى تەپسىلىي پىرىنسىپلار ۋە تەكشۈرۈش ئۇسۇلىنىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە، قانۇنلۇق تەكشۈرۈش گۇۋاھنامىسىگە ئىگە ئاپپاراتقا ھاۋالە قىلسا بولىدۇ ھەمدە رەسمىي يوسۇندا تەكشۈرۈش ھاۋالىنامىسى ئىمزالايدۇ، توختامنىڭ مەزمۇنى تەلەپتىكى مەزمۇن بىلەن ماس كەلگەن بولۇشى كېرەك. كارخانا تەكشۈرۈش تۈرىنى خالىغان ئورۇنغا ھاۋالە قىلىپ تەكشۈرتەسلىكى كېرەك.

148. ئورىيا ئوغۇتىدىكى بىئۇرېت (缩二尿) نىڭ مىقدارىنى بەلگىلەشتە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

2001 ـ BG 2440 ئورىيانىڭ دۆلەت ئۆلچىمىدە مۇنداق بەلگىلەندى:

«يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىدىغان ئورىيانىڭ بىرىنچى سورتى تەركىبىدىكى بىئورېت (缩二尿) نىڭ كۆرسەتكۈچى ئايرىم-ئايرىم 1.0%، 0.9% بولىدۇ. ئىككى خىل ئوخشىمىغان دەرىجىلىك مەھسۇلاتتا بىئورېتنىڭ مىقدارى پەقەت 0.1% پەرقلىنىدۇ.» بۇ لابوراتورىيە خادىملىرىدىن يۇقىرى سەۋىيەدىكى ئانالىز قىلىش تېخنىكىسىغا ئىگە بولۇشىنى، مەھسۇلاتتىكى بىئورېتنىڭ مىقدارىغا توغرا ھۆكۈم قىلالايدىغان بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. تەكشۈرۈشتىكى خاتالىق 0.1% تىن يۇقىرى بولسا، مەھسۇلات سۈپىتىنى بېكىتىشكە تەسىر يەتكۈزىدۇ. شۇڭا، لابوراتورىيە خادىملىرى خىزمەت سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ئانالىز قىلىشتا تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىغا دىققەت قىلىشى كېرەك:

1. ئاپپاراتنىڭ مۇقىملىقى. خىزمەتلەردە بەزى لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈش ئۈسكۇنىسى نورمال خىزمەت قىلالمايدىغان ئەھۋالدا ئۆلچەنگەن بىئورېت نىڭ نەتىجىسى مۇقىم بولمىسا، خاتالىق زور بولۇپ، تالاش-تارتىش پەيدا قىلسا، شۇ خىل ئۈسكۇنىلەرنى ئورىيانىڭ بىئورېت تەركىبىنى بەلگىلەشكە ئىشلەتمەسلىكى كېرەك.

2. ئۆلچەم ئەگرى سىزىقىنى سىزىش. ئورىيانىڭ بىئورېت مىقدارىنى تەكشۈرۈشتە دۆلەت ئۆلچىمىدە نۇرغا ئايرىپ يورۇقلۇق كۈچىنىش ئۈسۇلىنى قوللىنىدۇ. بۇ ئۈسۇلدا ئالدى بىلەن ئەگرى سىزىق سىزىش كېرەك. ئۆلچەملىك ئەگرى سىزىققا باغلىنىشلىق كوئېففىتسېنتىنى تۆتكە، توققۇزغا يەتكۈزگەندە ئاندىن بىئورېتنىڭ مىقدارىنى ئۆلچىگىلى بولىدۇ. بولمىسا ئۆلچەملىك ئەگرى سىزىقنى قايتا سىزىش كېرەك.

3. بىئورېتنىڭ ساپلىنىشى. بەزى لابوراتورىيە ئورۇنلىرى بىئورېت ئۆلچەم ماددا لازىملىق ساپلىنىشنى ئېنىق بىلمەيدۇ. دائىم سېتىۋالغان بىئورېت ئۆلچەم ماددىسىغا بۆاستە ئېرىتمە تەڭشەپ تەكشۈرۈش نەتىجىسى دائىم توغرا بولمايدۇ. سېتىۋالغۇچى ساتقۇچىدىن ساپلاشتۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىنغان ياكى قىلىنمىغانلىقىنى ئىگىلىشى كېرەك. بىر تەرەپ قىلىنمىغان مەھسۇلاتنى لابوراتورىيەلىك ساپلاشتۇرۇلۇپ بىر تەرەپ قىلسا، ئاندىن تەجرىبىگە ئىشلەتكىلى بولىدۇ.

149. دىستىلەنگەن سۇدا تېمىتىش ئۈسۈلى بىلەن بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئومۇمىي ئازوت مىقدارىنى ئېنىقلاشتا نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

1. ئازوت مىقدارىنى ئېنىقلاش ئەسۋابىنىڭ ئورنىتىلىشى. ئەينەكلىك ئۈسكۈنىلەر ئاسان سۇنۇپ كېتىدۇ. شۇڭا، دىستىلەنگەن سۇ قۇرۇلمىسىنى تۇتاشتۇرۇش ۋە قۇراشتۇرۇشتا ئىنتايىن ئېھتىياتچان بولۇش كېرەك. سىلىقلاش ئېغىزىنى تۇتاشتۇرغاندا ئۇنىڭغا سىلىتسىي مېيىنى سۈركەپ ھەم ئېتىپ قويۇش، ھەر قايسى ئېغىزلارنىڭ بىر-بىرىنى مەھكەم قاماپ تۇرۇشىنىڭ مۇقىم بولغان-بولمىغانلىقىنى تەكشۈرۈش، گاز ياكى سۇيۇقلۇق قاچمىغۇدەك بولغاندا ئېغىزىنى رېزىنكە بىلەن ئوراش كېرەك.

2. ھەم ئېتىلگەنلىكىنى تەكشۈرۈش. دىستىلەنگەن سۇ قۇرۇلمىلىرى ھەم ئېتىۋېتىلگەن ئەھۋالدا ناتىرىي ھېدروكسىد ئېرىتمىسى قوشۇلىدۇ. بۇ چاغدا دىستىلەنگەن سۇ بوتۇلكىسىدا ئىسسىقلىق چىقىرىش رېئاكسىيىسى يۈز بېرىدۇ. قوش تۇتاشتۇرۇش شارچىسى بولسا بوتۇلكا ئىچىدىكى ئېرىتمە يۈزىدە بېسىم پەيدا قىلىپ، ئېرىتمىدە بۇغۇن پەيدا قىلىدۇ. ئېرىتمە ئۆرلىگەندىن كېيىن، ئىشقارلىق ئېرىتمە قوشۇۋالمىغان ئەسلىدىكى مىقدارىغا قاراپ تۆۋەنلەيدۇ. بۇنداق ئەھۋال روشەن كۆرۈلسە، ئېغىزىنى ھەم ئېتىۋېتىشتە مەسلە بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇ بىزدىن ھەر قايسى بۆلەكلەرنىڭ تۇتاشتۇرۇلۇشىنى ياخشى ئىشلەشنى تەلەپ قىلىدۇ.

3. قوش تۇتاشتۇرۇش شارچىسىنى سۇيۇقلۇق يۈزىدە تەكشۈرۈش. ئۇنى دىستىلەش جەريانىدا ئۈسكۈنىدىكى قوش تۇتاشتۇرۇش شارچىسى سۇيۇقلۇق ئىچىدىن سۈمۈرۈش بوتۇلكىسىدىكى سۇيۇقلۇق يۈزىگە ئۆرلەپ چىقىشى كېرەك. قوش تۇتاشتۇرۇش شارچىسى سۇيۇقلۇق يۈزىدە

دىن ئۆرلەپ ئىككىنچى شارچىنىڭ 3 / 2 ئېگىزلىكىگە يەتكەندە، دىسـ
تىلەش ۋاقتى كەلگەن بولىدۇ-دە، دىستىلەش توختايدۇ. مۇبادا ئـۇر-
غۇش ۋاقتى يېتىشمىسە، قوش تۇتاشتۇرۇش شارچىسى يۇقىرىدا دېيىل-
گەندەك ئېگىزلىككە ئۆرلەيدۇ. بۇ چاغدا توك ئوچقىنىڭ تېمپېراتـۇر-
سىنى تۆۋەنلىتىپ ئۇرغۇش ھالىتىدە داۋاملىق دىستىلەشنى ئېلىپ بـې-
رىش كېرەك. سۈمۈرۈش بوتۇلكىسىنىڭ يۇزىدە سۇ تامچىلاش ياكـى
بوتۇلكا ئىچىدە تۇمان پەيدا بولۇش ئەھۋالى كۆرۈلسە، كوندېنساتسىيـە-
لەشنىڭ يېتىشمىگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا كوندېنساتسىيەلەپ سـو-
غۇق سۇدا چىقىرىش مىقدارىنى زورايتىپ، كوندېنساتسىيەلەش ئۇنۇمـى-
گە كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

150. خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىدىغان كارخانىلار تەكشۈرۈشنى ھاۋالە قىلىشتا قايسى تەلەپلەرنى ئادا قىلىشى كېرەك

كارخانىلار ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلات تۈرلىرىدە ئۆزى بـۇاستە
تەكشۈرەلمەيدىغان تۈر بولسا، بىرىكمە ئوغۇت ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتـى-
نامىسىدىكى ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىنى تەكشۈرۈش چارىسىدىكى بـەل-
گىلىمىگە ئاساسەن، سالاھىيىتى بار تەكشۈرۈش ئاپپاراتىغا تەكشـۈرۈپ
بېرىشنى ھاۋالە قىلسا بولىدۇ. مەسىلەن، ئورگانىك-ئانئـورگانىك بـە-
رىكمە ئوغۇتلارنىڭ تەركىبىدىكى كۆپ خىل مېتال ۋە زەھەرلىك مـاد-
دىلارنى تەكشۈرۈشتە، چوڭ تىپلىق ئاپپارات-ئۈسكۇنە بىلەن تەكشـۈ-
رۈشكە توغرا كېلىدۇ. شۇڭا، تەكشۈرۈش شـارائىتىنى ھازىرلىـمىغـان
كارخانىلار مەھسۇلاتنى سالاھىيەت ئىقتىدارى ئۆلچەمگە يېتىدىغـان
تەكشۈرۈش ئاپپاراتىغا تەكشۈرۈپ بېرىشنى ھاۋالە قىلسا بولىدۇ. كـار-
خانىلار ئۆزلىرى ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈش تۈرلىرى ئـە-

چىدىكى قايسى تۈرلەر ئۆزى تەكشۈرىلەيدىغان تۈر، قايسى تۈرلەر ھاۋا-
لە قىلىپ تەكشۈرتسە بولىدىغان تۈر ئىكەنلىكىنى ئايرىش كېرەك. ئا-
رىم كارخانىلار بۇنى ئېنىق بىلمەي، كۆپ چىقىم تارتسىمۇ ئۇنۇمى كۆ-
رۈلمەيدۇ. شۇڭا، تەكشۈرتۈشنى ھاۋالە قىلىشقا ئېھتىياجلىق بولغان
كارخانىلار تۆۋەندىكى ئۇچ تەلەپنى ئادا قىلىشى كېرەك: بىرىنچى،
ھاۋالە قىلىدىغان ئورۇننىڭ تەلىپى. كارخانىنىڭ لابوراتورىيە ئۆلچەملە-
رى ئىچىدە ئۆزى تەكشۈرەلمەيدىغان تۈرلەرنى سالاھىيىتى ۋە ئىقتىدارى
بار باشقا تەكشۈرۈش تارماقلىرىغا ھاۋالە قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر
ۋاقىتتا ھاۋالىنى قوبۇل قىلغان تەرەپنىڭ سالاھىيەت ئىقتىدارىنى بېكە-
تىش، سالاھىيەت كىنىشكىسىنى تەكشۈرۈش ۋە تەكشۈرۈش سۈپىتىگە
كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. ئىككىنچى، تەكشۈرتۈش مەزمۇنى تەلىپى:
كارخانا ھاۋالە قىلغان تەكشۈرتۈش تۈرى، تەكشۈرتۈش مۇددىتى،
دوكلات سانى، تەكشۈرۈش ئۆلچىمى ۋە خىزمەت سۈپىتىنى كېلىشىمگە
ئېنىق يېزىشى كېرەك. ئالاھىدە تەرەپلەرنى ھاۋالە كېلىشىمنامىسىدە ئې-
نىق يېزىپ، ئىككى تەرەپ ئىمزا قويۇپ تامغا بېسىشى كېرەك. ئۇچىنـ-
چى، ماتېرىيال ساقلاشتىكى تەلىپى. كارخانا ھاۋالە قىلغان تۈرنىڭ كې-
لىشىمى، ھاۋالە قىلىنغان تەرەپنىڭ سالاھىيەت ئىقتىدارىنىڭ بېكـ-
تىلىشى قاتارلىق ماتېرىياللارنى ياخشى ساقلاش، يوقىتىۋەتمەسلىك
كېرەك.

151. مەھسۇلات فورمال تەجرىبىسى دېگەن نېمە

فورمال تەجرىبىسى ئۆلچىمى بويىچە ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتقا
قارىتا، مەھسۇلات قۇرۇلما ئىقتىدارىنىڭ ئۆلچەملىك بولغان-بولمىغانلى-
قىنى ئېنىقلاپ ھۆكۈم قىلىدىغان باھالاش تەجرىبىسىنى كۆرسىتىدۇ.
لايىھە بويىچە شەكلى مۇقىملىشىپ بولغان خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلا-

تىغا قارىتا، فورمات تەجرىبىسى ئادەتتە بىر قېتىم ئېلىپ بېرىلىدۇ. مەھسۇلات لايىھەسى، قۇرۇلمىسى، ماتېرىيال ۋە ھۈنەر-سەنئەتىدىكى ئۆزگىرىش قاتارلىقلار مەھسۇلات ئىقتىدارىغا تەسىر يېتكۈزىدۇ. مۇشۇنداق ۋاقىتتا مۇناسىۋەتلىك تۈرلەرگە قارىتا قايتا تەجرىبە ئېلىپ بېرىش كېرەك. بىراق فورمال تەجرىبىسىدە بارلىق تۈرلەر ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈلگەنلىكتىن، قايتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق. بەزىدە ئايرىم تۈرلەر ئۈستىدە قەرەللىك تەجرىبە ئېلىپ بېرىشقىمۇ توغرا كېلىدۇ. قەرەللىك تەجرىبە — مۇقىم كارخانىلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش لىنىيەسى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشكەندىن كېيىنكى مەھسۇلاتقا قارىتا بەلگىلىك مۆھلەتتە مەھسۇلات تۈرى سۈپىتىنىڭ تەلىپىگە يېتەكەن-يېتمىگەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بارىدىغان تەجرىبىنى كۆرسىتىدۇ. قەرەللىك تەجرىبىنىڭ تۈرى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە بولۇپ، فورمال تەجرىبە تۈرلىرى ئىچىدىن تاللاپ تەكشۈرۈش ئاساس قىلىنىدۇ. مەسىلەن، 2002-BG 18877 ئورگانىك-ئانئورگانىك بېرىكمە ئوغۇت تەكشۈرۈش تۈرلىرى ئىچىدىن سازلاڭ، مەددە تۇخۇمىنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى، چوڭ ئۇچەي زەمبۇرۇغ سانى، خىلور ئىيونىنىڭ مىقدارى، ئارسېن ۋە بىرىكمە قوغۇشۇن، بىرىكمە خىروم، بىرىكمە سىماب ۋە بىرىكمە قاتارلىقلار بولسا فورمال تەجرىبىسى تۈرلىرى قىلىپ بېكىتىلىدۇ.

يەتتىنچى، ئوغۇتنىڭ سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى بىلۈپلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

152. ئۆلچەمگە گۇۋاھلىق بېرىش دېگەن نېمە، تەكشۈرۈشنى ئېتىراپ قىلىش دېگەن نېمە

ئۆلچەمگە گۇۋاھلىق بېرىش دېگىنىمىز ــ دۆلىتىمىز تۈزگەن ئومۇمىيلىق چىقىش قىلىنغان قانۇن-بەلگىلىمىلەردىن بىكىتىلگەن تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەجرىبىخانىلار مەجبۇرىي باھالاپ چىقىرىدىغان نەتىجە، سان-سىپىرلارنى چىقىرىپ بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. ئادەتتە مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈپ-ئۆلچەپ نەتىجە چىقىرىدۇ. مانا بۇ نەتىجە تۇغرا، ھەقىقىي بولۇشى كېرەك. ئۇ چوقۇم مىزانغا يەتكۈزۈش، قانۇنىي سالاھىيەتكە ئىرىشىپ، دۆلەت ئۆلچىمىگە تەتبىقلىغاندىمۇ بىردەك، تۇغرا، ئىشەنچلىك بولۇشى كېرەك. تەكشۈرۈشنى ئېتىراپ قىلىش بولسا، ھۆكۈمەتنىڭ سۈپەت باشقۇرۇش ئورگانلىرى قانۇن بويىچە تەسىس قىلغان ياكى مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى زىممىسىگە ئالغان تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىغا ھوقۇق بېرىپ، ئۇلارغا شارائىت يارىتىپ خىزمەت دائىرىسىنى بېكىتىپ، تەكشۈرۈش ئىقتىدارى ھازىرلىتىپ، شۇ ئارقىلىق مەجبۇرىي باشقۇرۇش-تەكشۈرۈش ھوقۇقىنى بەرگەن ۋاستىلىك خىزمەت نەتىجىسىنى بەرپا قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

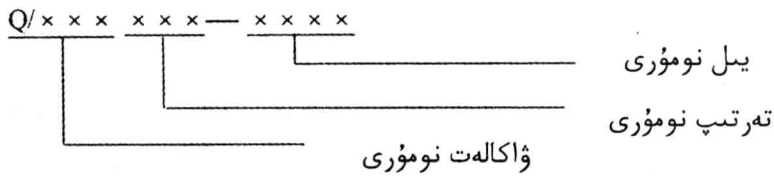
جەمئىيەتنى توغرا سان-سىپىر بىلەن تەمىنلەيدىغان، مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈشكە مەسئۇل ئاپپارات بولسۇن، تەكشۈرۈش ئاپپاراتى ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) دەرىجىلىكتىن يۇقىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ

ئۆلچەم مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورگىنىنىڭ گۇۋاھلىق بېرىش گۇۋاھنامىسىنى ئېلىشى ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنى باشقۇرۇش ئورگانلىرى تەكشۈرۈشنى ئېتىراپ قىلغان ھوقۇق بېرىش گۇۋاھنامىسىنى ئېلىشى كېرەك. بۇ دۆلەتنىڭ قانۇن-نىزاملىرىدا بەلگىلەنگەن مەجبۇرلاش خاراكتېرلىك تەلەپ.

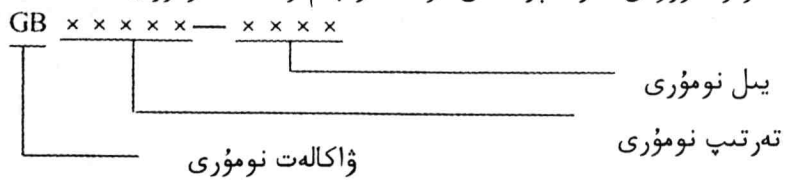
153. خىمىيەۋى ئوغۇتنىڭ ئۆلچەملىك ۋاكالەت نومۇرى ۋە ئادەتتىكى نومۇرى قانداق ئىپادىلىنىدۇ

1. دۆلەت ئۆلچىمىنىڭ ۋاكالەت نومۇرى ۋە ئادەتتىكى نومۇرى: ① دۆلەت ئۆلچىمىدىكى ۋاكالەت نومۇر ۋە مەجبۇرلاش خاراكتېرىدىكى دۆلەت ئۆلچىمىدە قوللىنىلىدىغان ۋاكالەت نومۇرى «GB»؛ تۇشتۇرۇش خاراكتېرىدىكى دۆلەت ئۆلچىمىدىكى ۋاكالەت نومۇرى: «GB\T». ② دۆلەت ئۆلچىمىدىكى نومۇرى. بۇ دۆلەت ئۆلچىمىدىكى ۋاكالەت نومۇرى، دۆلەت ئۆلچىمى تارقاتقان تەرتىپ نومۇرى ۋە دۆلەت ئۆلچىمى بويىچە تارقاتقان يىل نومۇرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

مەجبۇرلاش خاراكتېرىدىكى دۆلەت ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى:

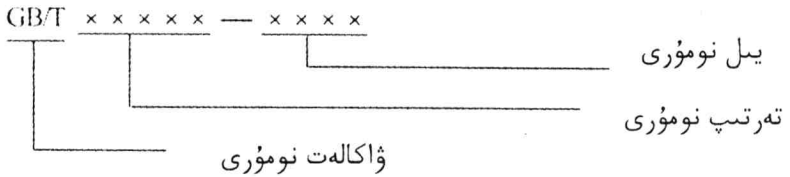

تونۇشتۇرۇش خاراكتېرىدىكى دۆلەت ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى:

2. كەسپىي ساھە ئۆلچىمىنىڭ ۋاكالەت نومۇرى ۋە ئادەتتىكى نومۇرى: گوۋۇيۈەن ئۆلچەملەشتۈرۈشنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئورگىنىدىن 28 نى بەلگىلەپ، ھەر قايسى كەسپىي ساھە ئۆلچىمدىكى ۋاكالەت نومۇرىنى بىر تەرەپ قىلىشقا ئاساس سالدى. بۇنىڭ ئىچىدە خىمىيە سانائىتى كەسپىنىڭ HG قىلىپ بېكىتىلدى. كەسپىي ساھەنىڭ ئۆلچەملىك ۋاكالەت نومۇرى، ئۆلچەملىك تەرتىپ نومۇرى ۋە ئۆلچەملىك يىل نومۇرىدىن تەشكىل تاپتى. دۆلەت ئۆلچىمدىكى نومۇرى بىلەن بولغان پەرقى ۋاكالەت نومۇردا ئىپادىلىنىدۇ.

خىمىيە سانائىتى كەسپىنىڭ ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى:

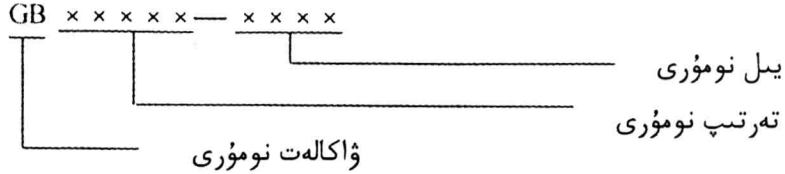

3. يەرلىك ئۆلچەمنىڭ ۋاكالەت نومۇرى ۋە ئادەتتىكى نومۇرى. مەجبۇرى خاراكتېردىكى يەرلىك ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى قاتارلىقلار خەنزۇ تىلىدىكى تاۋۇشلارنىڭ قوشۇلۇشى «DB»غا، ئۆلكە، ئاپتونوم رايون، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلەرنىڭ مەمۇرىي رايون، پەرق ۋاكالەت نومۇرىنىڭ ئالدىدىكى ئىككى سانغا يانتۇ سىزىق سىزىش ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. يەنى «T» قوشۇلسا تونۇشتۇرۇش خاراكتېردىكى يەرلىكنىڭ ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى بولىدۇ. مەسىلەن، جىلىن ئۆلكىسىنىڭ مەجبۇرىي خاراكتېردىكى يەرلىك ئۆلچىمى DB22/T. يەرلىك ئۆلچەم نومۇرى يەرلىك ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى، يەرلىك ئۆلچەم تەرتىپ نومۇرى ۋە يىل نومۇرىدىن ئىبارەت ئۈچ قىسىمدىن تەركىب تاپىدۇ.

4. كارخانا ئۆلچىمىنىڭ ۋاكالەت نومۇرى بىلەن ئادەتتىكى نومۇرى. كارخانا ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى «Q». مەلۇم كارخانىنىڭ كارخانا ئۆلچىمدىكى ۋاكالەت نومۇرى كارخانا ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى Q غا

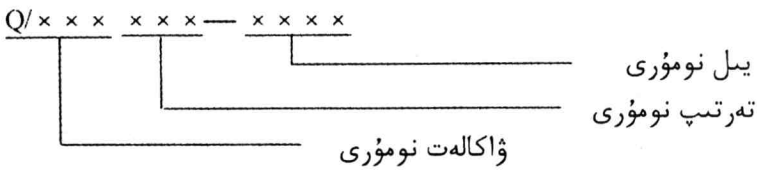
يانتۇ سىزىق سىزىلىپ، كارخانىنىڭ ۋاكالەت نومۇرىدىن تەشكىل تاپىدۇ. يەنى،

كارخانا ئۆلچىمىنىڭ ۋاكالەت نومۇرى:

كارخانىنىڭ ۋاكالەت نومۇرىنى خەنزۇ تىلىدىكى تاۋۇشنىڭ قوشۇلۇشى ياكى ئەرەب رەقىمى بويىچە ۋە ياكى ئىككىسىنى تەڭ ئىشلىتىپ شەكىللەندۈرسە بولىدۇ. كارخانا ئۆلچىمىنىڭ نومۇرى شۇ كارخانىنىڭ كارخانا ئۆلچىمىدىكى ۋاكالەت نومۇرى، تەرتىپ نومۇرى ۋە يىل نومۇرى قاتارلىقلاردىن تەركىب تاپىدۇ. يەنى،

كارخانا ئۆلچىمىنىڭ ۋاكالەت نومۇرى:

154. ئوغۇت سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈشتە قايسى شەرت-شارائىت ۋە ئىقتىدارنى ھازىرلىشى كېرەك

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» نىڭ 29-ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن:«مەھسۇلات سۈپىتىنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈشكە لايىق كېلىدىغان شەرت-شارائىت ۋە ئىقتىدارنى ھازىرلىشى كېرەك. تەكشۈرۈش نەتىجىسىنىڭ توغرا بولۇشى، ئادىللىقى ۋە ئۇنۇمگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، تەكشۈرۈش ئاپپاراتى-

لىرى قانات يايدۇرغان تەكشۈرۈش ئىشلىرىغا مۇناسىپ كېلىدىغان شەرت-شارائىت ۋە ئىقتىدارنى ھازىرلىشى ھەمدە مۇناسىۋەتلىك تار-ماقلارنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشىشى كېرەك.»

1. تەكشۈرۈش شەرت-شارائىتى. مۇھىت شەرت-شارائىتى ئاپپارات-ئۈسكۈنە، خادىملار ساپاسى ۋە باشقۇرۇش تۈزۈمى قاتارلىق جەھەتلەردە قانۇن-نىزام، دۆلەت ئۆلچىمى ۋە كەسپىي ئۆلچەم، تەكشۈرۈش نىزامىغا ئۇيغۇن بولۇشقا كاپالەتلىك قىلىش لازىم. ① مۇھىت شەرت-شارائىتى: تەكشۈرۈلىدىغان خىزمەت مۇھىتىدىكى تېمپېراتۇرا، نەملىك، ئېلېكترو ماگنىت كاشىلىسى، ئۈسكۈنىلەرنىڭ تەۋرىنىشى، ئاۋاز ۋە چاڭ-توزان قاتارلىقلار تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە نۇقسان يەتكۈزمەسلىكى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ سىرت بىلەن بولغان كاشىلا ۋە بۇلغىشى دۆلەتنىڭ مۇھىت قوغداش بەلگىلىمىسىگە ئۇيغۇن كېلىشى كېرەك. ② ئاپپارات-ئۈسكۈنىلەردىن تەكشۈرۈش ئۈسكۈنىسى، سىرتقى كۆرۈنۈشىنى ئۆلچەش ئۈسكۈنىسى، ئۆلچەملىك تەكشۈرۈش ئۈسكۈنىسى، ئۆلچەملىك ماددىي بۇيۇم نۇسخىسى، ئىقتىدارىنى سىنايدىغان تەجرىبە ئۈسكۈنىسى ۋە بىر قاتار قوراللار بولۇشى كېرەك. ③ خادىملار ساپاسى. تەكشۈرۈش خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان خادىملار ۋە مۇناسىۋەتلىك باشقۇر-غۇچى خادىملارغا قويۇلىدىغان تەلەپنى كۆرسىتىدۇ. تەكشۈرىدىغان خادىملار تەكشۈرۈپ-باھالاشتىن ئۆتكەن لاياقەتلىك خادىم بولۇشى ھەمدە تەكشۈرۈش خىزمىتىنى زىممىسىگە ئالغان سالاھىيەت گۇۋاھنامىسىگە ئېرىشكەن بولۇشى كېرەك. بۇ خادىملار يەنە كەسىپكە مۇناسىۋەتلىك قانۇن، نىزام، تەرتىپ، ئۆلچەم ۋە مۇناسىپ كەسپىي بىلىمگە ئىگە بولۇشى كېرەك. ④ باشقۇرۇش تۈزۈمى. ئۇ تەكشۈرۈش خىزمىتىنىڭ توغرا، ئۈنۈملۈك قانات يايدۇرۇلۇشى، خىزمەت ئۈنۈمى ۋە سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، يەكۈننى توغرا، ئادىل چىقىرالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا كاپالەتلىك قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك. ئۈنۈملۈك، زۆرۈر بولغان تەدبىر ۋە رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك بەلگىلىمىلەرنى ئىجرا قىلالايدىغان

بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

2. ئىقتىدارىنىڭ ئىككى خىل مەنىسى بار. بىرى، تەكشۈرۈلىدىغان مەھسۇلات تۈرى، سۈپىتىنىڭ قاپلاش ئىقتىدارى. ئۇ قاپلاش دائىرىسى كەڭ، تۈر ئۆلچەمدىكى تەكشۈرۈلگەن مەھسۇلات تەلىپىنى تولۇق قاندۇرالايدىغان بولۇشنى كۆرسىتىدۇ. يەنە بىرى، خىزمەت مىقدارى بولۇپ، ئۇ بەلگىلەنگەن ۋەزىپىلەرنى دېگەن مۆھلەتتە ئورۇنلاشنى كۆرسىتىدۇ.

155. سۈپەت تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ ئىقتىدارىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاشنىڭ رولى ۋە مەقسىتى نېمە

1. ئىقتىدارىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاشنىڭ رولى. ئىقتىدارىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاش — لابوراتورىيە خىزمىتىدە سىلىشتۇرۇش ئارقىلىق لابوراتورىيە خىزمىتىنىڭ ئىقتىدارىنى بېكىتىشنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ لابوراتورىيە خىزمىتىنىڭ يۇقىرى سەۋىيەدە تەڭشەش ۋە تەكشۈرۈش سەۋىيەسىنى ساقلاش رولىنى ئويناىدۇ. ئۇ مۇشۇ ئىقتىدارغا قارىتا ئېلىپ بارىدىغان تەكشۈرۈش، نازارەت قىلىش ۋە بېكىتىشنى ئىسپاتلاش پائالىيىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئىقتىدارىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاش پىلانىغا قاتناشقاندا لابوراتورىيەگە باھا بېرىپ تەمىنلىگەن سان-سىپىرلار ئەشەنچلىك ۋە ئۇنۇملۇك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىي رولى تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا يىغىنچاقلىنىدۇ: ① لابوراتورىيە شۇغۇللانغان تەڭشەش. بۇ خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئىقتىدارىنى ھازىرلىغان-ھازىرلىمىغانلىقىغا باھا بېرىدۇ. بۇ لابوراتورىيەنىڭ ئۆزى، لابوراتورىيەنىڭ خېرىدارلىرى، شۇنداقلا ئېتىراپ قىلىنغان ياكى قانۇندا بەلگىلەنگەن باشقا ئاپپاراتلار ئېلىپ بارغان باھا بېرىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ② لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشنىڭ ئىقتىدارىدىكى سىرتقى تەدبىرلەر تولۇقلىغان لابوراتورىيەنىڭ ئىچىدىكى سۈپىتىنى

كونترول قىلىش رولىنى ئويناىدۇ. ③ بۇ پائالىيەتلەر مۇتەخەسسىسلەر-نىڭ لابوراتورىيە نەق مەيدانغا بېرىپ باھالاپ تەكشۈرۈش ۋاستىسى بولۇپ، نەق مەيداندا تەكشۈرۈشنى ئېتىراپ قىلىشنى ياكى قانۇندا بەل-گىلەنگەن باھالاش ئۆلچىمىگە يەتكۈزۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ④ خېر-ىدارلارنىڭ لابوراتورىيە ئىقتىدارىغا بولغان ئىشەنچى، لابوراتورىيەدە داۋاملىق ئىشەنچلىك سان-سىپىرلار بىلەن تەمىنلەپ بېرىدىغان-بېرەل-مەيدىغانلىقى ئارقىلىق بارلىققا كېلىدۇ.

2. ئىقتىدارىنى تەكشۈرۈپ ئىسپاتلاشنىڭ مەقسىتى. لابوراتورىيەنىڭ ئىقتىدارىغا قارىتا ئۇنى سىلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئىسپاتلاشنى كۆرسىتى-دۇ. بۇنىڭ مەقسىتى تۆۋەندىكىدەك: ① لابوراتورىيە بۆلۈمىنىڭ مە-لۇم بېكىتىلگەن ئالاھىدە تەكشۈرۈش ۋە ئۆلچەش ئىقتىدارى، شۇنداقلا ئۇنىڭ نازارەت قىلىشنى داۋاملىق كۆزىتىش ئىقتىدارى بېكىتىلىدۇ؛ ② لابوراتورىيەدىكى مەسلىنى پەرق ئېتىش ھەمدە مۇناسىپ قوشۇمچە قۇتقۇزۇش تەدبىرلىرىنى تۈزۈش ئارقىلىق ئاي-رىم خادىملارنىڭ ھەربىكتى ياكى ئۇسكۇنىلەرنىڭ ماسلاشتۇرۇلۇ-شىغا چېتىلىپ قالىدۇ؛ ③ يېڭى تەكشۈرۈش ۋە ئۆلچەش ئۇسۇل-نىڭ ئۇنۇمدارلىقى ۋە سىلىشتۇرۇشچانلىقى ھەمدە بۇ ئۇسۇللارغا قارىتا مۇناسىپ كۆزىتىش ئېلىپ بېرىشى بېكىتىلىدۇ؛ ④ لابوراتو-رىيە خېرىدارلىرىنىڭ ئىشەنچى ئاشۇرۇلىدۇ؛ ⑤ لابوراتورىيە ئارد-سىدىكى پەرق ئايرىلىدۇ؛ ⑥ مەلۇم ئۇسۇلنىڭ ئىقتىدار ئالاھىدىلىكى بېكىتىلىدۇ. ئۇ ئادەتتە ھەمكارلىق تەجرىبىسى دېيىلىدۇ.

156. نېمە ئۈچۈن تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ خىزمەت سۈپىتى بەك مۇھىم بولىدۇ

جەمئىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە كىشىلەر تۇرمۇش سەۋىيەسىنىڭ ئۆسۈشىگە ئەگىشىپ، ئىستېمالچىلارنىڭ مەھسۇلات ئىقتىدارى ۋە سۈ-پىتىدىن كۈتىدىغان ئۈمىدىمۇ بارغانسېرى زورايدى. بىر تەرەپتىن

كارخانىلار جەمئىيەت ۋە خەلقنىڭ تۇرمۇش ئېھتىياجىغا ماس كېلىدىغان مەھسۇلاتلارنى داۋاملىق يېڭىلاپ، تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئىشلەشكە ئېھتىياجلىق بولدى. يەنە بىر تەرەپتىن جەمئىيەت ۋە ئاۋامغا لايىقەتلىك، سۈپەتلىك، ئىشەنچلىك بولغان سان-سېپىرلارنى ئىسپاتلاپ كۆرسىتىدىغان ئېھتىياجنى يۈكلىدى. نۆۋەتتە لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈلگەندىن كېيىن چىقىرىلغان سان-سېپىرلار جەمئىيەتتىكى ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ ئېتىراپ قىلىشى ۋە ئىشەنچسىگە ئېرىشەلىدىمۇ-يوق؟ لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشلەر بازار ئېھتىياجىغا ماسلىشالىدىمۇ-يوق؟ كەسكىن رىقابەتتە بازاردا پۈت تىرەپ تۇرالىدىمۇ-يوق؟ بۇنىڭدىن كېيىن مەۋجۇتلۇقىنى ساقلىيالىدىمۇ-يوق؟ دېگەندەك مەسىلىلەرگە دۇچ كەلدى. لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشتە تەكشۈرۈش سۈپىتىگە ئەھمىيەت بېرىش، تەكشۈرۈشتىكى مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا بايقاپ تۈزەتمىسە، خىزمەت سۈپىتىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ، رىقابەتتە يېڭىلىپ قالىدۇ، بازاردا شاللىنىپ كېتىدۇ. لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈشتە سۈپەتكە ئەھمىيەت بەرگەن ۋە كۆرسەتمە بويىچە تەكشۈرۈش توغرا، ھەقىقىي سان-سېپىرلارنى دەلىللەپ چىقىرالايدىغان بولغاندىلا، بارلىق خىرىسلارنى يېڭىپ ئۆزىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ئاشۇرالايدۇ. ھەر قايسى ساھەلەرنىڭ ئەشەنچسىگە ئېرىشەلەيدۇ.

157. مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ خىزمەت سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشكە قويۇلىدىغان تەلەپلەر قايسىلار

نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش خىزمىتىنىڭ سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، خىمىيەۋى ئوغۇت تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى خىزمەت تەرتىپىنى ئىخچاملىشى، تۈرلۈك باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكى بىر قانچە ئىشنى ياخ-

شى ئىشلىشى كېرەك:

1. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ئۆزى چىقارغان تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە ئۆزى مەسئۇل بولۇشى، ھەر قانداق ئادەم، ھەر قانداق تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى يالغاندىن ئويدۇرۇپ چىقارماسلىقى، بۇزماسلىقى كېرەك.

2. نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشتە قارىسىغا نۇسخا تەكشۈرمەسلىكى كېرەك. تەكشۈرۈش خادىملىرى مەسئۇل بولۇپ، تەكشۈرگەن مەھسۇلاتقا قارىتا ئىشلەپچىقارغۇچى تەرەپ رەت قىلماسلىقى كېرەك. تەكشۈرۈش جەريانىدا نۇسخىنى ئېلىش تەرتىپىنى قاتتىق كونترول قىلىشى، ئانالىز قىلىشقا ئىشلىتىلىدىغان نۇسخىلارنى ئۆز خاھىشى بويىچە تاشلاپ قويماسلىقى كېرەك.

3. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى مەھسۇلات تەكشۈرۈشنى قوبۇل قىلغۇچىنىڭ تەكشۈرۈش مەيدانىغا ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن كىرىشىگە يول قويماسلىقى كېرەك.

4. نۇسخا ئېلىش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىدىكى تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى زىممىسىگە ئالغان خىزمەتچىلەر مەھسۇلات تەكشۈرۈشنى قوبۇل قىلغۇچى تەرەپ بىلەن شۇ قېتىملىق نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشكە تەسىر يەتكۈزۈش ئېھتىمالى بولسا، ھەر قانداق بىۋاستە ياكى ۋاستىلىك ئالاقە قىلىشنى چەكلىشى كېرەك. مەھسۇلات تەكشۈرۈشنى قوبۇل قىلغۇچى تەرەپكە مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى چىقىرىپ بېرىشتىن بۇرۇن، تەكشۈرگۈچى ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى تەكشۈرۈشنى قوبۇل قىلغۇچى تەرەپكە ئاشكارىلاپ قويماسلىقى كېرەك.

5. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈش نەتىجىلىرىنى جەمئىيەتكە ئاشكارىلىماسلىقى كېرەك.

6. نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشنى بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئورۇنداپ بولۇش كېرەك. ئالاھىدە ئەھۋال بولۇپ، ۋاقىتدا ئورۇنداپ بولالماسلىق

مۇمكىنچىلىكى كۆرۈلسە، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋەزىپىنى ئورۇندىتىدىن 10 كۈن بۇرۇن ۋەزىپە چۈشۈرگەن ئورۇنغا تەكشۈرۈش ۋاقتىنى ئۇزارتىپ بېرىش ئىلتىماسى سۇنۇشى كېرەك.

158. مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرىغا قويۇلغان تەلەپلەر قايسى

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» ۋە جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ يەرلىك ئۆلچىمىدە «مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش توغرىسىدىكى خىزمەت ئۆلچىمى» دېگەن قىسمىدا مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشنى زىممىسىگە ئالغان تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرى:

1. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى مۇناسىپ تەكشۈرۈش ئىقتىدارىنى ھازىرلىشى كېرەك. تەكشۈرۈش دائىرىسى ئىچىدىكى مەھسۇلاتقا قارىتا تىجارەتچىلەرگە نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە تەسىر كۆرسىتىش ئېھتىمالى بولغان ۋەدىنى بەرمەسلىكى، تىجارەتچىلەرنى مەجبۇرلاش خاراكتېرىدە ياكى شەكلى ئۆزگەرگەن ھالدا ھەقلىق مۇلازىمەت كېلىشىمىغا ئىمزا قويدۇرۇۋالماسلىقى كېرەك.

2. تەكشۈرۈش خادىملىرى ئۆلكە دەرىجىلىكتىن يۇقىرى سۈپەت نازارەتچىلىكى ئورگىنى ياكى ھوقۇق بېرىلگەن ئورگانىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتۈپ لايىقەتلىك بولغان بولۇشى ھەمدە مۇناسىپ سالاھىيەتكە ئېرىشكەن بولۇشى، ئۆزىنىڭ تەكشۈرۈش كەسپىگە ئائىت كەسىپ ۋە كەسپىي ئاساسى بىلىملەرنى ھازىرلىشى، تەكشۈرۈش ئۇسكۇنىلىرىنى باشقۇرۇشنى كۈچەيتىشى، ھازىر يولغا قويۇلۇۋاتقان ئۇنۇملۈك ئۆلچەم، تېخنىكا تەلىپى، تەرتىپ باسقۇچ بويىچە قاتتىق تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشى كېرەك. مەھسۇلاتقا توغرا ھۆكۈم چىقىرىشى كېرەك. بۇنىڭدىن

سىرت تەكشۈرۈش خادىملىرى زۆرۈر بولغان قانۇن-نىزام بىلىملىرىنى ئىگىلىشى كېرەك.

159. خىمىيەۋى ئوغۇت سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشتىكى ئاساسلار قايسى

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» ۋە جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ يەرلىك ئۆلچىمىدە «مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش توغرىسىدىكى خىزمەت ئۆلچىمى»نىڭ بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسەن، نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشتىكى ئاساسلار تۆۋەندىكىدەك:

1. مەجبۇرلاش خاراكتېرىدىكى دۆلەت ئۆلچىمى، كەسىپي ساھە ئۆلچىمى، يەرلىك ئۆلچەمنى ئەنگە ئالدۇرۇپ، كارخانا ئۆلچىمى قىلىش ئاساسى.

2. كارخانىلارنىڭ تونۇشتۇرۇش خاراكتېرىدىكى دۆلەتنىڭ ئۆلچىمى، كەسىپي ساھە ئۆلچىمى، يەرلىك ئۆلچەمنى روشەن قوللانغانلىق ئاساسى.

3. مەھسۇلات بەلگىسى، چۈشەندۈرۈشى، سېتىش توختىمى، ئېلان-تەشۋىقات مەزمۇنى، ئەمەلىي نۇسخا قاتارلىقلار ئىپادىلەپ بەرگەن سۈپەت ئەھۋالىغا ئوچۇق-ئاشكارا كېپىل بولۇش ئاساسى.

4. مەھسۇلاتنىڭ سۈپەت ئەھۋالىغا ئۇنۇمبىرسال ھۆكۈم قىلىش ئاساسى ئېنىق بولمىغان ۋاقىتتا، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى مۇناسىۋەتلىك ئۆلچەمنى ئاساس قىلىپ يەنى تەپسىلي پىرىنسىپلىرىنى تۈزۈپ، مۇناسىۋەتلىك تارماقلار تەستىقلىغاندىن كېيىن ئىجرا قىلىش ئاساسى. تەكشۈرۈش تەپسىلي پىرىنسىپلىرىنى ئۆلكىلىك (ئاپتونوم رايونلۇق) سۈپەتنى نازارەت قىلىش ئاپپاراتلىرىغا يوللاپ ئەنگە ئالدۇرىدۇ. مەھسۇلات بەلگىسى ئۆلچەمگە يەتمىگەن بولسا، تەكشۈرۈش دوكلاتىدا

مۇستەقىل تۈر تۇرغۇزۇپ چۈشەندۈرىدۇ. بەلگىسى ئىخچام ئىپادىلەنمىگەن بولسا، بۇ سەۋەب بىلەن مەھسۇلاتنى لايىقەتسىز دەپ قاراشقا بولمايدۇ. مەجبۇرلاش خاراكتېرىدىكى ئۆلچەمدە بەلگىنىڭ ئېنىق ئىپادىلىنىشىگە مەجبۇرىي تەلەپ قويۇلسا، تەكشۈرۈش تەپسىلىي پىرىنسىپلىرىنى تۈزۈپ، مەجبۇرلاش تەلىپىنى ھۆكۈم قىلىشنىڭ ئاساسى قىلىشنى بەلگىلىسە بولىدۇ.

5. كارخانىلاردا ئۆلچەملىك مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىش يولغا قويۇلىدۇ. مەھسۇلات تەكشۈرۈشنى قوبۇل قىلغۇچى تەرەپ تەكشۈرۈش ئاپپاراتىنىڭ نۇسخا ئېلىش ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 15 كۈن ئىچىدە مۇناسىۋەتلىك ماتېرىيال، نۇسخىلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. ئۇنداق قىلمىسا بۇ مەھسۇلات ئۆلچەمسىز دەپ بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. ئۆلچەمسىز مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تونۇشتۇرۇش خاراكتېرىدىكى ئۆلچەمسىز نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشنى بېكىتىشنىڭ ئاساسى قىلىدۇ.

160. خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى نازارەت قىلىش - باشقۇرۇش جەريانىدا نۇسخا ئېلىشنىڭ تەلىپى قانداق بولىدۇ

خىمىيەۋى ئوغۇتلارنى نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە سۈپەت تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى خىزمەت سۈپىتىنىڭ ياخشى-يامان بولۇشى، تەكشۈرۈش خىزمىتىنىڭ ئۇنۇمىگە بىۋاستە تەسىر قىلىدۇ. خىزمەت سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، سۈپەت تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تۆۋەندىكى تەلەپلەر بويىچە ئىش قىلىشى كېرەك:

1. نۇسخا ئالىدىغان خادىملارنىڭ ساپاسى يۇقىرى، خىزمەت ئىستىلى دۇرۇس، ئەستايىدىل ۋە كەسپىي قابىلىيىتى يۇقىرى بولۇشى، تەكشۈرۈش گۇۋاھنامىسى بولۇشى، مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىشقا پىشىشق بولۇشى كېرەك. ئارىلاپ تەكشۈرىدىغان مەھسۇلاتنى ئىككىدىن ئارتۇق

تەكشۈرگۈچى تەكشۈرۈشى كېرەك.

2. نۇسخا ئېلىش ئۇسۇلى ۋە سانىغا قويۇلىدىغان تەلەپ. نۇسخا ئالىدىغان خادىملار مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىش بەلگىلىمىسى، ئۇسۇلىغا ئاساسەن نۇسخا ئېلىش مىقدارىنى ئەھۋالغا قاراپ بېكىتىشى كېرەك. بەلگىلەنگەن نۇسخا ئېلىش مىقدارىنى خالىغانچە ئۆزگەرتمەسلىك كېرەك. نۇسخا ئېلىش سايمانلىرىنى ئالدىن تەييارلاش، نۇسخا سۈپىتىگە تەسىر يەتكۈزىدىغان نەرسىلەردىن ساقلىنىش كېرەك.

3. نۇسخا ئېلىش ئىنتىزامىغا قويۇلىدىغان تەلەپلەر. ① نۇسخا ئالىدىغان خادىملار ھەر قانداق شەكىلدە ئىشتىن بۇرۇن مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈلگۈچى تەرەپكە ئاشكارىلاپ قويماسلىقى كېرەك. ② نۇسخا ئالىدىغان مەھسۇلات بىلەن تەمىنلىگۈچى تەرەپكە نۇسخا ئالغۇچى خادىم كىنىشكىسىنى كۆرسىتىشى، نازارەت قىلىش، ئارىلاپ تەكشۈرۈش جەريانىنى چۈشەندۈرۈشى كېرەك. ③ ھەر بىر گۇرۇپپىدا ئىككىدىن ئارتۇق تەكشۈرگۈچى خادىم بولىدۇ. ④ تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ باشقا تارماقلار ياكى ئاپپاراتلارغا نۇسخا ئېلىشنى ھاۋالە قىلسا بولمايدۇ. ⑤ نۇسخا ئېلىش ئاخىرلاشقاندا، نۇسخا ئالغان خادىم نۇسخىنى ۋاقتىدا خىزمەت ئورنىغا تاپشۇرۇپ ئامبارغا كىرگۈزۈپ تىزىملىتىدۇ، نۇسخىنى يېنىدا ساقلاشقا بولمايدۇ.

4. نۇسخا ئېلىش تالونىنى تولدۇرۇشقا قويۇلىدىغان تەلەپ: نۇسخا ئالغان خادىملار نۇسخا ئالغان مەيدانىدا نۇسخا ئالماقچى بولغان مەھسۇلاتنىڭ بەلگىسىنى ئەستايىدىل كۆرۈپ، خاتىرىلەپ، مەھسۇلاتقا قارىتا يېزىلغان مەزمۇننى نۇسخا ئېلىش تالونىغا ئەينەن، مۇكەممەل، ئوچۇق ۋە توغرا يېزىشى كېرەك. بەلگىدىكى مەزمۇن ئېنىق بولمىسا، نۇسخا ئالغان نەق مەيدانىدا مەھسۇلاتنى تەكشۈرتكۈچى تەرەپتىن سوراپ ئېنىقلىشى كېرەك. نۇسخا ئېلىش تالونىغا نۇسخا ئالغان خادىم بىلەن مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈلىدىغان تەرەپ ئېتىراپ قىلىپ ئىمزا قويۇپ تامغا بېسىشى كېرەك.

161. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلات سۈپىتىگە نازارەت قىلىش-ئارىلاپ تەكشۈرۈشتە قانداق ئەھۋالدا نۇسخا ئېلىنمايدۇ

ھۆكۈمەت يولغا قويغان مەھسۇلات سۈپىتىگە نازارەت قىلىش-ئارىلاپ تەكشۈرۈش ئادەتتە ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ. بىرى، مەھسۇلات سۈپىتىگە نازارەت قىلىش-ئارىلاپ تەكشۈرۈش؛ يەنە بىرى، كارخانىلارنىڭ مەھسۇلات سۈپىتىنى ئارىلاپ تەكشۈرۈش. «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» ۋە جياڭسۇ ئۆلكىسى يەرلىك ئۆلچەمدىكى «مەھسۇلات سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش خىزمىتىنى يولغا قويۇش ئۆلچىمى» نىڭ بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسەن، تۆۋەندىكى بىر قانچە ئەھۋالدا نۇسخا ئېلىشقا بولمايدۇ: مەھسۇلاتى تەكشۈرۈلىدىغان تەرەپ تەكشۈرگۈچى تەرەپ چىقارغان نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش ئۇقتۇرۇشىغا كىرگۈزمىگەن مەھسۇلاتنىڭ سۈپىتىنى نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشتە نۇسخا ئېلىنمايدۇ. مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىپ تېخى لاياقەتلىك بولمىغان مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىشقا بولمايدۇ. مەھسۇلاتنىڭ ھەممىسىنى ئېكسپورت قىلىدىغانلىقى ھەققىدە دەلىل-ئىسپات بار، ئەمما ئەنگە ئالدۇرماي كىنىشكا ئېلىشقا تەييارلانغان مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىشقا بولمايدۇ. مەھسۇلات يۇقىرى دەرىجىلىك تارماقلار تەرىپىدىن نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈپ بولغان ۋە لاياقەتلىك بولغىنىغا ئالتە ئايدىن ئاشقان مەھسۇلات ۋە نۇسخا ئالىدىغان خادىملارنىڭ تەكشۈرۈش كىنىشكىسى يوق بولغان مەھسۇلاتتىن نۇسخا ئېلىشقا بولمايدۇ.

162. مەھسۇلات سۈپىتىگە نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش خىزمىتىدە نۇسخا ساقلاشنىڭ تەلىپى نېمە

مەھسۇلات سۈپىتىگە نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش خىزمىتىدە تەكـ

شۇرۇش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرگەن نۇسخىلارنى ساقلاشنى ئەستايىدىل ياخشى ئىشلىشى كېرەك. بىرىنچى، تەكشۈرۈلىدىغان مەھسۇلات نۇسخىسىنى ساقلاش. مەھسۇلاتى تەكشۈرۈلگۈچى تەرەپ باشقىچە پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويغانغا قەدەر نۇسخىنى تولۇق ياخشى ساقلىشى كېرەك؛ ئىككىنچى، تەكشۈرۈپ بولغان نۇسخىنى ساقلاش. تەكشۈرۈش ئالاخىرلاشقاندىن كېيىن، تەكشۈرۈش جەريانىدىكى سەرپىيات ياكى باشقا بەلگىلىمە بولغانلىرىدىن سىرت، مەھسۇلات تەكشۈرىدىغان تەرەپ بەلگىلەنگەن مۆھلەت ئىچىدە نۇسخىنى ئېلىپ كېتىشنى ئۇقتۇرۇشى ياكى مەھسۇلاتى تەكشۈرۈلىدىغان تەرەپنىڭ پىكرى بويىچە تەكشۈرۈلگەن نۇسخىنى مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىشى كېرەك. مەھسۇلاتى تەكشۈرۈلىدىغان تەرەپ بەلگىلەنگەن مۆھلەت ئىچىدە نۇسخىنى ئېلىپ كەتمىسە، بىر تەرەپ قىلىش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويمىسا، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ئۇقتۇرۇش تارقىتىدۇ ھەمدە تارقاتقان كۈندىن باشلاپ ئىككى ئاي ئىچىدە نۇسخىنى ئېلىپ كەتمىسە، مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمە بويىچە بىر تەرەپ قىلىۋەتسە بولىدۇ؛ ئۇچىنچى، قانۇن بويىچە مۇسادىرە قىلىنغان ياكى نازارەت قىلىپ كۆيدۈرۈۋېتىلىدىغان مەھسۇلاتقا قارىتا تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى يۇقىرى دەرىجىلىك تارماقلاردىن كۆرسەتمە ئېلىپ بىر تەرەپ قىلىش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

تەكشۈرۈش دوكلاتى ــ سۈپەت تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى يەكۈنى، شۇنداقلا لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈش سۈپىتىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نەتىجىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ توغرا ۋە ئىشەنچلىك بولۇشى، ئىستېمالچىلار ۋە ئىشلەپچىقارغۇچىلارنىڭ مەنپەئىتىگە بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. شۇنداقلا تەكشۈرۈش تارماقلىرىنىڭ ئوبرازى ۋە ئابرۇيىغا بىرىپ تاقىلىدۇ. خىزمەت ئۇنۇمىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، تەكشۈرۈش دوكلاتىدا تۆۋەندىكى تەلەپلەرنى ئادا قىلىشى كېرەك:

1. دوكلاتنىڭ قېلىپى ۋە سۆز ئىشلىتىشى. تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ

قېلىپى ۋە سۆز ئىشلىتىشىنى ئۆلكە (ئاپتونوم رايون) لىك تېخنىكا نازا-رەتچىلىكى ئورگىنى بېكىتكەن ئۆلچەم بەلگىلىمىلىرى بويىچە قىلىش كېرەك. تەكشۈرۈلگەن سان-سېپىرلارنىڭ ئىپادىلىنىشى مۇئامىلىدارلار ئاسان چۈشىنەلەيدىغان بولۇشى كېرەك. ئوخشاش بولمىغان تۈردىكى تەكشۈرۈش خىزمىتى دوكلاتىنىڭ قېلىپىنى مەخسۇس لايىھەلەپ، ھەر قايسى جەھەتلەردىن ئۆلچەملەشتۈرۈش كېرەك.

2. تەكشۈرۈش دوكلاتىدا ئۇچۇرلارنى ئومۇميۈزلۈك گەۋدىلەندۈ-رۈش كېرەك. ئۇنىڭدا مۇنداق بىر قانچە تەرەپ گەۋدىلىنىشى كېرەك. ① تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ ماۋزۇسى ۋە لابوراتورىيە نامى، ئادرېسى، ھاۋالە قىلغان تەرەپنىڭ نامى، ئادرېسى؛ ② قوللانغان تەكشۈرۈش ئۇ-سۇلىنىڭ يېزىق شەكلى ۋە بەلگىسى، باشقىچە ئۇسۇل قوللانغانلىرىنىڭ سەۋەبى ئېنىق چۈشەندۈرۈلۈشى؛ ③ تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ بىردىن-بىر خاسلىققا ئىگە بەلگىسى (مەسىلەن تەرتىپ نومۇرى) ۋە ھەر بىر بەت، ئومۇمىي بەت سانى خاتىرىگە تولۇق يېزىلىشى؛ ④ تەستىقلاتماي تۇرۇپ، تەكشۈرۈش دوكلاتىنىڭ بايانىتىنى كۆپەيتىۋالماسلىقى؛ ⑤ تەكشۈرگەن نۇسخىنىڭ سۈپىتى ۋە ھالىتى؛ ⑥ تەكشۈرگەن نۇسخىنى قوبۇل قىلغان ۋاقتى ۋە تەكشۈرگەن ۋاقتى؛ ⑦ ھەر بىر دوكلاتتا ھوقۇق بەرگۈچى، ئىمزا قويغۇچىنىڭ سېلىشتۇرۇپ تەكشۈ-رۈپ بېكىتىپ بەرگەندە قويغان ئىمزاسى، شۇنداقلا ئىمزا قويۇپ تار-قاتقان ۋاقتى بولۇشى كېرەك.

3. تەكشۈرۈش دوكلاتىدا يەنە ھەر قايسى تەرەپلەر زىممىسىگە ئالغان تەكشۈرۈش نەتىجىسى ئېنىق يېزىلىشى، تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلۈشى كېرەك.

4. لابوراتورىيەدە تەكشۈرۈلگەن ھەر بىر تۈرلۈك تەكشۈرۈش نە-تىجىسىنى ئۆلچەمدىكى بەلگىلىمە بويىچە تەكشۈرۈش دوكلاتىغا ئېنىق، توغرا، روشەن ۋە ئەينەن يېزىشى، بەلگىلەنگەن ئۆلچەم بىرلىكلىرىنى تولۇق قوللىنىشى كېرەك.

163. «0» نىڭ ئۇنۇملۇك سان تەركىبىدە قانداق رولى بار

«0» نىڭ ئۇنۇملۇك سان تەركىبىدە ئىككى خىل رولى بار. بىر خىلى، سانىنىڭ ئورنىنى ئىگىلەيدۇ. يەنە بىر خىلى ئۇنۇملۇك سان بولۇش رولىنى ئويناپدۇ. تاراز‌دا ماددىلارنى ئانالىز قىلغاندا تۆۋەندىكى سان-سىپىرلارغا ئېرىشكىلى بولىدۇ.

1-7 جەدۋەل. ئانالىز قىلىش تاراز‌سىدىكى ماددىنىڭ ماسسىسى

	ماسسىسى (m/g)	ئۇنۇملۇك خانە سانى
ئۆلچەش بوتۇلكىسى	20.1430	ئالتە خانە
كومپلېكس ئوغۇت	2.1045	بەش خانە
كالتسىي سۇپېر فوسفات	0.2104	تۆت خانە
ئۆلچەش قەغىزى	0.0120	ئۈچ خانە

يۇقىرىدىكى سان-سىپىرلاردا «0» نىڭ ئوينىغان رولى ئوخشاش ئەمەس.

1. 1430.20 تەركىبىدىكى ئىككى «0» ئۇنۇملۇك سان رولىنى ئوينىغان. شۇڭا، ئالتە خانىلىق ئۇنۇملۇك سان بولالىغان.

2. 2.1045 تەركىبىدە «0» ئۇنۇملۇك سان رولىنى ئوينىغان. شۇڭا، ئۇ بەش خانىلىق ئۇنۇملۇك سان بولالىغان.

3. 0.2104 تەركىبىدە كىچىك بىر سانىنىڭ ئالدىدىكى «0» ئورۇن بەلگىلەش رولىنى ئوينىغان. ئۇ ئۇنۇملۇك سان بولالمايدۇ. ئەكسىچە سانىنىڭ تەركىبىدىكى «0» ئۇنۇملۇك سان رولىنى ئويناپدۇ. شۇڭا، ئۇنىڭ تۆت خانىلىق ئۇنۇملۇك سانى بار.

4. 0.0120 تەركىبىدە «1» نىڭ ئالدىدىكى ئىككى «0» ئورۇن بەلگىلەشكە قوللىنىلغان بولۇپ، ئەڭ ئاخىرىدىكى «0» ئۇنۇملۇك سان رولىنى ئوينايدۇ. شۇڭا، ئۇنىڭ ئۈچ خانىلىق ئۇنۇملۇك سانى بار.

سان ئوتتۇرىسىدىكى «0» ۋە سانىنىڭ ئەڭ ئاخىرىسىدىكى «0» ئۇ-نۇملۇك سان رولىنى ئويناپدۇ. ئەگەر سانىنىڭ ئالدىدىكى بارلىق «0» ئورۇن بەلگىلەش رولىنى ئويناپدۇ. «0» بىلەن ئاخىرلاشقان ھەم توغرا، ھەم پۈتۈن سان بولۇپ، ئۇنۇملۇك سانىنىڭ خانا سانىنى بېكىتىش رولىنى ئوينىمايدۇ. مەسىلەن، 4500، بۇ سانىنىڭ نەچچە خانىلىق ئۇنۇملۇك سانى بارلىقىنى بېكىتكىلى بولمايدۇ. ئېھتىمال ئىككى خانا ياكى ئۈچ خانىلىق، يەنە ئېھتىمال تۆت خانىلىق بولۇشى مۇمكىن. بۇنداق ئەھۋالغا يولۇققاندا ئەمەلىي ئۇنۇملۇك سانىنىڭ خانا سانىغا ئاساسەن يېزىش كېرەك. يەنى

ئىككى خانىلىق ئۇنۇملۇك سان 4.5×10^3

ئۈچ خانىلىق ئۇنۇملۇك سان 4.05×10^3

تۆت خانىلىق ئۇنۇملۇك سان 4.500×10^3

شۇڭا، بەك چوڭ ياكى بەك كىچىك سان دائىم ئونىنىڭ كۇب مېترى (10^3) بويىچە ئىپادىلەش كېرەك. ئۇنۇملۇك سان بېكىتىلگەندىن كېيىن، ئۇنى يازغان ۋاقتىتا ئادەتتە پەقەت بىر خانىلىق گۇمانلىق سان قالدۇرۇلۇپ، ئاشقان سان سانىنى تۆزەپ بېرىش پىرىنسىپى بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ.

164. تەكشۈرۈش خىزمىتىدىكى خاتالىقنىڭ تۈرى ۋە مەنبەسى قايسىلار

تەكشۈرۈش خىزمىتىدىكى خاتالىق ئادەتتە سىستېما خاتالىقى، تاسادىپىي خاتالىق ۋە سەۋەنلىك خاتالىقى دەپ ئۈچ تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

1. سىستېما خاتالىقى. بەلگىلىك شارائىتتا، مەلۇم تۈراقلىق ياكى بېكىتىلگەن ئۆلچەم بويىچە تەسىر كۆرسىتىدىغان ئامىللار كەلتۈرۈپ چىقارغان خاتالىق بولۇپ، ئۇنىڭ بېكىتىش نەتىجىسىگە بولغان تەسىرى نىسبەتەن تۇراقلىق بولىدۇ. ئوخشاش بىر مەشغۇلات بىلەن شۇغۇللان-

غان شارائىتتا كۆپ قېتىملىق بەلگىلەشتە چوڭ-كىچىكلىكى مەلۇم ئۆلچەمگە يەتكەندە تەكرار پەيدا بولۇش ئېھتىماللىقى بولىدۇ. سىستېما خاتالىقى ئۇسۇلنىڭ توغرا-خاتالىقنى بەلگىلەيدۇ. كۆپ ھاللاردا ئۇسۇلنىڭ ئىنچىكىلىكىگە تەسىر يەتكۈزمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا سىستېما خاتالىقنى بەلگىلىگەنلىك بەلگىلەش خاتالىقى دېگىلى بولىدۇ. رولى قانۇنىيەت ئۆلچىمى بويىچە تۈزىتىش ئېلىپ بېرىلسا، خاتالىقنى ئازايتقىلى ياكى تۈگەتكىلى بولىدۇ.

2. تاسادىپىي خاتالىق. ئۇ تۈرلۈك ئامىللارنىڭ تاسادىپىي داۋالغۇشى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان خاتالىق بولۇپ، ئۇنىڭ پەيدا بولۇش نىسبىتى ئاساسىي ھالىتىنىڭ تارقىلىش قانۇنىيىتىگە بىنائەن بولىدۇ. ئوخشاش بىر نۇسخىنى ئوخشاش شارائىتتا تەكرار بەلگىلەشتە، مەشغۇلات قىلغۇچى بەك پىششىق بولسىمۇ، يەنىلا ئوخشاش نەتىجە كېلىپ چىقىدۇ، مانا بۇ تاسادىپىي خاتالىق بولۇپ، ئۇنىڭدىن ساقلانغىلى، بەزىدە ئۇنى تۈزەتكىلى بولمايدۇ. ئامال قىلىپ ئۇنى ئازايتىشقا بولىدۇ، يوقىتۇۋېتىشقە بولمايدۇ. سىستېما خاتالىقى ئانالىز قىلىش نەتىجىسىنىڭ ئىنچىكىلىكىنى بېكىتىدۇ. سىستېما خاتالىقى ۋە سەۋەنلىك خاتالىقنى يوقىتۇۋېتىشنىڭ ئۆزى ئانالىز قىلىش نەتىجىسىنىڭ ئىنچىكىلىكى ۋە توغرىلىقىغا تەسىر يەتكۈزىدىغان ئامىلنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

3. سەۋەنلىك خاتالىقى. مەشغۇلات بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ بەرپەرۋالىقى، مەشغۇلات قىلىشنىڭ توغرا بولماسلىقى تۈپەيلىدىن ئانالىز قىلىش نەتىجىسى ئىشەنچسىز چىقىپ قالىدۇ-دە، ئەمەلىيەتتە خاتالىق ئەمەس سەۋەنلىك كېلىپ چىقىدۇ. مەسىلەن، سانىنى خاتا كۆرۈپ، خاتا ئوقۇش، ھېسابلاشنى توغرا قىلالماسلىق ۋە نۇسخىنىڭ يوقىلىپ كېتىشى قاتارلىقلار. ئادەتتە بۇنداق سەۋەنلىكتىن ساقلانغىلى بولىدۇ. ئەگەر يەنىلا سەۋەنلىك سېزىلسە، سەۋەنلىك بىلەن چىقىرىلغان بەلگىلەش نەتىجىسى پەۋقۇلئاددە ياخشى دەپ قاراشقا بولمايدۇ. شۇنداقلا ئوتتۇرىچە نەتىجىسىنى قايتا ھېسابلاشقا بولمايدۇ.

165. تەكشۈرۈشنىڭ توغرىلىقى ۋە ئىنچىكىلىكىنىڭ مەنىسى نېمە

تەكشۈرۈش نەتىجىسىنىڭ توغرىلىقى بەلگىلەنگەن نەتىجىسى بىلەن ئەمەلىي نەتىجىنى ئۆزئارا ماس كەلتۈرگەنلىكىگە قارىتىلىدۇ. ئېرىشكەن نەتىجە بىلەن ئەمەلىي نەتىجە ئوتتۇرىسىدىكى پەرق نەتىجە خاتالىقى بولىدۇ. شۇڭا، خاتالىق قانچە ئازايتىلسا توغرىلىقى شۇنچە ياخشى بولغان بولىدۇ. خاتالىق قانچە زورايسا توغرىلىقىمۇ شۇنچە ناچار بولىدۇ.

ئىنچىكىلىك ئوخشاش شارائىتتا تەكرار ئېرىشكەن نەتىجە ئۆزئارا ماس كەلگەن نىسبەتنى كۆرسىتىدۇ. ئىنچىكىلىكنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشى خاتالىقنىڭ ئاز-كۆپلۈكى بىلەن بەلگىلىنىدۇ. بۇ يەردىكى خاتالىق بىر گۇرۇپپا قىلىپ بېكىتىلگەن بىر قېتىم ئېرىشكەن نەتىجە بىلەن ئوتتۇرىچە نەتىجە ئارىسىدىكى پەرق بولغان نەتىجىنى كۆرسىتىدۇ. خاتالىق قانچە ئازايتىلسا، ئىنچىكىلىك دەرىجىسى شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ.

166. سىلىشتۇرما تەجرىبە دېگەن نېمە، مەقسىتىچۇ

سىلىشتۇرما تەجرىبە ئۆزى بىلگەن نەتىجىدىكى سىناق قىلىنغان ئەۋرىشكە بىلەن ئۆلچەيدىغان سىناق قىلىش ئەۋرىشكىسىنى تەجرىبە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. ئەۋرىشكىنى ئانالىز قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا مىقدارى ئوخشاپ كەتكەن لايىقتى بار ئۆلچەملىك ماددىنى ئانالىز قىلىپ، ئىككىسىدە ئاساسىي رولى ياكى ئاساسىي رولغا سەل قارالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلغان چاغدا، ئۆلچەملىك ماددىنىڭ ئەمەلىي بەلگىلىگەن نەتىجە گۇۋاھنامىسىگە ئاساسەن، ئېرىشكەن نەتىجىنى بېكىتىلمەسلىكىگە مۇۋاپىق كەلگەن-كەلمىگەنلىكى ئارقىلىق ئەۋرىشكىنى ئانالىز قىلىپ، ئېرىشكەن نەتىجىنىڭ توغرىلىقىنى دەللەپ بېرەلەمدۇ-يوق؟ دېگەننى بېكىتىدۇ. سىلىشتۇرما تەجرىبىنى ئىشەنچلىك بولغان باشقا

خىلدىكى ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ ئېلىپ بارسىمۇ، ئوخشىمىغان خاسلىقتىكى ئوخشىمىغان لابوراتورىيە ئىشلىرى بويىچە ئېلىپ بارسىمۇ بولىدۇ. سېلىشتۇرما تەجرىبە كۆپ ھاللاردا ئانالىز قىلىش جەريانىدىكى سىستېما خاتالىقىنى تەكشۈرۈشكە تەتبىقلىنىدۇ.

167. لابوراتورىيە ئۆلچەم بىرلىكلىرىنى ئىشلەتكەندە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك

تەكشۈرۈش خىزمىتىدە ئۆلچەملىك ماددا ئىشلىتىش زۆرۈر بولسا، لايىقەتلىك كىنىشكىسى بار ماددىلارنى ئۇنۇملۇك مەزگىلى ئىچىدە ئىشلىتىش كېرەك. قوشۇمچە كىنىشكىسى بار ئۆلچەملىك ماددا مەلۇم بىر ياكى كۆپ خىل خۇسۇسىيەتلىك ئالاھىدىلىكى بىلەن يۇقىرىغا ئۆرلەش تەرتىپىنى بېكىتىش رولىنى ئويناىدۇ. خۇسۇسىيەت ئالاھىدىلىكى مادىنى ئۆلچەش بىرلىكىنى نامايان قىلىپ بېرىدۇ. خۇسۇسىيەت ئالاھىدىلىكى تولۇق ماددىنىڭ نۇسخىسىغا نىسبەتەن ۋاكالىتەن تەكشۈرۈش ئارقىلىق قىممىتى بېكىتىلىدۇ. لايىقەتلىك ماددا تەكشۈرۈش ئاپپاراتىدىكى ئۇسكۇنىلەرنىڭ ئېنىقلاش سېزىمچانلىقى روشەن، بەلگە يېزىقلىرى ياخشى توغرىلانغان بولۇشى، تەكشۈرۈش بېكىتىش ھالىتىنىڭ نورمال بولۇشىنى تەقەززا قىلىدۇ.

168. ئۆلچەم ئۇسكۇنىلىرىنىڭ تەكشۈرۈش بېكىتىش دەۋرى دېگەن نېمە، مەنبە خاراكتېرلىك (性源溯) دېگەنچۇ

تەكشۈرۈپ بېكىتىش دەۋرى ئۆلچەم ئۇسكۇنىلىرىنىڭ بىر-بىرىگە يېقىن ئارىلىقتا ئېلىپ بېرىلغان ئىككى قېتىملىق تەكشۈرۈپ بېكىتىش ئوتتۇرىسىدىكى ۋاقىت ئارىلىقىنى كۆرسىتىدۇ. تەكشۈرۈپ بېكىتىش دەۋرىنىڭ ئۇزۇن-قىسقا بولۇشى ئۆلچەم ئۇسكۇنىلىرىنىڭ ئىقتىدارى،

ئىشلەتكەن ۋاقىتتىكى مۇھىت ۋە قايتا-قايتا ئىشلىتىش قېتىم سانى قاتارلىق ئامىللارغا باغلىق بولىدۇ. ئادەتتە ئۆلچەم ئۇسكۇنىلىرىنىڭ تەكشۈرۈپ بېكىتىش بەلگىلىمىسىدە دەۋرىيلىك ئېنىق ئىپادىلىنىدۇ.

مەنبە خاراكتېرلىك (性源溯) نىڭ ھەر قانداق بىر ئۆلچەش نەتىجىسى ۋە ئۆلچەمنىڭ توغرىلىقىنى كۆرسىتىش رولى بار بولۇپ، ئۇ بەلگىلەنگەن بولسىمۇ، تېخى رەسمىي بېكىتىلمىگەن، ئۇدا سىلىشتۇرۇلىدىغان ئۆلچەم بىرلىكلىرىنى بىرلەشتۈرىدۇ. بارلىق ئوخشاش مىقدارىدىكى نەتىجىنى سىلىشتۇرۇپ، ئۇنىڭ توغرىلىقىنى دەلىللەش ئارقىلىق تەكشۈرگەن مەنبەسىنىڭ ھەرىكىتىنى ئالغا سۈرىدۇ.

169. خىمىيەۋى ئوغۇتلارنىڭ نۇسخىسىنى تەكشۈرۈشتە نېمە ئۈچۈن بوشلۇق تەجرىبىسى ئېلىپ بېرىلىدۇ

بوشلۇق تەجرىبىسى ئېلىپ بېرىش نەتىجىسى ۋە تارقاقلاشتۇرۇش دەرىجىسىنى ئانالىز قىلىپ، نەتىجىنى ئىنچىكە ئانالىز قىلىش ئۇسۇلىنىڭ دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، شۇ بىر ياكى بىر قانچە تۈرنىڭ ئومۇمىي ھالىتىگە كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىدۇ. بوشلۇق تەجرىبىسى ئېلىپ بېرىشنىڭ نەتىجىسى ۋە قېتىم سانى لابوراتورىيەلىك تەكشۈرۈش سەۋىيەسىنى ئەكس ئەتتۈرۈش رولىنى ئويناىدۇ. مەسىلەن، لابوراتورىيە ئىشلىرىدىكى خىمىيەلىك رېئاكتېنىڭ ساپلىقى، ئەينەك قاچىنىڭ پاكىزلىقى، ئانالىز قىلىش ئاپپاراتىنىڭ ئېنىقلىق دەرىجىسى ۋە ئاپپاراتنىڭ نورمال ئىشلىتىلىش ئەھۋالى، مۇھىت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى، شۇنداقلا تەكشۈرۈش خادىملىرىنىڭ سەۋىيەسى ۋە تەجرىبىسى قاتارلىقلارنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇ يەنە ئانالىز قىلىش خىزمىتىدە نۇسخا ئېلىش، نۇسخىنى يەتكۈزۈش، ساقلاش، بىر تەرەپ قىلىش ۋە بەلگىلەش قاتارلىقلارنى كونترول قىلىپ، لابوراتورىيە بۇلغىنىشنىڭ پەيدا بولۇش خاتالىقىنى ئوڭشايدۇ.

170. بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇتنى بەلگىلەش جەريانىدا 4- نومۇرلۇق ئەينەكلىك تېگىلىچە قانداق يۇيۇلىدۇ

بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتىدىكى ئۇنۇملۇك فوسفورلۇق پېنتوكسىد (五氧化二磷)، كالىي ئوكسىد قاتارلىقلارغا دائىم 4-نومۇرلۇق ئەينەكلىك تېگىلچە ئىشلىتىش زۆرۈر بولىدۇ. تەكشۈرۈش خادىملىرىنىڭ ئەينەكلىك تېگىلچىنى يۇيۇش ئۇسۇلى توغرا بولۇشى، يۇغاندا پاكىز يۇيۇشى كېرەك. ئۇ پاكىز بولمسا تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە نۇقسان يەتكۈزىدۇ. شۇڭا، تەكشۈرۈش خادىملىرى تەكشۈرىدىغان تۇرنىڭ ئوخشاشماسلىقىغا قاراپ، تېگىلچىنى ئوخشاشمىغان يۇيۇش ئۇسۇلىدا يۇسمۇ بولىدۇ. يېڭىدىن سېتىۋالغان ئەينەكلىك تېگىلچىنى ئىشلىتىشتىن ئاۋۋال سۇيۇق توز كىسلاتاسى ئېرىتمىسىگە بىر مەزگىل چىلاپ قويۇش ياكى قايناق سۇغا سېلىپ دىستىلەش ئارقىلىق پاكىز قىلىش كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا، فوسفور تەركىبلىك تېگىلچىنى يۇيۇشتا، تېگىلچىنى 1+1 لىق ئاممىياك سۇيىدە يۇيۇپ، تۇرۇبا سۇيىدە پاكىز چايقاش، دىستىلەنگەن سۇدا فلتىر بىلەن پاكىزلاپ ئىشلىتىش كېرەك. كالىي خلور تەركىبلىك تېگىلچىنى يۇيۇشتا، تېگىلچىنى ئاتېستونغا تاكى تولۇق ئېرىگۈچە چىلاپ قويۇپ، ئاندىن تۇرۇبا سۇيىدە يۇيۇش كېرەك. ئىشلىتىشتىن ئاۋۋال يەنىلا دىستىلەنگەن سۇدا فلتىر بىلەن پاكىز تازىلاش كېرەك.

171. بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئازوتنىڭ ھالىتى قانداق بولىدۇ

بەزى تەكشۈرۈش خادىملىرى بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئازوتنىڭ ھالىتىنى ئېنىق بىلمىگەنلىكتىن، ئازوتنىڭ ئومۇمىي

مقدارىنى تەكشۈرگەندە، قايسى خىل ئۇسۇلنى قوللىنىپ، ئەۋرىشكىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلمەيدۇ. بىراق تەكشۈرۈش خادىملىرى چوقۇم بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئازوتنىڭ ئومۇمىي شەكلى ۋە ھالىتىنى بىلىشى كېرەك. ئۇنىڭ ھالىتى تۆۋەندىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1. ئاممونىي ھالەتتىكى ئازوت (铵态氮): ئاممونىي تۇزلىرى، مەسىلەن، ئاممونىي خلورىد، ئاممونىي سۈلفات، ئاممونىي ھېدرو كاربونات، ئاممونىي نىترات ۋە ئاممونىي فوسفىت، ئاممونىي فوسفاتلاردىن تەركىب تاپىدۇ.

2. نىترات ھالەتتىكى ئازوت (硝态氮): ئاممونىي نىترات، كالىي نىتراتتىن تەركىب تاپىدۇ.

3. ئامىدلىق ئازوت (酰氨态氮): ئاساسلىقى ئوريىادىن تەركىب تاپىدۇ.

4. سيانامىدلىق ئازوت (氰氨态氮): ئاساسلىقى ئازوتلۇق ھاكتىن تەركىب تاپىدۇ. بىراق ئۇ ھازىر بەك ئاز ئىشلىتىلىدۇ

5. ئورگانىك ئازوت: ئاساسلىقى ئورگانىك ماددىلاردىن تەركىب تاپىدۇ. بىراق مىقدارى بەك ئاز بولىدۇ. تەركىبىدە ئورگانىك ماددا بار دېگەنلىك ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭغا ھايۋانلار چىقارغان ماددىلار، دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىنىڭ قالدۇقلىرى، ئوت-چۆپ كۈلى (چىرىندى كىسلاتا) قاتارلىق ئورگانىك خام ئەشيا ۋە ماددىلار قوشۇلىدۇ دېگەنلىك بولىدۇ. بىرىكمە خىمىيەۋى ئوغۇت تەركىبىدىكى ئورگانىك ماددىنىڭ مىقدارى 7% تىن كۆپ بولسا، ئورگانىك-ئانئورگانىك بىرىكمە ئوغۇت ئۆلچىمى بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. ئومۇمىي ئازوت مىقدارى BG\T 17761-1999 دەپ بېكىتىلىپ پايدىلانسا بولىدۇ.

172. ئېلېكترونلۇق تارازا ئورنىتىش مەيدانى ۋە ئۇنى ئىشلىتىشتە قانداق تەلەپلەر بار

ئېلېكترونلۇق تارازىنى ئۇزۇن ۋاقىت ئىشلەتكىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ

ئىقتىدارى مۇقىم، سەزگۈرلۈكى يۇقىرى بولۇپ، باشقۇرۇش ئاسان. ئۇ-نىڭ مۇقىملىق ۋە توغرىلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ئورنىتىش مەيدانى بىلەن ئىشلىتىش ئۇسۇلى بىردەك مۇقىم بولۇش تەلىپى تەكىت-لىنىدۇ. ئۇنى ئورنىتىدىغان جايىنىڭ تېمپېراتۇرىسى 20℃ ± 2℃، نىسپىي نەملىك 60% ~45 بولسا مۇۋاپىق بولىدۇ. تارازا تاختىسى بەكمۇ مۇستەھكەم بولۇپ، ئۇ تەۋرەشكە تاقابىل تۇرۇش ۋە تەۋرەشنى ئازايتىش ئىقتىدارىغا ئىگە. قۇياش نۇرىنىڭ چۈشۈشىگە قارشى بولۇپ، ئىسسىق سۇ ۋە ھاۋا تەڭشىگۈچ قاتارلىقلارنى يېقىن ئەتراپقا ئورنىتىشقا بولمايدۇ. شۇنداقلا ئۇنى ماگنىتلىق ئۈسكۈنىلەرگە يېقىن جايغا قويماسلىق، چاڭ-توزان ۋە چىرىتىش خۇسۇسىيىتى بار گازلاردىن يىراق قىلىش كېرەك.

ئېلېكترونلۇق تارازىنى ئىشلەتكەندە تۆۋەندىكىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك:

بىرىنچى، ئىشلىتىشتىن بۇرۇن تارازىنىڭ گورىزونتال تەڭپۇڭلۇقىنى تەكشۈرۈپ، تەڭپۇڭلاشتۇرۇش كېرەك؛ ئىككىنچى، ئىشقا كىرىشتۈ-رۈشتىن ئاۋۋال توك مەنبەسىگە 30 مىنۇت ئۇلاپ قويۇش كېرەك؛ ئۈچىنچى، تارازىنىڭ چۈشەندۈرۈشىدىكى تەلەپ بويىچە قىزىتىش، تۇنجى قېتىم ئىشلەتكەندە تارازىنى ناھايىتى ياخشى توغرىلاش كېرەك. تارازىنى بىر جايدىن باشقا بىر جايغا يۆتكىگەندە بىر مەزگىل ئىشلەتـ-كەندىن كېيىن يەنە قايتىدىن توغرىلاش كېرەك. ئەڭ ياخشىسى تارا-زىنى پات-پات توغرىلاپ تۇرۇش كېرەك. توغرىلاش تەرتىپىنى چۈ-شەندۈرۈشى بويىچە ئېلىپ بېرىش كېرەك. ئىچكى قۇرۇلمىسىنى توغـ-رىلايدىغان تارازا تېشى ياكى سىرتقى قىسمىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان تارازا تېشى ئارقىلىق توغرىلاش ئېلىپ بېرىلىدۇ؛ تۆتىنچى، ئۆلچەش، كۆر-سىتىش ئېكرانىنى تولۇق ئېچىۋېتىش ناھايىتى مۇھىم بولۇپ، كۆرسـ-تىش ئىستىرىلكىسى نۆلگە چۈشكەندىن كېيىن، مىقدارىنى ئۆلچەيدىغان ماددىلارنى تارازا تاختىسىغا قويۇپ، شامالنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئىشىكىنى ئېتىۋېتىش كېرەك. كۆرسىتىش تۇراقلاشقاندىن كېيىن مىقدارىغا ھۆـ-

كۈم قىلىش كېرەك؛ بەشىنچى، تارازىنى نېيترال سوپۇن سۇيۇقلۇقىغا چىلانغان يۇمشاق لاتا بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇش، ئورگانىك ئېرىتمە، خىمىيەۋى تالالىق لاتىلارنى ئىشلەتمەسلىك كېرەك. نۇسخا تاختىسىنى پاكىز يۇيۇپ، تولۇق قۇرۇغاندىن كېيىن، تارازىغا ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك.

173. مەھسۇلات تەكشۈرتكۈچى تەرەپنىڭ نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە نارازىلىق پىكرى بولسا، قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» ۋە جىاڭسۇ ئۆلكىسى يەرلىك ئۆلچەملىرىدە «مەھسۇلات تەكشۈرتكۈچى تەرەپنىڭ نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە قارىتا نارازىلىق پىكرى بولسا، بىر تەرەپ قىلىش بەلگىلەندى. بىر تەرەپ قىلىش تۆۋەندىكى ئۇچ خىل ئەھۋال بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ.

1. مەھسۇلات تەكشۈرتكۈچى تەرەپنىڭ نارازىلىق پىكرى بولسا، نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى تاپشۇرۇۋالغان كۈندىن باشلاپ 15 كۈن ئىچىدە بىر دەرىجە يۇقىرى دەرىجىلىك نازارەت قىلىش-تەكشۈرۈش ئورگىنىغا قايتا تەكشۈرۈش ئىلتىماسى سۇنسا بولىدۇ ھەم ئالاقىدار ماتېرىياللار بىلەن تەمىنلەيدۇ. يۇقىرى دەرىجىلىك ئورگان 15 كۈن ئىچىدە قايتا تەكشۈرۈشكە بولىدىغان-بولمايدىغانلىقىنى قارار قىلىپ جاۋاب بېرىدۇ. قايتا تەكشۈرۈش قارار قىلىنسا تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈپ، نەتىجىسىنى يۇقىرىغا يوللايدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا قايتا تەكشۈرۈشنى ئىلتىماس قىلغان تەرەپكە يەتكۈزىدۇ.

2. كىنىشكا بېجىرىپ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە نارازىلىق پىكرى بولغاندا مەھسۇلات تەكشۈرتكۈچى تەرەپ نۇسخا ئېلىپ، كىنىشكا بېجىر-

گەن تەكشۈرۈپ ئېنىقلاش تارمىقىدىن قايتا تەكشۈرۈشنى ئىلتىماس قىلسا بولىدۇ.

3. ھاۋالە قىلغۇچى تەرەپنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە نارازىلىق پىكرى بارلىقىنى ھاۋالە قىلسا، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىغا نارازىلىقىنى ئوتتۇرىغا قويسا بولىدۇ. تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ھاۋالە قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك بولغان ئۇچىنچى تەرەپنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە يەنىلا نارازىلىق پىكرى بولسا، تەلىپىنى ھاۋالە قىلغۇچىغا مەلۇم قىلىدۇ. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە ھاۋالە قىلغۇچى تەرەپلەرنىڭ نارازىلىق پىكرى بارلىقىنى ئوتتۇرىغا قويسا، يازغان ماتېرىيالنى تاپشۇرۇۋېلىپ 15 كۈن ئىچىدە نارازىلىق پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى تەرەپكە جاۋاب بېرىدۇ.

سەككىزىنچى خىمىيەۋى ئوغۇتقا مۇناسىۋەتلىك قانۇن بىلىملىرىدىن سوئال-جاۋابلار

174. مەھسۇلات سۈپىتى مەسئۇلىيىتى دېگەن نېمە، قانۇنىي مەسئۇلىيەتچۇ

مەھسۇلات سۈپىتى مەسئۇلىيىتى، مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقارغۇچى، ساتقۇچى «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا بەلگىلەنگەن مەھسۇلات سۈپىتىدىكى مەجبۇرىيەتلەرگە خىلاپلىق قىلىپ، ئادا قىلىشقا تېگىشلىك بولغان قانۇنىي مەسئۇلىيەتنى كۆرسىتىدۇ. يەنى ھەق-تەلەپ مەسئۇلىيىتى، مەمۇرىي مەسئۇلىيەت ۋە جىنايى ئىشلار مەسئۇلىيىتى قاتارلىقلارنى كۆرسىتىدۇ.

قانۇنىي مەسئۇلىيەت، قانۇنغا ئائىت مۇناسىۋەتلەرنى شەكىللەندۈرگەن ھەربىر تەرەپنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى بولۇپ، قانۇندا بەلگىلەنگەن مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلمىغان بولسا، قانۇنىي جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئالىدۇ. قانۇنىي جاۋابكارلىق ئالامەتلىرى تۆۋەندىكى بىر قانچە خىل بولىدۇ:

1. قانۇنىي جاۋابكارلىق قانۇنغا خىلاپ ھەربىر تەرەپنى سادىر قىلىپ، ياماق ئاقىۋەتنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، قانۇنىي جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئېلىشنى كۆرسىتىدۇ. قانۇنىي جاۋابكارلىق پەقەت قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى قىلغان ئالاقىدار كىشىگە تەتبىقلىنىدۇ.

2. قانۇنىي جاۋابكارلىق جازالاشنى مەقسەت قىلىدۇ، قانۇنغا خىلاپ لىق قىلغانلار مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ ۋە قانۇن بويىچە جازاغا تارتىلىدۇ. جازالاش قانۇنى ئۆلچەمنىڭ تەلىپى، قانۇنسىزلىقنى جازالاش ياخشى يولغا قويۇلسا، كىشىلەرنىڭ ساغلام پائالىيەتلىرىنى ئۇنۇملۇك يولغا قويغىلى بولىدۇ.

3. قانۇنىي جاۋابكارلىق دۆلەتنىڭ مەجبۇرلاش خاراكتېرىگە ئىگە بولۇپ، ئۇ دۆلەتنىڭ مەخسۇس ئورگىنى ۋە دۆلەت هوقۇق بەرگەن ئاپپارات تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ ھەمدە قانۇندا بەلگىلەنگەن هوقۇق دائىرىسى ئىچىدە قانۇنسىز ھەرىكەتلەرنى چەكلەيدۇ، قانۇنسىزلىققا جازا ئىجرا قىلىدۇ. قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتلەرنى قىلغان كىشى قانۇنىي جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئالىدۇ. بۇ، قانۇننىڭ ئىجراسىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىدۇ. قانۇننىڭ مەجبۇرلاش كۈچى دۆلەتنىڭ مەمۇرىي ۋە ئەدلىيە هوقۇقى ئارقىلىق نامايان قىلىنىدۇ.

175. مەمۇرىي جاۋابكارلىق دېگەن نېمە

مەمۇرىي جاۋابكارلىق ــ مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغۇچى ياكى يەككە تىجارەتچىلەر قانۇن-نىزاملارغا خىلاپلىق قىلىپ، كوللېكتىپ مەجبۇرىيەتلەرنى ئادا قىلمىسا، دۆلەتنىڭ مەمۇرىي تارمىقى شۇ خىل قانۇنسىزلىققا بېرىلىدىغان جازانى كۆرسىتىدۇ. مەمۇرىي جاۋابكارلىق قانۇنىي مەسئۇلىيەتنىڭ بىر خىل ئاساسلىق شەكلى. قانۇن بويىچە مەمۇرىي جاۋابكارلىقنى سۈرۈشتۈرۈش باشقۇرۇش ۋە ماكرولۇق تەڭشەشنىڭ مۇھىم ۋاستىسى. قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان ئورۇن ۋە شەخسلەرنى دۆلەتنىڭ مەمۇرىي هوقۇقىنى ۋاستە قىلىپ مەمۇرىي جەھەتتىن جازالىسا بولىدۇ. مەمۇرىي قانۇن قانۇن-نىزاملارنىڭ يولغا قويۇلۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش، پۇقرالارنىڭ هوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغداش، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي تەرتىپنى قوغداشتىن ئىبارەت مۇھىم رولى بار.

176. مەمۇرىي جاۋابكارلىقنىڭ ئالاھىدىلىكى قايسىلار

مەمۇرىي جاۋابكارلىق باشقا جاۋابكارلىققا ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا ئالاھىدىلىكى بار:

1. مەمۇرىي جاۋابكارلىق بىر خىل قانۇنىي جاۋابكارلىق. مەمۇرىي جاۋابكارلىق تەلەپ قىلىپ ياكى كېلىشۈپلىپ شەكىللىنىدىغان بولماستىن، بەلكى قانۇنغا تەتبىقلىنىش ئارقىلىق ئىپادىلىنىدىغان، يۇرگۈزۈلىدىغان جاۋابكارلىق. ئۇ ھەق-تەلەپ جاۋابكارلىقى، جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقى بىلەن ئوخشاش جاۋابكارلىق.

2. مەمۇرىي جاۋابكارلىق بىر خىل مەمۇرىي قانۇن مۇناسىۋىتى بىلەن شەكىللىنىدىغان جاۋابكارلىق. كونكرېت ئېيتقاندا مەمۇرىي جاۋابكارلىق دۆلەتلىك مەمۇرىي جەھەتتىكى باشقۇرۇشىدا مەمۇرىي خادىملارنىڭ قانۇنغا خىلاپلىق قىلىش ھەرىكەتلىرىگە خاس تەتبىقلىنىدۇ. بۇ ئالاھىدىلىك ھەق-تەلەپ جاۋابكارلىقى، جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقىدىن پەرقلىنىدۇ.

3. مەمۇرىي جاۋابكارلىق مۇستەقىللىققا ئىگە جاۋابكارلىق. ئوخشاشمىغان قانۇنىي جاۋابكارلىقنىڭ شەكلى ۋە ئۇسۇلى ئوخشاشمايدۇ. شۇنداقلا ئۇستىگە ئېلىش جەھەتتىكى شەرتىنى باشقا قانۇنىي جاۋابكارلىقنىڭ ئورنىغا قويۇشقا، باشقا قانۇنىي جاۋابكارلىقنى مەمۇرىي جاۋابكارلىقنىڭ ئورنىغا قويۇشقا بولمايدۇ. مەمۇرىي جاۋابكارلىقنى ئىنتىزام مەسئۇلىيەتىگە ئوخشاش ئورنىغا قويۇشقا بولمايدۇ.

177. قانۇنىي جازا دېگەن نېمە

قانۇنىي جازا دۆلەتنىڭ قانۇندا بەلگىلەنگەن مەخسۇس ئورۇن قانۇنغا خىلاپ ئىش-ھەرىكەت قىلغۇچىغا بېرىدىغان جازانى كۆرسىتىدۇ. بۇ، قانۇنغا خىلاپلىق قىلغۇچىلار ئۇستىگە ئالىدىغان جازا بولۇپ ھېساب-

لىنىدۇ. قانۇنىي جەھەتتىن جازالاش دۆلەتنىڭ قانۇن ئىجرا قىلىش تارمىقى يۈرگۈزىدىغان بىر خىل ھوقۇق. قانۇنىي جازا بىلەن قانۇنىي جاۋابكارلىق ئارىسىدا پەرق بار، زىچ ئالاقىمۇ بار. قانۇنىي جازا بىلەن قانۇنىي جاۋابكارلىقنىڭ ھەر ئىككىسى قانۇنغا خىلاپ ئىش-ھەرىكەتلەرنى جازالاشنى ئاساس قىلىدۇ. قانۇنغا خىلاپ ئىش-ھەرىكەت بولمىسا، ئۇ ھالدا قانۇنىي جاۋابكارلىق سۈرۈشتە قىلىنمايدۇ. قانۇن بويىچە جازالاشتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ. ئەگەر قانۇنغا خىلاپلىق قىلغۇچى ئۇستىگە ئېلىشقا تېگىشلىك جاۋابكارلىق تەتبىقلانمىسا، قانۇنىي جازا بېرىشنىڭ كونكرېت تەدبىرلىرى يوق بولۇپلا قالماستىن، جاۋابكارلىقنى سۈرۈشتە قىلىشنىڭ ئەمەلىي نەتىجىسىمۇ بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن دۆلىتىمىزنىڭ قانۇن-نىزاملىرى ۋە تۈزۈملىرىدە ئىش-ھەرىكەت ئۆلچىمى تەرتىپى ئېنىق بەلگىلەنگەندىن باشقا، قانۇنغا خىلاپ ئىش--ھەرىكەتلەرنىڭ تۈرى ۋە خاراكتېرىمۇ ئېنىق بېكىتىلگەن. قانۇنغا خىلاپلىق قىلغۇچىلار ھەق-تەلەپ جاۋابكارلىقى، مەمۇرىي جاۋابكارلىق ۋە جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقىنى ئۇستىگە ئالىدۇ. قانۇندا بۇلارنىڭ تۈرى ھەمدە مۇناسىپ ئۆلچەم تەدبىرلىرى تەسىس قىلىنغان.

178. جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقى دېگەن نېمە

جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقى جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىق ئىقتىدارى بار بولغان، ئىش-ھەرىكەتلىرىدە جىنايى قىلمىش شەكىللەندۈرگەن، قانۇن بويىچە جىنايى ئىشلار بويىچە جازالىنىدىغان ھەرىكەتلەرنى يۈرگۈزىدىغان ئەدلىيە ۋاستىسىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ جىنايى ئىشلار قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان ھەر قانداق كىشى، ھەرىكەت ۋە قىلمىشلارنى جازالايدۇ. «جىنايى ئىشلار قانۇنى» ۋە مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى قاراپ چىققان جىنايى ئىشلار قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك تولۇقلىما خاراكتېرىدىكى بەلگىلىمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇ «جىنايى

ئىشلار قانۇنى» غا خىلاپلىق قىلغان جاۋابكارلىقى بارلارنى، يەنى جىنا-يەت سادىر قىلىپ، ئېغىر ئاقىۋەت پەيدا قىلغانلارنى قانۇندىكى ئۆلچەم، تەرتىپ بويىچە جازالاشنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ رېجىمغا ئېلىش، تۇتۇپ تۇ-رۇپ ئەمگەككە سېلىش، مۇددەتلىك، مۇددەتسىز قاماق جازاسى، ئۆلۈم جازاسى قاتارلىق بەش خىل جازا ئۆلچىمىنى ئاساسىي مەنبە قىلىدۇ. بۇلاردىن باشقا جەرىمانە قويۇش، سىياسىي ھوقۇقىدىن مەھرۇم قى-لىش، مال-مۈلكىنى مۇسادىرە قىلىشتىن ئىبارەت ئۇچ خىل يانداش جازانىمۇ يۈرگۈزىدۇ.

179. مەمۇرىي جەھەتتىن جازالاش دېگەن نېمە

مەمۇرىي جەھەتتىن جازالاش ــ ئالاھىدە مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلى-غۇچى تارماقلارنىڭ قانۇن-نىزام ۋە قائىدىلەرگە خىلاپلىق قىلغان، لې-كىن جىنايى ئىشلار بويىچە جازا بېرىشكە توشمىغان ئادەم، قانۇنىي ئى-گە ياكى باشقا تەشكىلاتلارغا يولغا قويغان. مەمۇرىي «مەمۇرىي جازا قا-نۇنى» دىكى بەلگىلىمىگە ئاساسلانغاندا، مەمۇرىي جازانى يولغا قويۇشقا ھوقۇقلۇق تارماق مەمۇرىي جەھەتتىن جازالايدىغان ئورۇنلار بولىدۇ، دەپ بەلگىلەنگەن. بۇ خىل تارماقلار قانۇن، مەمۇرىي قانۇن، يەرلىك قائىدە - تۈزۈم، نىزاملاردىكى بەلگىلىمىلەر بويىچە ھوقۇق يۈرگۈزىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا ھەر قانداق ئورۇن ۋە شەخسنىڭ مەمۇرىي جەھەتتىن جازالاش ھوقۇقى بولمايدۇ.

180. مەمۇرىي جازا بېرىش دېگەن نېمە، جازا بېرىشنىڭ شەكلى نەچچە خىل

مەمۇرىي جەھەتتىن جازا بېرىش دۆلەتنىڭ مەمۇرىي تارماقلىرى ۋە باشقا تارماق، ئورۇنلارنىڭ مەمۇرىي جەھەتتىكى قاراشلىق مۇناسىۋىتى بويىچە قانۇنغا خىلاپ ئىش-ھەرىكەتلەرنى قىلغانلارغا جازا بېرىشنى يولغا قويىدىغان بىر خىل جازا شەكلىنى كۆرسىتىدۇ.

مەمۇرىي جازا بېرىش سەككىز خىل بولىدۇ. يەنى ئاگاھلاندۇرۇش، گۇناھ يېزىش، چوڭ گۇناھ يېزىش، دەرىجىسىنى چۈشۈرۈش، خىزمەتىنى بىكار قىلىش، ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاش، ئىش ئورنىنى ئالماشتۇرۇپ تەكشۈرۈش ۋە ئىشتىن ھەيدەش.

1. دۆلەت ئىنتىزامىغا خىلاپلىق قىلىپ، دۆلەت ۋە خەلقنىڭ مەنپەئەتىنى، مال-مۈلكىنى بەلگىلىك زىيانغا ئۇچراتقان، بىراق داۋاملىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەسە بولىدىغانلارغا ئاگاھلاندۇرۇش، گۇناھ يېزىش، چوڭ گۇناھ يېزىش، دەرىجىسىنى چۈشۈرۈش جازاسى بېرىلىدۇ.

2. ئىنتىزامغا ئېغىر خىلاپلىق قىلىپ، دۆلەت ۋە خەلق مەنپەئەتىنى زور زىيانغا ئۇچرىتىپ، ۋەزىپىسىنى داۋاملىق ئۆتەسە بولمايدىغانلارغا خىزمەت ئورنىنى ئالماشتۇرۇش ياكى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلاش جازاسى بېرىلىدۇ. ۋەزىپىسىدىن چۈشۈرۈۋېتىلىدىغان ياكى ۋەزىپىسىنى ئېلىپ تاشلايدىغانلارغا دەرىجىسىنى چۈشۈرۈش جازاسى بېرىلىدۇ.

3. قانۇنغا ئېغىر خىلاپلىق قىلىپ، ۋەزىپىسىنى ئادا قىلمىغان، قايتا-قايتا تەربىيە بەرسىمۇ ئۆزگەرمىگەن ياكى چۈشكۈنلىشىپ ئۆزگەرگەن، قۇتقۇزۇشقا بولمايدىغان، دۆلەتنىڭ مەمۇرىي تارماقلىرىدا داۋاملىق خىزمەت ئىشلەشكە ماس كەلمەيدىغانلارغا ئىشتىن ھەيدەش جازاسى بېرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى مەلۇم خادىملاردىن پۇشايمان قىلىپ، ئۆزگىرىش پۈرسىتى تەلەپ قىلغانلارغا يەڭگىل بىر تەرەپ قىلىش، ئىش ئورنىنى ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق تەكشۈرۈش جازاسى بېرىلىدۇ.

181. مەھسۇلات جاۋابكارلىقى ئەرزىنىڭ ۋاقىت چېكى چۈشەنچىسى دېگەن نېمە

ۋاقىت چېكى ئالاقىدار كىشىلەر خەلق سوت مەھكىمىسى ياكى كېسىم قىلىش ئاپپاراتلىرىغا ئۆزىنىڭ قانۇنلۇق ھوقۇق - مەنپەئەتىنى قوغداش يۈزىسىدىن ئوتتۇرىغا قويغان ئەرزى ياكى كېسىم قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان ھەقدارلىق ھەققىدىكى ئەرز-شىكايىتىنى كۆرسەتمىدۇ. مانا شۇ ھەرىكەتنىڭ ۋاقتى قانۇندا بەلگىلەنگەن سۈرۈك ۋاقتى

ئىچىدە بولۇشنى كۆرسىتىدۇ. سۇرۇك ۋاقتى ئىچىدە خەلق سوت مەھكىمىسى ياكى كېسىم قىلىش ئاپپاراتلىرى دەۋاگەر تەلەپ قىلغان يوللۇق تەلەپ ۋە ھوقۇقىنى قوغدايدۇ. سۇرۇك ۋاقتى ئۆتۈپ كەتسە، دەۋاگەر-نىڭ قوغداش تەلەپ قىلىنغان ھوقۇقى قوغدالمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا دەۋاگەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇق - مەنپەئەتىنى قوغداش ئۈچۈن، دۆلەت سۇرۇك ۋاقتىدىن روشەن ئۆتۈپ كەتمىگەن دېلو ياكى دەۋاگەر تەمىنلىگەن ئىسپاتنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، سۇرۇك ۋاقتى ئېشىپ كېتىش سەۋەبىنى ئىسپاتلىشى كېرەك. بۇ چاغدا خەلق سوت مەھكىمىسى ۋە كېسىم قىلىش ئاپپاراتلىرى دەۋاگەرنىڭ ئەرزىنى ئوتتۇرىغا قويۇشقا ھوقۇق بەرسە، كېسىم قىلىش ئاپپاراتلىرىمۇ ھوقۇق بەرسە بولىدۇ.

182. مەھسۇلات سۈپىتى توغرىسىدىكى ھەق-تەلەپ دېلولىرىنى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇللىرى قايسىلار

«مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا مەھسۇلات سۈپىتى توغرىسىدىكى ھەق-تەلەپ دېلولىرى سادىر بولغاندا، دەۋالاشقۇچىلارنى كېلىشتۈرۈپ قويۇش ياكى مۇرەسسە قىلىش ئارقىلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا بولىدۇ. بۇنى دەۋالاشقۇچىلار خالىمسا ياكى كېلىشتۈرۈش، مۇرەسسە قىلىش نەتىجىلىك بولمسا، دەۋالاشقۇچىلار توختام تۈزگەندە پۈتۈشكىنى بويىچە كېسىم چىقىرىشنى ئىلتىماس قىلسا بولىدۇ. ھەر قايسى تەرەپتە كېسىم كېلىشمى شەكىللەنمسە ياكى كېسىم قىلىش نەتىجىلىك بولمسا، خەلق سوت مەھكىمىسگە ئەرز قىلسا بولىدۇ.

183. مەھسۇلات سۈپىتى توغرىسىدىكى ھەق-تەلەپ دېلولىرىنى قوبۇل قىلىشنىڭ تەرتىپلىرى قايسىلار

1. ئىلتىماس قىلىش. كېسىم ئاپپاراتلىرى دەۋاگەرنىڭ توختامدا پۈتۈشكىنى بويىچە يازغان ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىدۇ. يازغان ئىلتىماس-

غا دەۋا شەكىللەندۈرگەن تەرەپلەرنىڭ نامى، ئادرېسى، ئىلتىماس قىلىش سەۋەبى ۋە قانداق كېسىم چىقىرىش ھەققىدىكى تەلىپى يېزىلىدۇ. كېسىم ئاپپاراتلىرى بەلگىلەنگەن سۈرۈك ئىچىدە ئىلتىماسنى قوبۇل قىلىپ كېسىم چىقىرىدۇ.

2. كېسىم چىقىرىش ئاپپاراتلىرى دەلىل ئىسپات ئالىدۇ ۋە دەلىللەيدۇ. شۇ ئارقىلىق تەرەپلەرنىڭ ھوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغداشقا كاپالەتلىك قىلىش تەدبىرلىرىنى يولغا قويىدۇ.

184. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتى ھەققىدىكى كېسىم چىقىرىش پىرىنسىپى قايسى

مۇناسىۋەتلىك قانۇن-نىزاملاردىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن، دۆلەت تىمىزلىكى كېسىم چىقىرىش پائالىيىتى تۆۋەندىكى پىرىنسىپلارغا رىئايە قىلىدۇ:

1. دەلىل - ئىسپات ۋە پاكىتنى ئاساس، قانۇننى ئۆلچەم قىلىش كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت بولسۇن ياكى باشقا تۈردىكى مەھسۇلات، دەتالاش بولسۇن، تۈرلۈك ماجىرالارنى ھەل قىلىشتا مۇرەككەپ، زىددىيەتلىك مەسىلىلەر كۆپ بولىدۇ. شۇڭا، كېسىم قىلىشنىڭ جەريانى قەيسى، تېخنىكىلىقى كۈچلۈك بولىدۇ. بۇنىڭدا چوقۇم ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتە چىڭ تۇرۇپ، چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىپ، پاكىتنى ئېنىق ئېلىپ، سان-سېپىرلارنى توغرا ئىگىلەپ، ئوبېيېكتىپ ۋە سۈبېيېكتىپ سەۋەبلەرنى ئېنىق ئايرىش ھەمدە ئۇنى قانۇن- نىزاملارغا توغرا تەتبىقلاپ ئەقلگە مۇۋاپىق، قايىل قىلارلىق كېسىم قىلىش كېرەك.

2. ئادىل، باراۋەر بولۇش كېرەك. خىمىيەۋى ئوغۇت مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتىدىن شەكىللەنگەن ھەق-تەلەپ دېلولىرىنى ھەل قىلىش جەريانىدا دەۋالاشقان تەرەپلەر باراۋەرلىككە ئىگە گەۋدە بولۇشى كېرەك. تەرەپلەر قانۇنغا تايىنىپ ئۆزىنىڭ قانۇنىي ھوقۇق-مەنپەئەتىنى قوغدىشى كېرەك. بۇ جەھەتتە تەڭ-باراۋەر ئورۇنغا ۋە ھوقۇق مەجبۇرىيەتلەرگە ئىگە بولۇشى كېرەك. دەۋالاشقۇچىلار مەيلى كارخانا،

پۇقرالار بولسۇن ۋە ياكى مۇناسۋەتلىك كوللېكتىپلار بولسۇن، ئوخشاش هوقۇققا ئىگە مەجبۇرىيەتلەرنى ئۈستىگە ئالىدۇ. بۇي سۇنۇش بەلەن قارشىلىق كۆرسىتىش دائىم يۈز بېرىپ تۇرسىمۇ، كېسىم ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈش، ماتېرىيال كۆرۈش ۋە دەسلەپكى ئىسپات ئارقىلىق تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، دەلىل-ئىسپاتنى قولغا كەلتۈرىدۇ. ئېغىر ئاقىۋەت كېلىپ چىقىش ۋە مال-مۈلۈكنىڭ زىيانغا ئۇچرىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، دەۋاگەرنىڭ يوللۇق تەلىپىگە ئاساسەن تەرەپلەرنىڭ هوقۇقىنى قوغداشتا زۆرۈر بولغان تەدبىرلەرنى قوللىنىدۇ.

3. قاراپ چىقىش تەرتىپىنى ياخشى يولغا قويۇش كېرەك. هەق-تەلەپ دېلولىرىغا قاراپ چىقىشتا ئاۋۋال دەۋالاشقۇچىلارغا كېسىم قىلىش بويىچە سوت ئېچىش ۋاقتى ۋە ئورنىنى ئۇقتۇرىدىغان ئۇقتۇرۇشنى قولغا يەتكۈزىدۇ. كېسىم قىلىش بويىچە ئېچىلغان سوتتىكى دەۋالاشقۇچىلارنىڭ بايانى ۋە مۇنازىرىسىگە ئاساسەن، سوتقا مۇناسۋەتلىك كىشىلەرنى قاتناشتۇرىدۇ. شۇ جەريانىدا دەۋالاشقۇچىنىڭ ئەرزىگە قارىتا قايتا مۇرەسسە قىلىش ئېلىپ بېرىلىدۇ.

4. ئىجرا قىلىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش كېرەك. دۆلىتىمىزنىڭ كېسىم قانۇنىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: كېسىم بىر قېتىم ئېلىپ بېرىلىدىغان ۋە بىرلا قېتىم هۆكۈم چىقىرىلىدىغان خاراكتېرگە ئىگە. كېسىم نەتىجىسىگە قايىل بولمىغان تەرەپ يەنە بىر قېتىم كېسىم چىقىرىشنى ئىلتىماس قىلسا قوبۇل قىلىنمايدۇ. كېسىم نەتىجىسى قانۇن بويىچە كۈچكە ئىگە بولىدۇ. شۇڭا، ئۇنى ئىجرا ئىلتىماس قىلىش ئارقىلىق ئىجرا قىلدۇرسا ۋە مەجبۇرىي ئىجرا قىلدۇرسا بولىدۇ.

185. ساغلاملىق ۋە بىخەتەرلىككە زىيان سالىدىغان مەهسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقارغان، ساتقانلارغا قارىتا «مەهسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا قانداق جازا بېرىش بەلگىلىمىلىرى بار

«مەهسۇلات سۈپىتى قانۇنى» نىڭ 49- ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: كىشىلەرنىڭ تەن ساغلاملىقى ۋە جىسمانىي، مال-مۈلۈك بىخەتەر

تەرلىكىگە كاپالەتلىك قىلىش ناھايىتى مۇھىم. دۆلەت ئۆلچىمى ۋە كەسپىي ساھە ئۆلچىمىگە ماس كەلمىگەن مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقارغان، ساتقان قىلمىشلارغا قارتا ئىشلەپچىقرىش، سېتىشنى توختىتىشقا بۇيرۇلىدۇ. قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ ئىشلەپچىقارغان، ساتقان مەھسۇلاتلار مۇسادىرە قىلىنىدۇ ھەمدە قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ ئىشلەپچىقارغان، ساتقان مەھسۇلات (سېتىپ بولغان ياكى ساتمىغان مەھسۇلاتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) قىممىتىنىڭ ئۇچ ھەسىسىدىن تۆۋەن جەرىمانە قويۇلىدۇ؛ قانۇنسىز ئېرىشكەن مال-مۇلكى مۇسادىرە قىلىنىدۇ؛ قىلمىشى ئېغىر بولغانلىرىنىڭ تىجارەت گۇۋاھنامىسى قايتۇرۇۋېلىنىدۇ؛ جىنايەت سادىر قىلغانلارنىڭ جىنايى ئىشلار جاۋابكارلىقى قانۇن بويىچە سۈرۈشتە قىلىنىدۇ.

186. مەھسۇلاتقا ئارىلاشما، ساختا نەرسىلەرنى ئارىلاشتۇرغان ۋە راست قىلىپ كىرگۈزۈۋەتكەن مەھسۇلاتنى جازالاشتا «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا قانداق بەلگىلىمە بار

«مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» نىڭ 50-ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: مەھسۇلاتقا ئارىلاشما، ساختا نەرسىلەرنى ئارىلاشتۇرسا، ساختىنى راست ياكى لاياقەتسىز مەھسۇلاتنى لاياقەتلىك مەھسۇلات قىلىپ ئىشلەپچىقرىش بىلەن شۇغۇللانسا، بۇ خىل قىلمىش توختىتىشقا بۇيرۇلىدۇ. ئىشلەپچىقارغان، ساتقان مەھسۇلاتى مۇسادىرە قىلىنىدۇ ھەمدە قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ ئىشلەپچىقارغان، ساتقان مەھسۇلات باھاسىنىڭ 50% دىن يۇقىرى، ئۇچ ھەسسە جەرىمانە قويۇلىدۇ؛ قانۇنسىز ئېرىشكەن مال-مۇلكى مۇسادىرە قىلىنىدۇ؛ قىلمىشى ئېغىر بولغانلىرىنىڭ تىجارەت گۇۋاھنامىسى قايتۇرۇۋېلىنىدۇ؛ جىنايەت سادىر قىلغانلارنىڭ جىنايى جاۋابكارلىقى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ.

187. ساختا مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقارغان ئورۇننى جازالاشتا «مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» دا قانداق بەلگىلىمە بار

«مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» نىڭ 53- ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: ساختا مەھسۇلاتنى ياسىغان ئورۇن، باشقىلارنىڭ زاۋۇت نامى، ئادرېسىنى يالغاندىن ياسىغان ياكى ئىشلىتىشكە ئۇرۇنغان، ئېتىراپ قىلىنغان بەلگىنى يالغاندىن ياسىغان ياكى ئىشلىتىشكە ئۇرۇنغان ئورۇنلارغا قارىتا قانۇنغا خىلاپ ئىشلەپچىقارغان، ساتقان مەھسۇلاتنى تۈزىتىش، مۇسادىرە قىلىشقا بۇيرۇلدۇ ھەمدە قانۇنغا خىلاپلىق قىلىپ ئىشلەپچىقارغان، ساتقان مەھسۇلات ئومۇمىي باھاسىدىن تۆۋەن جەرىمانە قويۇلىدۇ؛ قانۇنسىز ئېرىشكەن مال-مۈلكى مۇسادىرە قىلىنىدۇ؛ قىلمىشى ئېغىر بولغانلىرىنىڭ تىجارەت گۇۋاھنامىسى بىكار قىلىنىدۇ.

188. تىجارەت گۇۋاھنامىسىنى بىكار قىلىش مەمۇرىي جازاسىغا قايسى ئورۇن مەسئۇل بولىدۇ

«مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» نىڭ 70- ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: تىجارەت گۇۋاھنامىسىنى بىكار قىلىش مەمۇرىي جازاسىنى سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى بەلگىلەيدۇ. مەزكۇر قانۇنىنىڭ 49- ماددىسىدىن 57- ماددىسىغىچە، 60- ماددىسىدىن 63- ماددىسىغىچە بولغان مەزمۇنلىرىدا مەھسۇلات سۈپىتى نازارەتچىلىكى تارماقلىرى ياكى سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى گۇۋاھلىرى بەلگىلىگەن خىزمەت ھوقۇقى دائىرىسىدە مەمۇرىي جازا يۈرگۈزۈلىدىغانلىقى بېكىتىلگەن. قانۇن، مەمۇرىي قانۇن- نىزاملار بويىچە

مەمۇرىي جازا بېرىش ھوقۇقى بولغان ئورگانلار قانۇندا ئايرىم بەلگىلەنگەن، شۇ بويىچە ئىجرا قىلىنسا بولىدۇ.

189. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرى مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلسا قانداق جازالىنىدۇ

ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى بار تەكشۈرۈش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرى «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى سانائەت مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسى باشقۇرۇش نىزامى» نىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلسا تۆۋەندىكىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ:

1. تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى تەقلىد قىلىپ ياسىغان ياكى ساختا ئىسپات چىقارغان بولسا، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇش نىزامى» نىڭ 56-ماددىسىدىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن، كىنىشكا تارقىتىلغان مەھسۇلاتنى تەكشۈرۈش خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغان تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى تەكشۈرۈش يەكۈنىنى ئويدۇرۇپ چىقارسا ياكى يالغاندىن ئىسپات چىقارسا، سۈپەت - تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى تۈزىتىشنى بۇيرۇيدۇ، ئورۇنغا 50 مىڭ يۈەندىن يۇقىرى، 200 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن جەريمانە قويۇلىدۇ. بۇ ئاستە مەسئۇل بولغۇچى ۋە باشقا مەسئۇل بولغان خادىملارغا 10 مىڭ يۈەندىن يۇقىرى، 50 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن جەريمانە قويۇلىدۇ. قانۇنسىز ئېرىشكەن تاپاۋىتى بولسا مۇسادىرە قىلىنىدۇ. قىلمىشى ئېغىر بولغانلىرىنىڭ تەكشۈرۈش سالاھىيىتى بىكار قىلىنىدۇ. جىنايەت سادىر قىلغانلارنىڭ جىنايى جاۋابكارلىقى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ.

2. تەكشۈرۈلىدىغان سانائەت مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ مۇندەرىجىسىگە كىرگۈزۈلگەن مەھسۇلاتقا مۇناسىۋەتلىك مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىش-سېتىش پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللانغۇ-

چىلار ياكى شۇ نام بىلەن تونۇشتۇرغان ياكى ياساشقا، سېتىشقا نازارەت قىلسا، «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇش نىزامى» نىڭ 57-ماددىسىدىكى بەلگىلىمە بويىچە تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى، تەكشۈرۈش خادىملىرى تەكشۈرۈلىدىغان مۇندەرىجىسىگە كىرگۈزۈلگەن مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىش، سېتىش پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللانغان ياكى تەكشۈرۈلىدىغان مۇندەرىجىسىگە كىرگۈزۈلگەن مەھسۇلاتنى تونۇشتۇرۇش، ياكى ئۇستىدە تۇرۇپ ياستىش، سېتىش پائالىيىتىنى قىلغان بولسا، سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى ئاساسلىق باشقۇرۇش تارماقلىرى 20 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن جەرىمانە قويىدۇ. قانۇنسىز تاپاۋەتنى مۇسادىرە قىلىنىدۇ. قىلمىشى ئېغىر بولسا تەكشۈرۈش سالاھىيىتى بىكار قىلىنىدۇ.

3. تەكشۈرۈش خىزمىتىدىن پايدىلىنىپ كارخانىلارنى قەستەن تەڭقىسلىقتا قالدۇرغانلار «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇش نىزامى» نىڭ 58-ماددىسىدىكى بەلگىلىمىگە ئاساسەن، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى ۋە تەكشۈرۈش خادىملىرى تەكشۈرۈش خىزمىتىدىن پايدىلىنىپ، كارخانىلارنى تەڭقىسلىقتا قالدۇرسا، سۈپەت-تېخنىكا نازارەتچىلىكى تارماقلىرى تۈزىتىشكە بۇيرۇيدۇ. تۈزىتىشنى رەت قىلغانلارنىڭ تەكشۈرۈش سالاھىيىتى بىكار قىلىنىدۇ.

190. تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرىنىڭ قانۇنغا خىلاپ قايسى قىلمىشلىرى جىنايى جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئالىدۇ

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى مەھسۇلات سۈپىتى قانۇنى» ۋە «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇش نىزامى» دىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن، تەكشۈرۈش ئاپپاراتلىرى

تۆۆەندىكى قىلمىشلار ئۈچىدىن قىلمىشى ئېغىر بولغانلىرىغا قارىتا جىنايى جاۋابكارلىق بويىچە سۈرۈشتە قىلىنىدۇ. بىرىنچى، تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئويدۇرۇپ چىقارسا؛ ئىككىنچى، يالغان ئىسپات بېرىپ بەرگەن بولسا؛ ئۈچىنچى، كارخانىنىڭ سودا مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلىغان بولسا.

191. سانائەت مەسئۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى تەكشۈرۈش خادىملىرى مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەرگە خىلاپلىق قىلسا قانداق بىر تەرەپ قىلىنىدۇ

«جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇش نىزامى» نىڭ 108-ماددىسىدا مۇنداق بەلگىلەنگەن: تەكشۈرۈش خادىمىدا تۆۆەندىكى قىلمىشنىڭ بىرى سادىر بولسا، دۆلەتلىك سۈپەت - تېخنىكا نازارەتچىلىكى ئىدارىسى تەكلىپ بېرىپ، مەملىكەتلىك ئىجازەتنامە ئىشخانىسى تەرىپىدىن تەكشۈرۈش خادىملىق سالاھىيىتىنى ئېلىپ تاشلايدۇ. قىلمىشى ئېغىر بولغانلارنى ئاساسلىق مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرىغا مەمۇرىي جەھەتتىن جازالاشقا يوللاپ بېرىدۇ. جىنايەت سادىر قىلغانلارنىڭ جىنايى جاۋابكارلىقىنى قانۇن بويىچە سۈرۈشتە قىلىدۇ.

بىرىنچى، تەكشۈرۈش خادىملىرى يولغا قويۇش تەپسىلىي پىرىنسىپلىرىنىڭ بەلگىلىمىسىگە خىلاپلىق قىلىپ، كارخانىلارنى نەق مەيدانىدا تەكشۈرۈشنى قانات يايدۇرغان بولسا، تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان ۋاقتىتا تەكشۈرۈلگەن كارخانىلارغا ئالاقىدار گۇۋاھنامە كىنىشكىسىنى كۆرسەتمىگەن بولسا؛ ئىككىنچى، تەكشۈرۈش خادىملىرى كارخانىلارغا نىسبەتەن نەق مەيدانىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، كارخانىلارنى تەڭقىسلىقتا قويۇپ، مال-مۈلكىنى ئالغان، قوبۇل قىلغان، باشقا نامۇۋاپىق

مەنپەئەتنى كۆزلىگەن بولسا؛ ئۇچىنچى، ساختا ماتېرىيال يوللاش قاتارلىق نامۇۋاپىق ۋاستىلەرنى قوللىنىپ سالاھىيەت گۇۋاھنامىسىگە ئېرىشكەن بولسا؛ تۆتىنچى، ئىشلەپچىقىرىش ئىجازىتىدە ھەقلىق مەسلىھەت بەرگەن بولسا؛ بەشىنچى، دۆلەتنىڭ قانۇن-نىزاملىرىغا خىلاپلىق قىلغان قىلمىشلار بولسا.

192. كارخانىلار ئىزچىللاشتۇرىدىغان ئۆلچەملىك پىرىنسىپلار قايسى

كارخانىلار ئىزچىللاشتۇرىدىغان ئۆلچەملىك پىرىنسىپلاردىن تۆۋەندىكىلەر بار:

1. دۆلەت ئۆلچىمى، كەسپىي ساھە ئۆلچىمى ۋە يەرلىك ئۆلچەمدىكى مەجبۇرىي خاراكتېردىكى ئۆلچەمنى كارخانىلار قاتتىق ئىجرا قىلىشى كېرەك؛ مەجبۇرىي خاراكتېرلىك ئۆلچەمگە ماس كەلمىگەن مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىش، سېتىش ۋە ئىمپورت قىلىشنى چەكلەش كېرەك.

2. دۆلەت كارخانىلارنىڭ تونۇشتۇرۇش خاراكتېرلىك ئۆلچەمنى ئىشلىتىشىگە مەدەت بېرىدۇ. بىراق تونۇشتۇرۇش خاراكتېرلىك ئۆلچەمنى قاتتىق ئىجرا قىلىشى كېرەك.

3. ئەنگە ئالدۇرغان كارخانا مەھسۇلات ئۆلچىمى ۋە باشقا ئۆلچەمنى قاتتىق ئىجرا قىلىشى كېرەك.

4. خەلقئارا ئۆلچەم ۋە چەت ئەلنىڭ ئىلغار ئۆلچىمىنى پائال ئىشلىتىش كېرەك. دۆلەت ئۆلچىمى، كەسپىي ساھە ئۆلچىمى بولمىغان مەھسۇلاتنىڭ مەھسۇلات سۈپىتى ناچار بولغان ئەھۋالدا، دۆلەت ئۆلچىمىدىن يۇقىرى بولغان كارخانا ئۆلچىمىنى بېكىتىش كېرەك. بۇنداق قىلىش خەلقئارا بازارغا كىرىپ، دۆلەت ۋە كارخانا ئۇچۇن تېخىمۇ كۆپ پايدا يارىتىشقا تۇرتكە بولۇش.

5. ئېكسپورت مەھسۇلاتلىرىنىڭ تېخنىكا تەلىپىنى دۆلەتنىڭ بەلگىلىمىسىنى ئاساس قىلىپ ئىجرا قىلىش كېرەك. كارخانىلار توختامدا

بەلگىلەنگەن تەلەپ بويىچە ئىشلەپچىقىرىشقا تەشكىللىشى كېرەك.

6. ئۆلچەمنىڭ تۈرلۈك مەزمۇننى ئومۇمىيۈزلۈك يولغا قويۇش كېرەك. ئۆلچەمدە بەلگىلەنگەن ئۆلچەم مەزمۇنى بويىچە كىرگۈزۈپ ئىشلىتىلىدىغان ئۆلچەم، تېخنىكا تەلىپى، تۈرلۈك كۆرسەتكۈچ، يۈرۈشلەشتۈرۈش ئۇسۇلى ۋە ئاساسىي ئۆلچىمى، تەكشۈرۈش پىرىنسىپلىرى قاتارلىقلارنى قاتتىق ئىجرا قىلىش كېرەك.

193. سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ نومۇر قويۇش بەلگىسى قانداق ئېلىپ بېرىلىدۇ

سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنىڭ بەلگىسى، رولى ئاساسلىقى ئۇچ جەھەتتە كۆرۈلىدۇ. بىرىنچى، بۇ مەھسۇلات سانائەت مەھسۇلاتى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىگە ئېرىشكەن؛ ئىككىنچى، بۇ مەھسۇلاتنىڭ زاۋۇتتىن چىقىرىشتا تەكشۈرۈلگەنلىكى؛ ئۈچىنچى، كارخانىلار بۇ مەھسۇلاتنىڭ مۇھىم سانائەت مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ بىخەتەرلىك تەلىپىنى بىلدۈرگەنلىكى، بۇ مەمۇرىي قانۇن ئىجرا قىلغۇچى خادىملارنىڭ ئىجازەتنامە بەلگىسىنى پەرق ئېتىش ۋە نازارەت قىلىش-باشقۇرۇشقا قولايلىق تۇغدۇرىدۇ. سانائەت مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىنى باشقۇرۇشنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسەن ئىجازەتنامىنىڭ نومۇرى خەنزۇ تىلىنىڭ تاۋۇشلارنى قوشۇپ يېزىشى بويىچە XK غا ئەرەبچە 10 خانىلىق سانىنى قوشۇش ئارقىلىق ئىجازەتنامە نومۇرى تەشكىللىنىدۇ.

XKxx - xxx - xxxxx بۇنىڭ ئىچىدە XK ئىجازەتكە ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئالدىدىكى ئىككى خانا xx كەسىپكە ۋەكىللىك قىلىدۇ. مەسىلەن، ئارىلاشتۇرۇلغان ئوغۇت، ئازوتلۇق ئوغۇتنىڭ كەسىپ نومۇرى xxxxx .13 :كارخانىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئىجازەتنامىسىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

توققۇزىنچى ئوغۇت مەھسۇلاتىنىڭ هازىر يولغا قويۇلۇۋاتقان ئۆلچىمى

194. ئامموني سۇلفات

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB 535-1995.
2. ئاممونىي سۇلفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (1.9 - جەدۋەل).

1.9 - جەدۋەل. ئاممونىي سۇلفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1 - دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
سىرتقى كۆرۈنۈشى		ئاق كىرىستال، كۆرۈنگۈدەك مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق	كۆرۈنگۈدەك مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق	كۆرۈنگۈدەك مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق
ئازوت مىقدارى %	≥	21.0	21.0	20.5
سۇ تەركىبى	≤	0.2	0.3	1.0
فوسفات كىسلاتا ئىيونى	≤	0.03	0.05	0.20

195. ئورىيا

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى GB 2440-2001.
2. ئورىيانىڭ يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىلىدىغان تېخنىكا كۆرسەتكۈچى (2.9 - جەدۋەل).

2.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر		بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
			ئەلا دەرىجىلىك	1 ـ دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
سىرتقى كۆرۈنۈشى			ئاق ياكى سۇس رەڭلىك كىرىستال		
ئازوت مىقدارى (%)		≤	46.4	46.2	46.0
بىئورېت تەركىبى		≥	0.9	1.0	1.5
سۇ تەركىبى		≥	0.4	0.5	1.0
مىتىل ئۇرۇكسانىك كىسلاتا		≥	0.6	0.6	0.6
دانچىنىك چوگلۇقى (دىيامېتىر) مىللىمېتىر	2.80~ 0.85 ،(%)	≤	93	90	90
	3.35~ 1.18 ،(%)	≤			
	4.75~ 2.00 ،(%)	≤			
	8.00~ 4.00 ،(%)	≤			

ئىزاھات: ① ئەگەر ئورىيا ئىشلەپچىقىرىش ھۈنەر ـ سەنئىتىدە فورمالىن قوشۇلمىسا، مىتىل ئۇرۇكسانىك كىسلاتانىڭ مىقدارىنى ئۆلچىمىسمۇ بولىدۇ. ② كۆرسەتكۈچتىكى دانچىنىڭ چوگلۇقى يۇقىرىقى تۆت تۈرنىڭ بىرسىگە ماس كەلسلا بولىدۇ، قېپىغا ئېنىق ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەك.

196. ئاممونىي نىترات

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: BG2945 – 89.

2. كىرىستال ھالەتتىكى ئاممونىي نىتراتنىڭ يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىشتىكى تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (3.9 ـ جەدۋەل).

3.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1 ـ دەرىجىلىك	لايىقەتلىك
ئومۇمىي ئازوت مىقدارى (%)	≤	34.6		
ئەركىن سۇ تەركىبى	≥	0.7	0.3	0.3
كىسلاتالىق دەرىجىسى		مىتىل ئۇرانژى ئىندىكاتورى قىزارمايدۇ		

ئىزاھات: ئەركىن سۇ تەركىبىدە زاۋۇتتىن چىققاندىكى تەكشۈرگىنى ئاساس قىلىنىدۇ.

3. دانچە ھالەتتىكى ئاممونىي نىتراتنىڭ يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىشتىكى تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (4.9 ـ جەدۋەل).

4.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1 ـ دەرىجىلىك	لايىقەتلىك
سىرتقى كۆرۈنۈشى		كۆرۈنگۈدەك مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق		
ئومۇمىي ئازوت مىقدارى (%)	≤	34.4	34.0	
ئەركىن سۇ تەركىبى	≥	0.6	1.0	1.5
10% لىك ئاممونىي نىترات ئېرىتمىسىنىڭ PH قىممىتى	≤	5.0	4.0	
مونەكلىششتىن ساقلىغۇچى ماددىلار (%)		0.2～0.5	–	
ھەر دانچىنىڭ بېسىمغا بەرداشلىق بېرىش كۈچى	≥	5	5	5
دانچە چوڭلۇقى 2.8～1.0	≤	85	85	85

mm) لىق دانچىنىك (%)				
چېچىلاڭغۇلىقى (%)	≤	80	80	–

ئىزاھات: ① ئەركىن سۇ تەركىبىدە زاۋۇتتىن چىققاندىكى تەكشۈرگىنى ئاساس قىلىنىدۇ. ② يېڭىدىن چىققان مونەكلىشىتىن ساقلىغۇچى ماددىلارنى قوشۇشقا بولىدۇ، بىراق بۇ ماددىلار دۆلەتلىك ئوغۇت ۋە تۈپراق تەڭشىگۈچىنى ئۆلچەملەشتۈرۈش تېخنىكىسى كومىتېتىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىدىن ئۆتكەن بولۇشى كېرەك.

197. ئامموني خلور

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB2946 – 92.

2. ئاممونىي خلورنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (5.9 ـ جەدۋەل).

5.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1 ـ دەرىجىلىك	لايىقەتلىك
ئومۇمىي ئازوت مىقدارى (%)	≥	25.4	25.0	25.0
سۇ تەركىبى	≤	0.5	0.7	1.0
ناترىي تۇزى مىقدارى	≤	0.8	1.0	1.4
دانچە چوڭلۇقى (1.0～2.8mm لىق دانچىنىك) (%)	≥	75	–	–
چېچىلاڭغۇلىقى (%)	≥	75	–	–

ئىزاھات: ① سۇ تەركىبىدە زاۋۇتتىن چىققاندا تەكشۈرۈلگىنى ئاساس قىلىنىدۇ. كىرىستال شەكىللىك مەھسۇلاتلارغا مونەكلىشىتىن ساقلىنىۋچ قوشۇلۇشى كېرەك. ② كىرىستال شەكىللىك مەھسۇلاتلارنىڭ دانچە چوڭلۇقى ۋە چېچىلاڭغۇلىقىغا چەك قويۇلمايدۇ. ③ چېچىلاڭغۇلىقى نازارەت قىلىپ، نۇسخا ئېلىپ تەكشۈرىدىغان تۈر بولۇپ، ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم تەكشۈرۈلىدۇ ۋە زاۋۇتتىن چىققاندىكى تەكشۈرۈش ئاساس بولىدۇ، بىراق ئىشلەپچىقارغۇچى زاۋۇتلار چوقۇم ھەر بىر تۈركۈم مەھسۇلاتنىڭ لاياقەتلىك بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

198. يېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان ئاممونىي ھىدرو كاربونات

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB3559 – 2001.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: ئاق رەڭلىك ياكى سۇس رەڭلىك كىرىستال.

3. يېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان ئاممونىي ھىدرو كاربوناتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (6.9 ـ جەدۋەل).

6.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	ئاممونىي ھىدرو كاربونات		قۇرۇق ئاممونىي ھىدرو كاربونات
		ئەلا دەرىجىلىك	1 ـ دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
ئازوت (%)	≤	17.2	17.1	16.8	17.5
سۇ تەركىبى	≥	3.0	3.5	5.0	0.5

ئىزاھات: ئەلا دەرىجىلىك ۋە بىرىنچى دەرىجىلىك مەھسۇلاتقا چوقۇم خۇرۇچ قوشۇلۇشى كېرەك.

199. دانچە ھالەتتىكى كالتسىي دىفوسفات

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: HG2219 - 91.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: كۇل رەڭلىك دانچە.

3. دانچە ھالەتتىكى كالتسىي دىفوسفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (7.9 - جەدۋەل).

7.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1- دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
ئومۇمىي فوسفور (V) ئوكسىد مىقدارى (%)	≥	47.0	44.0	40.0
ئۈنۈملۈك فوسفور (V) ئوكسىد مىقدارى (%)	≥	46.0	42.0	38.0
كىسلاتا ئىيون مىقدارى (%)	≤	4.5	5.0	5.0
ئەركىن سۇ مىقدارى (%)	≤	3.5	4.0	5.0
دانچە چوڭلۇقى (%)(1 ~ 4mm)	≥	90	90	85
ھەر دانچىنىڭ بېسىمغا قارشى تۇرۇش كۈچى	≥	12	10	8

200. كالتسي ـ ماگنيي ـ فوسفورلۇق ئوغۇت

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: HG2557 – 94.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: چار رەڭلىك، سۇر يېشىل رەڭلىك ياكى قارامتۇل كۈل رەڭ تالقان.

3. كالتسي ـ ماگنيي ـ فوسفورلۇق ئوغۇتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (8.9 ـ جەدۋەل)

8.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1ـ دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
ئۈنۈملۈك فوسفور (٧) ئوكسىد مىقدارى (%)	≥	18.0	15.0	12.
سۇ تەركىبى (%)	≤	0.5	0.5	0.5
ئىشقار تەركىبى (%)	≤	45.0		
ئېرىشچان كىرىمنىي تەركىبى (%)	≤	20.0		
ئۈنۈملۈك ماگنيي تەركىبى (%)	≤	12.0		
ئىنچىكلى (%)	≤		80	

ئىزاھات: ئەگەر خېرىدار تەلەپ قىلمىسا، ئىشلەپچىقارغان زاۋۇت ئەلا دەرىجىلىك مەھسۇلاتتىكى ئىشقار تەركىبى، ئېرىشچان كىرىمنىي تەركىبى ۋە ئۈنۈملۈك ماگنيي تەركىبىنى تەكشۈرمىسمۇ بولىدۇ.

201. كالتسي ـ ماگنيي ـ فوسفور ـ كالىيلىق ئوغۇت

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: HG2598 ـ 94.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: كالتسي ـ ماگنيي ـ فوسفور ـ كالىيلىق

ئوغۇت چار رەڭلىك، سۇر يېشىل رەڭلىك ياكى قارامتۇل كۇل رەڭ تالقان ھالەتتە بولىدۇ.

3. كالتسي ـ ماگنيي ـ فوسفور ـ كالىيلىق ئوغۇتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (9.9 ـ جەدۋەل).

9.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى	
		1 ـ دەرىجىلىك	لايىقەتلىك
ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مىقدارى (%)	≥	15.0	13.0
ئۈنۈملۈك كالىي مىقدارى (%)	≥	2.0	1
سۇ تەركىبى (%)	≤	0.5	0.5
ئىنچىكىلىكى (%)	≥	8	80

202. كالتسي سۈپېر فوسفات

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: HG2740 ـ 95.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: رەڭلىك بوش ھالەتتىكى ماددا.

3. كالتسي سۈپېر فوسفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (10.9 ـ جەدۋەل).

10.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى			
		ئەلا دەرىجىلىك	1 ـ دەرىجىلىك	لايىقەتلىك	
				I	II
ئۈنۈملۈك فوسفور (V) ئوكسىد مىقدارى (%)	≥	18.0	16.0	14.0	12.0
فوسفات كىسلاتا ئىيونى (%)	≥	5.0	5.5	5.5	5.5
سۇ تەركىبى (%)	≤	12.0	14.0	14.0	15.0

203. كالسي خلور

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB6549 - 1996.
2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: ئاق ياكى قىزغۇچ كىرىستال.
3. بېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان كالسي خلورنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (11.9 - جەدۋەل).

11.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1- دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
كالسي ئوكسىد مىقدارى (%)	≤	60	57	54
سۇ تەركىبى (%)	≥	6	6	6

ئىزاھات: سۇ تەركىبىدىن باشقىسى قۇرۇق ئاساستا ھېسابلىنىدۇ.

204. بېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان كالسي سۇلفات

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: ZGB21006 - 89.
2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: ئاق رەڭلىك ياكى رەڭلىك كىرىستال ۋە ياكى دانچە.
3. بېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان كالسي سۇلفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (12.9 - جەدۋەل).

12.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1- دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
كالسي ئوكسىد مىقدارى (%)	≤	50.0	45.0	33.0
خلور مىقدارى (%)	≥	1.5	2.5	-
سۇ تەركىبى (%)	≥	1.0	3.0	5.0
سۇلفات كىسلاتا ئىيونى (%)	≥	0.5	3.0	-
ئىشقارلىق دەرىجىسى (%)	≥	-	-	1.0

ئىزاهات: لاياقەتلىك مەھسۇلات دېگەندە پەقەت زەمچىنى ئەسلىگە قايتۇرۇپ ئىسسىقلىقتا پارچىلاش ئۇسۇلى ئارقىلىق ئىشلەپچىقىرىلغان كالىي سۇلفات يىرىك تۇزىنى كۆرسىتىدۇ.

205. ئەنئەنىۋى ئۇسۇلدا ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى، خۇرۇچنى قويۇلدۇرۇش ئۇسۇلىدا ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد ۋە ئاممونىي دىفوسفات، تالقان ھالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد

1. ئەنئەنىۋى ئۇسۇلدا ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد ۋە ئاممونىي دىفوسفات.

(1) ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: BG10205 - 2001.

(2) سىرتقى كۆرۈنۈشى: دانچە ھالەتتە بولۇپ، مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق.

(3) ئەنئەنىۋى ئۇسۇلدا ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد ۋە ئاممونىي دىفوسفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (13.9 - جەدۋەل).

13.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	ئاممونىي فوسفىد			ئاممونىي دىفوسفات		
		ئەلا	1- دەرىجە	لاياقەتلىك	ئەلا	1- دەرىجە	لاياقەتلىك
		0~52~12	0~49~11	0~46~10	0~46~18	0~42~15	0~38~13
ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مىقدارى (%)	≥	64.0	60.0	56.0	64.0	57.0	51.0
ئومۇمىي ئازوت مىقدارى (%)	≥	11.0	10.0	9.0	17.0	14.0	12.0
ئۈنۈملۈك فوسفور (%)	≥	51.0	48.0	45.0	45.0	41.0	37.0
ئېرىشچان فوسفورنىڭ ئۈنۈملۈك فوسفوردىكى نىسبىتى (%)	≥	90	85	80	90	85	80
سۇ تەركىبى (%)	≤	2.0	2.0	2.5	2.0	2.0	2.5
دانچە چوڭلۇقى (%)(1~4mm)	≥	90	80	80	90	80	80

2. خۇرۇچنى قويۇلدۇرۇش ئارقىلىق ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد ۋە ئاممونىي دىفوسفات.

(1) ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: BG10205-2001.

(2) سىرتقى كۆرۈنۈشى: دانچە ھالەتتە بولۇپ، مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق.

(3) خۇرۇچنى قويۇلدۇرۇش ئۇسۇلىدا ئىشلەنگەن دانچە ھالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد ۋە ئاممونىي دىفوسفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (14.9 - جەدۋەل).

14.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	ئاممونىي فوسفىد			ئاممونىي دىفوسفات	
		ئەلا 11~47~0	1- دەرىجە 11~44~0	لاياقەتلىك 10~42~0	1- دەرىجە 15~42~0	لاياقەتلىك 13~38~0
ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مىقدارى (%)	≥	58.0	5.0	52.0	57.0	51.0
ئومۇمىي ئازوت مىقدارى (%)	≥	10.0	10.0	9.0	14.0	12.0
ئۈنۈملۈك فوسفور (%)	≥	46.0	43.0	41.0	41.0	37.0
ئېرىشچان فوسفورنىڭ ئۈنۈملۈك فوسفور دىكى نىسبىتى (%)	≥	80	75	70	75	70
سۇ تەركىبى (%)	≤	2.0	2.0	2.5	2.0	2.5
دانچە چوڭلۇقى (%)(1~4mm)	≥	90	80	80	80	80

3. تالقان هالەتتىكى ئاممونىي فوسفىد

(1) ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB10205 - 2001.

(2) سىرتقى كۆرۈنۈشى: تالقان هالەتتە بولۇپ، كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە مونەكلىشۋالمىغان، مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق.

(3) تالقان هالەتتىكى ئاممونىي فوسفىدنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (15.9 - جەدۋەل).

15.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	يەلگە	I		II		
		ئەلا	1- دەرىجە	ئەلا	1- دەرىجە	لاياقەتلىك
		0~49~9	0~47~8	0~47~11	0~44~11	0~42~10
ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مىقدارى (%)	≥	58.0	55.0	58.0	55.0	52.0
ئومۇمىي ئازوت مىقدارى (%)	≥	8.0	7.0	10.0	10.0	9.0
ئۈنۈملۈك فوسفور (%)	≥	48.0	46.0	46.0	43.0	41.0
ئېرىشچان فوسفورنىڭ ئۈنۈملۈك فوسفورداكى نىسبىتى (%)	≥	90	85	80	75	70
سۇ تەركىبى (%)	≤	4.0	5.0	3.0	4.0	5.0

206. فوسفور نىترات ئوغۇتى

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB/T10510 - 1998.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: ئاچ كۈل رەڭ ياكى سۇت رەڭلىك دانچە.

3. فوسفور نىترات ئوغۇتىنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچ-

لىرى (16.9 ـ جەدۋەل).

16.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		ئەلا دەرىجىلىك	1 ـ دەرىجە	لاياقەتلىك
ئومۇمىي ئازوت مىقدارى (%)	≤	27.0	26.0	25.0
ئۈنۈملۈك فوسفور مىقدارى (%)	≤	13.5	11.0	10.0
ئېرىشچان فوسفورنىڭ ئۈنۈملۈك فوسفورىدىكى نىسبىتى (%)	≤	70	55	40
سۇ تەركىبى (%)	≥	0.6	1.0	1.2
دانچە چوڭلۇقى (1～ 4mm) (%)	≤	95	85	80
ھەر بىر دانچىنىڭ بېسىمغا قارشى تۇرۇش كۈچى	≤	50	40	30

207. كالىي دىھىدرو فوسفات

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: HG2321 – 92.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: ئاق رەڭلىك كىرىستال ياكى تالقان بولۇپ، يېزا ئىگىلىكىگە ئىشلىتىلىدىغان كالىي دىھىدروفوسفات سەل رەڭلىك بولسىمۇ بولىدۇ.

3. كالىي دىھىدروفوسفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (17.9 ـ جەدۋەل).

17.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى	
		1- دەرىجىلىك	لاياقەتلىك
كالىي دىھىدروفوسفات مىقدارى (%)	≤	96.0	92.0
سۇ تەركىبى (%)	≥	4.0	5.0
pH قىممىتى		4.7～4.3	
كالىي ئوكسىد مىقدارى (%)	≤	33.2	31.8

208. كومپلېكس ئوغۇت (بىرىكمە ئوغۇت)

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB15063 - 2001.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: دانچە شەكىللىك، ئۇزۇنچاق ياكى ياپىلاق بولۇپ، مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق.

3. كومپلېكس ئوغۇت (بىرىكمە ئوغۇت) نىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (18.9 - جەدۋەل).

17.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى		
		يۇقىرى قويۇقلۇق	ئوتتۇرا قويۇقلۇق	تۆۋەن قويۇقلۇق
ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مىقدارى (%)	≥	4.0	30.0	25.0
ئېرىشچان فوسفورنىڭ ئۈنۈملۈك فوسفوردىكى نىسبىتى (%)	≥	70	50	40
سۇ تەركىبى (%)	≤	2.0	2.5	5.0
دانچە چوڭلۇقى (1.0～4.75mm ياكى 3.35～5.60mm)(%)	≥	90	90	80
خلور ئىيونى (%)	≤		3.0	

ئىزاهات: ① مەھسۇلات تەركىبىدىكى ھەرقانداق بىر ئوزۇقلۇق ماددىنىڭ تەركىبى 4.0% تىن تۆۋەن بولسا بولمايدۇ، شۇنداقلا ھەرقانداق بىر ئوزۇقلۇق ماددىنىڭ كۆرسىتىلگەن ئۆلچەم بىلەن بولغان مۇتلەق پەرقى 1.5% تىن يۇقىرى بولسا بولمايدۇ. ② كالتسي ـ ماگنيي ـ فوسفورلۇق ئوغۇت قاتارلىق لىمون كىسلاتاسىدا ئېرىيدىغان فوسفورلۇق ئوغۇتنى ئاساس قىلغان فوسفورلۇق ئوغۇتلار ۋە قېپىغا «لىمون كىسلاتاسىدا ئېرىيدىغان فوسفور» دەپ بەلگە سېلىنغانلىرىغا نىسبەتەن ئېرىشچان فوسفورنىڭ ئۇنۇملۇك فوسفوردىكى نىسبىتى دېگەن كۆرسەتكۈچكە چەك قويمىسمۇ بولىدۇ. ئەگەر ئازوت، كالىي، ئىككى ئېلېمېنتلىق كالىيلىق ئوغۇت بولسىمۇ ئېرىشچان فوسفورنىڭ ئۇنۇملۇك فوسفورىدىكى نىسبىتى دېگەن كۆرسەتكۈچكە چەك قويمىسمۇ بولىدۇ. ③ ئەگەر مەھسۇلاتتىكى خلور ئىيونىنىڭ مىقدارى 3% تىن يۇقىرى بولسا ھەم قېپىغا «خلورلۇق» دەپ ئەسكەرتىلگەن بولسا، بۇ تۈرنى تەكشۈرمەسمۇ بولىدۇ. قېپىغا «خلورلۇق» دەپ ئەسكەرتىلمىگەنلىرىنىڭ خلور ئىيونىنىڭ مىقدارىنى چوقۇم تەكشۈرۈش كېرەك.

209. ئورگانىك ـ ئانىيورگانىك ئارىلاشما ئوغۇت

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB18877 – 2002.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: دانچە ياكى ئۇزۇنچاق بولۇپ مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق.

3. ئورگانىك ـ ئانىيورگانىك ئارىلاشما ئوغۇتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (19.9 ـ جەدۋەل).

19.9 - جەدۋەل

تۇرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچى
ئومۇمىي ئوزۇقلۇق مىقدارى (%)	≤	15.0
سۇ تەركىبى (%)	≥	10.0
ئورگانىك ماددىنىڭ ماسسا نىسبىتى (%)	≤	20
دانچە چوڭلۇقى (4.75 ~ 1.0 ياكى 5.60 ~ 3.35)(%)	≤	70
pH قىممىتى		8.0 ~ 5.5
مەددە قۇرت تۇخۇمىنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى (%)	≤	95
چوڭ ئۇچەي باكتېرىيەسى ئىندېكسى	≤	10^{-1}
خلور ئىيونىنىڭ ماسسا نىسبىتى (%)	≥	3.0
ئارسېن ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرىنىڭ ماسسا نىسبىتى (%)	≥	0.0050
كادمىي ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرىنىڭ ماسسا نىسبىتى (%)	≥	0.0010
قوغۇشۇن ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرىنىڭ ماسسا نىسبىتى (%)	≥	0.0150
خروم ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرىنىڭ ماسسا نىسبىتى (%)	≥	0.0500
سىماب ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرىنىڭ ماسسا نىسبىتى (%)	≥	0.0005

ئىزاھات: ① مەھسۇلات تەركىبىدىكى ھەرقانداق بىر ئوزۇقلۇق ماددىنىڭ تەركىبى 2.0% تىن تۆۋەن بولسا بولمايدۇ، شۇنداقلا ھەرقانداق بىر ئوزۇقلۇق ماددىنىڭ كۆرسىتىلگەن ئۆلچەم بىلەن بولغان مۇتلەق پەرقى 1.0% تىن يۇقىرى بولسا بولمايدۇ. ② ئەگەر مەھسۇلاتتىكى خلور ئىيونىنىڭ مىقدارى 3% تىن يۇقىرى بولسا ھەم قېپىغا «خلورلۇق»دەپ ئەسكەرتىلگەن بولسا، بۇ تۇرنى تەكشۈرمەسمۇ بولىدۇ.

210. ئاممونىي كىسلاتالىق يوپۇرماق ئوغۇتى

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB/T17419-1998.

2. ئاممونىي كىسلاتالىق يوپۇرماق ئوغۇتىنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (20.9 - جەدۋەل).

20.9 - جەدۋەل

تۈرلەر		بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى	
			ئېچىتقىنى	خىمىيەلىك ئېرىتكىنى
ئاممونىي كىسلاتا مىقدارى (%)		≥	8.0	10.0
مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار مىقدارى (%)		≤	2.0	
سۇدا ئېرىمەيدىغان ماددا (%)		≥	5.0	
pH قىممىتى			3.5 ~ 8.0	
زىيانلىق ئېلېمېنتلار	ئارسېن (%)	≥	0.002	
	كادمىي (%)	≥	0.002	
	قوغۇشۇن (%)	≥	0.01	

ئىزاھات: ① ئاممونىي كىسلاتا مىكرو ئوركانىزمدا ئېچىتقىنى ۋە خىمىيەلىك ھالدا سۇدا ئېرىتكىنى دەپ ئىككى خىل بولىدۇ، مەھسۇلاتنىڭ تۈرى ئىشلەپچىقىرىش ھۈنەر - سەنئىتىگە ئاساسەن ئايرىلىدۇ. ② مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار مولىبدېن، بور، مانگان، سىنك، مىس، تۆمۈر قاتارلىق ئالتە خىل ماددا ئىچىدىكى ئىككى ياكى ئۈنىڭدىن ئارتۇق ماددا تەركىبى بارلىقىنى كۆرسىتىدۇ، مىقدارى 0.2% تىن ئاز بولسا ھېسابلانمايدۇ.

211. مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلىق يوپۇرماق ئوغۇتى

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: GB/T17420-1998.

2. مىكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلىق يوپۇرماق ئوغۇتىنىڭ تېخنىكىلىق

كۆرسەتكۈچلىرى (21.9 - جەدۋەل).

21.9 - جەدۋەل

تۈرلەر		بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى	
			قاتتىق	سۇيۇق
مكرو مقدارلىق ئېلېمېنتلار مقدارى (%)		≤	10.0	
سۇ تەركىبى (%)		≥	5.0	-
سۇدا ئېرىمەيدىغان ماددا (%)		≥	5.0	
pH قىممىتى			5.0～8.0	≥3.0
زىيانلىق ئېلېمېنتلار	ئارسېن (%)	≥	0.002	
	كادمىي (%)	≥	0.002	
	قوغۇشۇن (%)	≥	0.01	

ئىزاھات: مكرو مىقدارلىق ئېلېمېنتلار مولىبدېن، بور، مانگان، سىنك، مىس، تۆمۈر قاتارلىق ئالتە خىل ماددا ئىچىدىكى ئىككى ياكى ئۈنىڭدىن ئارتۇق ماددا تەركىبى بارلىقىنى كۆرسىتىدۇ، مقدارى 0.2% تىن ئاز بولسا ھېسابلانمايدۇ.

212. يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىلىدىغان سىنك سۇلفات

1. ئۆلچەم ۋاكالەتچى نومۇرى: HG3277-2000.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: ئاق ياكى سەل سېرىق تالقان ياكى كىرىستال.

3. يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىلىدىغان سىنك سۇلفاتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (22.9 - جەدۋەل).

22.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	كۆرسەتكۈچلىرى					
		$ZnSO_4.H_2O$			$ZnSO_4.7H_2O$		
		ئەلا دەرىجە	1 - دەرىجە	لاياقەتلىك	ئەلا دەرىجە	1 - دەرىجە	لاياقەتلىك
سىنك مىقدارى (%)	≤	35.3	33.8	32.3	22.0	21.0	20.0
فوسفات ئىيونى مىقدارى (%)	≥	0.1	0.2	0.3	0.1	0.2	0.3
قوغۇشۇن مىقدارى (%)	≥	0.002	0.005	0.010	0.002	0.005	0.010
كادمىي مىقدارى (%)	≥	0.002	0.003	0.005	0.002	0.002	0.003
ئارسېن مىقدارى (%)	≥	0.002	0.005	0.010	0.002	0.005	0.007

213. ناترىيلىق چىرىندى كىسلاتاسى

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: ZBG21005-87.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: قارا رەڭلىك دانچە ياكى تالقان.

3. ناترىيلىق چىرىندى كىسلاتاسىنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (23.9 ـ جەدۋەل).

23.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	1 ـ دەرىجىلىك	2 ـ دەرىجىلىك	3 ـ دەرىجىلىك
چىرىندى كىسلاتا مىقدارى (%)	≤	70	55	40
سۇ تەركىبى (%)	≥	10	15	15
pH قىممىتى		9.5~ 8.0	11.0~ 9.0	11.0~ 9.0
كۆيگەن قالدۇقى (%)	≥	20	30	40
سۇدا ئېرىمەيدىغان ماددا (%)	≥	10	20	25

214. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: NY227-94.

2. مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (24.9 ـ جەدۋەل).

24.9 ـ جەدۋەل

تۈرلەر	بەلگە	سۈيۇقلۇق	قاتتىق	دانچە
سىرتقى كۆرۈنىشى		سېسىق ياكى باشقىچە پۇرىقى يوق	قارامتۇل قوڭۇر رەڭلىك ياكى قوڭۇر رەڭلىك تالقان، نەم ۋە بوش	قوڭۇر رەڭلىك دانچە
ئۇنۇملۈك تىرىك باكتېرىيە سانى (/ml يۈز مىليون)				
يىلتىز تۈگۈنەك باكتېرىيەسى ئوغۇتى				
ئاستا ئۆسىدىغان يىلتىز تۈگۈنەك باكتېرىيەسى	≤	1	1	1
تېز ئۆسىدىغان يىلتىز تۈگۈنەك باكتېرىيەسى	≤	10	2	1
ئازوتنى تۈراقلاشتۇرغۇچى باكتېرىيە ئوغۇتى	≤	5	1	1
سىلىكاتلىق باكتېرىيە ئوغۇتى	≤	10	2	1
فوسفور باكتېرىيە ئوغۇتى				
ئورگانىك فوسفور باكتېرىيەسى	≤	5	1	1
ئانئورگانىك فوسفور باكتېرىيەسى	≤	15	3	2
مۇرەككەپ مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇت	≤	10	2	1
سۇ تەركىبى (%)		–	30～ 20	10
دانچە ئىنچىكىلىكى (mm)			0.18	2.5～4.5
ئورگانىك ماددا (%)	≤		20	25
pH قىممىتى		5.5～ 7.0	6.0～ 7.5	6.0～ 7.5
ئارىلاشما باكتېرىيە (%)	≥	5	15	20
ئۇنۇملۈك مۇددىتى		6 ئايدىن تۆۋەن بولسا بولمايدۇ		

ئىزاهات: مەھسۇلاتتا كۆرسىتىلگەن ئۇنۇملۇك ۋاقتى ئىچىدە ئۇنۇملۇك تىرىك باكتېرىيە سانى كۆرسەتكۈچ تەلىپىگە يېتىشى كېرەك، زاۋۇتتىن چىققاندىكى ئۇنۇملۇك تىرىك باكتېرىيە سانى چوقۇم كۆرسەتكۈچتىن 30% تىن يۇقىرى دەرىجىدە كۆپ بولۇشى كېرەك.

3. تەييار بولغان مىكرو ئورگانىزملىق ئوغۇتنىڭ زىيانسىزلاندۇرۇش كۆرسەتكۈچلىرى (25.9 - جەدۋەل).

25.9 - جەدۋەل

№	پارامېتىرى	بىرلىكى	ئۆلچەم چېكى
1	مەددە قۇرت تۇخۇمىنىڭ ئۆلۈش نىسبىتى	(%)	100～95
2	چوڭ ئۇچەي باكتېرىيەسى ئىندېكسى		10^{-1}
3	سىماب ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرى	mg/kg	≤5
4	كادمىي ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرى	mg/kg	≤3
5	خىروم ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرى	mg/kg	≤10
6	ئارسېن ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرى	mg/kg	≤30
7	قوغۇشۇن ۋە ئۇنىڭ بىرىكمىلىرى	mg/kg	≤60

215. ئورگانىك ئوغۇت

1. ئۆلچەم ۋاكالەت نومۇرى: NY525-2002.

2. سىرتقى كۆرۈنۈشى: قوڭۇر رەڭلىك ياكى قارا قوڭۇر رەڭلىك دانچە ياكى تالقان بولۇپ، مېخانىكىلىق ئەخلەت يوق، سېسىق پۇرىقى يوق.

3. ئورگانىك ئوغۇتنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچلىرى (26.9-جەدۋەل).

26.9 - جەدۋەل

تۈرلەر	كۆرسەتكۈچى
ئورگانىك ماددا مىقدارى (%)	≥30
ئومۇمىي ئوزۇقلۇق تەركىبى (%)	≥4.0
سۇ تەركىبى (%)	≤20
pH قىممىتى	5.5～8.0

策　　划：莫合台江·喀热
组　　稿：依不拉音·色满
　　阿不来提·居吗　土普热克
责任编辑：热依汗·那斯尔
责任校对：努里曼·卡德尔
封面设计：海米旦·塞达力木

化肥使用方法（维吾尔文）

多力坤·艾克木　编

新疆科学技术出版社出版发行
（乌鲁木齐市延安路255号　邮政编码：830049）
新疆新华书店经销　乌鲁木齐市隆益达印务有限公司印刷
880mm×1230mm　32开本　8.375印张　插页2
2011年1月第1版　2011年1月第1次印刷
印数：1—3000册

ISBN 978-7-5466-0646-0（民文）定价：26.00元

ISBN 978-7-5466-0646-0

9 787546 606460 >

定价：26.00元